

TARIM SEKTÖRÜNDE KOOPERATİF DIŞI ÖRGÜTLENME

Prof. Dr. Ali Rıza KARACAN
Ege Üni. Ziraat Fak.
Tarım Ekonomisi Bölümü

A. GİRİŞ

Demokratik bir ülkenin hedeflediği amaçlara ulaşabilmesinde ülke halkının ve çeşitli mesleklerin örgütlenmesinin sağlanması ve oluşturduğu organizasyonların ülke ihtiyaçlarına uygun hizmetler sunabilmesi çok önemlidir. Bu nedenle gelişmiş demokratik ülkelerde yöneticiler, ülke halkının ve çeşitli üretim kesimlerinde faaliyet gösteren grupların, örgütlenmesine büyük bir ilgi göstermekte ve hükümet politikaları ile örgütlerin amaçlarını bütünleştirerek sosyal ve ekonomik politikalar üretiminde sorumlulukları geniş kitlelere dağıtmakta, ülkenin sosyo - ekonomik politikalarının üretim ve uygulama maliyetini asgari düzeye indirmede, uygulamadaki etkinlikleri artırmada bu organizasyonlardan yararlanmaktadır.

Çeşitli sosyo - ekonomik beklentileri olan gruplar, kendi aralarında, yasal ve idari yollar sayesinde diyaloglar kurarak sosyo - ekonomik sorunların çözümüne geniş kitleleri katarak, onların toplumun yönetilmesinden sorumluluk duymalarını sağlamaktadırlar. Böylece fertler, örgütler aracılığı ile sosyo - ekonomik politikaların oluşmasına katkıda bulunmakta, bir çok ihtiyaçların karşılanmasına bu organizasyonlar kanalıyla kavuşmaktadır.

1950'li yıllardan başlayarak Türk tarımı yapısal bir değişme sürecine girmiş ve bu süreç içinde önemli değişmeler kaydedilmiştir. Ancak Türk tarımında çözüm bekleyen sorunlar bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi toprakların küçük, parçalı ve dağınık oluşu, alt yapı eksiklikleri, teknolojik değişim, modern girdi kullanımının ve finansman olanaklarının yetersiz oluşu ve verim düşüklüğü v.b. sorunlardır.

Türkiye tarımının sorunlarından bir başkası da örgütlenme eksikliğidir. Çağdaş toplumun örgütlü bir toplum olduğu ve gelişmiş toplumlarda hemen her toplum kesiminin ortak ilgi ve çıkarlarını gözetmek amacıyla örgütsel bir yapının geliştiği dikkate alındığında bu konunun önemi bir kat daha artmaktadır.

Türkiye'de genelde sivil örgütlenme düzeyi düşük olduğu gibi, özellikle

kırsal kesim, çok ihtiyacı olduğu halde örgütlenmeye yabancı kalmıştır. Özellikle mevsim ve piyasa dalgalanmalarından geniş ölçüde etkilenen tarım kesimi, üretim, kredi ve pazarlama konularında kooperatif eliyle örgütlenmeye ihtiyaç göstermektedir.

Örgütlenme aynı zamanda her türlü bilgi ve deneyim alışverişini, iletişim ve etkileşimi sağlama, yenilik ve gelişmeleri izleme, kamuoyu yaratma ve baskı grubu gibi işlevleri de içermektedir. Ayrıca, nüfusun büyük bir kısmını bünyesinde bulunduran tarım kesiminin örgütlenmesi, katılımcı demokrasinin de bir gereği olmaktadır.

Türkiye'de genel olarak dağınık ve etkisiz bir örgütlenme yapısının olduğu görülmektedir. Gerek kırsal kesime alt yapı hizmetleri ve diğer hizmetleri götüren kurumsal yapı, gerek üreticiler tarafından oluşturulan ve bir baskı grubu özelliğini taşıyan üretici örgütleri ve gerekse tarımsal amaçlı kooperatifler işlevlerini etkin bir şekilde sürdürebilecek nitelik ve nicelikte bulunmamaktadır. Böylesi bir yapının tarım kesiminden beklenen faydaları ve dolayısıyla ekonomik gelişmeyi olumsuz yönde etkilemesi, kaçınılmaz görülmektedir.

Tarım sektörünün ülke ekonomisine yaptığı katkılar ve dolayısıyla ekonomik gelişmeyi hızlandırıcı etkisi düşünüldüğünde gerek tarımsal yapıdan kaynaklanan gerekse örgütsel yapıdan kaynaklanan sorunların çözümlenmesi ülke ekonomisinin iyileşmesi açısından son derece önemli görülmektedir.

I-EKONOMİK VE SOSYAL AMAÇLI, AYNI ZAMANDA BASKI GRUBU NİTELİĞİNDE OLAN (KOOPERATİFLER HARİCİNDEKİ) SİVİL ÇİFTÇİ KURULUŞLARI

Modern toplumların siyasi hayatlarında bazen siyasi partiler kadar etkinlik kazanabilen bir diğer örgütlenmiş siyasi kuvvet türünü de baskı grupları oluşturmaktadır.

Baskı grubu, toplumun yönetimi konusunda siyasi iktidarı bizzat elde etmek yerine, siyasi iktidar, siyasi partiler ve kamuoyu üzerinde dolaylı ve dolaysız gizli ya da açık baskı kurabilen, resmi veya gayriresmi örgütlenmiş, siyasi kuvvet olarak tanımlanabilir.

Baskı grupları, organize bir siyasi kuvvet olarak hiçbir zaman siyasi iktidar elde etmeyi amaç edinmezler. Bunların amaçları siyasi iktidara sahip olan veya onu kullananlar üzerinde etki yapmaktır. Bunun için baskı grupları iktidar mücadelesinin dışında kalan örgütlerdir.

Baskı grubunun yalnızca siyasi iktidar üzerinde değil, bunun yanı sıra siyasi partiler ve kamuoyu üzerinde etkili olabilmesi de beklenmektedir. Bu da baskı gruplarının önemini artıran bir özelliktir. Baskı grubunun siyasi partiler ve özellikle kamuoyu aracılığı ile siyasi iktidar üzerine baskı kurabilmesi, dolaylı bir güce sahip olduğunu göstermektedir.

Günümüzde ister serbest meslek sahibi olsun isterse ekonomik açıdan belli bir bağımlılık içinde çalışsın, hemen hemen herkes ortak hareket etmenin önem ve etkisine inanmış bulunmaktadır. Bu ortak hareket etme, örgütler aracılığı ile siyasi baskı niteliği kazanabilmektedir.

Başlıca baskı grupları:

Esnaf ve Sanatkâr Kuruluşları,

Tüccar ve Sanayici Kuruluşları,

Tüketici Örgütleri,

Meslek Kuruluşları,

Fikir ve Düşünce Grupları

Tarım Kesimindeki Çiftçi Kuruluşları,

olarak belirlenebilir.

Bu kuruluşlar bugün özellikle liberal ekonomik sistemi kabul etmiş ülkelerde siyasi iktidar üzerinde büyük etkiler yapan baskı grupları durumundadırlar.

Tarım kesimindeki çiftçi kuruluşlarının, bir baskı grubu olarak, özellikle Batı Avrupa ülkelerinde önemini ve etkinliğini artırdığı görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde tarımsal kesimin yeterince örgütlenmesinin temelinde, bu kesimde çalışanların okuma yazma oranlarının düşük olması ve yerleşme alanlarının dağınık bulunması gibi nedenlerin yanı sıra, bu kesimde yaşayanların ekonomik faaliyetlerinin özelliği gereği, eyleme uygun bulunmaması, muhafazakâr ve gelenekçi olmaları gibi nedenler rol oynamıştır.

Yurdumuzda tarım kesimindeki baskı grubu niteliğindeki çiftçi kuruluşlarını; Ziraat Odaları, Çiftçi Dernekleri, Üretici-İhracatçı Birlikleri, Kalkınma Vakıfları, Merkezi Pazarlama Kuruluşları ve bazı Anonim Şirketler olarak gruplandırarak inceleyebiliriz.

A. Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği

Ziraat Odaları çiftçinin refahının karşılıklı yardımlaşma ve grup faaliyetine dayandığı gerçeğinden yola çıkarak kurulmuş olan en önde gelen mesleki çiftçi örgütü durumundadır. Ziraat Odalarının kuruluş tarihi 1881 yıllarına kadar uzanmakta olup 1881-1897 yılları arasında Türkiye'deki Ziraat Odası sayısı 99'a kadar çıkmıştır. Bu dönemde kurulmuş olan Ziraat

Odalarının görevi "her türlü bitkisel ve hayvansal üretimin ıslahına ilişkin görüşmeler yapmak ve alınacak kararları Ticaret ve Tarım Bakanlığına bildirmek" olarak belirlenmiştir.

Kuruluş tarihi bu kadar eski olmakla beraber bazı olumsuzluklar bu kuruluşların yeterince gelişmesini ve çalışma alanlarında etkili olmalarını engellemiştir.

Daha sonraları 15.5.1957'de 6964 sayılı yasa ile ülkemizde çiftçilerin önde gelen mesleki kuruluşu olan Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği kurulması kararlaştırılmış, ancak yasanın uygulanmasına 1963 yılında geçilebilmiştir. 1963 yılından günümüze kadar kuruluş yasasında bazı değişiklikler olmuş, 7.1.1971 tarihinde çıkarılan 1330 sayılı yasa ile her il ve ilçede birer Ziraat Odası ile merkezde bir Birlik Kurulması hükme bağlanmıştır.

1982 Anayasasının kamu kuruluşları niteliğindeki meslek kuruluşlarına ilişkin 135. maddesinde, bu meslek kuruluşlarının siyasetle uğraşamayacağı, siyasi partiler, sendikalar ve derneklerle ortak hareket edemeyeceği hükmü yer almaktadır.

Son olarak, 6964 sayılı kuruluş yasasının birliğin görevleri ile ilgili maddesinin (g) ve (h) fıkraları 14.2.1984 tarihinde 2979 sayılı yasa ile yeniden düzenlenerek çalışma alanı belirlenmiş ve bu konuda bazı kısıtlamalar getirilmiştir.

Asıl kuruluşu Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanan 1963 de şimdiki yasal dayanağı oluşturulan ülkemizde başta gelen çiftçi kuruluşu olan Ziraat Odalarının bazı olumlu hizmetleri olsa da örgütlenme açısından istenilen duruma geldiğini söylemek çok güçtür. Halen mevcut çiftçi ailesinin çok iyimser bir tesbitle % 63'ü Ziraat Odasına kayıtlı gözükmektedir. Dokuz tarım bölgesinde toplam 432 oda görev yapmakta olup, örgütlenme bütün ilçelerde tamamlandığında bu sayının 700'lere çıkacağı umulmaktadır.

6964 sayılı kuruluş yasasına göre, Ziraat Odaları; meslek hizmetleri görmek, tarım sektörünün her alanda genel menfaatlere uygun olarak gelişmesine ve Devletin tarımsal plân ve programlarının gerçekleşmesine yardımcı olmak, çiftçilerin müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, tarımda iş, meslek disiplin ve ahlâkı ile birliğini korumak, çiftçilerin birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve görevi hakim kılmak amacıyla kurulan tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır 1 /.

1/ Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği, Kanun ve Nizamnamesi Ankara, 1984, s: 1

6964 sayılı kuruluş kanununda Ziraat Odalarının görevleri zorunlu görevler ve bütçe imkânına bağlı görevler olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır.

a) Ziraat ve ziraatle uğraşan çiftçi ve işçiyi alâkadar eden bilumum bilgileri, haberleri toplamak ve bu mevzularda her türlü incelemeler, endeksler, kendi çevrelerine mahsus istatistikler yapmak, neşretmek ve alâkalılarca istenilen bilgi ve kayıtları vermek,

b) Vekâletlere veya bunlara bağlı müesseselere, idari makamlara, belediyelere, bankalara ve diğer mesleki odalara faaliyet mevzularına müteallik tekliflerde bulunmak; ticaret ve sanayi odalarına, borsa, hal ve mezbahalara, umumi sergilere ve lüzum gördüğü diğer yerlere temsilci göndermek,

c) Ziraatın gelişmesi için gerekli gördüğü mevzuat değişikliklerinin yapılabilmesi veya yeni mevzuatın tedavisi maksadıyla Odalar Birliğine teklifte bulunmak,

ç) Köylerin içtimai ve iktisadi kalkınmasına dair plân ve programların hazırlanmasında ilgili idare ve teşekküllerle işbirliği yapmak ve yardımcı olmak,

Ziraat Odalarının kuruluş yasasında bütçeye bağlı görevlerinden birkaçı ise, şöyle belirtilebilir;

a) Ziraat Vekâleti ile işbirliği yaparak ziraatle ilgili laboratuvar, müzeler, klüpler, kitaplıklar, seyyar sinemalar, ilâçlama ve tohum satış yerleri, bitki ve hayvan hastalıklarıyla mücadele müesseseleri, her nevi ziraat sanayii tesisleri, fidanlık ve ağaçlıklar, damızlık ve numune ahır ve ağılları, aşım durakları, örnek ziraat işletmeleri açmak ve işletmek, sulama, kurutma, ağaçlandırma, toprak koruma ve verimliliğini muhafaza için tatbikat grupları kurmak ve çalıştırmak,

b) Ziraatle ilgili kooperatifler kurmak veya bu kabil kooperatiflere ortak olmak,

Ziraat Odaları yukarıda sözü edilen görevleri yerine getirebilmek için şu finansman kaynaklarından yararlanmaktadır: Giriş ücretleri, yıllık aidatlar, yayın gelirleri, bağışlar ve yardımlar, tesis ve iştiraklardan elde edilecek kârlar, tarımsal sergilerin duhuliye gelirleri, Odalar Birliğinden yapılacak yardımlar.

Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB) ise, Ziraat Odalarının üst kuruluşu olup çiftçinin sosyal adalet ve güvencesini sağlamak, çiftçi başına verimliliği artırmak ve çiftçinin gelirini yükselterek kalkınmasını sağlamak amacını gütmektedir.

Birliğin görevlerinden bazıları 6964 sayılı kuruluş kanununda aşağıdaki şekilde belirtilmektedir:

a) Odalar arasında çıkacak ihtilâfları kati olarak halletmek,

b) Odalar arasında işbirliği ve ahengi temin etmek,

c) Hükümetin ziraat politikasının ve programının tahakkukuna çalışmak, bunun neticeleri hakkında Odalarının düşüncelerini Hükümet makamlarına bildirmek ve tadili gereken hususlarda temennilerde bulunmak,

ç) (Değişik bend : 2979-14.2.1984) İdari Heyeti kararı, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığının muvafakatı ile milletlerarası sergi ve fuarlara ve yabancı Ülkeler tarafından düzenlenen toplantı, kongre ve benzeri faaliyetlere katılmak,

d) (Değişik bend : 2979 - 14. 2. 1984) Umumi Heyet Kararı, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığının iznini almak şartıyla genel mevzuat hükümleri içinde, milletlerarası benzer mesleki kuruluşlara üye olmak veya bu kuruluşların fahri temsilciliğini yapmak.

Türkiye Ziraat Odaları Birliğinin yukarıda sözü edilen hizmetleri yerine getirebilmesi için gerekli finansman şu kaynaklardan sağlanmaktadır: Yasanın 21. maddesi gereğince Odalardan sağlanan % 10 oranındaki paylar; yayın gelirleri, yardım ve bağışlar, T.C. Ziraat Bankası'ndan 1 milyon TL. dan az olmamak şartıyla yapılacak yardımlar, yıllık gelirleri 50.000 TL. yı aşan ticaret borsalarının bir evvelki yıl genel tutarının %3'ü, Tarım Bakanlığının bütçesinden 2 milyon TL'dan az olmayacak yıllık yardımlar.

Odalardan bazılarının tarımsal girdi temini, girdi satış bayiliği, traktör ve biçer - döver tescil işlemleri ve sürücü kursları, tarımsal kurslar düzenledikleri, sosyal amaçlı yardımlarla buldukları ve demonstratif çalışmalar yaptıkları görülmektedir (Tablo1).

Tablo (1) Ziraat Odalarının Faaliyet Alanları ve Faaliyet Gösteren Oda Sayıları

Faaliyet Alanı	Faaliyet Gösteren Oda Sayısı
<u>GİRDİ TEMİNİ</u>	
Gübre	32
Tohum	104
Fide	32
Makina	80
İlaç	140
Yem	28
Diğer Girdiler	10
<u>SATIŞ BAYİLİĞİ</u>	
Gübre	28
İlaç	128
Makina	64
Tohum	64
Yem	28
<u>DİĞER FAALİYETLER</u>	
Biçer Döver Tescili	40
Traktör Tescili	89
Traktör Fenni Muayenesi	57
Traktör Sürücü Kursu	49
Tarımsal Kurs	18
Sosyal Amaçlı Yardım	87
Örnek Gösterici Çalışmalar	49
Diğer	57

Kaynak : Ziraat Odaları Çalışma Raporu, 1986-1987 Yayın No: 156, Ankara, 1988

B. Çiftçi Dernekleri

2903 sayılı Dernekler Kanununa göre kurulan ve faaliyet gösteren çiftçi kuruluşlarının ülkemizde sayıları tam olarak bilinmemektedir.

"Çiftçi Teşekkülleri Federasyonu"na bağlı Adana, Ceyhan, Tarsus, Hatay ve İçel Çiftçiler Birliği, Ege Çiftçiler Birliği ve Manisa Bağcılar Derneği bu grubu oluşturan başlıca kuruluşlardır 1/ Bunların yanı sıra yine sayıları belirlenemiyen 2903 Sayılı Kanuna tabi bazı "Köy Güzelleştirme ve Kalkınma Dernekleri"de bu grupta yer alan kuruluşlardır.

Adana Çiftçiler Birliği Derneği Tüzüğüne 2/ göre Birliğin gayesi ve faaliyetleri;

a) Çiftçileri sık sık bir araya toplayıp çiftçilik işleri üzerine konuşmak, konferanslar vermek, istihsal masraflarını azaltma çarelerini aramak, mahsülleri daha iyi bir fiyatla satabilmek için icap eden tedbirleri temine çalışmak,

b) Tohumluk ve hayvan ıslahı ve bakımı, gübre kullanması, sıhhi yapılar ve defter tutma usülleri gibi fenni yollarla ve ziraat hakkında çiftçiyi aydınlatmak ve her türlü zirai tecrübeler yapmak,

c) Çiftçiyi teşvik maksadıyla müsabakalar ve sergiler açmak, çiftçiler üzerinde etüdler yapmak, tohumluk, tarımsal alet, makina ve malzemeleri almak isteyen çiftçilere yardımcı olmaktır.

Adana Çiftçiler Birliği Derneğinin faaliyetlerinin neleri kapsadığı konusunda bir fikir edinebilmek için Birlik, Genel Kurula sunulmuş bulunan "Yönetim Kurulu Çalışma Raporu"ndan bazı maddeleri aktaracağız :

Tohumluk Konusu: Buğday, pamuk ve diğer ürünlerin bölge şartlarına uygun tohumlarının temini hususunda mahalli zirai kuruluşların çalışmalarını yakinen izleyerek ve ilgili kuruluşlarla işbirliği yaparak uygun çeşitlerin tesbitinde ilgili kuruluşlara yardımcı olunmuştur. Kaliteli tohum temini için ilgili Bakanlık nezdinde yazılı ve görüşülerek temaslar yapılmıştır.

Mücadele İlacı Konusu : Birlik Zirai Mücadele Teşkilâtı ile sıkı temas içerisinde olmuş, pamuk zararlısı için ithalat girişiminde bulunmuş ve olumlu sonuçlar elde edilmiştir.

1/ Anılan bu birliklerden Adana'da mevcut olanın dışındakilerin çalışmalarını sürdürmedikleri ve feshedildikleri belirlenmiştir.

2/ 25.2.1984 tarihli kongrede kabul edilmiş bulunan Tüzük.

- Biçerdöver ve bazı mibzerlerin gümrük vergisinden muaf olarak ithali için ve Zirai Donatım Kurumu ve Çukobirlik'çe vadeli satışı için karar aldırılmıştır.

- Pamuk ihracatında kesilen fonun indirtilmesi için girişimlerde bulunulmuştur.

- Toprak ve Tarım Reformu çalışmalarında her zaman olduğu gibi yardım ve gayretleri olmuştur.

- Zirai kredilerin yükseltilmesinde katkıları olmuştur.

- Adana milletvekilleri davet edilerek çitçi sorunları dile getirilmiştir.

- Ticaret odası ve diğer kuruluşlardaki toplantılara iştirak edilerek, Birliğin görüşleri dile getirilmiştir.

- Tarım işçilerinin Sosyal Sigortalar uygulamalarındaki güçlükler ilgili makamlara intikal ettirilmiştir.

- Narenciye bahçe sahipleri için çeşit tesbiti, iç ve dış pazarlama v.b. konularda hükümetin önder olması için gerekli girişimlerde bulunulmuştur.

2903 Sayılı Dernekler Kanunu hükümlerine göre kurulmuş olan Manisa Bağcılar Birliği Tüzüğüne göre derneğin amacı ve bu amacı gerçekleştirmek için dernekçe sürdürülecek çalışma biçimleri şu şekilde belirlenmiştir.

Derneğin Amacı; derneğe kayıtlı bağcılar arasında mesleki bağlantının geliştirilmesini sağlamak, devlete bağlı müesseselerle temas temin ederek en uygun şartlarla bağcılığa, bağcılara faydalı olmak, üretimi artıracak masrafları azaltacak çareleri bulmak, bunun için gerekli tecrübelerin yapılmasına olanak veren konferanslar verdirmek, toplantılar düzenlemek, bağcılarının menfaatini koruyacak kanuni, iktisadi, idari tedbirlerin alınması hususunda yetkili makamlar nezdinde gerekli teşebbüslerde bulunmak, bu amaçları tahakkuk ettirmek için kitap, broşür makaleler hazırlayıp bastırmak, teşvik edici sergi ve yarışmalar düzenlemek, üretim ve tüketim kooperatifleri kurmak ve bu gibi müesseselere yardımda bulunmaktır 1/.

Manisa Bağcılar Birliği Derneği halen tam olarak faaliyette olmamakla birlikte Birliğin işlevlerini artırıcı yönde çalışmalar sürmektedir. Birliğin en önemli işlevi yörede bağ hastalık ve zararlılarını erken tespit etme amacıyla erken uyarı sisteminin kurulması, bağcılarının bu konuda önlem almasını sağlamaktır.

1/ Manisa Bağcılar Birliği Derneği Tüzüğü, Madde : 3

C. Üretici - İhracatçı Birlikleri

Bu başlık altında ihracatçı olmakla beraber büyük çoğunluğu üretici olan "Ağrı İli Canlı Hayvan Madde ve Mahsulleri İhracatçılar Birliği" ile "Erzurum Canlı Hayvan Madde ve Mahsulleri İhracatçılar Birliği"ne kısaca gözetmekle yetineceğiz.

1971 yılında Bakanlar Kurulu Kararı 1/ ile Ağrı ve Erzurum'da ayrı ayrı olmak üzere iki İhracatçı Birliğinin statüleri onaylanarak Kuruluşları gerçekleşmiştir. Birlikler 3018 sayılı Kanun hükümlerine ve Ticaret Bakanlığının belirli ölçülerde kontrol ve gözetimine tabidirler.

Birliklerin Amaçları:

a) İstihgal konusuna giren maddelerin cins, nev'i ve miktar itibariyle üretim bakımından ihtiyaç göreceği tedbirlerin alınmasına çalışmak,

b) Bu maddelerden genel şartların ve durumun gerektirdiği miktarlarda stoklar meydana getirilmesini mümkün kılmak,

c) Alış ve ihracat örf ve adetlerini, fiyat hareket ve seyrini düzenlemek,

ç) Üyelerin yukarıdaki amaçlara ve esaslara uygun olarak çalışmalarında uğrayacakları güçlükleri ivedilikle gidermeye ve hükümetin ihracat ve dahili fiyat politikası bakımından vereceği karar ve direktiflerin tamamen yerine getirilmesine dikkat ve gayret etmek,

d) İç ve dış piyasalarda Birlik konusunu teşkil eden maddelerin alım ve satımında ticari ve beynelmilel örf ve adetler gözönünde tutularak faydalı görülecek tedbirleri almak ve tüketen memleketlerin istekleriyle örf ve adetlerine uygun nitelikte mal hazırlamak, iç ve dış piyasalarda fiyatların istikrarını temin maksadıyla lüzumlu tedbirleri almak,

e) Birlik çalışma konusuna dahil maddelerin dünya pazarlarında tüketimini artırmak, yeni pazarlara girebilmek maksadıyla gerekli göreceği tedbirleri almak,

D. Tarım Kesiminde Kalkınma Vakıfları

903 sayılı Vakıflar Kanunu ve Kanununun uygulaması ile ilgili tüzük esaslarına göre kurulan ve işleyişlerini sürdüren bu organizasyonlardan

---

1/ Bakanlar Kurulu Kararı : R.G.: 20.1.1971 tarih, sayı : 13756

Türkiye'de tarım kesiminde en çok bilineni Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV) dır.

TKV 903 sayılı Kanun esaslarına göre 10 Ocak 1969 da kurulmuş, Vakıflar Genel Müdürlüğünün denetimi altında çalışan bir vakıftır.

Türkiye Kalkınma Vakfı'nın Amacı:

a) Tarımsal işletmecilik, el sanatları, küçük sanayi, v.b. dallardaki faaliyetleri ve yatırımları teşvik etmek ve desteklemek,

b) Bu konularda inceleme ve araştırmalarda bulunmak, saha çalışmaları yapmak,

c) Yaptığı inceleme ve saha çalışmalarıyla bu gibi küçük yatırımların gelişmesi için yerine getirilmesi gerekli şartları tesbit etmek,

d) Bununla ilgili görüşlerini ve lüzumlu bilgileri ilgililere duyurmak, genel, özel ve katma bütçeli idarelere bilumum özel ve devlet müesseselerine banka ve benzeri kredi müesseselerine, müşahade edilen gerekli tedbirleri almalarını, bütçelerinden tahsisat ayırmalarını ve kalkınma fonları tesis etmelerini tasviye ve telkin etmek, icabında bu amaca ilişkin bizzat gerekli te-berrülarda ve harcamalarda bulunmak ve fonlar kurmak,

e) Köy kalkınmasında ve köy seviyesinde çalışan gönüllü ve resmi örgütlerle işbirliği yaparak, köy kalkınması çabasında elbirliği sağlamak; köy kalkınmasına yönelik köy seviyesi hizmetlerin artmasını, teşvik edilmesini ve bu tip çalışmaların değerlendirilebilmesini mümkün kılmak,

f) Bu gibi çalışmalarda Türk gençlerini gönüllü saha elemanları olarak yetiştirmek, görevlendirmek ve böylece onları köy davasına yapıcı bir yönden yönlendirmek,

g) Ekonomik kalkınmayı ve toplumun ekonomik yapısının gelişmesini hedef tutan çalışmaların yanısıra, toplumun sosyal yapısını geliştirmek amacıyla güden sosyal çalışmaları (sağlık, aile planlaması, eğitim v.b. hizmetleri) teşvik etmek,

TKV'nın uyguladığı ve uygulamakta olduğu programları aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

- Köy Seviyesi Yayım Çalışmaları; Bu çalışmalarla modern tarım teknolojisi üretiminden pazarlamaya kadar, her yönüyle köye götürülmektedir.

- Kredi Karşılık Fonu; Fon köylülerin karşılaştığı kredi darboğazlarının çözümünde uygulanabilir bir model geliştirmektedir.

- Tavukçuluk Projesi; Proje, Tarsus'daki eğitim sitesinde plânlanmakta, 20 köye uzanan yayım çalışmaları ile modern tarım teknolojisi köye götürülmektedir,

- El Sanatları Projeleri; Çiftçi ailelerin boş zamanlarını değerlendirici ve yan gelir sağlayıcı özellikleriyle ele alınan projeler Tarsus'ta yürütülmekte, Siirt'te proje daha geniş olarak uygulanmaktadır.

- Pazarlama Projeleri; Sebze, meyve, tavukçuluk, arıcılık, el sanatları konularındaki pazarlama projeleri, köylülerin kooperatifler şeklindeki örgütlenmesini ve üretimden pazarlamaya kadar olan çalışmaların tek elden yürütülmesini öngörmektedir.

- Tarsus ve Diyarbakır Yurt ve Eğitim Sitesi; Köy çocuklarının eğitimine imkân sağlarken, aynı zamanda onların modern, pratik tarımsal bilgilerle güçlendirilmesini sağlayan bir projedir.

- Eğitim Çalışmaları; Köye hizmet götüren her projede o konu ile ilgili özel ve genel eğitim çalışmalarının beraber yürütülmesi öngörülmektedir.

- Aile Plânlaması Çalışmaları ve Ana- Çocuk Sağlığı Projesi; Halk Sağlığı çalışmalarının önemli bir kolu olan bu dalda, köy seviyesinde hizmet projeleri yürütülürken, konunun yurt çapındaki uygulamasına ışık tutacak çalışmalar da ele alınmaktadır.

Vakıflara diğer bir örnek olarak Van'da kuruluşu gerçekleştirilen "Van ve Yöresi Kalkınma Vakfı" nı da kısaca inceleyeceğiz.

Yine 903 sayılı Vakıflar Kanunu ve 903 sayılı Kanunun uygulaması ile ilgili tüzük uyarınca kuruluşu gerçekleşen ve faaliyetlerini sürdüren "Van ve Yöresi Kalkınma Vakfı" 28.4. 1981 de Van'da kurulmuş ancak 10.7.1985 tarihinde yapılan olağanüstü toplantıda vakfın merkezinin Ankara'ya alınmasına ve vakfın isminin "Anadolu Kalkınma Vakfı" olarak değiştirilmesine karar verilmiştir.

Anadolu Vakfı Esas Senedine Göre Vakfın Amacı:

a) Köy ve şehir kalkınmasında çalışan resmi ve gönüllü kuruluşlarla işbirliği yaparak köy ve şehir kalkınması çabalarında elbirliği sağlamak ve imkânlar ölçüsünde destek olmak,

b) Ekonomik kalkınma yanında sosyal çalışmalar (eğitim, sağlık, aile planlaması v.b.) ve hizmetleri teşvik etmek ve bu çalışmalara imkânlar ölçüsünde destek olmak,

c) El Sanatları faaliyetlerini, daha modern tarla bitkileri ve hayvan yetiştiriciliğini teşvik etmek, bu konularda eğitim ve öğretim için kurslar açmak ve faaliyet gösterenlere imkânlar ölçüsünde destek olmaktır.

E. Merkezi Pazarlama Kuruluşları

II. Meyve ve Sebze Projesinin dış finansmanında kullanılmak üzere 40 milyon Amerikan dolarlık ikraz anlaşması 6 Nisan 1981 tarihinde Türk Hükümeti ile Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası arasında imzalanmış ve Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşmaya göre:

a) Öncelikle ihracat için yüksek kaliteli meyve ve sebze üretimini artırmak,

b) Türkiye'nin meyve ve sebze ihraç potansiyelini gerçekleştirmek için etkili bir pazarlama organizasyonu kurmak,

c) Alt sektörde üretim ve işleme için gelecekteki yatırımları plânlama ile ilgili bir program düzenlemektedir.

Projenin uygulanacağı iller Adana, Amasya, Antalya, Bursa, Hatay, İçel, İzmir, Kayseri, Muğla, Tokat'tır.

Pazarlama Organizasyonu olarak; DPT aracılığı ile ve danışmanların yardımı ile, ihraç imkânlarının tesbiti, pazar istihbaratı, pazarlama, kalite kontrolü, soğuk depolama, paketlenme ve ambalaj hizmetleri ve nakliye konularında hizmet vermek üzere Bölgesel Pazarlama Şirketi (MEPASAN) ve Merkezi Pazarlama Teşkilatı (MEPATAS) kurulması konusunda anlaşmaya varılmıştır.

MEPASAN'ın merkezi Bursa'dır ve Bursa- İstanbul, Adana - Mersin, Antalya ve İzmir Bölgelerinde olmak üzere dört Bölgesel Pazarlama Şirketi olarak kurulmuştur.

Şirketin amaçlarından başlıcaları esas mukavelede şu şekilde belirtilmektedir.^{1/}

a) Meyve, sebze, süs bitkileri ve baklagil ürünlerinin üretiminden iç ve dış pazarlarla nihai tüketiciye ulaşıncaya kadar gerekli her türlü alım, satım, nakliye ve ihracat işlerini yapmak,

b) Meyve, sebze, süs bitkileri ve baklagil ürünleri için gerekli her türlü modern pazarlama ve işleme tesislerini kurmak, işletmek, kiralamak, kiraya vermek, satın almak, satmak ve bu konuda kurulmuş ve kurulacak tesislere ortak olmak.

c) Şirketin çalışma konusuna giren malların üretimi, pazarlaması ve işlenmesi konularında lüzumlu her türlü girdilerin üretim, alım satım, nakliye, ithalat ve ihracatını yapmak,

d) Gerek iç ve dış pazarlara düzenli mal sevkini sağlamak ve gerekse

^{1/} MEPASAN (Meyve-Sebze Pazarlama ve Sanayi Anonim Şirketi) Esas Mukavelesi, DPT, Yayını.

ürünlerinin satış imkânlarını artırmak için reklâm, haberleşme, standardizasyon, kalite kontrolü, nakliyenin ve diğer pazarlama tesislerinin faaliyetlerinin düzenlenmesi ve koordinasyonu çalışmalarında bulunmak.

Şirket sermayesinin dağılımı esas mukavelede aşağıdaki şekilde belirtilmektedir.

a) Sermayenin % 30'u T.C. Ziraat Bankasına tahsis edilmiştir. Ancak, T.C. Ziraat Bankası hissesi şirketin katı kuruluşundan itibaren 10 yıl sonra Şirket Yönetim Kurulunun hazırlayacağı ve Genel Kurulun kabul edeceği bir programa göre tamamen özel sektöre devredilecektir.

b) Sermayenin kalan % 70'i ise, gerçek ve tüzel olmak üzere üreticilere ve özel teşebbüse tahsis edilmiştir.

MEPASAN'lar önce İzmir'de 1984 yılında kurulmuş ve sonra sırasıyla Bursa, An-talya ve Mersin'de 200 milyon TL. sermayeli şirketler halinde kuruluşları sürmüştür. Bu sermayenin % 30'u T.C. Ziraat Bankasına, % 10'u Tarım Kredi Kooperatifleri Birliğine ait olup, artan % 60'ı üretici, sanayici ve ihracatçılara dağıtılmıştır.

Ziraat Bankasının itici gücü ve rolünün ileriki yıllarda kaldırılması öngörülmüş, Ziraat Bankası hissesinin şirketin kuruluşundan 10 yıl sonra şirket yönetim kurulunun hazırlayacağı ve genel kurulun kabul edeceği bir programa göre tamamen özel sektöre devredileceği esas mukavelede belirtilmiştir.

III. Meyve ve Sebze Projesinde bir Merkezi Planlama Teşkilatı (MEPATAŞ) kurulması kararlaştırılmış ve merkezi İstanbul olarak belirlenmiştir.

MEPATAŞ esas mukavelesinde aşağıdaki amaçlar benimsenmiştir 1/ .

a) Yaş meyve - sebze, süs bitkileri ve baklagil ürünlerinin yurt içinde ve dışında pazarlanması konusunda kendi ortağı olan Bölgesel Pazarlama Şirketlerinin ve talep konusunda kendi ortağı olan Bölgesel Pazarlama Şirketlerinin ve talep vukuunda aynı konuda çalışan diğer şirketlerin faaliyetlerini koordine etmek,

b) Ortağı olan Bölgesel Pazarlama Şirketleri ve talep vukuunda aynı konuda çalışan diğer şirketleri yabancı pazarlarda temsil etmek,

c) İç ve dış pazarlar için kalite standartlarının hazırlanmasına ve uygulanmasına yardımcı olmak,

d) Yurdumuzda ihraç edilen yaş meyve - sebze, süs bitkileri ve baklagil ürünleri için milli bir marka geliştirmek,

---

1/ MEPATAŞ (Merkezi Pazarlama Ticaret Anonim Şirketi) Esas Mukavelesi, DPT Yayını.

e) Yurt içinde ve dışında gerekli yerlerde çalışma konularıyla ilgili paketleme evleri, ambar, depo, soğuk depo, antropo, hangar, tamir atölyeleri, tahmil tahliye ve benzeri tesisler kurmak ve işletmek,

f) Şirketin kendisi ve hizmet götürdüğü kuruluşlar için lüzumlu her türlü pazar haberlerini toplamak, değerlendirmek ve yaymak,

g) Yurt içinde ve dışında pazarlanmasını yaptığı malların reklâm ve tanıtılmasını yapmak,

Ancak; MEPATAŞ için yeterli sermaye temin edilmemiş ve kuruluşa geçilememiştir. Sermaye sorunları MEPASAN'lara da yansımış ve sonuçta bütün MEPASAN'lar tasfiye aşamasına gelmiştir.

F. Anonim Şirketler

Tarım kesimine hizmet sağlayan fazla sayıda Anonim Şirket olmakla birlikte, özellikle ürünlerin pazarlanması, depolanması ve girdi temininde ortakları çiftçiler olan ve üreticiye yardımcı olan A.Ş. örneklerine rastlanılmaktadır.

III. SONUÇ

Tarımda üretici örgütlenmesini kooperatifler şeklinde örgütlenme ve kooperatifler dışındaki sivil çiftçi örgütleri olarak ikiye ayırıp, bunlardan kooperatifler haricinde yeralan ekonomik - sosyal amaçlı ve aynı zamanda baskı grubu niteliğinde olan kuruluşların yurdumuzdaki durumu incelendiğinde tarım kesimimizin başta gelen meslek kuruluşunun Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği olduğu görülmektedir. Ancak, il ve ilçelerde sayıları 432 ye varan Ziraat Odalarının istenilen güce ve etkinliğe sahip olduğu söylenemez. Çiftçilerin Oda'ya üye olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Tarım politikaları Ziraat Odalarından kalkınmada yararlanmayı ve kamu kuruluşları ile Ziraat Odaları işbirliğini hiç bir zaman ön plana almadığından ve diğer bazı nedenlerden dolayı Ziraat Odaları kendinden beklenenleri yerine getirememişlerdir. Bu durum üyelerin Oda'ya olan güvenini olumsuz olarak etkilemekte ve sonuçta Oda yeterli olmayan bir meslek kuruluşu halinde kalmaktadır. Üye sayısının ve katılımın düşüklüğü nedeniyle ekonomik ve sayısal bakımdan istenilen düzeyde gelişemeyen Ziraat Odaları, tarım politikalarının oluşturulmasında etkili olamamakta, siyasi iktidarlar üzerindeki baskı görevlerini yerine getirememektedirler. Ayrıca, yasal statüsünün eskimiş, Anayasa ve kendi yasası ile çok sınırlamalara muhatap olmuş ve günün ihtiyaçlarına cevap veremez duruma gelmiş olması da diğer önemli bir sorundur.

Anayasanın kamu kuruluşları niteliğindeki meslek kuruluşlarına ilişkin 135. maddesi, bu meslek kuruluşlarının siyasetle uğraşamayacağını, siyasi partiler, sendikalar ve derneklerle ortak hareket edemeyeceğini belirtmektedir. Bu durum, özellikle gelişmiş Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliklerinin etkinliğini engellemekte, Hükümet - Oda işbirliğinin zayıflığı, bu kuruluşun hükümet ve parlamentoya etki etmesine olanak vermemektedir.

Köylü ve çiftçi kuruluşlarının en etkililerinin İskandinav ülkelerinde bulunduğu bilinmektedir. Bu ülkelerde üreticiler kendi partilerini kurmuşlardır. Aynı şekilde İsviçre'de "Köylü ve Burjuva Partisi" bulunmakta ve bu parti siyasi hayatta büyük bir etkiye sahiptir. Belçika ve Avusturya'da köylü ve çiftçi kuruluşları siyasi partilere orgaik bağlarla bağlanmış durumdadır. 1/

Fransa'da üretici örgütleri olarak Ziraat Odaları, Tarımsal Yardımlaşma Kuruluşları ve ayrıca Üretici Birlikleri bulunmaktadır. 1960 tarımsal yön verme yasasında "Hükümet bilhassa Ziraat Odalarına ve Ziraat Odaları meclisine danışmalıdır" hükmü bulunmakta, bu da çeşitli alanlarda Ziraat Odalarının görüşünün istenmesine neden olmaktadır. 2/

F. Almanya Ziraat Odaları, eyalet düzeyinde yayım, araştırma ve eğitim çalışmalarına katılmakta, okul, fidanlık, araştırma birimleri gibi kuruluşlara sahip bulunmaktadır. F. Almanya ve Fransa'da çiftçiler iktidardaki partiyi tercih etme eğiliminde olduğundan iktidarlar kendilerini destekleyen kırsal kesimin arzu ve isteklerini öncelikle yerine getirme arzusu içindedirler 3/ .

Amerika'da çiftçiler isteklerini daha çok baskı grupları aracılığıyla iletmekte hiç bir siyasi parti ile birleşmemektedir. Çiftçilerle ilgili bütün konular Amerikan Çiftçi Büroları Federasyonu, Çiftçi Kooperatif ve Eğitim Birliği ve Kooperatifler Ulusal Konseyi gibi kuruluşlara danışılmadan alınmamaktadır.

Batı ülkelerinde tarım kesiminin siyasi etkisi ve önemi çok fazladır. Bu nedenle çok iyi örgütlenmiş köylü ve çiftçilerin sosyal ve ekonomik durumları diğer kesimlerden pek farklı olmamaktadır.

Türkiye'de Üretici Birlikleri ise, sayıları çok sınırlı ve faaliyetleri çok az kuruluşlar olarak tarım kesiminde yer almaktadır. Etkinlikleri son derece az olan ve çoğu kapanma aşamasında olan bu kuruluşlar, özellikle finansman sorunları nedeniyle beklenen yönde yarar sağlayamaz niteliktedirler.

1/ Nazif AKÇALI, Siyasi Kuvvet Olarak Türkiye'de Tarım Kesiminin Etkinliği E.Ü. İktisat Fak. Kamu Yönetimi Bölümü (Basılmamış Doçentlik Tezi) İzmir, 1981, s. 171

2/3/ Nazif AKÇALI - a.g.e., s. 172-173

Bu kuruluşlar genel olarak temsil etmek istedikleri kesimden çok az bir kısmını bünyesine alabilmiş ve bu nedenle kendi üyelerinin ilgisizliği yönünden mali güçlüklerle karşılaşmışlardır. Genellikle belli bir ekonomik ve sosyal düzeydeki çiftçiler tarafından kurulmuş olmaları nedeniyle, kitlesel bir yapıdan çok, kadrosal bir yapıya sahip bulunmaktadır.

Türkiye'de fazla bir başarı kazanamayan bu tür çiftçi kuruluşlarının özellikle Kuzey Avrupa Ülkeleri, Hollanda, Belçika, Avusturya, İsviçre, Almanya, Fransa ve İtalya'da kuvvetli kuruluşlar olduğu görülmektedir. Üyeliğin zorunluğu olmadığı üretici birlikleri şeklindeki çiftçi kuruluşları, Batı ülkelerinde büyük bir siyasi etki derecesine sahip bulunmaktadır.

Uluslararası bir anlaşma gereğince, umutlarla ve oldukça önemli mali kaynaklarla kuruluşu gerçekleştirilen ama ne yazık ki, hepsi tasfiye aşamasına gelen Merkezi Pazarlama Kuruluşlarının eksikliği, özellikle üreticilerin ürünlerini iç pazarlarda pazarlamalarında, ayrıca dış satımda bir çok olumsuzluklara neden olmaktadır.

Görüldüğü gibi Türkiye'de tarım kesimine yönelik çeşitli amaçlarla kurulmuş kuruluşlar olmakla birlikte, bunların etkin çalıştığından söz etmek hayli güçtür. Kuruluşlar arasındaki işbirliğinin yeterli olmayışı, kuruluşların gerek kendi içinden gerekse çalışma alanlarından kaynaklanan çok sayıda sorunun varlığı bu kuruluşlardan hizmet bekleyen tarım sektörünün olumsuz yönde etkilemekte ve birçok yeni sorunun doğmasına neden olmaktadır.

Tarım kesimine hizmet sağlayan gerek kamu, gerek finansman kurumları ve gerekse çiftçi kuruluşları ile kooperatifler arasındaki koordinasyonun mevcut olmayışı, tarım kesimine yönelik etkili, bir kurumsal yapının varlığını kanıtlayamamaktadır.

Oysa, bu tür hizmet, finansman, çiftçi kuruluşları ve kooperatiflerin kuruluş kanunları ve ana sözleşmeleri incelendiğinde bu kuruluşların diğer ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmaları ve koordineli bir şekilde çalışmalarını konusunda hükümler bulunmaktadır. Örneğin; 6964 sayılı Ziraat Odaları Birliği Kanununda yer alan "Hükümetin ziraat politikasının ve programının tahakkukuna çalışmak, bunun sonuçları hakkında Odaların düşüncelerini hükümet makamlarına bildirmek ve tadili gereken hususlarda temennilerde bulunmak" ifadesiyle Oda ve Hükümet işbirliğinin sağlanması istenmiştir.

Türkiye Kalkınma Vakfı'nın amaçları içerisinde de diğer kamu ve özel kuruluşlarla işbirliği ilkesi yer almaktadır. Hemen her özel ya da kamu kuruluşunun, çiftçi örgütlerinin, kooperatiflerin kuruluş yasalarında ya da ana sözleşmelerinde aynı konuda hizmet veren kamu ve özel kuruluşlar ile işbirliği, koordinasyon, bilgi alışverişi gibi alanlara ilişkin hükümler bulun-

maktadır. Ancak uygulamada bu işbirliği ve koordinasyon oldukça sınırlı kalmakta genellikle de hiç gerçekleşmemektedir.

Gelişmiş ülkelerin bir çoğunda iyi örgütlenmiş çiftçilerin sosyal ve ekonomik durumları, diğer sektörlerdeki fertlerden pek farklı değildir. Avrupa ülkelerinde, çiftçi kuruluşlarının 100-150 yıllık geçmişleri içerisinde gerçekleştirdiklerinin en güzellerinden birisi ise, çiftçilerin ve halkın kendi kurum ve kuruluşları içerisinde demokratik uygulamaları yaşayarak öğrenmeleridir. Çiftçiler kendi örgütleri içerisinde uzun yıllardan beri seçme, seçilme, yönetme, fikirlerini kabul ettirme ya da ettirememeye gibi hususları uygulayarak, yaşayarak öğrenmişlerdir. Bu kuruluşlar birer demokrasi okulu gibi mensuplarına çok şeyler öğretmişlerdir. ABD başta olmak üzere Batı Dünyasında demokrasi hareketlerinin çok sağlam ve köklü geleneklere dayanma nedenleri arasında halkın her kademe ve alanda kendi örgütlenmeleri ile, demokratik olarak hak ve isteklerine kavuşmaya alışkın olmaları da bulunmaktadır.

2000'li yıllara doğru ilerlediğimiz bu süreçte yurdumuzda çiftçilere ait ekonomik ve sosyal amaçlar taşıyan ve aynı zamanda gelişmiş demokratik ülkelerde görüldüğü gibi baskı grubu görevini yapan kuruluşların artması ve gelişmesi tarım sektörünün kalkınmasında çok önemli bir görevi yerine getirecektir. Bu kuruluşlar çok yararlı görevler yaparken bir yandan da tarım kesimine alt yapı tesisleri ve yayım hizmetleri sağlayan kamu kuruluşları ile ayrıca tarım kesimine finansman sağlayan banka ve kredi organizasyonları ile ve tarımsal kooperatifler sistemi ile dört ayak üzerine kurulu bir mekanizmayı çalıştırabilecektir.

Ülkemizdeki yaklaşık 3.6 milyon çiftçi ailesinin gerek üretici örgütleri gerekse bunların birlik ve federasyonları yoluyla yeterince örgütlenemeyerek parlamentoda temsil edilmemeleri ve demokratik katılımlarının sağlanamayışı önemli bir sorun olarak görülmektedir.

2000'li yıllarda yurdumuzda çiftçi örgütlenmesi, çok iyi seçilmiş bir model, eğitim ve istek meselesi olmalıdır. Konu hakkında hizmet götüren görevliler, uygun bir teşkilatlanma konusunda arzulu ve ısrarlı olamazlar, kurulmuş olanlara dahi niyetsiz ve ilgisiz kalırlarsa iyi bir noktaya varılamaz.

Ülkenin kalkınmasında öncelikler giderek diğer sektörler veriliyor olsa bile, tarım sektörümüz kendisini güçlendirip, iyi organize olarak ülkenin sosyal ve ekonomik hayatında önemini korumak durumundadır. Bu bakımdan, ekonomik amaçlı kooperatifler, sosyal ve ekonomik hedefli Ziraat Odaları, Çiftçi Birlikleri ve benzeri örgütlenmelerin beklenenini verebilmeleri için, Türkiye'de uygun bir örgütlenme modeline, yapısal düzenlemelere, bu

konuda eğitim çalışmalarına ve diğer bazı önlemlerin alınmasına ivedilikle gerek vardır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Adana Çiftçiler Birliği Tüzüğü, Adana, 1984
- AKÇALI, Nazif., Siyasi Kuvvet Olarak Türkiye'de Tarım Kesiminin Etkinliği (Basılmamış Doçentlik Tezi), E. Ü. İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü. İzmir, 1981
- Anadolu Kalkınma Vakfı Esas Senedi
- ÇIKIN, Ayhan., "AT Düzeyinde Tarımın Örgütlenmesi", Çiftçi ve Köy Dünyası, Yıl: 6, Sayı : 65, Ankara, 1990
- D.P.T. Mepasan (Meyva - Sebze Pazarlama ve Sanai A.Ş.) Esas Mukavelesi
- D.P.T. Mepataş (Merkezi Pazarlama Ticaret A.Ş.) Esas Mukavelesi.
- E. C. Economic and Social Committee, Directory of European Agricultural Organizations. Koyan Page London 1984
- E. C. Economic and Social Committee, The Cooperative, Mutual and Non-Profit Sector and Its Organizations in The Community, Office For Official Publications Of The E. C. , Luxembourg, 1986.
- HECKMAN, J. H. Development and Coordination of Chambers of Agriculture and Agricultural Cooperatives of Turkey. U. S. AID/ Turkey. Food And Agriculture July, 1966
- KARACAN A.R. , ERSÖZ Ş. Types of Farmers' Organisations In Turkey and Their Importance With Reference to Agricultural Policy. Symposium On "Wissenschaftliche Ergebnisse Deutsch - Turkisher Universitaetspartnerschaften Im Agrarbereich", 26-30 September 1989, İzmir, 1989.
- KARACAN, Ali Rıza ve ERSÖZ Şule. Türk Tarımının Örgütsel Yapısı ve Yönetimi, Friedrich - Ebert Vakfı, İstanbul, 1990
- Manisa Bağcılar Birliği Derneği Tüzüğü
- Türkiye Kalkınma Vakfı Esas Senedi
- T.Z.O.B. Türk Çiftçi Hareketi Dış İlişkileri, Gündüz Matbaacılık, Ankara.

TARIM KESİMİNDE KOOPERATİF ÖRGÜTLENME VE TARIMSAL KOOPERATİFÇİLİK POLİTİKASI

Prof.Dr.Ayhan ÇIKIN(*)

1. GİRİŞ

Demokratik bir ülkenin hedeflediği amaçlara ulaşabilmesinde ülke halkının ve çeşitli mesleklerin örgütlenmesinin sağlanması ve oluşturduğu organizasyonların ülke ihtiyaçlarına uygun hizmetler sunabilmesi önemlidir. Bu nedenle gelişmiş demokratik ülkelerde yöneticiler, ülke halkının ve çeşitli ekonomik kesimlerde faaliyet gösteren grupların örgütlenmesine büyük bir ilgi göstermekte ve hükümet politikaları ile örgütlerin amaçlarını bütünleştirerek sosyal, ekonomik politikalar üretiminde sorumlulukları geniş kitlelere dağıtmakta, ülkenin sosyo-ekonomik politikalarının üretim ve uygulama maliyetini asgari düzeye düşürmede ve bu politikaların uygulamadaki etkinliklerini artırmada söz konusu bu organizasyonlardan yararlanmaktadırlar.

Ayrıca çeşitli sosyo-ekonomik beklentileri olan gruplar, kendi aralarında, yasal ve idari yollardan diyaloglar kurarak sosyo-ekonomik sorunların çözümüne geniş kitleleri katarak, onların toplumun yönetilmesinden ve yönlendirilmesinden sorumluluk duymalarını sağlamaktadırlar. Böylece fertler, organizasyonları aracılığı ile sosyo-ekonomik politikaların oluşmasına katkıda bulunmakta ve uygulamalara bu organizasyonları aracılığı ile katılmaktadırlar(14).

Tarım kesiminde bu organizasyonların başta geleni kooperatiflerdir. Örneğin AT'da sivil çiftçi kuruluşlarının yüzde 75'i kooperatiflerdir(1,s.7).

Kooperatifler, ortaklaşa çıkarları paylaşan kişi topluluklarıdır. Bu çerçevede kooperatifler karşılıklı yardımlaşma, öz sorumluluk ve öz yönetim kurallarına göre gönüllülük temeli üzerinde çalışan ve karşılıklı olarak birbirlerine bağımlı olan ekonomik birimlerdir. Kooperatifler, rekabet çerçevesi içinde bağımsız çalışan üyelerin özerkliğini sürdüren ve onların bağımsızlığını güçlendiren tek ekonomik kurum durumundadırlar. Kooperatifler, üyelerinin ortaklaşa eylemi içinde girişim esprisine uygun düşen sosyal ve ekonomik bir düzenin kurulmasını amaçlamışlardır. Onlar üyelerinin çıkarlarını geliştirme işlevini yerine getirirken, tüm topluma hizmet veren ikincil işlevleri de yaratırlar. Kooperatiflerin varlığının temel nedeni ne

(*) E.Ü.Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü. BORNOVA/İZMİR

yatırılmış sermayeye (sermaye şirketlerinde olduğu gibi) kâr sağlamak, ne de devletin çıkarlarını doğrudan korumaktır. Varlıklarının asıl nedeni; üyelerinin mesleki ve beşeri faaliyetlerinin gelişmesini ve genişlemesini desteklemektir(2) (8).

Kendi kendine yardım ve kendi kendini yönetme ve gönüllülük ilkele-
rine dayalı kuruluşlar olarak kooperatiflerin kırsal alanların ve buradaki
halkın korunmasında, gelişmesinde önemli katkıları bulunmaktadır. Koo-
peratifler, yapısal iyileştirmeler yoluyla ve bölgesel politikaların katkısıyla
istihdam politikasının ve sosyal politikaların oluşmasında ve uygulan-
masında etkili bir role sahiptir(20).

Bu yazıda tarım kesiminde kooperatifleşme sorunları tartışılacaktır.
Önce gelişmiş bazı ülkelerde ve Türkiye'de tarımsal kooperatifçilik, ana hat-
ları ile özetlenecektir. Bunu takiben tarım ekonomisinin ve tarım
işletmesinin yapısal çözümlenmesi ve bu yapıdan kaynaklanan sorunların
çözümünde kooperatiflerin rolü irdelenecektir. Daha sonra tarımsal politi-
kaların amaçlarının belirlenmesinde ve bu politikaların oluşturulmasında
ve uygulanmasında kooperatiflerden yararlanabilme olanakları üzerinde
durulacaktır. Ayrıca, Türkiye'de tarımsal kooperatifçiliğin geliştirilebilmesi
için izlenmesi gereken politikalar, ana çizgileri ile belirlenmeye
çalışılacaktır.

2. GELİŞMİŞ BAZI ÜLKELERDE VE TÜRKİYE'DE TARIMSAL KOOPERATİFÇİLİK UYGULAMALARI

2.1 Avrupa Topluluğu Ülkelerinde Tarımsal Kooperatifler

Batı Avrupa ülkeleri yüzyıllardan beri demokratik sistemi benimseme
çabasında önemli aşamalar kaydetmişler, özellikle XIX. Yüzyıldan bu yana
kooperatiflerin demokrasinin gelişmesine ve kökleşmesine katkıları
yadsınamaz bir noktaya ulaşmıştır. Devletlerin bir birlik içinde hareket et-
meleri şeklinde başlayan Avrupa Topluluğu (AT) hareketi, son yıllarda koo-
peratiflerin etkin katılımıyla "Halkların bütünleşmesi" hareketine
dönüşmüştür, denilebilir.

Son 40 yıl içinde AT ülkelerinde kooperatiflerin sayısı yarıdan fazla
azalırken bunların iş hacimleri, tarım sektörünün geneline oranla, daha
hızlı artmıştır. Bu durum tarım ve balıkçılık kooperatiflerinin önemli bir
yapısal değişim geçirdiklerini göstermektedir. Çiftçilerin sayısı önemli
ölçüde azaldığı halde, kooperatif ortaklarının sayısı azalmamıştır. Son 40
yılı kooperatifler bir yandan belirgin bir şekilde yoğunlaşırken (sayıca
azalma, nitelikçe güçlenme), diğer yandan ticari ve sınai faaliyetlere daha

fazla girmeye başlamışlardır. Kooperatiflerin bölgesel ve ulusal düzeyde çok sayıda organizasyona sahip olmaları ve yeni yeni kooperatif girişimlerinin (ikinci ve üçüncü dereceden kooperatiflerin) bunlara eklenmeleri, tarım ve balıkçılık kooperatiflerinde umulmadık ölçüde bir güç yoğunlaşmasını ortaya çıkarmıştır. Bunu şöylece örneklemek mümkündür: 1978 yılında Fransa'da 4.000 adet tarımsal kooperatif girişiminin gerçekleştirdiği iş hacminin %70'ini 250 kooperatif gerçekleştirmiştir. Almanya'da 8.000 kooperatifin gerçekleştirdiği cironun %45'i 61 merkezi kooperatif organizasyonuna aittir (1).

1983 yılında, 12'ler topluluğunda 46 bin civarında olan tarımsal kooperatif sayısı, 1990'lı yıllara girerken 36 binin altına düşmüştür. Çiftçi sayısı azalmasına rağmen ortak sayısı artmıştır. Kooperatiflerin sürekli istihdam ettiği işçi sayısı 761 binden, 723 bine düşmesine rağmen iş hacmi 153 mil yar ECU'ya yükselmiştir(1)(3). 1983-1989 döneminde AT-12'lerin brüt tarımsal geliri yılda ortalama olarak %3.3 artmasına karşılık, aynı dönemde tarımsal kooperatiflerin iş hacmi %7.7 artmıştır. AT-12'lerdeki tarımsal kooperatiflerin iş hacminin, AT-12 brüt tarımsal gelire oranı, 1983'de %66 iken, bu oran 1989'larda %82'yi aşmıştır. Bu oran şu ülkelerde 100'ün üzerinde seyretmektedir: Belçika, Danimarka, B.Almanya, Fransa, İrlanda, Lüksemburg, Hollanda(13).

Roma Antlaşması çeşitli AT politikalarının oluşması ve şekillendirilmesi ile ilgili yasal çerçeveyi belirlemiştir. Ancak belirlenen ortak politikalar arasında bugüne kadar en etkili olabilen Ortak Tarım Politikası (OTP)'dir. Roma Antlaşmasında kooperatifçiliğin amaçları ve ilkeleri belirtilmemiş olmakla beraber, OTP'nin amaçlarına ulaşmasında bir araç olarak kooperatiflerden söz edilmektedir. 1962'de AT'da tarım ürünlerinin pazarlanması konusunda çiftçi kuruluşları ile ilgili bir hüküm (58. madde) getirilmiştir. Bu hüküm aynı zamanda kooperatifleri de içine almaktadır.

AT 1964'den bu yana "üretim deseni politikası"nı destekleyen bir "pazar yapısı politikası" izlemekte ve bu çerçeve içinde, tarım ürünlerinin; toplama, işleme ve pazarlama koşullarını iyileştirmek amacıyla yatırımları desteklemektedir. Bu konuda öncelik hemen her zaman kooperatiflere tanınmıştır(20).

AT'da pazar yapısını iyileştirme politikasının bir başka tamamlayıcı unsuru da üretici örgütleridir. Bu politikanın amacı, belirli ürünlerin üretimini niceliksel ve niteliksel açıdan pazarın gereksinimlerine göre ayarlamak hedefine yönelik olarak, çiftçilerin üretici örgütleri kurmalarını hızlandırmaktır. Söz konusu konu ile ilgili yönerge 13 yıllık bir çabadan sonra 1978'de yürürlüğe konulabilmiştir.

Topluluk iç piyasasının iyi işleyen bir pazar yapısına kavuşturulması sosyal ve ekonomik yapısıyla uyumlu bir gelişme göstermesi topluluk yetkililerinin sorumluluğundadır. Kooperatiflerin kendine özgü girişimci yapısını karar alıcı organlara anlatmak, bu yapının korunmasını ve gelişmesini sağlamak ve şirketler, vergi, beslenme, rekabet, vb. konuları ile sosyal konulardaki politikaların oluşturulmasına katkılarda bulunmak kooperatiflerin görevleri arasındadır.

Bu konu ile ilgili olarak AT'daki tarım, tüketim, perakendeci ve kredi kooperatifleri üst birlikleri 1975'de topluluk içindeki kooperatiflere belirli bir statü kazandırmak için ortak bir çabaya girmişlerdir. Kooperatif kuruluşlar bu tarihte Avrupa Komisyonu'na bir proje sunarak, tüm sektörler ve ülkeler için geçerli olacak bir kooperatif tüzüğü çıkarılmasına ve ülke sınırları dışında da kooperatifler arası işbirliğinin yasallaştırılmasına çalışmışlardır. 1981'de Avrupa Parlamentosu'nda kooperatiflerin ekonomik ve sosyal işlevleri ilk kez tartışılmış ve 13 Nisan 1983'de kabul edilen kararla AT'da kooperatiflerin sosyo-ekonomik etkinliğinin varlığı tarihsel bir belgeye dönüştürülmüştür(2).

AT düzeyinde çeşitli kesimlere ait topluluk uluslararası 9 kooperatif birliği kurulmuş bulunmaktadır. Bunların en önemlisi hiç kuşkusuz ki, AT düzeyinde tarım kooperatiflerinin temsilciliğini üstlenen COGECA'dır. COGECA'nın öncülüğünde tüm kooperatiflerin AT düzeyindeki üst kuruluşlarını eşgüdümleyen bir komitenin kuruluşu 1986 yılı sonlarında gerçekleştirilmiştir.

2.2. Türkiye'de Tarımsal Kooperatifler

Tarımda verimliliği artırma da en önemli sorunlardan birisi tarım işletmelerinin küçük ve aynı zamanda parçalı bir yapıya sahip olmalarıdır. Ülkemizde; tarım kesiminde küçük aile işletmelerinin sayısı oldukça fazla ve toplam işletme sayısı içinde de büyük bir orana sahip bulunmaktadır. Küçük işletmeler tarımda gelir düşüklüğü nedeniyle sermaye olanaklarından yoksun olduğu gibi ürünlerin değerlendirilmesi ve pazarlanması aşamasında da pazarda etkili olamamaktadırlar (12, s.13).

Ülkemizde tarımsal kooperatiflerin kuruluş ve işleyişleri dört değişik kanun ile düzenlenmektedir. 1989 yılı itibariyle, bu kanunlara göre kurulan 11 çeşit, 12.354 adet faal durumda tarımsal amaçlı kooperatif mevcuttur (5,s.10). Bu kooperatiflerin 4,5 milyon üretici ortağı mevcuttur. Birim kooperatifler ise 118 birlik ve 3 merkez birlik olarak üst örgütlenmişlerdir, bu merkez birliklerden halen 2'si tasfiye halindedir.

Kooperatifçiliğin 100 yılı aşkın geçmişi, kooperatif ve ortak sayısının hızla artışı, istenilen gelişmenin sağlanamamış olmasına karşın bu alanda büyük bir potansiyel olduğu da bir gerçektir. Örneğin 1979 yılı istatistiklerinde 13.345 tarımsal amaçlı kooperatif ve bunlara ortak 2.432.189 üretici mevcut iken (6, s.865), 1989 yılına gelindiğinde birim kooperatif sayısında bir azalma görülmele birlikte, üretici ortak sayısında yaklaşık iki kat bir artışın olduğu göze çarpmaktadır.

Ülkemizde kooperatiflerin çalışma konuları; ortaklarının kısa ve orta vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılamak, ürünlerini değerlendirmek, müştereken yararlanabilecekleri her çeşit makine, ekipman ve tesisleri edindirmek gibi faaliyetler olmaktadır.

Ülkemizde tarımsal amaçlı kooperatiflerin sayıca ve oran olarak en fazla ağırlığa sahip olanları 1163 sayılı kanuna tabi olarak kurulanlardır. Bunların sayısı 1989 yılı rakamlarına göre toplam kooperatiflerin %77'sini oluşturmaktadır.

2.3. AT İle Türkiye'de Tarımsal Kooperatifçilik Uygulamalarının Kıyaslanması

AT Tarım sektöründe kooperatiflerin etkinliği son çeyrek yüzyılda önemli ölçüde artmıştır: Tarımsal Kooperatiflerin sayısı azalmasına karşın ortak sayısı ve iş hacmi yükselmiştir; istihdam ettiği personel sayısı ikiye katlanmıştır; kooperatiflerin tarımsal pazardaki payı artmıştır. Örneğin tarımsal girdi piyasalarındaki payı %50'lerin, tarımsal çıktı pazarlamasındaki payı %60'ların üzerindedir. Sadece Fransa'da balık üretiminin %60'ı, süt ürünleri dış satımının %57'si kooperatiflerin denetimindedir (14) (20).

Türkiye'de ise kooperatiflerin ekonomiye katılımları oldukça düşüktür. Bu oranın alet ekipman tedarikinde %15, ilaç tedarikinde %10, gübre dağıtımında %42 (21, s.6), yem temininde %10, süt işlemede %15 (6) civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Kooperatiflerin tarımsal pazarlardaki payının AT ülkelerinde yüksek (19, s.1-7), Türkiye'de düşük olmasının nedenlerini (12, s.28-29) şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

i) Ortak tarım politikası (OTP)'nin etkileri: AT Tarım pazarında uygulanan OTP'nin kooperatifleri de olumlu yönde etkilediği bir gerçektir. Özellikle kooperatif örgütlenmesi güçlü olan ülkelerin OTP'nin avantajlarından daha iyi bir şekilde yararlandığını söylemek yanlış olmayacaktır. (19, s.3).

Çizelge 1: AT'de Tarımsal Kooperatiflerin Durumu (1983-1989) (1983=100)

ÜLKE	Kooperatif Sayısı			Üye Sayısı (000)			Çalışan Sayısı (000)			İş Hacmi (Milyar ECU)		
	1983	1989	Endeks	1983	1989	Endeks	1983	1989	Endeks	1983	1989	Endeks
BELÇİKA	800	1265	158,1	78,0	397,9	510,1	4,3	4,1	95,3	1,54	5,76	374,0
DANİMARKA	145	228	157,2	189,8	142,5	75,1	37,9	36,2	95,5	9,52	9,36	98,3
B.ALMANYA	6743	5467	81,1	1525,0	4585,0	300,7	120,1	136,6	113,7	36,87	37,16	100,8
FRANSA	11600	4233	36,5	2000,0	950,0	47,5	130,0	130,0	100,0	22,30	49,83	223,5
İNGİLTERE	577	650	112,7	321,5	454,1	141,2	15,5	28,5	183,9	4,17	9,25	221,8
İRLANDA	133	129	97,0	193,2	174,0	90,1	18,3	15,2	83,1	3,94	5,54	140,6
İTALYA	9934	11626	117,0	1843,5	1486,0	80,3	258,2	271,0	105,0	11,23	16,70	148,7
LÜKSEMBURG	25	13	52,0	4,8	9,7	202,1	1,5	1,3	86,7	0,176	0,257	168,8
HOLLANDA	1484	1285	86,6	1300,0	430,0	33,1	75,0	76,7	102,3	12,17	14,39	118,2
YUNANİSTAN	6974	7000	100,4	806,0	855,0	106,1	14,8	10,4	70,3	0,92	?	?
İSPANYA	6112	2000	32,7	1460,0	500,0	34,2	30,0	?	?	1,525	3,07	201,3
PORTEKİZ	1361	1118	82,1	1241,0	1500,0	120,9	55,8	12,4	22,2	1,1	1,37	124,5
AT-12	45929	35840	78,0	10562,8	11478,2	104,7	761,1	722,5	98,8	105,455	152,72	146,1

- KAYNAK : (1) CES (1986). Les Organisations Coopératives, mutualistes et associatives dans la Communauté européenne. Editions Delta, Bruxelles, P.99-91
(2) COGECA (1990). La Cooperation agricole en Europe-Le COGECA et les entreprises coopératives des 12 Etats membres de la CE. Bruxelles.

Çizelge 2: AT Ülkelerinde Tarımsal Kooperatiflerde İş Hacimleri ile Brüt Tarımsal Gelirin Kıyaslanması (1983-1989)

ÜLKE	Tarımsal Gelir (Milyar ECU)			Tarımsal Koop.in iş hacmi (Milyar ECU) (Kredi+???'lar hariç)			Tarımsal Kooperatiflerin cirosu- nun Tarımsal Üretime Oranı (%)		
	1983	1989	(1983=100) Değişim	1983	1988/89	(1983=100) Değişim	1983	1988/89	Değişim
BELÇİKA	4.70	5.56	118.3	1.54	5.76	374.0	32.0	103.6	70.8
DANİMARKA	7.10	6.35	89.4	9.52	9.36	98.3	134.1	147.4	13.3
B.ALMAN YA	27.00	26.98	99.9	36.87	37.36	100.8	136.6	137.7	1.1
FRANSA	31.90	42.55	133.4	22.30	49.83	223.5	69.9	117.1	47.2
İNGİLTERE	19.00	18.11	95.3	4.17	9.25	221.8	21.9	51.1	29.2
İRLANDA	3.40	4.07	119.7	3.94	5.54	140.6	115.9	136.1	20.2
İTALYA	31.90	34.05	106.7	11.23	16.70	148.7	35.2	49.0	13.8
LÜKSEMBURG	?	0.17	?	0.176	0.297	168.8	?	174.7	?
HOLLANDA	12.90	14.27	110.6	12.17	14.39	118.2	94.3	100.0	6.5
YUNANİSTAN	7.10	7.46	105.1	0.92	?	?	13.0	?	?
İSPANYA	12,20*	23.38	191.6	1.53	3.07	201.3	12.5	13,1	0,6
PORTEKİZ	2,55*	3.08	123.2	1.10	1.37	124.5	44.0	44,5	0,5
AT-12	159,70	186,02	116,5	105,46	152,72	144,6	66,0	82,1	16,1
			%3,3			% 7,7			

KAYNAK : (1) CES (1986). Les Oranisations Coopératives, mutualistes et associatives dans la Communauté européenne. Editions Delta, Bruxelles. P.99-91
(2) COGECA (1990). La Cooperation agricole en Europe-Le COGECA et les entreprises coopératives des 12 Etats membres de la CE. Bruxelles.
(3) CE (1985) The Agriculturel Situation in the Community, 1984 Report. Brussels-Luxembourg P. 196-197.
(4) The World Bank (1984). Worlds tables. Vashington (*) 1981 yılına ait.

ii) AT'da kooperatifler için uygun bir finans düzeninin kurulmuş olması:

AT ülkelerinin çoğunda tarım işletmelerine ve onların kurdukları kooperatlflere, tarım dışı kesimlerden sermaye transferi yapılmaktadır. Türkiye'de kooperatifler için uygun bir finans düzeni kurulamamıştır.

iii) AT'da kooperatiflerin hukuki dayanağı iyi bir şekilde belirlenmiştir:

Çeşitli AT ülkelerindeki kooperatif mevzuatı farklılık göstermesine rağmen, ülkelerin kooperatifçilik mevzuatı kendi geleneklerini ve kooperatifçilik ilkelerini özümleyebilecek bir şekilde oluşturulmuş ve geliştirilmiştir. Oysa Türkiye'de kooperatif mevzuatında bir dağınıklık gözlenmektedir.

iv) AT'da kooperatiflerin gelişmesine olanak veren uygun politikalara başvurulmaktadır:

AT'na üye ülkelerin hemen hemen tümünde tarımsal kooperatiflerin gelişmesi için tercihli politikalar uygulanmıştır. Örneğin İngiltere'de 1930'larda uygulanan pazarlama politikalarında, 1940'larda uygulanan garanti fiyat politikalarında; 1925-1955 döneminde uygulanan birim kooperatiflerinin kendi aralarında işbirliği politikalarında; 1960'larda uygulaması yoğunluk kazanan gıda maddelerine dayalı dış satımı teşvik politikalarında kooperatlflere önemli destek politikaları uygulanmıştır (19, s.5-6) ve belirgin bir şekilde ortaya konmamıştır.

v) Kooperatlflere uygun yetenekli yöneticilerin yetiştirilmesi ve istihdamı:

Başarılı bir kooperatifin başında daima nitelikli bir yönetici bulunmaktadır. Kaliteli yöneticiler, kooperatifte kullanılan sermayenin devir hızını yükseltir, kooperatiflerin rekabetçi ekonomi içerisinde ayakta kalmasını, güçlenmesini sağlar, kooperatifte amaca uygun yapıyı ve örgütlenmeyi geliştirir. Bu nedenle AT ülkelerinin hemen hemen hepsi nitelikli kooperatif yöneticisi yetiştirmede özel programlar uygulamış ve uygulamaktadır. Oysa Türkiye bu konuda da son derece yetersizdir.

vi) Kooperatifler arası işbirliğini geliştirme:

Birim kooperatiflerin tek başlarına ekonomik olarak gerçekleştiremediği faaliyetleri birleşerek yapmaları en akılcı yoldur. Maliyetlerin düşürülmesi, ölçek ekonomisinin yaratılması ve çalıştırılması, karşılıklı etkileşimin geliştirilmesi ile çiftçi gelirlerinin yükseltilmesi, kooperatifler arası işbirliğinin temel konusudur. AT ülkelerinin hemen hemen hepsinde kooperatiflerarası işbirliği en yüksek boyutlara ulaşmıştır. Ülkemizin bu konuda yeterli olmadığını söylemek durumundayız.

3. TARIM EKONOMİSİNİN VE TARIM İŞLETMESİNİN YAPISAL ANALİZİ

3.1. Tarım Sektörünün Analizi

Bir ekonominin gerçek üretim yapısını tarım ve madencilik sektörü oluşturur. Bu iki sektörün ürettiği hammaddeyi diğer sanayiler şekil, zaman, mekan ve mülkiyet değişikliğine uğratarak bu temel sektörlerin üretimini çeşitlendirir ve zenginleştirirler.

Tarım, doğa (özellikle toprak, iklim, güneş enerji, vb.), sermaye ve işgücünü bir sistem içinde kullanarak gerekli tarımsal ürünlerin üretildiği ekonomik bir uğraş alanıdır.

Tarımsal üretim sürecini, üç aşamada incelemek mümkündür (Şekil 1 ve 2). Şekil 1 "tarımsal merkezli ekonomiyi" bir sektör düzeyinde ele almaktadır. Şekil 2 ise üretim süreçlerini işletmeyi dikkate alarak açıklamaya çalışmaktadır. Şekil 1 ve 2 dikkatle incelendiğinde şunları söylemek mümkündür:

a) Üretim öncesi süreç: Bu süreç, merkez üretim süreci olan tarımsal üretimde kullanılan ve başka sektörlerce üretilen tarımla ilgili girdi, kredi, teknik bilgi, vb. gibi mal ve hizmetlerin üretildiği süreçtir. Tarım kesimi, kendi dışındaki sektörlerde üretilen bu girdileri tedarik ederek üretimde kullanmaktadır.

b) Tarımsal üretim süreci: Tarımsal üretimin merkezini oluşturan bu süreçte üretimin gerçekleştiği işletmeler yer almaktadır. Tarımsal işletmeler mülkiyet ve işletmecilik tipine göre dörde ayrılmışlardır. Bunlar:

1. Mülkiyetin ve işletmeciliğin aileye ait olduğu bireysel tarım işletmeleri (Liberal ekonomilerde ve Türkiye'de bu tür tarım işletmeleri hakimdir);

2. Mülkiyetin topluma, işletmeciliğin aileye ait olduğu işletmeler (İsrail'deki Mochavlar örneği);

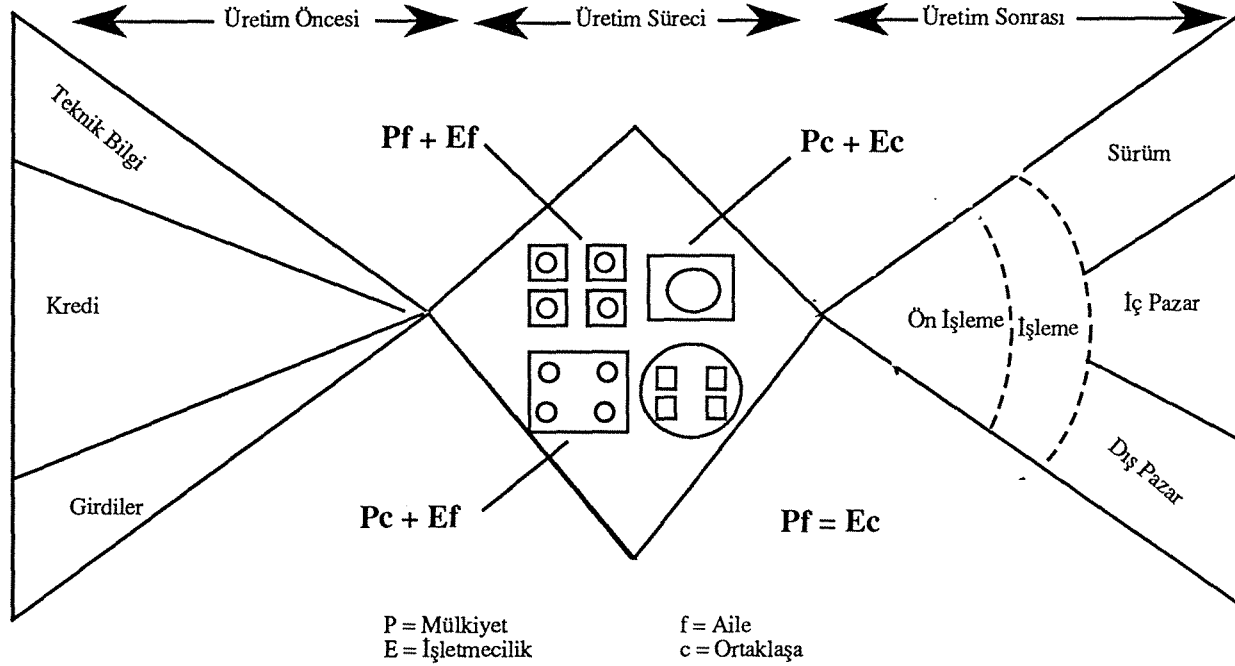
3. İşletmeciliğin ve mülkiyetin topluma ait olduğu tarım işletmeleri (kibbutzlar ve kolhozlar örneği);

4. Mülkiyetin aileye, işletmeciliğin topluma ait olduğu işletmeler (bazı tarımsal üretim kooperatifleri, Yugoslavya örneği, vb...).

Burada bizim konumuzla ilgili işletmecilik tipi,

Mülkiyetin ve işletmeciliğin aileye ait olduğu bireysel işletme tipleridir. Bu durum aşağıda daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

Şekil 1: Tarımsal Üretim Süreçleri

Kaynak : (H. DESROCHE-1976)

c) **Üretim sonrası süreç:** Üretilen tarımsal ürünlerin, doğrudan ve/veya bir işleme tabi tutularak iç ve dış pazarlara sunulduğu süreçtir (Şekil 1).

3.2. Tarım İşletmesinin Analizi

Burada daha ziyade pazar için üretimde bulunan bireysel tarım işletmeleri ele alınacaktır.

Şekil 2 bir tarım işletmesinin çevresi ile ilişkilerini açıklamak için hazırlanmıştır. Tarım işletmesi, kendisi için materyal, ekipman, toprak ve toprakla ilgili hizmetler, tarımsal araştırmalar, finans kuruluşları, muhasebe ve geliştirme hizmetleri, vb. sunan pek çok kuruluşlarla karşılıklı ve farklı yollarla ilişkiler içindedir. Ayrıca çiftçi ürettiği ürünleri çeşitli pazar kanalları aracılığı ile tüketiciye sunmakta ve "tarım işletmesi-tüketici" arasında kalan bir dizi pazarlama, işleme, taşıma, vb. kuruluşlarla ilişkiler içine girmektedir.

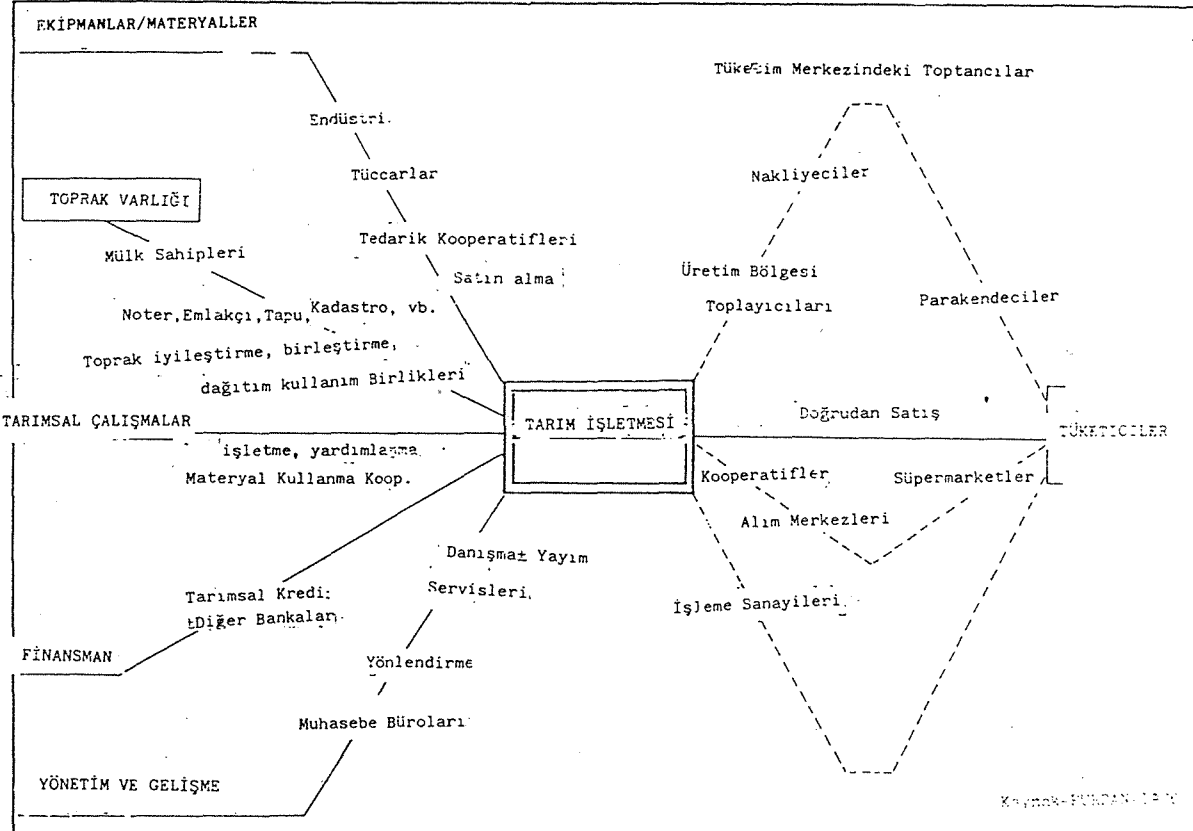
Şekil 3, tarımda görülen başlıca işletme tiplerinin yapısal görünümünü vermektedir. Görüldüğü gibi burada biri "aile", diğeri de "kapitalist" nitelikli iki tarım işletmesi tipi görülmektedir. Kapitalist işletme girdi pazarlarından temin ettiği üretim girdilerini (işgücü, ekipman, materyal, vb.) kendisine ya da başkasına ait toprak üzerinde üretime sokarak elde ettiği ürünleri pazara sunar. Bu girişimin temel amacı kârını ençoklamaktır.

Aile işletmesinin en tipik özelliği ise sosyolojik bir birim olan "aile" ile ekonomik bir birim olan "işletme"nin iç içe olmasıdır. Üretimde kullanılan emek, sermaye ve toprağın tümüne yakınının (özellikle emeğin) kendisine ait olmasıdır. Ekipman ile tarımda kullanılan gübre, ilaç, vb. materyaller girdi piyasalarından tedarik edilir. Üretilen ürünler pazara arz edilerek gelir yaratılır. Burada işletmenin amacı kârın en çoklanması değil, kendisine ait üretim faktörleri gelirini, yani tarımsal geliri en çoklamaktır (Şekil 3 ve 4). Bu tip işletmeler tarımda hakim işletme tipidirler. Örneğin bu tip işletmelerin toplam işletme sayısı içindeki payı ABD'de yüzde 80'den, AT'da yüzde 93'den, Türkiye'de yüzde 98'den fazladır(13).

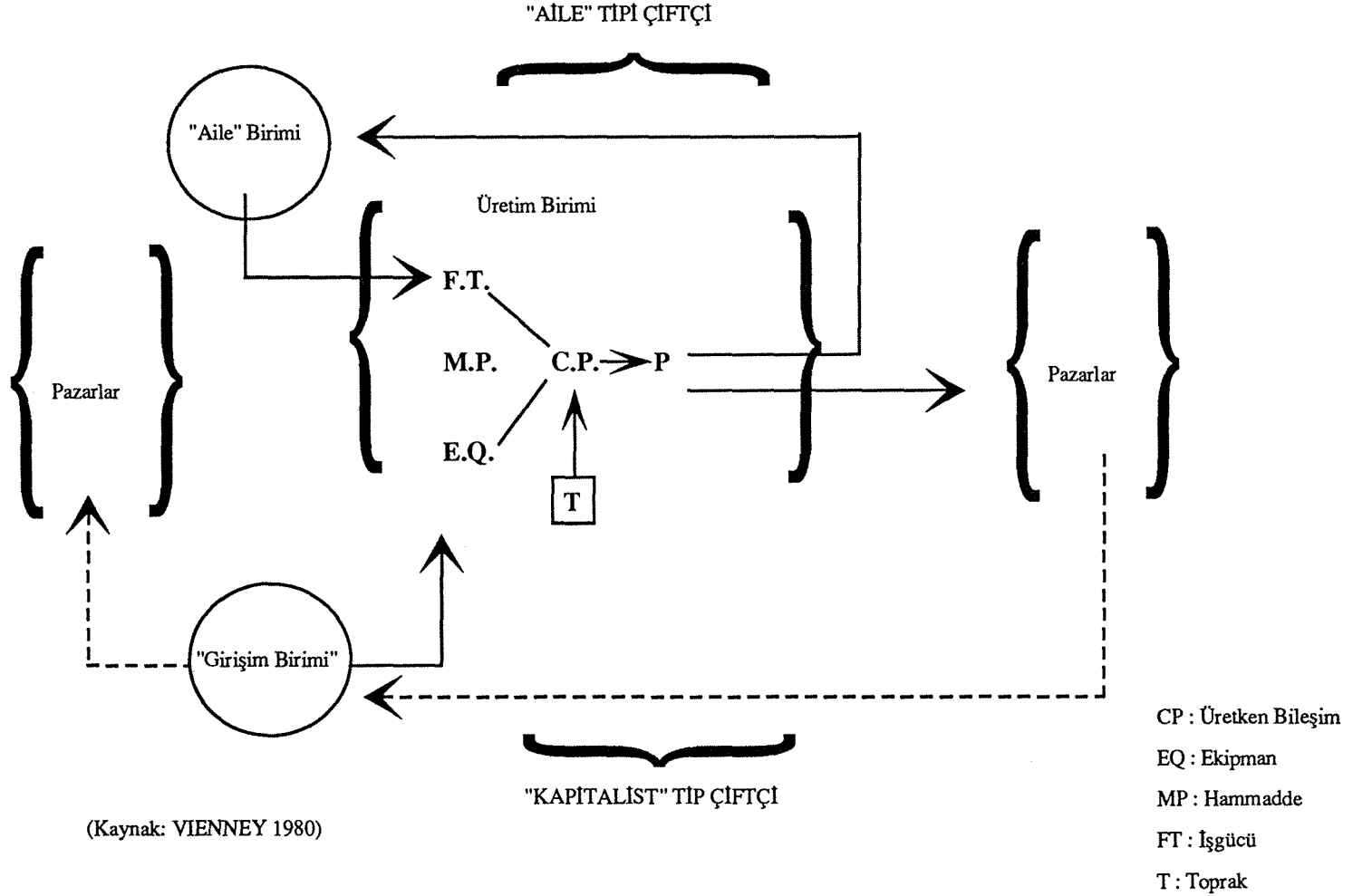
4. TARIM KESİMİNİN SORUNLARINI ÇÖZÜMLEMEDE KOOPERATİFLER

Sağlıklı bir kentleşmenin altında nasıl sağlam bir kent alt yapısı gerekirse, sağlıklı bir sanayileşmenin ve kalkınmanın alt yapısını da sağlam bir tarımsal yapı oluşturur.

Şekil 2: Tarımsal İşletmenin Çevre İle İlişkileri

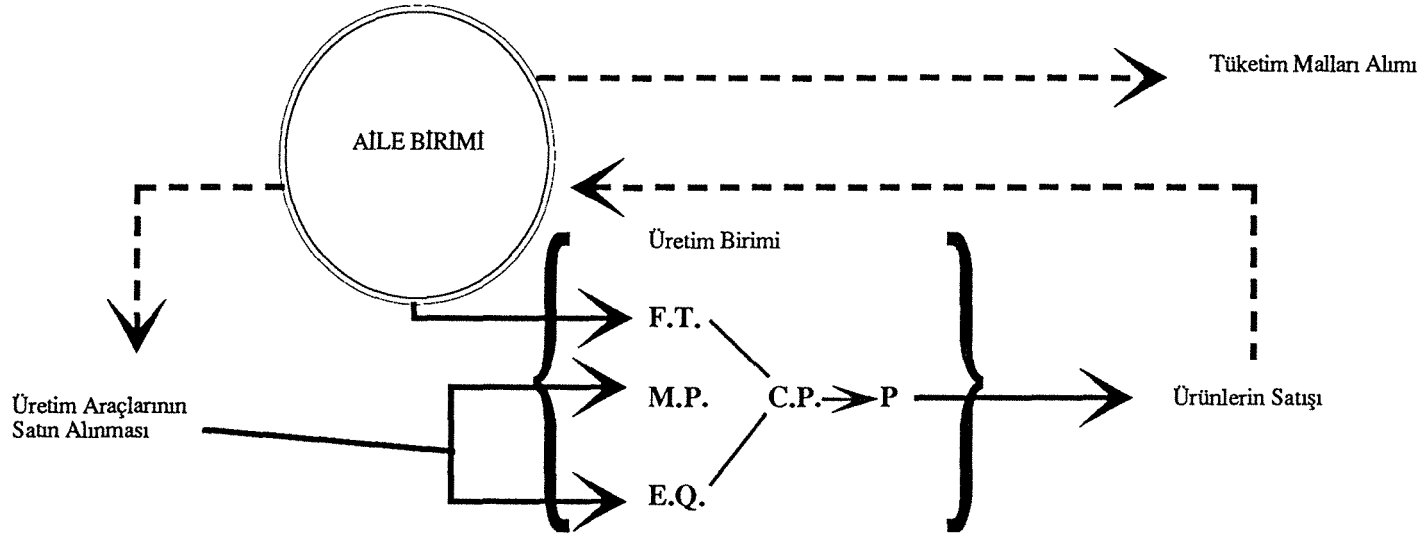

Şekil 3: Tarımda Görülen Çiftçi (İşletme) Tiplerinin Yapısal Görünümü

Şekil 4: Tarımda Aile ve Üretim Birliği Arasındaki İlişki

P : Ürün

EQ : Ekipman

CP : Üretken Bileşim

FT : İşgücü

MP : Hammadde

(Kaynak: VIENNEY 1980)

Gelişmiş ülkelerle bakıldığında tarımdaki gelişmelerinin özelliğini üç başlık altında toplamak mümkündür (9) (18, s.17-19).

- 1) Tarımsal ürünlere talebin uluslararası bir nitelik kazanması;
- 2) Tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanmasında kooperatiflerin önemli bir rol oynaması;
- 3) Çiftçi mantalitesinin kooperatifleşme yönünde evrimleşmiş olması.

Bunun yanında UNIDO'nun bir araştırmasında 1990'ların sonlarında işlenmiş gıda maddeleri pazarlarının yüzde 72'sinin on çok uluslu şirketin denetiminde olacağı bildirilmektedir (18, s.17). Yani tarıma girdi veren ve tarımdan girdi sağlayan kesimler tarım kesiminde oluşan fiyatların oluşumunu doğrudan etkiler bir konuma (oligopol, tekel, vb.) gelirken, tarım kesimindeki işletmeler tek başına fiyatları kendi lehine çevirebilecek bir yapıda değildirler. Türkiye'de 3,6 milyon tarım işletmesi arz edici ve talep edici özellikleri ile tarımsal girdi ve çıktı piyasalarında edilgen konumdadırlar. Bu durumu nasıl aşabilirler?

Daha önce de belirtildiği gibi "tarımsal merkezli" ekonominin tarımsal üretim öncesi ve tarımsal üretim sonrası süreçlerle ilişkileri Şekil 5'de şematize edilmiştir:

1) Tarımsal üretim faaliyetleri ile tarımsal üretim öncesi ve tarımsal üretim sonrası faaliyetler organik ve bütünleşik bir yapı içindedir.

2) Tarım kesiminde, üretim faktörlerini ürüne dönüştüren ana öğe, bitki, hayvan gibi canlı materyaldir. Bu materyal ekosistemi hem etkileyen hem de bu sistemden etkilenen bir özelliğe sahiptir. Bu özelliğinden dolayı tarımsal girdileri, tarımsal ürüne dönüştüren canlı (bitki ve hayvan)'nın çevresiyle ilişkilerinin sürekli ve ihmal edilmeden izlenmesi gerekir. Bu durum tarımsal işletmelerle çiftçi ailesinin bir sistem içinde bir araya gelmesini sağlamış ve tarımda "aile işletmeciliğini" diğer işletme tiplerinden daha başarılı kılmıştır.

3) Tarım kesiminde üretim gerçekleştirilirken, tarımsal üretim öncesi faaliyet kesimlerinden üretim girdileri (gübre, ilaç, makina, vb.) talep edilirken bu sektörün gelişmesine ve genişlemesine katkıda bulunmaktadır. Aynı şekilde üretilen tarımsal ürünlerin tarımsal üretim sonrası kesimlere aktarılması bu kesimin büyümesine ve genişlemesine olanak sağlamaktadır.

4) Tarımsal kesimde çalışanların, ailevi tüketimi için tarım dışı sektörlerin mal ve hizmetlerini daha çok talep etmesi onların üretim düzeyi, dolayısıyla gelir düzeyleri ile yakından ilgilidir.

5) Toprak sahiplerinin geliri olan rant yoluyla tarımsal kesimde oluşan sermaye, genellikle tarım dışı sektörlerle kaymakta ve bu sektörlerin başlangıçta önemli bir finans kaynağını oluşturmaktadır.

Son yarım yüzyıldır kırsal kesimlerin yapısında önemli ve temel değişimler gözlenmiştir. Bu temel değişimler siyasal iktidarları iki yönlü bir durumla karşı karşıya getirmişlerdir:

a) Kırsal politikaların amaçlarının yeniden tanımlanması,

b) Kırsal politikaların hazırlanmasında kurumsal çerçevenin yeniden organize edilmesi.

Yeni kırsal politikalar, sektörel çerçeve içinde kalan eski kırsal politikaları aşmak zorundadır. Kırsal politikayı etkileyen ve belirleyen başlıca sorunları şöylece sıralamak mümkündür: istihdam, dengeli ve sürekli bir gelir temini, tarımsal üretimi artırma ve pazarlama, doğal kaynakların planlanması, kırsal yerleşmenin düzenlenmesi, eğitim, arazi düzenleme, çevre sorunları, kamusal alt yapıların yetersizliği, yerel devlet hizmetlerinin eksikliği, vb.

Yeni kırsal politikalar, bu sorunların karşılıklı etkileşimlerini dikkate alarak entegre bir şekilde bu sorunları çözebilecek stratejiler ve global nitelikli politikalar olmak zorundadır.

Tarım işletmelerinin ve tarım sektörünün sorunlarına, çeşitli üretim aşamalarında entegre bir şekilde yaklaşmağa çalışan en önemli sivil kurumlardan birisi, belki de birincisi kooperatiflerdir (Şekil 6).

Bireysel tarım işletmelerinin hakim olduğu bir tarım ekonomisinde kooperatif tipleri ve faaliyet alanlarını üç grupta toplamak mümkündür:

a) Hizmet ve tedarik kooperatifleri,

b) İşleme ve pazarlama kooperatifleri,

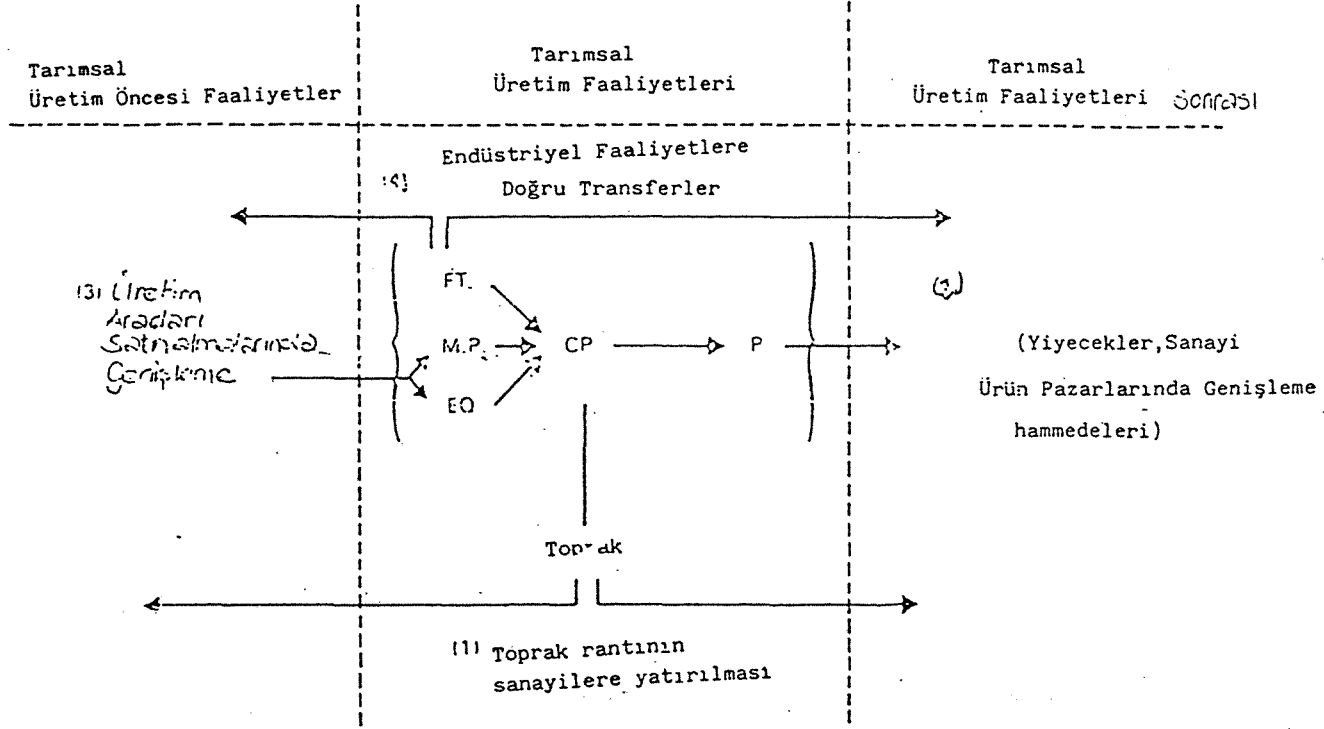
c) Tüm üretim süreçlerini kapsayan tasarruf ve kredi kooperatifleri,

5. NASIL BİR KOOPERATİFÇİLİK POLİTİKASI?

Bu soruyu tartışmadan önce, nasıl bir tarım politikası, daha doğrusu nasıl bir kırsal politika olmalıdır? sorusunun tartışılması gerekir? Gerçi bu yazının temel amacı bu olmamakla beraber, nasıl bir kırsal politikanın izlenmesi gerektiğinin ana başlıklar şeklinde üzerinde durulmalıdır.

a) Çok sektörlü ve entegre bir kırsal politika izlenmeli ve buna uygun bir çerçeve yapı oluşturulmalıdır. Bunun için;

Şekil 5: "Tarımsal-Merkezli" Ekonominin Şematize Edilmesi

FT : İşgücü   MP : Hammadde   EQ : Ekipman
CP : Üretken Bileşim   P : Ürün

(Kaynak: VIENNEY 1980)

- 1) Kırsal ekonominin tüm kesimlerinde pazara yönelik üretim faaliyetlerinin yaygınlaştırılması,
- 2) Kırsal kesimdeki yapısal dengesizliklerin azaltılması,
- 3) Kırsal reform politikalarının hazırlanmasına olanak veren çok yönlü bir bilgi üreten kurumlar oluşturulması yönünde politikalar üretilmelidir.

b) Politikalar arasında bir ahenk olmalıdır. Mikro-ekonomik gereksinimler ile makro-ekonomik amaçlar, yapısal iyileştirmeleri kolaylaştırabilecek şekilde birbirleriyle uyumlu, birbirlerini destekler ve esnek nitelikli olmalıdır.

c) Karar alanlarla sektörel politikalarından sorumlu farklı idari birimler arasında ilişki kuran devlet daireleri arasındaki ilişkiler, kırsal ekonomideki değişimlere cevap verecek şekilde düzenlenmelidir.

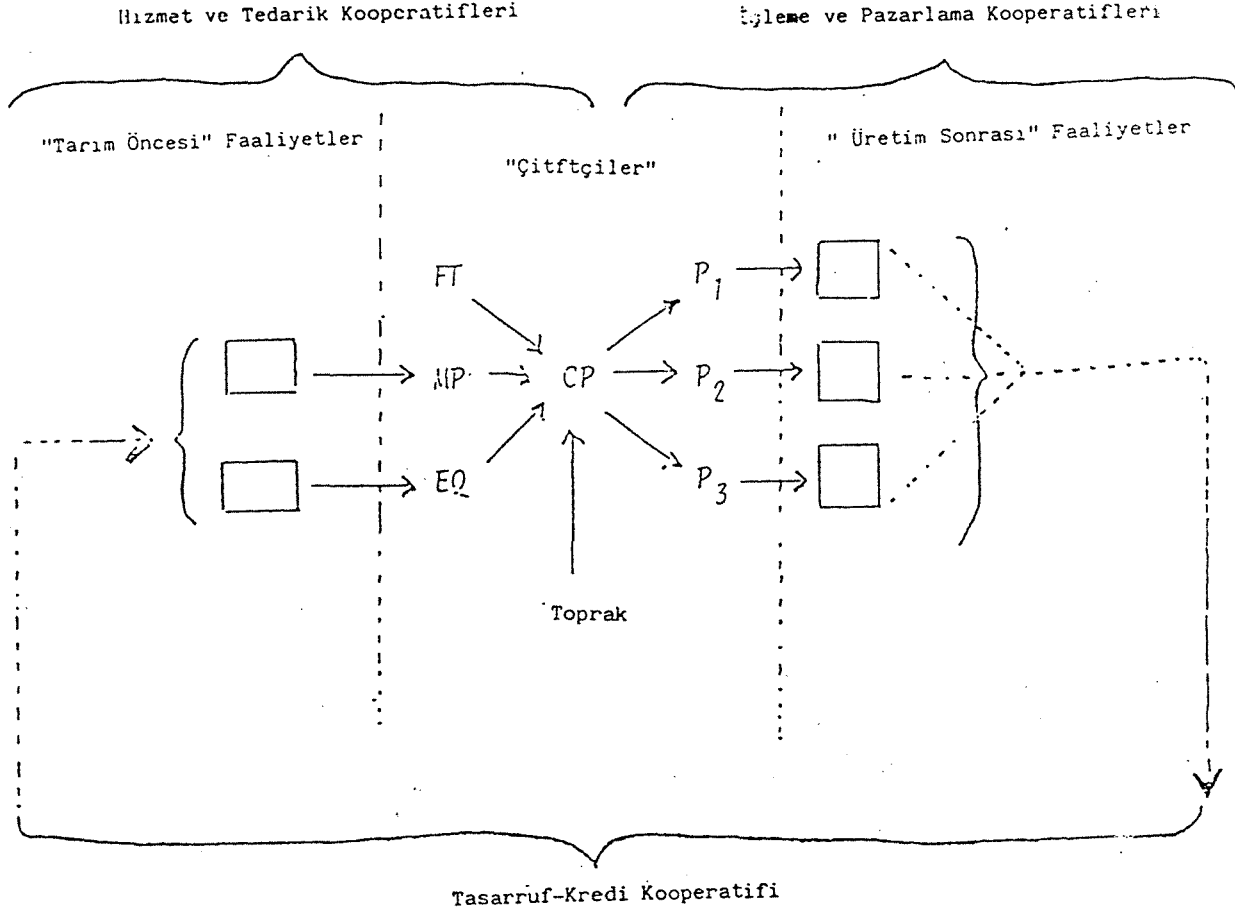
Kırsal kesimle ilgili bu politikaların amaçlarının saptanmasında, oluşturulmasında ve uygulanmaya aktarılmasında, ekonomik sistem içinde gelişmesini tamamlamış bir kooperatif sektör önemli roller oynayabilecektir (Şekil 7 ve 8).

Türkiye'de kooperatif sektörün tarımsal sorunların çözümüne katkıda bulunabilecek bir düzeye gelebilmesi için alınması gereken önlemleri aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

a) Ulusal düzeyde sektörlerarası rekabet oluşumunda ve fiyat paritelerinin çiftçi lehine korunmasında, tarımdan sanayiye fiyatlar yoluyla kaynak aktarımından tarımın kooperatifleşmesiyle önemli gelişmeler sağlanabilecek ve tarım-sanayii'nin entegre bir düzen içine girmesinde kooperatiflerin önemli bir katkısı olacaktır. Şekil 7 bu açıdan incelendiğinde tarım ile tarıma yakın sanayi ve hizmet sektörlerinin bütünselik bir yapılanması (tarım işletmesi-kooperatif işletmeleri açısından) gözlenmektedir. Şekil 8 ise tüm ekonomik sektörlerde bulunan kooperatiflerin birbirleriyle ilişkili faaliyet sistemini açıklamakta ve kooperatiflerin ekonomik bir sektör olarak, sistem içinde sistemle bağlantılı olarak, kendi kanallarını oluşturduğunu göstermektedir.

Öte yandan hızla dünyaya açılan tarımın, dünya tarımı ile rekabet edebilmesi için dünya tarım ve ticaret koşullarına adapte olması gerekir. Bu koşullara ayak uydurabilmesi ise onun standart mal üretmesine ve dünya fiyatlarının oluşumuna katkıda bulunabilecek bir arz ve talep yapısına kavuşturulmasına bağlıdır. Bu durumun en kestirme yanıtı ise, bu günkü bilgilerimiz ışığında, ancak ve ancak kooperatifleşmedir. Öyleyse Türk tarım

Şekil 6: Bireysel İşletmelerin Hakim Olduğu Tarım Ekonomisinde Kooperatif Tipleri ve Faaliyet Alanları

kesiminin kooperatifleşmesi için her türlü çaba gösterilmelidir. Bunun için her düzeyde eğitim, araştırma ve kooperatifçilik yayım hizmetleri yaygınlaştırılmalıdır. Teknik tarımsal yayım servisi, tarımsal kooperatifçilik yayımı ile takviye edilmelidir.

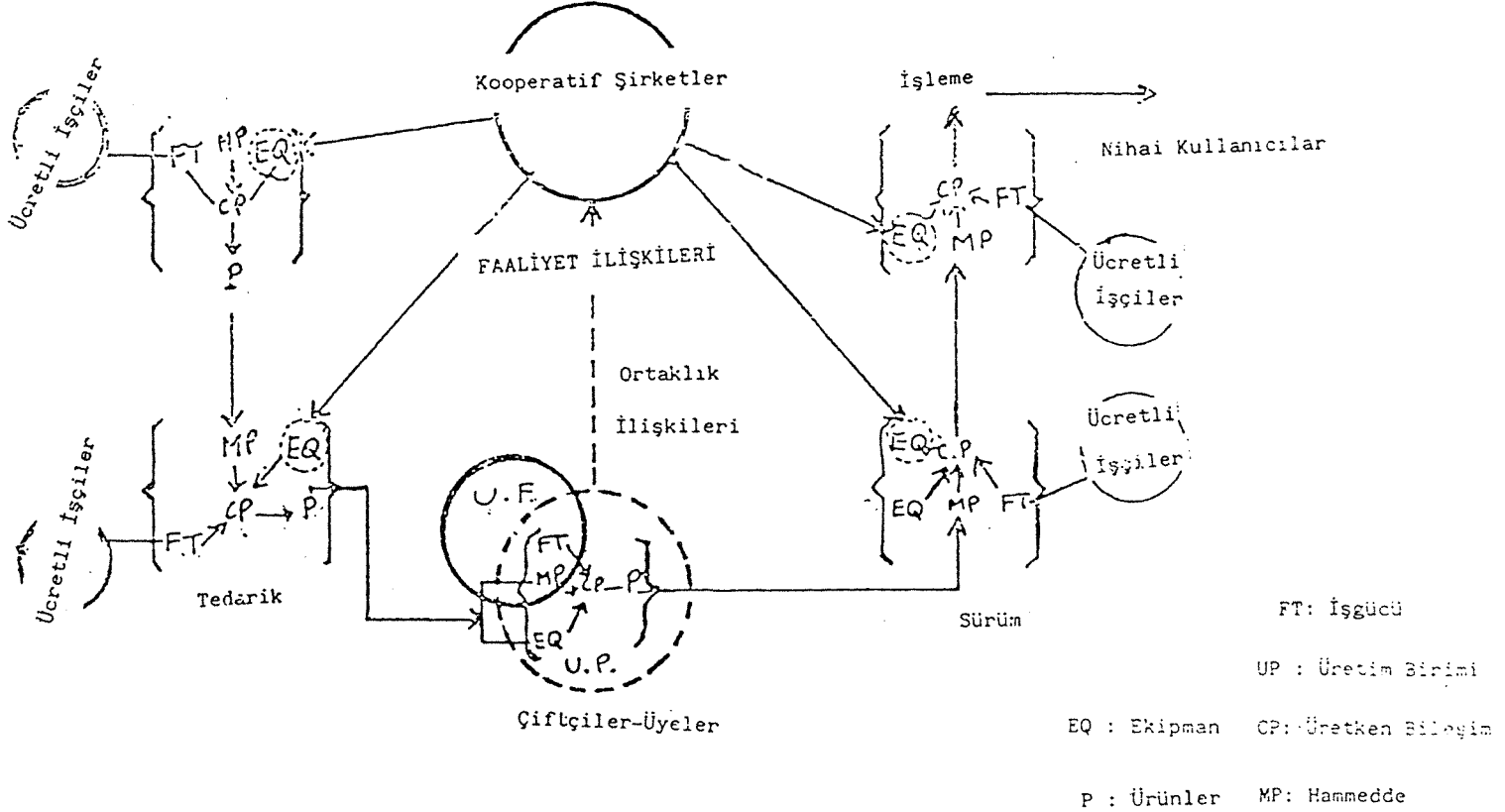
b) Kooperatifçiliği gelişen ülkelere baktığımızda sağlıklı bir finans düzeniyle desteklendiği gözlenmektedir. Bir sektörün finans kuruluşu, o sektörde oluşan tasarrufları toplayarak, ihtiyaç duyan ekonomik birimlere aktarmakta ve ayrıca merkez bankasından taze para tedarikinde ve para yaratıcı özellikleri ile son derecede önemlidir. Türk tarım sektörü, özellikle kooperatif sektörü, böyle bir finansal yapıyla donatılmadığından tasarruf toplama ve yönlendirmede, taze para akımı sağlamada ve para yaratmada rol oynayamadığından sektörlerarası rekabette zayıf kalmaktadır. Bu nedenle ekonomik bakımdan tarım sürekli geriye çekilirken, istihdam açısından aynı hızda bir geriye çekilmenin olmadığı gözlenmektedir. Bu sorunların çözümü ve tarımın kooperatifler aracılığı ile ekonomiye sağlıklı katkılar sunabilmesi bakımından bir kooperatif bankacılığı üzerinde ivedilikle durulmalıdır.

c) İyi ve sağlıklı bir kooperatifleşmenin en önemli koşullarından biri de uygun ve sağlıklı bir yasal dayanağının olmasına bağlıdır. Türkiye'de dağınık bir kooperatifçilik mevzuatı bulunmaktadır. Bu mevzuat tarımın ve tarımsal kooperatiflerin koşullarına göre yeniden gözden geçirilmelidir.

d) Tarımda kooperatiflerin gelişmesinde en önemli öğelerden birisi de kooperatiflerin gelişmesine uygun politikaların uygulanmasıdır. Gelişmiş ülkelerin pekçoğunda tarımsal kooperatiflerin gelişmesi için tercihli politikalar uygulanmıştır. Oysa Türkiye'de kooperatifçilik politikaları, özellikle 1980 sonrasında, caydırıcı, parçalayıcı ve onların gerilemesine yönelik bir şekilde uygulanmıştır. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında, o günün koşullarına göre uygun bir yapılanma tarzı gösteren Tarım Satış ve Tarım Kredi Kooperatifleri hâlâ günümüz koşullarına adapte edilmedikleri gibi, özellikle TSK'ne ait tesislerin özelleştirilmesi (1) gibi garip bir uygulama arayışlarına gidilmiştir.

e) Kooperatiflerin başarılı olmasında önemli olan diğer bir öğe de yetenekli yöneticilerin yetiştirilmesi ve istihdamıdır. Ülkemizde hemen her meslek dalı için eğitim programları uygulanmasına karşın, tarihçesi 1,5 yüzyıla yaklaşan kooperatifçilik için ciddi eğitim programları ele alınmamıştır. Ya da uygulanan kooperatifçilik eğitim programları "dökme su ile değirmen döndürme" esprisini aşamamıştır. Son yıllarda meslek yüksek okulu düzeyinde üç kooperatifçilik eğitim programı halen sürdürülmektedir. Bunlardan "Alaşehir Meslek Yüksek Okulu Tarımsal Kooperatifçilik Prog-

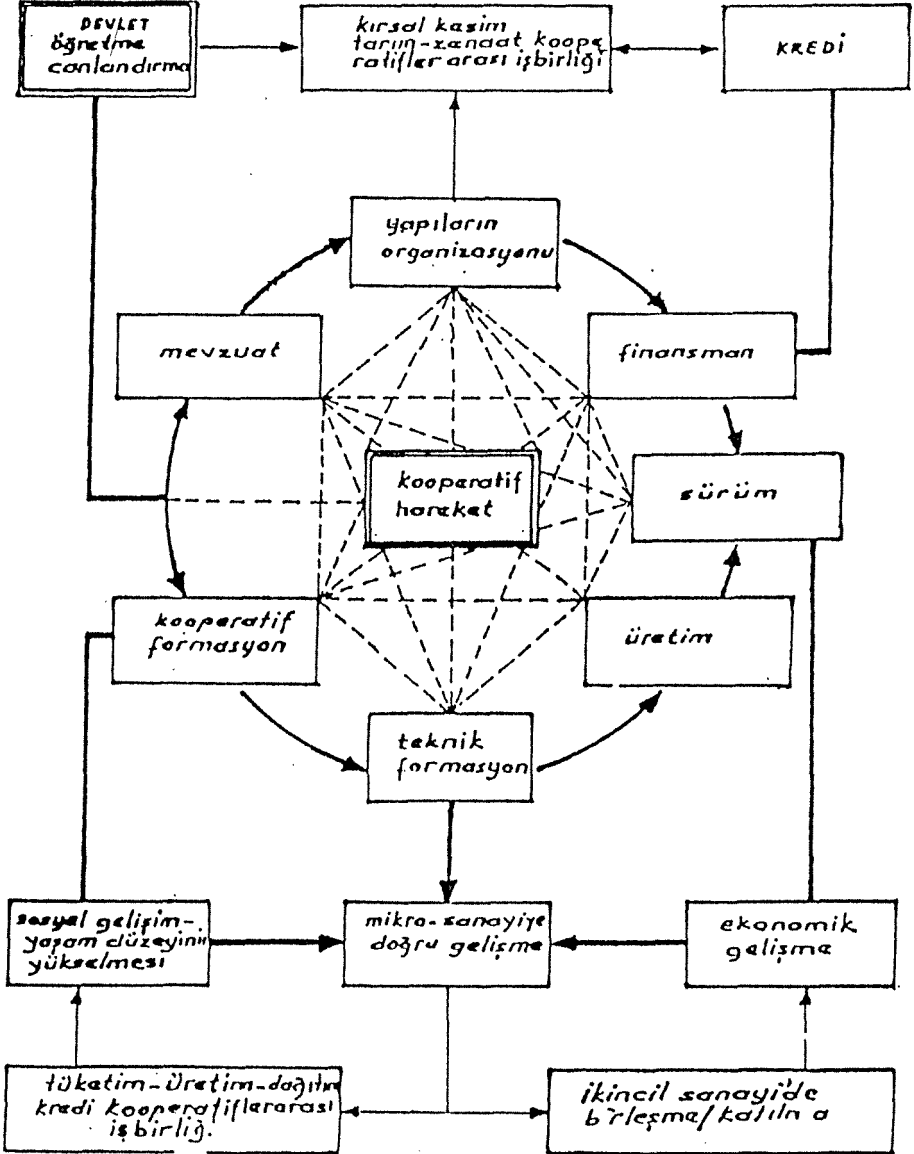
Şekil 7: Üretim Öncesi ve Üretim Sonrası Süreçlerini Kapsayan Bir Çiftçi Kooperatifi Modeli

(Kaynak : VIENNEY 1980)

Şekil 8: Kooperatif Gelişmenin Tamamlanması
(Kaynak: B.F.T. 1978)

ramı" bu yıl üçüncü mezunlarını vermesine rağmen, özellikle kooperatif politikalarını yönlendiren Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın bu okullarla ne yazık ki ilgilenmediği gözlenmektedir.

(f) Ciddi bir kooperatifçilik eğitimi ve uygulaması, ciddi bir "kooperatifçilik araştırmaları" ile olumlu bir boyuta ulaşabilir. Ülkemizde ne yazık ki kooperatif sorunlarını sistematik bir şekilde tesbit eden ve araştıran sorumlu bir kuruluş yoktur. 1970'li yılların ikinci yarısında kurulan "Milli Kooperatifçilik Eğitim ve Araştırma Enstitüsü" bu gün fiilen ortadan kaldırılmış durumdadır. Türkiye'de kooperatifçilik araştırmaları amatör bir kaç kişi veya kurumun ilgileri dahilindedir.

(g) Tarımın ve tarımsal kooperatiflerin sorunlarının çözümünde en önemli yol kooperatiflerarası işbirliğidir. Birim kooperatiflerin tek başlarına gerçekleştiremediği faaliyetleri birleşerek yapmaları en akılcı yoldur. Gelişmiş ülkelerde kooperatiflerin üst örgütlenmelerini yüzyılımızın başlarında tamamladıkları gözlenmektedir. Ülkemizde kooperatiflerin üst örgütlerini tamamlamasına yardımcı politikalara ihtiyaç vardır. Oysa son 10 yıllarda tersine politikaların gündeme girdiğini üzülerek ifade etmek yerinde olacaktır.

SONUÇ: Dünyanın hızla değişimler yaşadığı, ekonomik faaliyetlerin evrenselleştiği ve tarım-dışı firmaların dev boyutlara ulaştığı bir zamanda, "aile işletmeciliği" tipinin hakim olduğu tarımın, gelişen rekabet koşullarına ayak uydurması gerekli ve zorunludur. Dünyanın en gelişmiş ülkelerinde bile "aile tipi tarım işletmeleri" mevcut tarım işletmelerinin 9/10'undan fazlasını temsil etmekte ve gelişen rekabet koşullarına ancak kooperatifler içinde örgütlenerek ayak uydurabilmektedirler.

Türkiye de bu gelişmeye ayak uydurmak zorundadır. Türkiye tarım politikalarını yeniden gözden geçirirken onun amaçlarını saptamada ve uygulama koşullarını belirlemede yeni kurumsal yapılara gereksinim duyacaktır. Bu kurumsal çerçevenin en önemli ögesinin kooperatifler olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Bu nedenle;

a) Tarımsal kooperatiflerin yaygınlaşması ve tarımın ekonomiye katkısını geliştirebilmesi için teknik tarımsal yayım servisi "kooperatif yayımla" desteklenmelidir.

b) Yaygın ve örgün eğitim sistemi içine, özellikle temel eğitim kurumlarına, kooperatifçilik dersleri konmalıdır.

c) Kooperatifçilik eğitimi ve araştırmaları ciddi bir şekilde ele alınmalı ve uygulanmaya sokulmalıdır.

d) Tarımsal politikalar içinde kooperatifçiliği geliştirici tercihli politikalar üzerinde durulmalıdır.

e) Kooperatiflerin mevzuatları, kooperatiflerarası işbirliği kooperatiflerin gelişmesini kolaylaştırabilecek şekilde ele alınmalıdır.

f) Kooperatiflerarası işbirliği ve kooperatifçilik bankası geliştirilmelidir.

Unutmamalı ki "Türkiye tarımsız, tarım kooperatifsiz gelişemeyecektir".

FRANSA'DA TARIMSAL MESLEK ÖRGÜTLERİ

Remi AUREJAC(*)
Ziraat Mühendisi

1. Fransa'da Tarımda Örgütlenmenin Kısa Tarihi

Fransa'da en eski tarımsal meslek örgütleri Orta Çağ'a dayanmaktadır. Bunlar arasında Akdeniz Bölgesindeki Sulama Birliklerini ve gravyer peynirin yapım kooperatifleri olan "fruitieres" adı verilen birlikleri sayabiliriz.

Ancak, 19. yüzyıl sonuna gelinceye kadar köylülerin örgütlenmeleri, loncalar halinde bir araya gelen kent çalışanlarının aksine, önemsiz ölçülerde kalmıştır.

Tarımda örgütlenme ancak 19. yüzyılın ikinci yarısında, başlanmış bir hareketi yasallaştıran 1884 yılındaki sendikalarla ilgili yasa ve yangın, iş kazası, sosyal sigorta ile ilgili yardımlaşma sandıkları ile sendika ve kooperatiflerin faaliyetlerini düzenleyen 1900 -1930 tarihleri arasındaki yasalardan sonra tam olarak gelişmeye başlamıştır.

Ziraat Odalarına gelince, bunlar da gerçek anlamda ancak 1927'de faaliyet göstermeye başladılar.

Bir tarımsal meslek örgütü olmamasına karşın, tarımsal meslek örgütlerinde daha sonraları sorumluluk yüklenen bireyleri eğitmesi itibarıyla 1929'da Katolik Tarım Gençliğinin doğuşunu da belirtmek gerekir.

Birçok tarımsal meslek örgütü 1930 yılından sonra oluşmuştur. Bunlar arasında Tarımsal Kredi Sandıkları, kalkınma kuruluşları, Toprak Amenajman Şirketleri (SAFER), İşletme Yapıları Amenajman Ortaklıkları (ADESEA) özellikle belirtilebilir.

Bunun dışında, 1939 - 1945 savaşından sonra ortaya çıkan toprak amenajmanı komisyonları, kırsal kira danışma komisyonları, yapı komisyonları, ofisler gibi meslekten de temsilci bulunduran bazı kamu kuruluşlarını belirtmek gerekir.

(*) 1) Languedoc- Ronssilon Bölgesi Hayvancılık Ortaklığı Müdürü
2) Dağlık Bölge Hayvancılık Müdürü
Çeviren: Aysel ÇEVİKER, Zir.Yük.Müh.

Diğer Avrupa ülkelerinin aksine, 1939 - 1945 savaşıdan önce Ziraat Odaları ve ender bazı mesleklerarası kuruluşlar hariç, tarımsal meslek örgütleri özel ve bağımsız yapıda idi. Hiçbir kişi üye olmaya zorlanıyordu ve alınan kararlar ancak üyelerini bağlıyordu.

1939 - 1945 savaşı sırasında , 1940 yılındaki bir yasa, bu durumu bu dönem için değiştirdi. Ancak savaşın hemen arkasından birçok tarım örgütü yeniden özelleşti ve bağımsızlaştı.

II. Tarımsal Meslek Örgütlerinin Genel Çalışma İlkeleri :

Bugünkü Fransız tarımsal meslek örgütleri, 19. yüzyılın sonundan beri gerçekleşen ekonomik ve politik gelişmelerin sonucudur.

Ülkenin demokratik yasaları çerçevesinde, kuruluş ve işleyişlerinin özgür olması, tarımsal meslek örgütlerinin ortak temel ilkesidir.

Bununla birlikte Resmi Gazete'de yayınlanırlar. Bazılarının Kamu Yönetimleri tarafından onaylanması gerekir.

Amaç ve genel çalışma çerçevelerini belirleyen tip yönetmelikleri vardır.

Yönetimleri, genel kurullarında üyeler tarafından seçilen bir Yönetim Kurulunca sağlanır. Seçilebilme şartları ve Yönetim Kurulunun yetkileri yönetmeliklerde belirtilmiştir.

Yönetim Kurulundan tam yetkiyle donatılmış, örgütü temsil eden bir Yönetim Kurulu Başkanı seçilir. Bu Başkan, yargıya gitme yetkisine de sahiptir. Başkan, Yönetim Kuruluyla birlikte işlerinde kendisine yardım edecek Müdürü belirler. Başkan ve Müdürün görevleri bir örgütten diğerine değişebilir. Bunlar yönetmelik veya iç tüzüklerinde belirtilir.

Genel Kurul en yüksek mercidir. Yılda en az bir defa toplanır.

Tarım örgütlerinin yönetmeliklerinin değiştirilmesi veya örgütlerin kapatılması için olağanüstü genel kurulun toplanması gereklidir.

Çoğu zaman, yönetmeliklerin uygulanmasındaki ayrıntıları belirtmek için iç tüzükler bulunur.

III. Tarımsal Meslek Örgütleri ve Kamu Yönetimleri :

Fransız tarımsal meslek örgütleri, çiftçinin tarımda baş aktör olarak tanınmasını sağlamışlardır.

Köylüler tarımsal meslek örgütleri aracılığıyla tüm tarım politikalarında Kamu Yönetimleri tarafından kaçınılmaz taraf olarak tanınmışlardır.

Uygulamaya ve son on yıllardaki tarımın olağanüstü gelişmesine bakılırsa bu durumun iki taraf için de yararlı olduğu görülmektedir.

Gerçekten ister dostça ister gergin ilişkiler çerçevesinde olsun Tarımsal Meslek Örgütleri ve Kamu Yönetimleri arasındaki bu tip ortak yönetim, Devletin etkili bir tarımsal politikaya sahip olmasını ve demokratik bir şekilde hareket etmesini sağlar.

Çiftçiler de kamu yönetimi ile tarım ürünlerinin fiyatlarını, üretim ve destekleme şartlarını belirlemeye katılır, zorunlu kontrolleri kabul eder.

Bu politikanın büyük kazanç sahipleri tüketiciler olmuştur. Gerçekten, tarım ürünleri fiyatlarının nisbi değerlerindeki azalma durmamıştır.

IV. Çeşitli Tarımsal Meslek Örgütleri :

Kısa tarihçede görebildiğimiz gibi, Fransız tarımsal meslek örgütleri sayıca çok fazladır ve çok çeşitlidir. Bunlar yerel, departmantal(*), bölgesel, ulusal ve hatta şimdi bazıları AET düzeyinde olmak üzere çeşitli düzeylerde faaliyet göstermektedir. Tarımı ilgilendiren bütün alanları kapsarlar. Politik, ekonomik, sosyal konularla, amenajman ve çevre sorunlarıyla ilgilidirler.

Bu büyük çeşitlilik, bunlardan herbirinin rolünü ayırt edemeyen yabancı gözlemcinin genellikle şaşırmasına neden olmaktadır.

Çeşitli tarımsal meslek örgütlerini tanıtmak için bunları ana fonksiyonlarına göre ele alacağız.

1. Sendika Şeklindeki Tarımsal Meslek Örgütleri :

Sendikal alanda genel nitelikli kuruluşlar ve ürünler itibariyle uzmanlaşmış ortaklıklar ve sendikalar olmak üzere iki tür tarımsal meslek örgütü vardır.

(*) Fransa yaklaşık 550.000Km²'lik yüzölçümüne sahip olup, idari olarak bölge, departman, kanton ve komün şeklinde bölünmüştür. 22 bölgesi ve 95 departmanı vardır. Bölgeler 2-8 departmandan, departmanlar 25-40 kantondan ve kantonlar 4-15 komünden oluşmuştur.

- Genel nitelikli kuruluşlar tüm çiftçilerin çıkarlarını savunur. Genç çiftçiler ile daha yaşlı çiftçilerin çıkarlarının daima aynı olmaması dolayısıyla iki tür sendikaya rastlanılır: gençlerin sendikaları ve büyüklerin sendikaları.

- Ürünler bazında uzmanlaşmış ortaklıklar ve sendikalar. Bu sendikalar genel nitelikli kuruluşlar içinde temsil edilirler. Genel nitelikli en büyük merkezi sendika Tarım İşletmecileri Sendikaları Ulusal Federasyonudur. Bütün bu sendikaların farklı düzeylerde (yerel, departmantal, ulusal) örgütleri vardır.

1.1. Tarım İşletmecileri Sendikaları :

Genç Çiftçiler Ulusal Merkezi

Bu örgüt 35 yaşından küçük genç çiftçileri temsil etmektedir. Örgüt, gençlerin aileden bağımsız olarak tarımsal işletme kurmaları ve geliştirmeleri konusunda çaba gösterir.

Birçok konuda Tarım İşletmeleri Sendikaları Ulusal Federasyonu ile işbirliği yapar.

Büyüklerin Sendikaları

Tüm çiftçilerin çıkarlarını savunur. Gençlerin sendikalarıyla birlikte tüm tarım komisyonlarında (toprak, kira sözleşmeleri, ofisler...) temsilcileri bulunur.

Tarım İşletmeleri Sendikaları Ulusal Federasyonu uzun süre büyüklerin sendikaları için tek merkezi kuruluşu oluşturmuştur. Zamanla bunlar çoğalmış olup, bugün dört merkezi sendika mevcuttur. Bununla beraber Tarım İşletmeleri Sendikaları Ulusal Federasyonu çiftçilerin % 70'ini temsil etmektedir. Ziraat Odalarının son seçimlerinde bu merkez tarafından desteklenen listeler, oyların % 70'ini almıştır.

1.2. Uzmanlaşmış Ortaklıklar ve Sendikalar

Ürünler itibarıyla en azından yirmi kadar sendika vardır.

- Buğday ve Diğer Hububat (AGPB, Buğday ve Diğer Hububat Üreticileri Genel Ortaklığı)

- Mısır (A.G.P.M. Mısır Üreticileri Genel Ortaklığı)

- Süt (F.N.P.L. Süt Üreticileri Ulusal Federasyonu)

- Tavukçuluk (C.F.A. Fransız Tavukçuluk Konfederasyonu)
- Koyun (F.N.O., Koyun Ulusal Federasyonu)
- Et sığırı (F.N.B., Sığır Ulusal Federasyonu)
- Domuz (F.N.P., Domuz Ulusal Federasyonu)

bunlardan birkaçıdır.

Bu çeşitli sendikaların bir listesi ekte yer almaktadır.

Bu sendikaların, ürünleri savunmak ve geliştirmek fonksiyonları yanında, üretimden muhafazaya, işleme ve tüketime kadarki süreçte rolleri vardır.

Göreceğimiz ki orijin olarak bunlar Teknik Enstitülerdi ve halen bunlara çok yakındırlar.

1.3. Ücretlilerin Sendikaları

Bunlar tarımsal işletme ücretlileri sendikaları ve tarımsal örgütler ücretlileri sendikaları olmak üzere iki çeşittir.

Bunlar genel olarak büyük işçi merkez sendikalarına üye olmaktadır.

Tarımsal işletmelerde çalışan ücretli sayısının devamlı azaldığı ve bugün için 10 işletmeden 9'unda ücretli çalışanın bulunmadığı belirtilebilir.

Bunun tersine, yakın bir geçmişe kadar tarımsal örgütlerde çalışan ücretli sayısı devamlı artmıştır ve buralarda çalışanlar tarımsal işletmelerde çalışanlardan çok fazladır.

2. Tarım Ürünlerinin İşlenmesi ve Satışıyla İlgili Tarımsal Meslek Örgütleri : Sendika ve Kooperatifler

Çiftçiler öz tüketim azaldıkça, üretim için araç ve gereç ihtiyaçlarını karşılamak ve ürünlerini işlemek ve satmak amacıyla örgütlendiler. Çünkü üretmek artık yeterli olmuyordu, tatmin edici bir fiyatla satmak gerekiyordu. Ayrıca, tarım ürünlerinin işlenmemiş halde satışı da giderek azalmıştır. İşlenmesi, peynir, konserve vb. ürünlere dönüştürülmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan arz ve talebi de dengelemek gerekiyordu. Çünkü belirli bir ülkede belirli bir zamanda bir ürünün miktarının artmasıyla fiyatının

düşeceği ve fiyatların düşüşünün, oransal olarak ürünün artışından fazla olacağına dair olan King yasası bilinmektedir.

Örgütlenme, duruma göre farklı iki biçim aldı.

- İşletmenin, üretim öncesi ve üretim sonrası ticaret sektörü ile sözleşme yapma şekli.

- İşbirliği kuruluşları şekli. Bu şekilde çiftçiler ürünün satışını, işlenmesini tamamen üstlendiler.

2.1. Sözleşmeli şekil

Çiftçiler sendikalar şeklinde örgütlendiler ve ürünü pazarlayanlarla veya ürünü işledikten sonra pazarlayanlarla sözleşmeler yaptılar. Çeşitli ürün tipleri (kümes hayvanları, meyve ve sebzeler...) için tip sözleşmeler böyle doğdu.

Sözleşmelerin amacı bir taraftan üreticilere, ürünlerinin kaldırılmasını ve kampanya fiyatından satışını ve diğer taraftan alıcıya, düzenli şekilde ihtiyacı olan ürünü garanti etmektir.

2.2. İşbirliği (Kooperasyon) Şekli

Tarımsal İşbirliğinin amacı çiftçilerin ekonomik faaliyetini kolaylaştıran ve geliştiren vasıtaların çiftçilerce ortak kullanılmasıdır.

İşbirliği Kuruluşlarının ortak noktaları şunlardır:

- Pay kârlarının sınırlı olması,
- Ortak tarafından gerçekleştirilen faaliyet oranında kârın risturn olarak paylaşılması,
- Ürün fazlasından ve muhtemel sübvansiyonlardan doğan Kooperatifeye ait sermayenin paylaşılmaz niteliği.

Yetki eşittir (kooperatiflerde bir insana bir oy veya SICA'larda (Societes d'Interet collectif agricole) iş hacmiyle veya ortaya konan sermayeyle orantılıdır.

Tarımsal işbirliği kuruluşları ekonomik nedenle veya dayanışma kaygısıyla yaratılmıştır.

İşletmelerin devamıdır. Şu olanakları sağlar :

- İşletmelere gerekli ürünleri sağlamak ve alım fiyatını düşürmek,

- Tarım alet ve ekipmanları kullanım kooperatifleri (CUMA) çerçevesinde ortak ekipmanların kullanılması suretiyle üretim maliyetlerini azaltmak.

- İşlenmesinden sonra satışı ile tarım ürünlerini daha değerlendirmek,

- Üretim sonrası kesime daha egemen olmak.

Fransa'da tarımsal işbirliği kuruluşlarının ele geçirdikleri pay, ürünler itibarıyla % 20 ile % 100 arasında değişmektedir.

- Hububat toplamada % 70

- Süt toplamada % 48

- Et üretiminde % 20 ile % 70

- Çeşitli meyve ve sebzelerde % 40 ile % 60

- Şarapta % 40 ile % 60

1989'da 12.000 tarım alet ve ekipmanları kullanım kooperatifi (CUMA) ve 4135 kooperatif vardı.

İki çeşit işbirliği kuruluşu bulunmaktadır. Birim kooperatifler ile birlikleri ve SICA'lar (Ortak Menfaat Tarım Şirketleri). SICA kooperatifle anonim şirket arasında bir örgüttür.

SICA kooperatiften iki noktada farklılık gösterir.

- Ortak olmayanları ortak olarak kabul edebilir.

- Faaliyetlerini ortak olmayan üçüncü şahısların hizmetine sunabilir. Bununla birlikte, iş hacminin en azından % 50'sinin ortaklarla yapılması gereklidir.

Diğer taraftan belirli bir coğrafi alanla sınırlı olma durumu daha az sıklıdır. Bir insana bir oy ilkesi zorunlu değildir. Bununla beraber bir ortağın sahip olacağı oy sayısı sınırlıdır. Aynı ortak % 40'dan fazla oya sahip olamaz ve şirket 10'dan fazla ortağa sahip olduğunda bu oran % 10'la sınırlı olur.

2.3. Yasalar üreticilerin kendi aralarında ve üretim zincirinin diğer unsurlarıyla (işlemeci, tüccar) organize olmalarına izin verdiğiinden sözleşmeler ve işbirliği kuruluşlarından üretici gruplanmalarına, mesleklerarası kuruluşlara ve tarımsal ekonomik komitelere ulaşılmıştır.

Mesleklerarası kuruluşlar.

Bunlar bir ürünle ilgili farklı meslek gruplarının, üreticiler ve aynı zamanda işlemeci, tüccar ve dağıtımçıların temsil edildiği özgürce kurulmuş topluluklardır. Bunlar bölgesel ve ülkesel düzeyde olabilirler. Kamu yönetimlerinden izin almış olabilirler ve buna dayanarak yardım alabilirler.

Üretici Gruplanmaları (Toplulukları)

Bunlar tüzel kuruluşlar değildir. Yalnız bazı tarım kuruluşları (kooperatifler, kooperatif birlikleri, SICA, bazı sendikalar) kamu yönetimleri tarafından üretici gruplanmaları olarak tanınabilirler ve buna dayanarak hukuki ve mali avantajlardan yararlanabilirler.

Üretici gruplanmaları niteliğini talep eden kuruluşlar ürün için olduğu kadar coğrafi çevre bakımından da yetkilerinin sınırlarını belirlemelidir. Koyun, sığır, meyve ve sebze üretici gruplanmaları vardır.

Bu üretici gruplanmaları üretim, pazara arz ve satış konularında üyelerine disiplin empoze edebilirler.

Tarımsal Ekonomik Komiteler

Tarımsal Ekonomik Komiteler bölgesel düzeydedir. Aynı tarımsal üründeki üretici gruplanmalarını, söz konusu ürün konusunda uzmanlaşmış sendikaları ve genel nitelikli sendikaları bir araya getirir.

Bu komitelerin rolleri şunlardır :

- Üretim, pazarlama ve pazar düzenlerini uyumlu hale getirmek ve bu düzenleri savunmak,
- Pazara arz için ortak kurallar yayımlamak,
- Verilen bir ürün için yönlendirme kredilerini idare etmek.
- Fiyatların düşmesi durumunda doğrudan veya sözü edilen mesleklerarası kuruluşlarla işbirliğiyle pazardan ürün çekmek üzere müdahalede bulunmak.

3. Kalkınmayla İlgili Tarımsal Meslek Örgütleri:

Fransız kalkınması yalnızca bir teknik veya teknoloji transferi değildir. Kalkınmayla ilgili tarımsal meslek örgütleri işletme ve ailesinin arzusu, mali kapasitesi ve bilgisini gözönünde tutarak işletmelerin global gelişme projelerinin hazırlanmasında çiftçilerin yanında yer almaktadır.

Amaç, işletmecinin gelirinin iyileşmesi ve insani ve kültürel gelişmesinin sağlanmasıdır.

Çalışmalarda çeşitli ürünlerin ekonomik konjonktürü dikkate alınır.

Faaliyet alanları çok çeşitlidir ve bu faaliyetler uzmanlaşmamış olanlardan en yüksek derecede uzmanlaşmış teknisyenlere kadar giden elemanlarca gerçekleştirilir.

Bunlar, işletmeleri yakından izleyerek kendi referans araştırmalarını gerçekleştirirler. (İşletme düzeyinde faaliyetlerin analizlerine, referans araştırması denir). Böylece referans araştırmaları ağları oluşur. Bu referans ağları parsel, üretim sistemleri, işletme sistemleri konularında olabilir.

Mesleki kalkınma kuruluşları çok çeşitlidir. Bunlardan bazılarını anlatacağım.

GDA (Çiftçi Grupları) ve CETA'lar (Tarım Tekniği İnceleme Merkezleri)

Bunlar özgürce oluşturulan yerel çiftçi topluluklarıdır. Çoğunlukla Ziraat Odalarına bağlı danışmanlardan faydalanırlar.

Finansmanları Ziraat Odaları tarafından alınan arazi vergisinden, ürünler üzerinden alınan bir tür vergiden (ANDA vergisi) ve giderek artan çiftçi aidatlarından karşılanmaktadır. Bazen yerel yönetimler (Genel Meclis - Bölgesel Meclis) finansmanlarına katılır.

EDE'ler (Etablissement de l'Elavage, Hayvancılık Kurumu)

Bunların üç işlevi vardır :

- Hayvanların genetik ıslahı ve sürülerin sağlığının korunması amacıyla pedigrinin kimliğinin saptanması ve kontrolü ve performans kontrolü faaliyetlerini yürütmek.

Bu faaliyetin % 70'ten fazlası çiftçiler tarafından bizzat finanse edilir.

- Hayvansal üretim konusunda uygulamalı araştırma ve referans araştırma programlarını uygulamaya koymak.

Bu faaliyet genellikle bir tür vergiyle veya kamu yönetimi tarafından finanse edilmektedir.

- Hayvancılık konusunda özel geliştirme çalışmaları yapmak ve koordine etmek.

Hayvancılık kurumu departman düzeyinde veya departmanlar arası düzeyde olabilir.

Teknik Enstitüler veya Merkezler

Bütün ürünlerin teknik enstitüleri vardır. Bunlar genelde biraz önce bahsettiğimiz uzmanlaşmış ortaklıklar ve sendikaların isteği üzerine kurulmuştur.

Finansmanlarının bir miktarı ANDA vergisinden, bir miktarı Tarım Bakanlığı ile Ofislerin bütçesinden ve bir miktarı sunulan hizmetlerden karşılanır.

Bu enstitüler çok sayıda (binden fazla) mühendis ve teknisyenleri bünyesinde bulundurur. Bunlar ulusal enstitülerdir.

Bu enstitülerde çalışanlar GDA, CETA, üretici toplulukları ve diğer kuruluşların teknisyenleriyle şu çalışmalara katılırlar.

- Referans araştırmalarına
- Denemeler ve bunların yorumuna
- Görevlilerin eğitimine
- Faaliyet sektörünün ekonomik analizine, vs....

Muhasebe ve İdare Merkezleri

Her departmanda bir muhasebe ve idare merkezi vardır. Bunlar şu görevleri yerine getirirler:

- Katma Değer Vergisine tabi çiftçiler için bu vergiyle ilgili kayıtların tutulması.
- İşletmelerin modernizasyonu çerçevesindeki yardımlardan yararlanan çiftçilerin zorunlu olan muhasebe kayıtlarının tutulması.

Bu hizmetlerin finansmanının hemen tamamı bizzat çiftçilerce karşılanır.

Kalkınma kuruluşlarının hepsini belirtmedik. Kamu kuruluşları olan Hayvan Sağlığı Koruma Guruplarını, toprak amenajmanı ve küçük sulamayla ilgili sendikal ortaklıklarını, Tarım İşletmecileri Eğitim Fonunca karşılanan tarımsal eğitimi belirtmek gerekir.

Daha önce belirttiğimiz gibi, kalkınma faaliyetleri meslek topluluğunda başlatılmakta ve finansmanı ya bir tür vergi yoluyla Ziraat Odaları tarafından ya ürünler üzerinden alınan bir tür vergiden veya hizmetlerden yararlanan çiftçilerin ödediği ağır aidatlardan karşılanmaktadır.

4. Amenajman, Kredi ve Sosyal Konularda Faaliyet Gösteren Kamu Yönetiminin Kontrolündeki Tarımsal Meslek Örgütleri :

Kamu fonlarından büyük ölçüde faydalanan özel ve mesleki kuruluşlar denetlemeye tabidir.

4.1. Toprak Amenajmanı ve Kırsal Yerleştirme Şirketleri (SAFER)

Bu şirketler departman veya departmanlararası düzeydedir. İşletme düzeyinde amenajmanla (drenaj, sulama, bina yapımı, toprak alımı ve satımı, toprak değiş tokuşu) ilgilidirler. Toprak satılması durumunda alımda öncelikleri, şufa hakları vardır. Hatta, istenen fiyat çok yüksek olduğu takdirde fiyatın yeniden incelenmesi konusundaki maddeyi harekete geçirebilirler.

Çiftçilerin duyarlı olduğu bir konuyla toprak alım ve satımıyla ilgili oldukları ve düşük faizli kredilerden faydalandıkları için Tarım Bakanlığının ve Maliye Bakanlığının denetçileri tarafından denetlenirler.

4.2. Bölgesel Amenajman Şirketleri

Amenajman Şirketleri genelde karma ekonomili (Devlet fonları yanında özel fonlar) şirketlerdir. Bunların konuları özellikle büyük sulama işleri ve kırsal turizm gibi büyük ölçekli amenajman çalışmalarıdır.

Yönetim Kurulu üst düzey memurlar ve tarımsal örgütlerin temsilcilerinden oluşur.

4.3. Tarım İşletmeleri Yapıları Amenajman Ortaklıkları (ADESEA)

ADESEA'lar işletmelerin yapılmasını geliştirmek amacıyla sosyal ve ekonomik işlerle uğraşırlar. Bunlar toprak satışının olmadığı ancak kiralama durumunun olduğu hallerde devreye giren kuruluşlardır. Tarımı terk tazminatı dosyalarını, işletmelerin ıslah ve modernizasyonu planlarını ve daha birçok dosyaları hazırlarlar.

Bunlar departman düzeyindedir. Ulusal düzeyde olan Tarım İşletmeleri Yapıları Amenajman Ulusal Merkezi (CNASEA) bir kamu kuruluşudur. Bu merkez Tarım Müdürlükleri ve ADESEA ile birlikte çalışır.

4.4. Tarımsal Sosyal Yardımlaşma Sandığı ve Tarımsal Yardımlaşma Sandığı.

Tarımsal Sosyal Yardımlaşma Sandıkları yasal ve zorunlu mesleki sigorta örgütleridir. İlgilendikleri konular şunlardır:

- Sosyal sigortalar
- Aile yardımları
- İş kazalarına karşı sigortalar

İçinden doğdukları tarımsal yardımlaşma sandıklarından farklılık gösterirler. Tarımsal yardımlaşma sandıkları meslek sigortalarını (oto sigortası, yangın, dolu...) yönetir.

Tarımsal Sosyal Yardımlaşma Sandıklarının seçim usulü bir yasayla belirlenmiştir.

Bu sandıklar, üyelerinin aidatları ve kamu fonları tarafından finanse edilmektedir.

Bunlar departman düzeyindedir ve ulusal düzeyde federasyonları vardır.

4.5. Tarımsal Kredi Sandıkları

1987'ye kadar, tarımın başlıca finansman aracı olan ve düşük faizli kredileri yöneten, resmi Tarımsal Kredi Sandıkları bulunmaktaydı.

Bu tarihten itibaren Tarım Kredi Sandıkları özelleştirildi ve düşük faizli tarım kredilerinin idaresinde monopol durumları da ortadan kalktı.

Bugün diğer özel bankalar müşterilerine düşük faizli tarımsal krediler açabilirler.

Tabanda yerel sandıklar vardır. Bunlar kredi kooperatifleridir. Bunlar daha sonra bölgesel sandıklar şeklinde bir araya gelmiştir (bir veya birçok departmanı içine alan).

Bölgesel sandıklar ulusal düzeyde federasyon haline gelmiştir ki bu ulusal düzeyde en büyük bankadır. Dünyanın birçok ülkesinde şubeleri vardır.

5. Ziraat Odaları

Bunlar çiftçilerin yönetimde olduğu kamu kuruluşlarıdır. Meslek odaları ve ticaret ve sanayi odaları gibi seçimle iş başına gelenlerle yönetilirler.

Departman ve bölge düzeyindedirler. Ulusal düzeyde Ziraat Odaları Daimi Kurulu bulunmaktadır.

Mesleğin temsil edilmesini sağlar. Kamu yönetimlerine istekleri iletir ve yukarıda bahsi geçen kalkınma kuruluşlarını yönetir.

Gençlerin ve yaşlıların sendikalarıyla aşağıda belirtilen komisyonlarda yer alır.

- Toprak amenajmanı belde ve departman komisyonları
- Kırsal kiralarda danışma komisyonları
- Tarımsal yapılar komisyonları

Bu komisyonların başkanlığını resmi makamlarca atanan bir başkan yürütür. Komisyonların asli üyeleri yanında atanmış ve seçilmiş üyeleri de vardır.

6. Ofisler

Genellikle her ürün veya ürün grubu (hububat, süt, et, şarap, meyve ve sebzeler...) için bir ofis bulunmaktadır.

Bu ofislerin amacı çiftçilerin gelirini artırmak, eşitsizlikleri azaltmak, üretim araçlarının optimum bir şekilde kullanılmasını sağlamak ve üretici, üretici ve tüketicilerin menfaatine piyasaların düzenlenmesini sağlamaktır.

Bu ofisler ticari ve sinai nitelikli kamu kuruluşlarıdır. Yönetim Kurulu, çoğunlukla tarımsal meslek temsilcilerinden ve bir miktar da ürün işleme ve pazarlama temsilcilerinden oluşur.

Yönetim Kurulu Başkanı ve Müdürü kararname ile atanır. Genellikle başkan meslektendir. Müdür ise devlet memurudur.

SONUÇ :

Liste tam olmasa da Tarımsal Meslek Örgütlerinin önemli olanları bu şekilde tanıtılmış bulunmaktadır. Bir kısmı tarımsal meslek mensuplarıncı yönetilen tarım eğitimi ile araştırma kuruluşlarına değinmedik.

Gördük ki çiftçiler, tarımsal meslek örgütleri aracılığıyla doğrudan veya fikri alınmak suretiyle kendileriyle ilgili bütün alanlarda (sosyal konular, işletmelerin amenajmanı, kredi, ürünlerinin pazarlanması, pazarlar, gençlerin yerleştirilmesi vs.) yönetimin içindedir.

Bu tarımsal meslek örgütleri bolluğu karışık görülebilir. Ancak, bu durum çiftçilere, gelir ve hayat şartlarını iyileştirmek konusunda düşüncelerini açıklamak ve eylemde bulunmak olanağını büyük ölçüde sağlar.

Tarım meslek örgütleriyle devlet yönetimi arasındaki bu sıkı bağ tarımda düzeni sağlar.

BAZI KURULUŞLARIN LİSTESİ

- A -

A.D.A.S.E.A. : Association Départementale d'Aménagement des Structures des Exploitations Agricoles

A.G.P.B. : Association Générale des Producteurs de Blé et autres Céréales, 8 avenue du Président-Wilson, 75016 PARIS. (Voir I.T.C.F.)

A.G.P.M.: Association Générale des Producteurs de Mais, 122 Bd Tourasse, 64000 PAU. (Voir A.G.P.B.)

A.G.P.O.: Association Générale des Producteurs d'Oléagineux, 12 Av. Georges-V, 75008 PARIS

A.N.D.A.: Association Nationale pour le Développement Agricole, 25-27 Av. de Villers; 75817 PARIS

A.P.C.A.: Assemblée Permanente des Chambres d'Agriculture, 9, Av. Georges-V, 75008 PARIS

- C -

C.E.F.C.A.: Centre Français de la Coopération Agricole, 14 Rue Armand-Moisant, 75740 PARIS CEDEX 15

C.E.T.I.O.M. : Centre Technique Interprofessionnel des Oléagineux Métropolitains, 174 av Victor-Hugo 75116 PARIS

C.F.A.: Confédération Française de l'Aviculture, 28 Rue du Rocher, 75008 PARIS

C.F.C.A.: Confédération Française de la Coopération Agricole, 18 Rue des Pyramides, 75001 PARIS

C.G.V.M.: Confédération Générale des Vignerons du Midi, 1 Rue Marcellin-Courral, 11100 NARBONNE

C.I.V.A.: Comité Interprofessionnel du Vin d'Alsace, 12 Av. de la Foire aux Vins, 68003 COLMAR CEDEX

C.I.V.B.: Comité Interprofessionnel du Vin de Bordeaux, 1 Cours du 30 Juillet, 33075 BORDEAUX CEDEX

C.I.V.C.: Comité Interprofessionnel des Vins de Champagne, 5 Rue H. Martin, 51204 EPERNAY CEDEX

C.N.A.S.E.A.: Centre National pour l'Amenagement des Structures agricoles, 7 Rue Ernest-Renan, 92132 ISSY LES MOULINEAUX CEDEX

C.N.C.A.: Caisse Nationale de Crédit Agricole, 91-93 Bd Pasteur, 75015 PARIS

C.N.E.: Confédération Nationale de l'Elevage, 149 Rue de Bercy, 75595 PARIS CEDEX 12

C.N.J.A.: Centre National des Jeunes Agriculteurs, 14 Rue la Boétie, 765382 PARIS CEDEX 08

C.N.M.C.C.A.: Confédération Nationale de la Mutualité, de la Coopération et du Crédit Agricoles, 129 Bd St Germain, 75006 PARIS

C.N.S.T.P.: Confédération Nationale des Syndicats de Travailleurs Paysans, 45 Rue Sedaine, 75011 PARIS

C.O.G.E.C.A.: Comité Général de la Coopération Agricole de la C.E.E., 23-25 Rue de la Science B, 1040 BRUXELLES

COOPERATIVES LA FAYETTE 0 61 Rue La Fayette, 75009 PARIS.

COOPERATIVES MAC MAHON : 83 Avenue de la Grande Armee, 75782 PARIS CEDEX 16

C.O.P.A.: Comité des Organismes Professionnels Agricoles de la C.E.E., 23-25 Rue de la Science B, 1040 BRUXELLES

C.T.B.: Centre Technique du Bois, 10 Av.De Stain Mandé, 75012 PARIS

C.T.I.F.L.: Centre Technique du Bois, 10 Av. De Stain Mandé, 75012 PARIS

- F -

F.A.F.C.A.: Fonds d'Assurance Formation des Salariés de la Coopération Agricole, 18 Rue des Pyramides, 75001 PARIS

F.A.F.E.A.: Fonds National D'Assurances Formation des Exploitants Agricoles et des membres associés des exploitations agricoles, 25 Av. de Villiers, 75017 PARIS

F.A.F.S.E.A.: F.A.F. des Salariés des Exploitations Agricoles, 59 Rue Réaumur,

F.F.A.: Fédération Française de l'Agriculture, 30 Rue de la Préfecture, 37000 TOURS

F.N.A.M.S.: Fédération Nationale des Agriculteurs Multiplicateurs de Semences, 74-76 Rue J.J. Rousseau, 75001 PARIS

F.N.B.: Fédération Nationale Bovine, 149 Rue de Bercy, 75595 PARIS CEDEX 12

F.N.C.A.: Fédération Nationale du Crédit Agricole, 48 Rue de la Boetie, 75008 PARIS

F.N.C.B.V.: Fédération Nationale de la Coopération Bétail et Viande, 8 Rue Armand-Moisant, 75015 PARIS

F.N.C.I.V.A.M.: Fédération Nationale des Centres d'Information et de Vulgarisation Agricole et Ménagère, 169 Av.de Choisy, 75013 PARIS

F.N.C.L.: Fédération Nationale des Coopératives Laitières, 34 Rue Godot-de-Mauroy, 75009 PARIS

F.N.C.U.M.A.: Fédération Nationale des Coopératives Rue Tiquetonne, 75002 PARIS

F.N.E.C.: Fédération Nationale des Eleveurs de Chèvres, 149 Rue des Bercy, 75595 PARIS CEDEX 12

F.N.F.R.F.: Fédération Nationale des Foyers Ruraux de France, 1 Rue Sainte Lucie, 75015 PARIS

F.N.G.D.S.B.: Fédération Nationale des Groupements de Défense Sanitaire du Bétail, 149 Rue de Bercy, 75012 PARIS

F.N.G.E.D.A.: Fédération Nationale des Groupements d'Etudes et de Developpement Agricole, 13 Square Gabriel Fauré, 75017 PARIS

F.N.H.R.: Fédération Nationale de l'Habitat Rural, 27 Rue de la Rouche-foucault, 75008 PARIS

F.N.I.L.: Fédération Nationale des Industries Laitières, 140 Bd Haussmann, 75006 PARIS

F.N.M.A.: Fédération Nationale de la Mutualité Agricole, 129 Bd St Germain, 75006 PARIS

F.N.O.: Fédération Nationale Ovine, 149 Rue de Bercy, 75595 PARIS CEDEX 12

F.N.P.: Fédération Nationale Porcine, 149 Rue de Bercy, 75595 PARIS CEDEX 12

F.N.P.A.: Fédération Nationale de la Propriété Agricole, 39 Rue Saint Dominique, 75007 PARIS

F.N.P.F.: Fédération Nationale des Producteurs de Fruits, 14 Rue Sainte Cécile, 75009 PARIS

F.N.P.H.P.: Fédération Nationale des Producteurs de l'Horticulture et des Pépinières, 19 Bd Magenta, 75010 PARIS

F.N.P.L.: Fédération Nationale des Producteurs de Lait, 149 Rue de Bercy, 75595 PARIS CEDEX 12

F.N.P.L.: Fédération Nationale des Producteurs de Légumes, 14 Rue Sainte Cécile, 75009 PARIS

F.N.P.T.C.: Fédération Nationale des Producteurs de Pomme de Terre de Consommation, 14 Rue du Cardinal Mercier, 75009 PARIS

F.N.S.A.F.E.R.: Fédération Nationale des Sociétés d'Aménagement Foncier et d'Etablissement Rural, 3 Rue de Turin, 75008 PARIS

F.N.S.E.A.: Fédération Nationale des Syndicats d'Exploitants Agricoles, 11 Rue de la Baume, 75008 PARIS

- G -

G.N.I.S.: Groupement National Interprofessionnel des Semences, Graines et Plants, 44 Rue du Louvre, 75001 PARIS

- I -

I.C.V.: Institut Coopératif du Vin, La Jasse de Maurin, 34970 MAURIN LATTES

I.D.F.: Institut pour le Développement Forestier, 23 Rue Bosquet, 75007 PARIS

I.E.: Institut de l'Elevage, 149 Rue de Bercy, 75595 PARIS CEDEX 12

I.F.O.C.A.P.: Institut de Formation pour les Cadres Paysans, 6 Bis Av. Henri Barbusse, 92210 DRAVEIL

I.G.E.R.: Institut National de Gestion et d'Economie Rurale, 9 Rue Eugène Flachet, 75017 PARIS

I.N.A.O.: Institut National des Appellations d'Origine des Vins et Eaux de Vie, 138 Av. des Champs Elysées, 75008 PARIS

I.N.R.A.: Institut National de la Recherche Agronomique, 149 Rue de Grenelle, 75341 PARIS CEDEX 07

I.T.A.P.I.: Institut Technique de l'Apiculture, La Guyonnerie, 91440
BURES SUR YVETTE

I.T.A.V.J.: Institut Technique de l'Aviculture, des Productions de basse
cour et des Elevages de petits animaux, 28 Rue du Rocher, 75008 PARIS

I.T.B.: Institut Technique de la Betterave Industrielle, 45 Rue de Nap-
les 75008 PARIS

I.T.C.F.: Institut Technique des Céréales et Fourrages, 8 Av. du Presi-
dent Wilson, 75116 PARIS

I.T.E.P.M.A.I.: Institut Technique des Plantes Médicinales, Aromati-
ques et Industrielles, Route de Nemours, 91490 MILLY LA FORET

I.T.I.H.: Institut Technique Interprofessionnel de l'Horticulture, 12 Rue
du Séminaire, 94152 RUNGIS

I.T.L.: Institut Technique du Lin, 5 Rue du Cardinal Mercier, 75009
PARIS

I.T.P.T.: Institut Technique de la Pomme de Terre, Saint Rémy l'Honoré,
78690 LES ESSARTS LE ROI

I.T.V.: Institut Technique de la Vigne et du Vin, 21 Rue François Ier,
75008 PARIS

- M -

MINISTERE DE L'AGRICULTURE : 78 Rue de Varennes, 75007 PARIS

M.O.D.E.F. Cédex: Mouvement de Défense des Exploitants Familiaux,
100 Rue de Bordeaux, 16007 ANGOULEME

M.R.J.C.: Mouvement Rural de la Jeunesse Chrétienne, 53 Rue des Re-
naudes, 75017 PARIS

M.S.A.: Mutualité Sociale Agricole, 8-10 Rue d'Astorg, 75008 PARIS

- O -

O.F.I.V.A.L.: Office National Interprofessionnel des Viandes, de
l'Elevage et de l'Aviculture, Tour Maine Montparnasse, 33 Av. du Maine, 75755
PARIS CEDEX 15

O.N.F.: Office National des Forêts, 2 Av. de Saint Mandé, 75012 PARIS

O.N.I.C.: Office National Interprofessionnel des Cereales, 21 Av. Bosquet, 75007 PARIS

O.N.I.D.O.L.: Organisation Interprofessionnelle des Oleagineux, 12 Av. Georges V, 75008 PARIS

O.N.I.V.I.N.: Office National Interprofessionnel des Vins, 232 Rue de Rivoli, 75001 PARIS

- S -

S.C.A.F.R.: Société Centrale d'Aménagement Foncier Rural, 3 Rue de Turin, 75008 PARIS

S.Y.N.E.R.C.A.U.: Syndicat National d'Etudes et de Recherches pour les Coopératives Agricoles et leurs Unions, 23 Rue Cadet, 75009 PARIS

- U -

U.N.C.A.A.: Union Nationale des Coopératives Agricoles d'Approvisionnement, 83 Av. de la Grande Armée, 75782 PARIS CEDEX 16

U.N.C.A.C.: Union des Coopératives Agricoles de Céréales, 83 Av. de la Grande Armée, 75782 PARIS CEDEX 16

U.N.C.E.I.A.: Union Nationale des Coopératives d'Elevage et d'Insémination Artificielle, 149 Rue de Bercy, 75012 PARIS

U.N.E.A.P.: Union Nationale de l'Enseignement Agricole Privé, 277 Rue Saint Jacques, 75007 PARIS

U.N.M.F.R.E.O.: Union Nationale des Maisons Familiales Rurales d'Education et d'Orientation, 59 Rue Réaumu, 75002 PARIS

TARIMDA ÜRETİCİ ORGANİZASYONLARI

BAZI GÖZLEMLER

Jeffrey BALL(*)

1. Öncelikle, bana konuşma şansı tanıdığınız için teşekkür ederim. Bunu bir onur kabul ediyor ve gözlemlerimin ilginizi çekeceğini umuyorum.

2. Üretici organizasyonları birçok ülkede kurulmuş olup, çeşitli fonksiyonları vardır. Bu fonksiyonlar genellikle, mal ve hizmetleri çiftlik başına getirmek ya da tarla başından götürmek ile mahalli, bölgesel ya da ulusal hükümet veya idarelerin üretici organizasyon üyelerinin yararı doğrultusunda çalışmalarını sağlamaktır. Üretici organizasyonları üreticilere hizmet için kurulur. Yoksa, üreticiler üretici organizasyonlarının faydası için varolmazlar. Bu noktada benim ilk gözlemim yatıyor: ÜRETİCİLERE HİZMET DÜŞÜNÜLDÜĞÜ KADAR KOLAY DEĞİLDİR.

3. Üreticilerin isteklerini zamanında ve uygun fiyatlarda karşılamak kompleks bir görevdir. Çeşitli kişi ve kuruluşlar, değişen uzaklık ve zaman boyutları işin içine girebilir. Çiftlik kapısına getirilecek mallar çiftçiye üretim için gerekli tüm fiziksel girdileri kapsar. Buna arazi, aile işçiliği ve iklimsel etkenler dahil değildir. Hizmetler ise su, enerji, sağlık, eğitim, ham maddeler, bilgi akımı vb. fiziksel ya da diğer formlardaki temel altyapı gereksinimleridir. Bilgi akışı; geçmişe ait bilgilerin toplanması, bugüne ait düşünceler ve gelecekteki girdi ve ürün fiyatları konusundaki tahminlerin geçerli ve yazılı olarak başvuru niteliğinde belgelenmesidir. Çiftçilerin bu bilgi kaynağını kullanma istekleri ve bilginin kullanılabilirliği ilerde kesinlikle faydasını gösterecektir. Çiftçilerin ellerindeki arazi, işçilik ve kapitali kullanmaları ve tarımsal faaliyetleri uygulamaları konusunda değişen kapasiteleri ve bu kapasitelere bağlı olarak sayısız alternatifleri vardır, bu alternatiflerin çokluğu çok geniş bir teknik, lojistik ve idari bilgi akışını, depolamasını gerekli kılar (enformasyon sistemi).

Üreticilerin herbirinin kararlarının toplamı onların üretici organizasyonları ve diğer arz kaynaklarından isteklerini oluşturur. Üreticilerin kararları onların yaşam standartlarını belirlediği gibi köysel, bölgesel ve ulusal bağlamda da önemli sonuçlar doğurabilir. Bu noktada ikinci gözlemim yatıyor. BU KARARLAR ÇİFTÇİLERİN KENDİ ZAMAN ÇERÇEVESİ, BİLGİ, KAPASİTE, YETENEK VE NEYİN KİM TARAFINDAN, NE ZAMAN VE NERE-

(*) Çeviren: Gökhan ÖZGEN, Ziraat Y.Müh., D.S.İ. Gnl Mdl.

DE YAPILIP YAPILAMAYACAĞI KONUSUNDAKİ ANLAYIŞLARINA GÖRE ALINIR.

4. Üçüncü ve dördüncü gözlemlerim şudur ki TARIMDA BAŞARI VE BAŞARISIZLIK ÜRETİCİYE BAĞLIDIR ve BU GÖZLEM TARIMSAL ÜRETİCİ ÜZERİNDEKİ KONTROLLERE BAKMAKSIZIN GEÇERLİDİR. Üretici üzerindeki artan kontroller karar alma sürecini uzatır ve karar alma sürecindeki insan faktörünü çoğaltarak asıl konudan uzaklaşılmasına yol açar. Karar verici birimler tarımsal üretimin çeşitli aşamalarında görevlendirilebilirler ancak bu durum karar verilen aktivitelerin uygulanacağı asıl ve tek yer olan tarladan uzaklaşılması sonucunu doğurur.

5. Beşinci gözlemim: ÜRETİCİNİN KENDİSİ DIŞINDAKİ BİR KAYNAĞIN ÜRETİCİNİN ÜRETİM AŞAMASINDA ELİNDEKİ SINIRLI KAYNAKLARI VE ŞARTLARI TÜMÜYLE DEĞERLENDİRMESİ ZORDUR. Altıncı gözlemim de buna bağlı olarak ÜRETİCİLERİN DE MAL VE HİZMET ARZINI SAĞLAYAN KAYNAKLARIN BU ARZI ZAMANINDA, KALİTELİ VE UYGUN FİYATLARDA VE ÜRETİCİLERİN KABUL EDECEĞİ ŞEKİLDE SAĞLAMALARINDA KARŞILAŞTIKLARI ZORLUKLARI TÜMÜYLE DEĞERLENDİRMELERİ ZORDUR.

6. Yedinci gözlemim ise: HERHANGİ BİR KIRSAL GELİŞME PROGRAMININ ETKİSİ, ÜRETİCİLERİN PROBLEM VE İSTEKLERİNE YANIT VERME BAŞARISINA BAĞLIDIR. Sekizinci gözlemim ise buna bağlı olarak: ÜRETİCİ ORGANİZASYONLARININ ETKİSİ, ÜRETİCİ GEREKSİNİM VE İSTEKLERİ DOĞRULTUSUNDA OLUŞTURULMUŞ TARIMSAL GELİŞME PROGRAMLARININ GEREKLERİNİ YERİNE GETİRMELERİ DURUMUNDA MAKSİMİZE OLACAKTIR.

Bu beni dokuzuncu gözlemime götürüyor ki: ÜRETİCİ ORGANİZASYONLARININ BUNU BAŞARABİLMESİ; BU ORGANİZASYONLARDA ÇALIŞANLARIN, GELİŞME PROGRAMLARININ ÜRETİCİ PROBLEM VE İSTEKLERİNE YANIT VERME POTANSİYELİNE GERÇEKTEN İNANMALARINA BAĞLIDIR.

7. Kırsal üretim teknolojisi, sosyolojisi, ekonomisi, organizasyon ve idaresi çeşitli prensiplere bağlıdır. En önemli prensiplerden birisi, yarının değişik olacaktır. Tarımda önceden kestirilebilir ve kestirilemez olaylar vardır. Kestirilemeyen olayların bazıları kontrolümüz dışındadır. Bu durumda salt, elimizdeki bilginin ışığında en iyisini yapmaya çalışabiliriz. Bunun bir yenilginin ifadesi ya da yalnızca, savunabileceğimiz kanıtlanmış yöntemlere sıkı sıkıya bağlılık olduğunu sanmıyorum. Prensiplere bağlı olarak çalışmaya devam etmeli ancak buna ek olarak davranışlarımızı değiştirmeliyiz. Onuncu gözlemim: EN ÖNEMLİ EKSİKLERİMİZDEN BİRİSİ,

ÜRETİCİLERİN GEREKSİNİM VE İSTEKLERİNİ ONLARDAN DAHA İYİ BİLDİĞİMİZİ DÜŞÜNMEMİZDİR.

Bu tavır, bazı durumlarda doğru olabilir, ancak kendi bakış açımıza dayanarak hazırladığımız bir kırsal gelişme programı üreticilerin bu programı kendi programları olarak benimsemelerini sağlayamayacaktır.

8. Onbirinci gözlem ise: MAL VE HİZMET AKIŞINI SAĞLAYANLAR HAKKINDA DA YUKARIDA AÇIKLADIĞIMIZA BENZER ŞEKİLDE TUTUMUMUZU DEĞİŞTİRMEYE GEREKSİNİM VARDIR. Onların da varolan ya da sağlanabilecek ek kaynaklarla neler yapılabileceği konusunda kendi düşünceleri vardır. Bilmeliyiz ki elimizdeki kaynak ve bütçe limitleri içinde hazırlayacağımız final programı ancak üreticilerin ve mal ve hizmet akımını sağlayan birimlerin katılımıyla oluşturabiliriz. Onların, programı benimsemelerini sağlamalı ve programın çalışacağına inandırmalıyız. Bu tür programların teknik, sosyolojik, ekonomik ve bütçesel olarak kotarılması sürecindeki kısıtlılıklarını, sınırları sağduyuyla algılamayı ve bir potada eritmeyi öğrenmeliyiz. Sonra; projenin uygulama aşamasında ortaya çıkması olası her türlü şartlarda en iyi şekilde nasıl çalışılacağı konusunda üreticilerin ve mal ve hizmet arz edenlerin kendi seçimlerini yansıtacak bir çözümün geliştirilmesi ve bu çözümün reçete olarak sunulmadan salt, uygulanabilirliğinin kolaylaştırılması gerekir.

Onikinci gözlemim: PROGRAMI UYGULAYICI DURUMUNDA OLANLARIN, BUNU KENDİ PROGRAMLARI OLARAK KABUL EDİP UYGULAMALARINI SAĞLAYACAK ŞEKİLDE KOTARILMIŞ BİR GELİŞME PLAN YA DA PROGRAMI SAYESİNDE, BU KİŞİLER PROGRAMIN BAŞARILI OLMASI İÇİN ÇOK DAHA BÜYÜK BİR SORUMLULUK ÜSTLENECEKLERDİR.

Kırsal gelişme projelerinin kendine has özel amaçları olabilir, ayrıca, elde edilebilir teknolojik sistemlere dayanarak çalışmaya devam edebilir, ancak bu arada ekonomik ve sosyolojik olarak kabul edilebilir ve çevresel olarak güvenli olmalıdır. Bu projelerin hazırlanmasına hedeflenen kitle ile mal ve hizmet arz edenlerin aktif olarak katılımı sağlanmazsa sonuç iyi olmaz. Bu beni ondördüncü gözlemime götürüyor ki : EĞER PROJEDEN YARARLANACAK OLAN KİTLENİN GEREKSİNİMLERİ VE İSTEKLERİ KARŞILANMAZ VEYA PROJENİN UYGULANMASINDA GEREKLİ MAL VE HİZMETLER ZAMANINDA VE KALİTELİ OLARAK SAĞLANMAZSA PROJENİN GÜVENİRLİLİĞİ VE TEKNİK, SOSYOLOJİK EKONOMİK VE ÇEVRESEL AÇILARDAN RASYONALİTESİ AZALIR.

10. Teknik, sosyal, ekonomik ve çevresel açılardan denge sağlayacak şekilde hazırlanmış ve başarıyla uygulanmış kırsal gelişme programları üretebilen ülkeler, bu başarılarıyla geliştirme projeleri için ek ekonomik

yardıma alma şansına sahip olabilirler ve bu projelerde çalışan elemanlar da verimlilikleri ile bu tür projelerde aranan kişi durumuna gelebilirler.

Bu konuda öğrenilecek çok şey vardır ve ancak uygulayarak öğrenilebilir. Akademik çalışmaların da çok faydası vardır, ancak bu fayda daha çok projenin izlenmesi, değerlendirilmesi şeklinde olabilir. Projelerin izlenmesi ve değerlendirilmesi; işletme enformasyon sistemi temelinde dayalı elektronik veri (bilgisayar, uydu...) kullanabilen katılımcı tip projelerin normal uygulama sürecinde elde edilen verilerin yardımıyla yapılır. Bu veriler; proje uygulayıcıları (üreticiler, mal ve hizmet arzını sağlayanlar) tarafından hazırlanıp son şekline getirilen yıllık planların uygulanması, izlenmesi, değerlendirilmesi sürecinde işletme enformasyon sistemi tarafından toplanabilir. Bu noktada onbeşinci gözlemim: **KATILIMCI TİP PROJELERİN PLANLAMA SÜRECİNDE, HEDEF KİTLE OLAN ÜRETİCİLERLE MAL VE HİZMET ARZINI SAĞLAYANLAR BU SÜRECİN MERKEZİNDE YER ALIRLAR.** Bu konuyu açıklamak için, hedef kitleyi merkez alan bu yönteme "Çiftçi merkezli - yerinde sor-sap-çöz (sorma-saptama-çözme)" yöntemi diyebiliriz.

11. Ancak bu sor-sap-çöz yöntemi yalnız üreticilerle kısıtlı değildir, her düzeyde uygulanabilir. Bu bağlamda onaltıncı gözlemim: **ÜRETİCİLER YILLIK ÇALIŞMA PLANLARINI BELİRLEDİKLERİ ZAMAN PARALEL OLARAK ÜRETİCİ ORGANİZASYONLARINDAN BEKLENTİLERİNİ DE BELİRLEMİŞ OLURLAR.** Üreticiler; üretici organizasyonlarının mal ve hizmet arzını sağlamadaki kapasitelerine dayanarak ilk planlarında değişiklikler yapabilirler. Ya da tam tersi, üreticilerin iyi formüle edilmiş istek ve planlarıyla karşılaşan üretici organizasyonlarına bunları sağlamaktan başka seçenek kalmaz. Onyedinci gözlemim: **ÜRETİCİ ORGANİZASYONLARI, ÜRETİCİLERLE ÖNCE DEN ÜZERİNDE ANLAŞMA SAĞLANMIŞ İSTEKLERİ YERİNE GETİRİRLER.**

12. Sor-Sap-Çöz yöntemini kullanarak herhangi bir köy, karşılıklı olarak kabul edilmiş bir köy gelişme planının üzerinde çalışabileceği serbest, samimi ve resmi olmayan bir forum oluşturabilecek üretici organizasyonları kuracaktır. Yöntemi uygulayacak özel grupların kurulması zorunlu bir gereksinim değildir. Daha doğrusu, köy dahilinde üretici organizasyonları dışında bir takım özel amaçlı resmi olmayan grupların kurulması köylerin kendi şartlarına bağlıdır.

13. Sor-Sap-Çöz yöntemi Papua Yeni Gine, Tayland, Sri Lanka ve Endonezya gibi ülkelerde başarıyla uygulanmaktadır. Avustralya'da da halen öz fonlar kullanılarak denetlenmektedir. Türkiye'de 1990 yılında Yozgat Kırsal Gelişme Projesi adı altında hem çok zengin hem çok fakir hane halklarının

bünyesindeki köylerde fakir nüfus hedef alınarak başlatılmıştır. Dünya Bankası fonlu İkinci Yayım Projesi (TYUAP II) tarafından da bu yöntemin halen varolan yayım programlarını tamamlayıcı nitelikte olduğu görülmüştür. Yöntem, ayrıca Dünya Bankasının teklif ettiği Güneydoğu Anadolu Havza Rehabilitasyon Projesinde de uygulanacaktır. Bu projede, sor-sap-çöz yöntemi, kırsal yörelerde maksimum geliri elde etme amacı ile doğal kaynakların korunma amacı arasındaki çelişkiyi çözmekte katılımcı tarzda bir çalışma olarak başarı sağlayacaktır.

Dünya Bankası ayrıca kırsal gelişmede kaçınılmaz olarak yer alan çok sayıda kadının durumunu düzelterek bir sosyal eşitlik dengesi sağlama gibi zor bir hedefi de proje ile amaçlamaktadır. Bu süreç, Dünya Bankası fonuyla yürütülecek projenin uygulama alanlarında proje nedeniyle doğması olası her türlü çevresel etkiye özel bir dikkat gösterilmesi olarak da görülebilir.

14. Türkiye'de bir kısmı oldukça başarılı çok sayıda üretici organizasyonları vardır. bunlar; küçük köy kooperatifleri ve Ziraat Odaları Birliği bünyesindeki çiftçi birlikleri, Tarım Kredi Kooperatifleri, Tarım Satış Kooperatifleri ve şeker, tütün ve üzüm gibi ürünlerde monopolistik çalışan büyük kuruluşlar gibi geniş bir yelpazeye yayılır. Bu organizasyonlar, köy düzeyinde yıllık gelişme planları hazırlanmasında verimli bir çalışma ortamı yaratacaklardır. Köylüler, gelişme programlarının her aşamasında artan boyutlarda sorumluluk almaya yöneltildikleri zaman üretici organizasyonlarının sundukları seçeneklere daha fazla bir duyarlılık göstereceklerdir. Eğer Yozgat projesi fakire destek olmaya devam eder ve Güneydoğu Anadolu Havza Rehabilitasyonu Projesi de projeye dahil olan doğal kaynaklar pahasına maksimum finansal ve ekonomik fayda sağlamak yerine daha çok havza rehabilitasyonu üzerinde yoğunlaşabilirse ve önceden sözünü ettiğimiz katılımcı yöntemler izlenirse bu projelerde yer alan her birey için çok yararlı bir deneyim olacaktır.

TARTIŞMALAR

Doç. Dr. İsmail Duymaz

Tarımda üreticilerin ekonomik ve sosyal amaçlarla örgütlenmeleri, hem bu sektörün yönetimi ile, hem de devlet-toplum ilişkilerinin düzeni ve niteliği ile doğrudan ilgilidir. Çiftçinin örgütlenme düzeyi, artık gelişmişliğin bir göstergesi haline gelmiştir. Bugün hiçbir gelişmiş ve sanayileşmiş ülke yoktur ki, tarımı azgelişmiş sanayileşmemiş ve çiftçisi de örgütlenmemiş olsun. Çiftçinin örgütlenmesi, artık etkin işleyen piyasa ekonomisinin bir boyutu ve toplumdaki "çoğulculuğun altyapısı" olarak görülüp değerlendiriliyor.

Tarımın örgütlenmesi, kamusal ve özel nitelikteki kurumlaşma boyutlarına sahiptir. Kamunun yanısıra, çiftçiler de örgütlenmek suretiyle, ya çıkarlarını seslendirmek için baskı grubu oluşturmayı amaçlar, ya da belirli ekonomik ve sosyal sorun alanlarında çıkarlarını savunmak ve geliştirmek amacıyla, tüzel kişiliğe sahip, özel ve özerk, amaca uygun organizasyonlar oluştururlar. Bu tür organizasyonlar, meslek kuruluşu olan odalar ve derneklerden, üretici kooperatiflerine, sosyal güvenlik ve sendikal organizasyonlara kadar uzanan geniş bir yelpazede yer ve rol alırlar. Baş ile gövde arasında organik, duyarlı, kapsamlı, kalıcı ve hızlı bir ilişki ve etkileşim düzeni ancak böyle geniş bir yelpazedeki organizasyonlar aracılığı ile kurulabilir. Kısaca, baş ile gövdenin birbiriyle etkin biçimde buluşması ancak bu organizasyonlar vasıtasıyla gerçekleştirilebilir. Tabandaki değişimleri, ihtiyaç ve oluşumları tavandaki karar mekanizmalarına ve ilgili/yetkili aktörlere aktaracak mekanizmalar, ancak bu örgütler vasıtasıyla fiili ekonomik yaşama geçirilebilirler.

Özellikle ekonomik örgütlenme yoluyla, çiftçi kesimi, muhatap oldukları piyasaların çeşitli basamaklarında, karşı koyucu, dengeleyici bir "mukabil güç" ("countervailing power") oluşturma fırsatı yakalayabilir; aksi halde çiftçi eşit olmayan koşullarda, dağınıklığın ve bireysel yetersizliklerin ancak acizlik yarattığı ortamlarda, ne pazar ve ne de pazarlık gücü elde etme olanağı bulabilir. Örgütlenmek suretiyle, tarım sektörünün yönetimi ve yönlendirilmesinde, bireysel akıl, bilgi, hırs, takdir ve bireysel birikimlerin yerine "kollektif akıl" ve dinamizm geçirilebilecek; diyalog ve katılım yoluyla pozitif sinerji etkilerinin yaratılması kolaylaşacaktır. Yine ancak bu şekilde, çiftçinin ekonomik özgürlük alanının sınırlarını genişletmek mümkün olabilecektir.

Bu açıdan bakıldığında, Türk tarımının önünde katedilecek daha uzun ve zahmetli bir yol vardır. Bu yoldaki başarı, öncelikle tarımdaki kamu yönetiminin ve kamu örgütlenmesinin kapsamlı ve derin bir zihniyet ve yaklaşım değişimine girmesi ile başbaşa gidebilecektir. Başarının bir temel

şartı da, herşeyden önce, AT'nın ana örgütlenme boyutlarını ve ilkelerini ya-
kalamaktır. Çağdaş ve evrensel örgütlenme ilke ve standartlarını uzun uzun
aramaya gerek yoktur; bunlar artık -en azından Batı'daki örnekleriyle- yete-
rince tanınmaktadır.

2000'li yıllara doğru yaklaşırken, Türkiye'de belirsizlik, kaygısızlık,
ufuksuzluk ve örgütsüzlükten etkilenen kesimlerin başında kuşkusuz kırsal
kesim ve oradaki ekonomik yaşamı şekillendiren tarım sektörü gelmektedir.

Türk tarımı ve kırsal kesim için şu temel saptamalar yapılmalıdır:

(1) Türkiye'de devlet ötedenberi sınırlı maddi olanakları içinde tarım
kesimi ve sorunları karşısında ilgisiz ve kayıtsız kalmamış, özellikle merkez
ve taşradaki idari teşkilatlanması yoluyla, geniş heterojen ve dağınık bir
üretim cephesinde altyapı üretmiş, çeşitli destek programları uygulamış,
"büyüme" ile "kalkınma" kavramları arasında gidip gelen yaklaşımları kırsal
alandaki yaşama geçirmeye çalışmıştır. Bu anlamda, Türkiye'de tarım ve çiftçi,
görünürde hiç sahipsiz kalmamıştır. Yine bizzat çiftçilerin baskı grubu
oluşturmak amacıyla kurdukları örgütler ile çeşitli yasalara göre kurulup
işletilen üretici kooperatifleri sayıca kabarık ve coğrafi olarak yaygın bir
görüntü ortaya koymaktadır. Ne var ki, özellikle AT ve diğer Batı ülkeleri ile
karşılaştırıldığında, bu görüntünün ortaya koyduğu iddia ile gerçekleştirdiği
etki arasındaki mesafenin bir hayli büyük ve tartışmalı olduğu söylenebilir.

(2) Türk tarımı yalnız kaynak fakiri değil, aynı zamanda ve belki bun-
dan daha da önemli olmak üzere, ciddi bir örgütlenme fakirliği içindedir.
Türkiye'nin kırsal kesimi için, hem kaynak kıtlığı, hem de örgütlenme yeter-
sizliği aynı anda geçerlidir. Tarımın çeşitli altsektörlerini ve sorun alan-
larını, üretimin çeşitli kanatlarını temsil eden derinliğine bir örgütlenme
yapısı henüz oluşmamıştır.

Türkiye'de örgütsüz bir kırsal kesim ve kırsal toplum ile örgütlü bir
kamu bürokrasisi yan yanadır ve istikrarlı bir diyalog, işbirliği ve işbölümü
zemini gerektiği gibi hazırlanabilmiş değildir. Böylesine tek taraflı
örgütlenmiş bir ortamda, aslında, devlet kendi işini zorlaştırmakta, hedef
gruplarına yerinde, zamanında, uygun ve verimli biçimde ulaşmakta zorlan-
maktadır. Devletin merkezden taşraya örgütlü ve fakat çiftçinin örgütsüz
olduğu bir ortamda, devlet ile kırsal toplum arasında, daha çok devletin hep
"veren" ve karşılığında "isteyenler" üzerinde vesayet kurmaya kadar varan bir
ilişkiler düzeni ortaya çıkmaktadır. Burada çiftçiye gerektiği şekilde
ulaşılması, diyalog ve tamamlayıcılık ilişkilerinin kurulması zorlaşmakta ve
dolayısıyla çok ciddi fırsat, kaynak ve zaman israfı ortaya çıkmaktadır.
Verimli ve yaygın bir kırsal gelişmenin hazırlık aşamasında, çiftçi
örgütlenmesinin gereği ve üstünlükleri yeterince değerlendirilmemiştir.

(3) Türkiye'de çiftçinin dağılık, genellikle küçük ölçekli üreten, tek başına güçsüz ve nihayet gerçekte sahipsiz olduğunu iddia etmek ne kadar doğru ise, çiftçilerin ancak devlet eliyle yönetilebileceğini söylemek de o kadar zayıf gerekçelere dayalıdır ve yanlıştır. Burada, devletin, her ülkede olduğu gibi, tarım sektörünü yönlendirmek ve yönetmek, geniş bir üretim cephesinde ve çok çeşitli fonksiyon alanlarında çiftçiye hizmet vermek, altyapı üretmek ve destek programları uygulamak amacıyla oluşturduğu idari teşkilatlanması ile çiftçinin kendi sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını seslendirmek, kamuoyuna aktarmak ve ekonomik çıkarlarına sahip çıkmak amacıyla oluşturduğu örgütler arasında ciddi bir ayırım yapmak şarttır. Bu arada, kamunun idari teşkilatlanmasının, doğası gereği, çiftçinin ekonomik/ sosyal amaçlı örgütlerinin yerine geçmesi ne mümkündür, ne de yararlı ve anlamlıdır. Tarım ve köy için bir bakanlığın var olması da, çiftçi örgütlenmesinin temel gerekçelerini ortadan kaldırmadığı gibi, o örgütlerin rollerini üstlenmesi gibi bir sonucu da beraberinde getirmez. Aksine, devletin tarımdaki zorunlu ve örgütlü varlığı, ancak çiftçilerin de örgütlü bir zemin oluşturmaları halinde etkili ve verimli kılınabilir, çünkü ancak bu yoldan, şekilsiz ve heterojen bir yığın oluşturan çiftçi kesimi ile ona yön vermek ve hizmet götürmek isteyen devlet arasında, amaca uygun tamamlayıcılık ilişkileri kurulabilecektir.

(4) Anlaşılan odur ki, geçmişte devletin çiftçi örgütlenmeleri karşısında oluşturduğu temel tavır, bir ölçüde, tarımdaki örgütlü üretim gücüne güvensizlik şeklinde somutlaşmıştır. Örgütlü hak arama, çıkar takibi ve savunması, bir başkaldırı olarak değerlendirilmiştir. Bu yapay gerekçelere dayalı, kaygılı, ürkek ve kuşkulu bakışın öncelikle devlet açısından ciddi sonuçları olmuştur: devlet, tarımda yalnız yön çizmekle yetinmemiş, gidilecek yolu ve kullanılacak araçları da birer birer saymış, ayrıntı ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Bununla da öncelikle kendi işini zorlaştırmıştır. Özellikle temel makro-örgütlenme ilkelerinden "subsidiarite ilkesi"ne bir türlü işlerlik kazandıramamıştır. Gereksiz yere, çiftçi örgütlerinin yerine geçerek, onların yapabileceklerini bizzat kendisi yapmaya kalkmıştır. Belirli politikalarla tarımı korumak ve sübvansiyon vermek başka, çiftçi örgütlerinin yapabileceği işleri devletin bizzat yapmaya kalkması başkadır. İkincisi, devletin işi değildir. Devlet tarımda strateji, yön ve çerçeve çizen bir rolden ayrılıp, çiftçi örgütlerine rakip bir konumu ve rolü tercih etmiştir. Liberal felsefe içinde, ekonomide ve bu arada tarımda küçüleceğini ve ağırlığını azaltacağını sık sık vurgulayan devlet, hiçbir şekilde bu zemini yaratamamıştır. bunun doğal sonucu olarak da, topluma süt içirme gayretkeşliği içine bile girmiştir.

Yine bu güvensizliktir ki, devlet, özellikle kooperatifçilik hareketini "divide et impera" (böl ve hükmet) ilkesine göre, felsefesi ve ilkeleri birbirinden farklı yasalarla mümkün olduğunca bölerek hükmetme yoluna gitmiştir. Bu nedenle de, ülkemizde kooperatifler kendilerine özgün ilke ve yöntemlerle yapılanıp gelişme fırsatı bulmakta çok zorlanmışlardır. Özellikle tarım satış kooperatifleri ve birlikleri, tamamen devlet vesayeti ve yönetimi altında, birer devlet kooperatifi kimliğine bürünmüşler; bir anlamda, KİT'leştirilmişlerdir. Sonuçta, bazı resmi ağızlardan bu kooperatiflerin "özelleştirilmesi" bile telaffuz edilebilir olmuştur. Bu da, ilgili görüş sahiplerinin hırsları ile bilgilerinin ters orantılı olduğunu, kooperatiflerin ve onların mülkiyetindeki tesislerin niteliğinin henüz kavranmadığını, kooperatiflerin nihayet birer özel sektör kuruluşu olduklarının ve mal varlıklarının da nihayet birer özel mülkiyet konusu teşkil ettiğinin henüz anlaşılmadığını yeterince göstermektedir.

(5) Kırsal nüfus, kendine özgü toplumsal yapısı, davranış biçimi, sahip olduğu kültür ve değerler sistemi içinde, genelde sabırlı, sessiz, muhafazakâr, dağınık, ekonomik ve politik etkileme gücü zayıf olan bir kitle oluşturur. Bu cılız etkileme gücü, kentleşme sürecine paralel olarak daha da zayıflayacaktır. Kırsal kesimin önem ve ağırlığındaki bu gerileme, ancak güçlü ve atak çiftçi organizasyonları ile önlenebilecektir.

21. yüzyıla yaklaşırken, Türkiye'nin çiftçi örgütlenmesi konusunda burada kısaca belirtilen zaafı ve bugünkü egemen zihniyeti aşması şarttır. Çiftçi kuruluşları artık birer "tahammül edilebilen" aktörler olarak değil, devletin strateji, yön ve çerçeve çizen bir platforma gelmesini kolaylaştıran, onun gayretlerini tamamlayan unsurlar olarak değerlendirilmelidir. Devlet ve onun kurumları, genelde "nonprofit" kuruluşlardır. Genel çıkarlara veya yararlar hizmet etmek durumundadırlar. Ekonomik amaçlı tarımsal örgütlenmeler ise, ilk planda, mensuplarının bireysel ekonomik çıkarlarını topluca takip eden, savunan veya geliştirmek isteyen kuruluşlardır. Genel yararları ön plana çıkaran devletin, aynı anda, çiftçi örgütleri yerine geçip, onların üretmesi gereken özel çıkarlar üzerinde durması mümkün değildir. Özeline çıkarları düşünülmeden, genelin çıkarlarına ulaşmak için henüz sihirli bir formül bulunmuş değildir. Bu nedenle, tarımdaki kamu örgütlenmesi, hiçbir zaman çiftçi örgütlenmesinin alternatifi olamayacaktır. Genelin yararı ile özeline yararı arasında makul ve kalıcı bir dengenin kurulması, ancak devlet ile çiftçi organizasyonları arasındaki ve eşit koşullardaki diyalog ile sağlanabilecektir. Eğer devlet, çiftçi kesimi ile diyalog kurmak isterken, "masanın öbür tarafında oturan" örgütlenmiş aktörler bulamaz ise, geniş ve dağınık bir çiftçi kitlesi ile, olsa olsa en fazla "dert dinleme" toplantıları yapabilir.

Ziraat Mühendisleri Odamıza, siz dinleyenlere bu önemli konuya zaman ayırdığınız için teşekkür ediyorum.

Konumuz Tarımda Örgütlenme ve 2000'li Yıllara Doğru Tarım. Örgütlenme denildiğinde bu sorun demokrasiyi içerir, demokratikleşmeden ayrılmaz. Bu size işin başında çok yüzeysel gelebilir, bunu çok tekrar etmekte yarar var. Eğer biz bunu çok tekrar etmezsek, biraz sonra, biraz önceki dinlediğimiz gözlemleri sürekli dinleriz, Mithat Paşa'dan bu yana kooperatifçilik var diyoruz, neredeyse Almanlardan önce başlamışız diyoruz. Peki neden başarısız olduk; bu yok. Bu soruya biraz zihin yoralım.

Birincisi, Türkiye'nin demokratikleşmedeki yaya kalması. Kuşkusuz bunun toplumsal, nesnel, siyasal nedenleri var, buna daha sonra geleceğiz. Yine buna bağlı olarak, Türkiye'deki sermaye birikiminin niteliği; Türkiye'de sermaye birikimi büyük ölçüde ticaridir ve tarım kesiminde örgütlenmeyi engelleyen, tarım üreticilerinin kooperatiflerinin mevduat toplamasına karşı çıkan, banka sermayesini büyük ölçüde kullanan sanayi sermayesi pek değildir, ticari sermayedir ve sermayenin o anlamda üretim dışı sömürüyü en somut biçimde toplayan kesimi de olduğu için, tarım kesiminin örgütlenmesinde en önemli engellerden biri de budur. Yıllardır Türkiye'de tarımla ilgili kooperatiflerin mevduat toplamasıyla ilgili yasa tasarılarının Mecliste öldürülmesinin nedeni de budur.

Bir arkadaşımız, Sayın Çıkin, 1974 ve 1978'de kooperatifçiliğin gelişmesinden söz etti. Nedeni çok açık. O yıllarda demokratikleşmede belli bir yol sağlandığı için bu sonuç alınıyor. Kooperatifçiliğin bizde gelişmemesinin ikinci, fakat kesinlikle ikincil olmayan, yani aynı ölçüde önemli olan bir başka nedeni daha var. Buna çok önem verdiğim için dikkatinizi bu noktaya çekmek istiyorum.

Değerli arkadaşlar, bizde örgütsel yapılarda örgüt içi demokrasi yoktur, işlemez. Bizim siyasi partilerimizde, odalarımızda, sendikalarımızda örgüt içi demokrasiyi işletememişiz, işletemeyiz. Bizde demokrasi hiyerarşiktir.

Sayın milletvekilleri, bakanlar alınmasın, ben de adaydım, o nedenle o kategorinin içinde sayıyorum kendimi, bugün TBMM'de- katiyen Meclisin niteliğini de tartışmıyorum - seçilmiş arkadaşlarımızın pek çoğunun kendi partilerinin merkez yoklamalarıyla saptandığını biliyorsunuz. Bunu aşağı doğru indirin, bizde kooperatiflerin, başka kuruluşların yabancılaşması, üyelerinden soyutlanmasının temel nedeni örgüt içi demokrasinin yokluğudur. Bizim geleneklerimizde, toplumsal yapımızda bu çok önemli bir

eksiklikler ve bunun düzeltilmesi, bunun önünün açılması için tartışılmasın- da büyük yarar görüyorum.

Günümüzün iletişim çağında, iletişim ortamında hiç kimse demokratik olmayan, kendisinin alınmasına katılmadığı kararlara sahip çıkmıyor, onları benimsemiyor, onlarla olmuyor, yadıyor, onun dışında kalıyor. Bunlar size soyut ve anlamsız gelebilir, ama üretici örgütlerinin, özellikle kooperatiflerin başarısında en temel öğe budur. Alacağınız kararlara insanları katabileceğiniz olabildiğince ve demokratik süreci işleteceksiniz. Aslında bunun bir de ahlak boyutu var, yutkunuyoruz ama söyleyemiyoruz; doğruluk, dürüstlük ve açıklık olmadan bazı şeyler olmuyor, işin içine başka şeyler karışıyor. Türkiye'de pek çok kooperatif hırsızlık nedeniyle batmıştır. Niçin bunların listesini çıkarmıyoruz buraya, sergilemiyoruz, neden korkuyoruz? Kooperatif yönetimleri demokratik süreçleri işletmedikleri için pek çok kooperatif, kentsel ve arsasal taraflarını söylemiyorum, pek çok tarım, üretim kooperatifi hırsızlık yatağı diye damgalanmıştır Anadolu insanı tarafından. Önce bunu araştıralım, bunları ortaya çıkaralım. Bunun da nedeni şu; demokratik süreçlerin yeterince işletilememesi.

Burada iktisatçı gözüyle bir ikileme karşı karşıyayız. Demokratik süreçlerin işlemeyle verimlilik ve etkinlik sağlanabilir mi, yani işin teknik tarafı. Bir de demokratik süreçler hantallık yaratabilir mi, yani etkinlik ve demokratikleşme. Bu ikilemin çok ayrıntılı olarak bu çerçevede tartışılması gerekiyor. Günümüzde teknik yönetimle, teknik verilerle salt yönetim, öbür yönetimi ayırma şansı var. Bu olasıdır ve Türkiye'de kooperatif yapılanmasında bu doğrultuda çaba harcamakta yarar var. Ant Birlik, Marmara Birlik ve Fiskobirlik'e kadar bu yapıların, önce kooperatif düzeyinde, sonra birlik düzeyinde yapıların, demokratikleşmesi gerekiyor. Bu yapılar demokratikleşmedikçe Türkiye'de kooperatif alanında başarı şansı görmüyorum.

Sizin Odanızın toplantılarına hep katılıyorum ve tarımı tartışıyoruz, fakat hep bir şeyden şikâyetçiyim, o da şu; Tanrı aşkına, DİE ile birlikte Odamız bu tarım istatistikleri üzerine bir toplantı düzenlesin. Tarım istatistiklerinin hiçbir güvenilir tarafı yoktur. Türkiye'nin hayvan stoku son 10 yılda yüzde 25 azalmıştır ve son yılların sayılarını FAO kaynaklarından elde ediyoruz. 1984'ten buyana -Osmanlı bile hayvanlarını sayardı,- bu Türkiye Cumhuriyeti, hayvanlarını saymıyor. Bitkisel üretimi, verimliliği çok anlamsız bir biçimde ölçüyor. Ben bunu Odamızdan ikinci kez istiyorum.

Sabrınız için hepinize teşekkür ediyorum.

Nedim TARHAN

Değerli arkadaşlar, öncelikle, böylesine önemli bir sempozyumu düzenleyen Ziraat Mühendisleri Odası Yönetim Kuruluna hem teşekkür ediyor, hem de kendilerini kutluyorum. Ayrıca, bu sempozyum çerçevesinde tarımda üretici örgütlenmesi gibi ülkemiz açısından ve kırsal alan açısından yakıcı bir sorunu gündeme getirmelerinden dolayı da teşekkür ediyorum.

Değerli arkadaşlarım, kısa sürede birkaç konuya değinmek istiyorum. Öncelikle 1982 Anayasası, kooperatif hareketine devletin nasıl bakması gerektiğini saptamış. "Bunlar tehlikelidir, bunları her zaman kontrol etmelisin ve bunlar siyasi faaliyet niteliğinde faaliyetler göstermemelidir. Yani bir bakkal gibi alıp satmalı, ama Türkiye'deki oluşumlara müdahale etmemelidir." diyor.

Burada bir çarpıklık ve yanlışlık olduğunu kabul etmek gerekir. Kooperatifçiliğin temel ilkelerine aykırı olarak, dünyada kooperatif hareketinin nasıl geliştiği ve gelişen ülkelerde kooperatiflerin ne gibi katkılar sağladığı görmemezlikten gelinmektedir. Tabii ki bunda Anayasayı hazırlayan anlayışın önemli ölçüde etkisi vardır. Demokrasiden nasibini almayan bir anlayış, bir kadro, demokratik niteliği olmayan bir Anayasayı toplumun önüne koymuş ve demokratik olmayan bir biçimde de bu ülkeye işte Anayasanız budur deme durumunda olmuştur maalesef.

Sayın Karacan diyor ki, "Meslek örgütleri siyasi partilerle, derneklerle ve sendikalarla temas kuramaz." Bu, benim anladığım kadarıyla toplumsal baskı örgütü olamaz demektir, ya da biçimsel olarak dar kalıplar içerisinde kendince örgütçülük yapsın denilmektedir.

Uluslararası kuruluşlara üye olamaz, yani evrensel boyutta dayanışma, deney alış verişi ve güç birliği yapma olanağı olamaz, yani bu konularda engelleyici hükümler getiriliyor yasal düzenlemelerle.

Sayın Çıkin, konuşmasında, birkaç kez eskiyle karışık ben memurum deme durumunda oldu. Bu acı gerçektir, eğer bir bilim adamımız bilimsel bir tartışma sırasında siyasal oluşumlara ve kişilere yönelik, kadrolara yönelik düşüncesini açıklarken, esprî biçiminde de olsa ben memurum deme gereğini duyuyorsa, toplum olarak oturup çok ciddi şekilde düşünmemiz lazım.

Bilimsel özerklikten bahsetmek mümkün değil, düşünce özgürlüğünden bahsetmek mümkün değildir böyle bir toplumda.

Sayın Karacan, "Ziraat Odaları, Hükümet Programının oluşumunda yeterince etkili olamadı" dedi. Arkadaşlar, şunu tümünüz sanıyorum kabul

edeceksiniz. Siyasal gündeme müdahale etmek sürekliliği olan bir iştir. Toplumsal örgütleri, dernekleri, sendikaları ve kooperatifleri aylarca, yıllarca susturacaksınız, Hükümet Programı oluşturulurken de o kuruluşların, Hükümet Programının oluşumuna katkıda bulunmasını bekleyeceksiniz; buna olanak yoktur. O kuruluşlar yaşam biçimi haline getirilirse, o ülkedeki tarım politikasına müdahale yaşam biçimi haline getirilirse, ancak o zaman iktidara da, muhalefete de etki etme olanağını bulacaktır ve başarılı bir şekilde sonuç elde etme olanağına kavuşacaktır.

Yine burada "kooperatifçiliğe bazı çevreler soğuk bakıyor" denildi. Ben hemen düşündüm, ne zaman sıcak bakıldı diye. Yine, kooperatiflerin baskı örgütü olması gerektiği söylendi, sevindim. Çünkü, zamanında biz Köy-Koop olarak kırsal kesimde demokratik örgütlenme yolunda çaba sarfederken, kendileri olsaydı Sayın Ecevit, çok daha iyi olacaktı, ama o zaman bize sık sık "Köy-Koop, aman ha idari faaliyetlerin, ekonomik uğraşların dışına taşmamalı ve siyasi faaliyet görünümü arz edecek eylemlerden uzak kalmalı" diyebiliyordu ve rahatsızlığını da ihsas ettirebiliyordu. Yani, seçim meydanlarında söylenenle yapılanlar çok farklı olmuştur bizim ülkemizde. Bugün sevindirici bir ortamda bulunuyoruz, kooperatiflerde demokratikleşme sağlanacaktır deniliyor. İnsanlar özgürce düşünecek, örgütlenecek ve düşündüğünü söyleyecek deniliyor. Çok güzel bir olay. Dileğimiz, bu düşüncelerin yaşama geçmesi ve o konuda da elimizden geldiğince birey olarak sorumluluğumuzun bilincinde insan olarak katkıda bulunmak durumunda olacağız. Şimdi bir bakıyoruz, iktidar değişmiş, toplumda demokratik örgütlenme gündeme geliyor, Tarım Satış Kooperatiflerinin yöneticilerinin değiştirilmesi düşünülüyor, üçlü kararnameyi hazırlamak gerekiyor. Hiç köylüye sorulma durumunda olunmayacak sanıyorum. "Arkadaş, bu kuruluş senin kuruluşun, bu senin örgütün, sen burada ortaksın, elbet ortada bir yasa var, bu yasanın gereğini şimdi yapacağız, ama bunu en kısa zamanda da düzeltereğiz; en azından, bu bir zorunluluğun sonucudur. Siz ortaklar olarak bir araya geip kendi yöneticinizi belirleyin, bize öneriler getirin, biz de iktidar olarak buna sahip çıkalım, bu bizim görevimizdir" denildiği yok. Yine şu ya da bu ilişkiler içerisinde atamaların arayışları içerisine giriliyor. Biz bunu geçmişte yaşadık. 1980 öncesi seçim meydanlarında -Sayın Mülayim çok iyi bilir - kooperatiflerin demokratikleştirileceğini söyledik, iktidar olduğumuz gün, mensubu olduğumuz siyasi partiye, "seçim meydanlarında bunun sözünü verdik, yapalım" dediğimiz an; "canım yıllardır bizim insanlarımız işe girmek istiyor, bazı insanlarımız hizmet istiyor, iktidarken biz bundan bir yararlanalım da sonra düşünürüz" anlamında tavırlar sergilendi ve daha sonra üzücü Tarış olayları yaşandı İzmir'de. Bunun nedeni neydi; bir iktidar gelmiş, çiftçileri atmış yerine başkasını almıştı, öbür iktidar da; sen öyle yaptın, biz de geçmişte öyle yaptık, ama şimdi senin aldığın adamları

atacağım, ben yenisini getireceğim demiştir. Köylüler yönetimde söz sahibi olmadığı için, demokratik yönetim anlayışı egemen olmadığı için, siyasal iktidarlar orada her şeye muktedir olduğu için orada çalışan işçiye rağmen, kooperatif ortağı köylüye rağmen maalesef üzücü olaylar yaşanmıştır.

12 Eylülden sonra zaten tarım satış kooperatifleri belirli sermaye gruplarının deposu haline getirilmiş, üretimler tamamen belirli holdinglere tahsis edilerek ihraç edilme ya da iç piyasaya sürülme yoluna gidilmiştir.

Arkadaşlarımızın tebliğleri sırasında, Fransa'dan gelen arkadaşım kısmen değindi; kırsal alanda sendikalaşma olayına hiç girilmedi. Neden girmedik? Yok da onun için girmedik, ama bir zorunlu oluşumdur, sağlanması gereken bir olaydır.

Zaman zaman düşünmemiz gerekir, eğer tarım satış kooperatifi yönetimleri demokratik dahi olsalar, orada yanlış bir politika izlemişlerse, o kooperatif yönetimi demokratik olsa dahi, o yönetimi demokratik bir biçimde denetleme olanağı olsa dahi, acaba üreticilerin, sendikalarda rglenerek gerektiğinde kendi kooperatiflerine karşı dahi kendi emeklerini korumanın arayışına girmeleri zorunlu mudur, değil midir diye düşünmemiz gerekir diyorum.

Değerli arkadaşlar, ülkemizde geçirdiğimiz dönemin bir sonucu olarak tarım kesiminde çok büyük olumsuzluklar yaşanmış. Bu, iki gündür sunulan tebliğlerde açık açık ifade ediliyor. Varolan yapısal bozukluk daha da derinleşmiş, tarımda ithalat ve ihracat olayı farklı boyutlara kavuşmuş ve ürünlerimiz düşük fiyatla dışarıya satılırken, dışarıdan bazı tarım ürünleri satın alınırken, belirli yerli ve yabancı tekellere aktarılan kaynaklar bizim kylmze tahsis edilmemiştir. Köylüye şu denilmiştir; ben dışarıdan ucuz peynir getiriyorum, senin mandıranı kapatacağım, fabrikanı kapatacağım, senin faaliyetine son vereceğim denilmiştir. şu düşünülmemiştir; bu kaynağı ben bu alana aktarırsam, bu kooperatife verirsem, bu köylüye verirsem, burada üretimde maliyet düşmez mi, burada verimlilik artmaz mı, dolayısıyla ulusal kaynaklar daha iyi değerlendirilmez mi? diye düşünülmemiştir, çünkü dşnlmek istenmemiştir. stlenilen misyon buydu, onun gereği yapılmıştır. Oysa, ben inanıyorum ki, o kaynaklar dışarıdan bolca alınan paralar tekrar dışarıya şu ya da bu şekilde dışarıya aktarılmıştır, yaratılan kaynaklar yine bir başka biçimde aktarılmış ama kırsal kesime aktarılmamıştır. Sonuçta denge daha da bozulmuştur. Yine ciddi şekilde bir örgütsüzlük yaşanmıştır. Toplumun diğer kesimlerinde yaşanan antidemokratik baskıcı anlayış kırsal kesime de damgasını vurmuştur. Bunun sonucu olarak örgütsüzlük gündeme gelmiş, demokratik kooperatifler yok edilmek istenmiş, buna bağlı olarak da tarımda modernizasyon konusunda ciddi

adımlar atılmamış ve tarım teknolojisi ve diğer teknolojik gelişmeler kırsal kesime ve köylüye ulaştırılmamıştır.

Tarımda örgütlenme şüphesizki kooperatifle sınırlı değildir. O nedenle de tebliğin konusu tarım içi ve tarım dışı örgütlenmedir. Ama, tarımsal örgütlenmenin genel anlamda güç ve kaynak birliğini sağlamanın yanı sıra her türlü bilgi ve deneyim alışverişini, iletişim ve etkileşimi sağlama, yenilik ve gelişimleri izleme ve kamuoyu ve baskı grubu oluşturma gibi işlevleri vardır. Kooperatifle ilgili sunulan tebliğde maalesef bu konuya yeterince değinilmemiş, salt ekonomik açıdan bakılmıştır. Kooperatifçiliğin ekonomik olduğu kadar birer demokratik örgüt olduğu ve toplumun demokratikleşmesi açısından da önemli işlevler görebileceğini sanıyorum ki göz ardı etmemek gerekir.

Tarımda örgütlenme, katılımcı demokrasinin ayrılmaz bir parçasıdır. Eğer demokraside katılımcılık ağırlık taşımaya başlıyorsa, burada kooperatifçilik te yeni bir anlam kazanıyor ve yeni bir güç kazanıyor demektir. Kooperatiflerin, ekonomik olduğu kadar, insanların demokratik bilincini geliştirme, ülke yönetiminde söz sahibi olabilme düzeyine ulaştırma gibi bir görevinin de olduğu kanısındayım.

Değerli arkadaşlar, dünyadaki demokratik gelişme, ulusal kooperatifçilik hareketinin belirlediği ve sürekli kendisini yenilemeye çalıştığı kooperatifçilik ilkeleri açısından önemli bir kazanımdı. Yani, demokratikleşme, serbestlik, demokratik yönetim, herkesin eşit hakkı gibi olaylar bugün günümüzde, insanlığın önünde duran sorunlardır.

Açıklık bir kez zorunludur, biz bu konuşmaları yapıyoruz, ama tebliği arkadaşlar da ifade ettiler; bir kez elde yeteri kadar bilgi yok; varolan bilgiler devlet sırrı gibi kasalara kilitleniyor, toplumun önüne koyulmuyor.

Sayın Genel Müdürümüz burada, umarım ki bu konuda en sağlıklı bilgileri kendilerinden öğrenme olanağını bulabileceğiz, tabii ki devlet sırrı olarak kabul edilmeyen bölümler.

Dünyada gündemde kırsal alanda örgütlenme ve kırsal kesim sorunlarıyla ilgili olarak farklı yaklaşımlar var, bunlardan birisi, kırsal alanı yeni baştan tanımlama ve kırsal alana yönelik yeni hedefler belirleme. Genç tarımcıları örgütlenme ve bunları tarım sektörüne hazırlamadan, Fransız arkadaşımız bahsetti. Tarımsal işletmelerde, aile işletmelerinde kadınların konumunun ne olması gerektiği, yine kırsal alanda sendikalaşma sorunu, uluslararası sermaye kuruluşlarına karşı kooperatifler arası işbirliği yoluyla kooperatifçilik yeni bir akım olarak gelişecek günümüz dünyasında. Dünyadaki değişimler, kooperatif hareketine yeni bir boyut kazandıracaktır.

Bu gelişmeleri biz yakalamak zorundayız. Ciddi bir tarım politikasına, örgütlenme ve kooperatifçilik anlayışına sahip olmamız gerekiyor, birey olarak olmamız gerekiyor, gruplar olarak ve devlet olarak o noktaya ulaşmamız gerekir.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında, kırsal alanda demokratikleşme, kırsal kesim insanının refah düzeyini yükseltme ve kooperatifçilik alanında demokratikleşme, gelişme anlamında ciddi tedbirlerin bulunmadığını çok açık biçimde görebiliyoruz.

Destekleme politikalarını yeni baştan gözden geçirmeliyiz, güncel olduğu için söylüyorum; elbetteki memnunuz çiftçilerin borçlarının, faizlerinin affedilmesi nedeniyle; ama, acaba ciddi bir şekilde araştırma yapıldı mı? 10 yıldır ülkemizde kayırmacı, ayrıcalıklı bir devlet anlayışının sonucu olarak tarımsal krediler kimlere verildi, kimler o faizleri ödemedi ve bu af sonucu kimlere ne kadar kaynak aktarıldı? Bunlar araştırıldı mı, araştırılma ihtiyacı duyuldu mu? Gerçekten ben merak ediyorum ve bir yurttaş olarak da sorma hakkımı buluyorum. Devletin olanağını af adı altında belli bir kesime aktarıyorsanız, bunu kimlere, hangi oranda, niçin ve nasıl aktardınız; bunu da söylemek durumundasınız. Tabii ki güzel bir olay, ama bazen güzel görünen şeylerin arkasını bir araştırmak gerekir diye düşünüyorum.

Devlet, kooperatifleri, demokratik ve özerk bir yapıya mutlaka kavuşturmalı. Tarım satış kooperatiflerinden, tarım kredi kooperatiflerinden devlet elini mutlaka çekmelidir. Devlet diyor ki; ben yardımcı olursam bu kuruluşlar ayakta kalır! İşte, devletin yardımcı olması halinde bu kuruluşların nasıl ayakta kaldığı ortada. Kapasitesinin yüzde 20'si oranında çalışıyor, fabrikaları atıl ve kapalı duruyor, sonunda da diyor ki; bu kuruluşlar zarar ediyor, yük getiriyor, onun için bunları özelleştirelim, satalım, anonim şirketler kuralım, bu kooperatifler sanayi şirketleri, anonim şirketler biçiminde başka kesime aktarılsın, köylüyle bağı koparılsın; ama, tarım satış kooperatifleri sadece birer depo görevi görsünler anlayışı egemen kılınıyor. Bu uygulamaya kesinlikle dur demek lâzım. Bu konuda gerekli çalışmaları yapmak, gerekli önlemleri almak gerekir. Tarım satış kooperatiflerinde, tarım kredi kooperatiflerinde demokratik anlayış gündeme getirildiği zaman, siyasal iktidar elini çektiği zaman belki bazı sıkıntılar olacaktır, ama ben inanıyorum ki, bundan çok daha iyi olacaktır bu kooperatiflerin durumu.

Değerli arkadaşlar, zaman zaman kooperatifçilik hareketinin geçmişte başarısız olduğu, sıkıntılar yarattığı, bazı olumsuz örnekler olduğu söyleniyor. Doğru olabilir, olumsuz örnekler olabilir, ama genel olarak baktığımızda bu konuda da çok başarısız olunduğu söylenemez, ama burada

kırsal kesimin yapısal durumunun çok ötesinde ülkenin genel sorunlarının ciddi engeller ve nedenler oluşturduğunu da kabul etmek lâzım.

Model tartışmaları şüphesiz ülkemizde yapılacak, ne tip bir örgütlenme yapılmalı, nasıl örgütlenmeliyiz gibi sorular tartışılacak; ama, geçmişte varolan, özellikle kırsal kesimde tek tip çok amaçlı kooperatifçilik modeli hâlâ günümüz Türkiye'sinde uygulanması ve geliştirilmesi gereken bir modeldir. Kaynakların kıt olduğu bir dönemde insanların elinde bulunan üç beş kuruşu çok farklı yapıdaki kooperatiflere ve kuruluşlara aktararak bölüp parçalaması, sonuçta güç bölünmesine neden olacaktır. O nedenle, geçmişte görülen aksaklıklar giderilerek yeni bir yapıya kavuşturmak gerekir.

İhtisas birlikleri yolunda yapılan çalışma, kanaatime göre, altyapısı oluşturulmamış, çok erken bir çalışmadır; ihtisas birlikleri, gelişmiş ülkelerde görülen bir oluşumdur, ama orada kooperatiflere yönelik, tarıma yönelik gerekli altyapılar oluşturulmuş, agro sanayi konusunda önemli gelişmeler kaydedilmiş, tarıma yönelik ve tarıma dayalı sanayileşme alanında önemli gelişmeler kaydedilmiş ve ondan sonra ihtisas birliklerine gidilmiştir. Ülkemizde bu anlamda altyapıların olduğunu kabul etmek mümkün değildir.

Köy-Koop konusunda, iki cümle söylüyorum; Köy-Koop 1980'li yıllarda yaşatılmamıştır, kapatılmıştır, ama 1990'lı yıllarda Köy-Koop olacaktır. Geçtiğimiz 3 yıl önce başvurulmuştur, ama bakanlık, "tekrar Türkiye'yi 12 Eylül öncesine döndürmek istiyorsunuz" anlayışının altına sığınarak, getirdikleri yasal düzenlemelerden de yararlanarak bu yöndeki haklı istemi reddetmiştir. Bu reddin gerekçesini anlamak mümkün değildir. Devletin görevi, eğer bu konuda yasaya uymayan yönler varsa, eksiklikler varsa gidermektir. Devletin görevi, yeni engeller, yeni güçlükler yaratarak insanların örgütlenmesini engellemek değildir. O nedenle, biz bu aşamada yapılan olumsuzlukları çok büyük bir haksızlık olarak kabul ediyoruz, ama üretici köylülerin örgütlenme kararlılığı, örgütlenme konusunda sınırlı da olsa varolan bilincinden destek alarak şunu rahatlıkla söylüyoruz; bugüne kadar Köy-Koop Merkez Birliğini oluşturamadık, ama 1990 yılında Köy-Koop Merkez Birliği en kısa zamanda, Köy-Koop olması şart değil, ama kırsal kesimdeki demokratik kooperatifler merkez örgütlerini demokratik bir biçimde oluşturacaklardır.

Teşekkür ediyorum.

Niyazi YÜKSEL

Sayın Başkan, Ziraat Mühendisleri Odasının Sayın Başkanı, kıymetli meslektaşlarım, kıymetli hocalarım; böyle bir konuyla ilgili toplantıyı Ziraat Mühendisleri Odasının düzenlemesi dolayısıyla Başkanım nezdinde Yönetim Kuruluna teşekkür ediyorum. Çünkü, karşılıklı anlaşamadığımız veyahut da problemleri izah edemediğimiz bazı konular aydınlığa kavuşmadığı için birbirimize başka gözle bakıyoruz. Herhalde burada bu konuşmalar neticesinde her şey aydınlığa kavuşacak.

Çoğunuzun bildiği gibi, kırsal kesimdeki hür ve demokratik kooperatiflerin veyahut da çiftçi kuruluşlarının kurulması, bunlardan kooperatiflerin uygulayacağı projelerin desteklenmesi, denetlenmesi ve çiftçilerin eğitilmesi tamamen Genel Müdürlüğümüzün görevleri arasında bulunmaktadır. Her ne kadar Türkiye'de kooperatifçilik Mithat Paşa ile başlamışsa da hür ve demokratik kooperatifçiliğin gelişmesi 1964 yılında başlamış, ama 1967 yılında faaliyet göstermiş ve 1969 yılında çıkarılan 1163 sayılı Kooperatifler Kanunuyla daha da güncel hale gelmiştir.

1969 yılında çıkarılan 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, bugünkü şartlara göre günün ihtiyaçlarına cevap vermemesi dolayısıyla bu kanun, bakanlığımız tarafından 1988 yılında yeniden ele alınmış, Ticaret Bakanlığıyla müştereken ve kooperatifler lehine büyük yenilikler getirilmiştir. Bu kanunda antiparantez, kooperatifin aleyhine demeyeyim de, daha iyi çalışmalarını yönünden cezai şartlar da arttırılmıştır.

Bu Kanuna göre getirilen yenilikleri burada sayıp sizlerin zamanını almak istemiyorum. Bu Kanuna göre, evvelce tarımsal amaçlı bakanlığımıza bağlı hür ve demokratik kooperatifler 9 ayrı ana sözleşmeye göre kuruluyordu. Çoğu da birbirine benzeyen ana sözleşmelerdi. Bu Kanun çıktıktan sonra biz bu ana sözleşme sayısını 9'dan 4'e düşürdük. Tarım Kooperatifleri Ana Sözleşmesi, Pancar Kooperatifleri Ana Sözleşmesi, Su Ürünleri Kooperatifleri Ana Sözleşmesi ve Sulama Kooperatifleri Ana Sözleşmesi olmak üzere.

Birliklerin kurulmasına gelince; illerde kurulan birlikler halıcılık kooperatifleri, su ürünleri kooperatifleri, diğer bütün tarımsal amaçlı, demin saydığım 9 çeşit kooperatif bir il birliği kurabiliyordu. Bunun birçok mahzurları var. Halıcılık kooperatifyle süt kooperatifinin hiçbir ilgisi yok. Bunu ortadan kaldırmak için birliklerin konu bazında kurulmasını öngördük ve kanuna 7 Ana Sözleşme hazırladık. Tarım Kooperatifleri Ana Sözleşmesi, El Sanatları Kooperatifleri Ana Sözleşmesi, Hayvancılık Kooperatifleri Ana Sözleşmesi, Sulama Kooperatifleri, Su Ürünleri ve Pancar Kooperatifleri olmak üzere. Birlikler de bu 7 Ana Sözleşmeye göre kurulacaktı.

Sayın hocam Ziya Gökalp Mülayim'in ve aynı zamanda Nedim Beyin değindiği bir husus var; bunu kanuna niye koydunuz, koymaya da bilirdiniz diyebilirler; fakat, kanun hazırlandığı sırada, bu maddeler konduğunda ben yurt dışında ameliyattaydım, döndüğüm zaman kanun çıkmış ve yürürlüğe girmişti. Şimdi o kanundaki maddeleri aynen sizlere okuyorum, takdir sizlerindir.

"Kooperatif Birliklerinin kurulmasıyla ilgili 72. maddede ne diyor; yani değişik kanunun.

"İlgili bakanlık tarafından bölgeler belirlendiği takdirde, bu bölgelerde aynı çalışma konularına sahip birden fazla kooperatif birliği kurulamaz."

Merkez Birliği ile ilgili 76. maddenin dördüncü paragrafı;

"Aynı çalışma konularına sahip kooperatif birlikleri birden fazla kooperatif merkez birliği kuramaz."

Ayrıca, ek geçici 2. maddede de; "Bu Kanunun yürürlük tarihinden önce tüzel kişilik kazanmış olan kooperatif ve üst kuruluşları bu Kanun hükümlerine göre kurulmuş sayılırlar."

Birliklerin intibakı mevzuubahis değil, kooperatiflerin intibakı mevzuubahis. Yeni kurulacak birliklerin de bu kanuna göre konu bazında kurulmasını öngörüyor.

Kanun çıktıktan sonra İzmir Köy-Koop Birliği Başkanı bir ana sözleşmeyle bakanlığımıza müracaat etti. Köy-Koop birliğini biz yeniden kurmak istiyoruz diye. Dedim ki; kanunun bu ilgili maddesine göre Köy-Koop Merkez Birliğini.... (Karşılıklı konuşmalar)

BAŞKAN - Bakanlık olarak bir dönemde niçin yanlış yaptıklarını anlatıyor arkadaşımız.

Niyazi YÜKSEL (Devamla) - Niye yanlış yapıldığını, yapılmadığını izaha çalışıyorum.

Köy-Koop'un niye kurulup niye kurulmadığını izah etmek için bunu anlatıyorum. (Karşılıklı konuşmalar)

Kendisine izah etmeye çalıştım, olamaz, bu şekilde kurulması imkân dahilinde değil diye. Bölge idare mahkemesine dava açmıştır, davayı da kaybetmiştir, işte karar.

Kooperatiflerin intibakı yapılmazdan evvel 9754 tane kooperatif bakanlığımıza bağlıydı. Bunların birçoğu Almanya'ya işçi gönderme maksadıyla kurulmuş, hiçbir gayeye matuf olan kooperatifler değildi. Bu yeni

çıkarılan kanunla, bu kooperatiflerin intibakı getirilmiştir iki yıl içerisinde, 20 Ekim 1990 tarihine kadar intibaklarını yaptıracaklardır. Bu arada 5143 kooperatif intibakını yaptırmış, 4611 kooperatif de münfesiş addedilmiş. Bu kooperatiflerden büyük bir kısmının projesi bakanlığımız tarafından desteklenmiştir. Bu desteklenen projelerin de büyük bir kısmı kapanmıştır. Kapanış sebebi de kooperatif, ortak ilişkisinin olmayışı ve bu kooperatif-orlak ilişkisi olmayan projelerin kooperatiflere verilmiş olmasından kaynaklanmakta. Aşağı yukarı 200 tane hayvancılık projesi, besicilik projesi kapanmış durumda. Bunun yanında tavukçuluk ve buna benzer birçok projeler de var. İşte kooperatif-orlak ilişkisi olan projeleri biz geliştirmeye çalıştık. Evvelce hayvanları toplu olarak bir çatı altında kooperatifin hükmi şahsiyetine ait olan ahırlarda yetiştirmeye çalışan ve bilâhara kapanan projeleri değiştirdik, hayvanları ikişer hayvan olarak tamamen ailelere intikal ettirdik ve bununla ilgili projeler geliştirdik.

Ortakların mülkiyetinde 200 başlık süt inekçiliği projesi, yine ortaklar mülkiyetinde 50 başlık, 500 metrekaarelik sera projeleri.

BAŞKAN- 10 dakika içerisinde tamamlamanızı rica ediyorum.

Niyazi YÜKSEL- Daha bir şey söylemedim Sayın Başkan, daha söyleyeceğim çok şey var.

BAŞKAN- Şimdi sizin anlattığınız bakanlık gitti, onun için bakanlığı savunmayın lütfen.

Niyazi YÜKSEL- Sayın Ecevit, "kooperatifçilik eğitime önem verilmiyor" dedi, bakın 1991 yılında çıkarmış olduğumuz çiftçi ve kooperatifçiliğin eğitim ve tanıtma, ödüllendirme fonu yönetmeliğine göre hem kooperatifçilik eğitime, hem de çiftçi eğitime gereken önem vermekteyiz. Her gün televizyondan bununla ilgili eğitim yapılmakta ve ayrıca il müdürlüklerimiz tarafından da kooperatifçilik eğitimi verilmektedir. Televizyondan da kooperatifçilik eğitime bundan sonra gereken önem verilecektir. Kooperatifçilik bundan sonra daha da ileri götürülecek ve bundan sonra Hükümetler tarafından verilecek kaynakların daha da artırılacağı kanaatindeyim. 1991 yılında verilen kaynakları çok iyi şekilde değerlendirdik, kooperatifçiliğin yurdumuzda gelişmesi için 1992 yılında daha fazla kaynak verileceği kanaatindeyim.

Daha söyleyeceğim çok şeyler vardı, ama zamanın müsait olmayışından söyleyemedim, hepinizden özür diliyorum. Teşekkür ederim.

BAŞKAN- Teşekkür ederim.

Sayın Niyazi Yüksel, son 10 yılda niçin yanlış bir kooperatifçilik politikası güdüldüğünü çok güzel anlattı. Bir cümleyle bilhassa, onu not ettim,

Sayın Niyazi Yüksel diyor ki: "Bakanlığımıza bağlı hür ve demokratik kooperatifler" işte bu 1980-90 yılları arasının kooperatifçilik zihniyetini gösteren cümle.

"Bakanlığımıza bağlı" bakanlıkla ilgili olur, bağlı değildir kooperatifler, hür ve demokratik olmaz o zaman. Hür, demokratik kooperatif bakanlığa bağlı değildir.

Niyazi YÜKSEL- Kuruluş ve denetim yönünden bakanlığımıza bağlı, orada yanlış ifade ettim.

BAŞKAN- İkincisi, tabii o 1988 yılında çıkarılan yasa çok antidemokratik bir yasaydı, o antidemokratik yasaya göre savunma yapması yanlış. Siz antidemokratik bir yasayı çıkaracaksınız aynen Anayasada olduğu gibi, antidemokratik, ondan sonra diyeceksiniz ki, tamam bütün şeyler yasaya uygun. Doğrudur, yasaya uygun, ama yasa yanlış. Yani, yasanın değişmesi lâzım ve zaten faşist yönetimler öyle olur, her yerde yasaldır, yasa çıkar yasayla hakları elde edersiniz.

Şimdi üniversite özerkliği yok, yasal değil mi; yasal olarak yok. Yasa çıkartmış, diyor ki; Rektör tayin olur. Ama bu iyi midir, değildir, yani aynı şey değil. Bunun için, Kooperatiflerle ilgili yasayı çıkartıyorsunuz, "Bakanlığımıza bağlı" diyorsunuz, aynen tarım kredi kooperatiflerinin başkanını ben tayin ederim; bu yasal, doğrudur, ama bunların hepsi antidemokratiktir ve kooperatifçilik ilkelerine, uluslararası ilkelere aykırıdır. Biz çağdaş olmak istiyoruz, yani uluslararası ilkelere standardında bir kooperatifçilik istiyoruz. Onun için de dünyanın kabul ettiği ilkeler var. Siz, bu ilkelere aykırı yasa çıkarıp, ondan sonra, bu yaptığımı iş yasal dediğiniz zaman yanlış olur.

Böylece tartışma esasında tabii daha da olabilir, çok da uzun sürebilir, ama saatimizi, programımızı 2,5 saat geçirdik. Onun için, müsaadenizle oturumu kapatıyorum.

Gecenin bu geç saatine kadar dinlediğiniz için hepinize teşekkür ederiz.

BEŞİNCİ OTURUM
ARAŞTIRMA VE TEKNOLOJİ POLİTİKALARI

Başkan : Prof. Dr. Nurettin KAŞKA
Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Bildiriler : Ziraat Mühendisleri Odası Tarımsal Araştırma ve
Teknoloji Komisyonu Raporu

Sunan : Yusuf DENİZ
Ziraat Y. Mühendisi, ZMO Yönetim Kurulu Üyesi

Türkiye Tarımsal Araştırma Süreci
Prof. Dr. Kâzım ABAK
Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Araştırma ve Teknoloji Sorunları
Murat OKTAR
Tarım Bakanlığı PAK Eski Genel Müdürü

Dünyada Tarımsal Araştırma Öncelikleri ve Türkiye
Doç. Dr. Nedret DURUTAN
Ziraat Y. Mühendisi, Araştırmacı

Tartışmalar: Dr. Tamer AYDOĞ
T.K.B. Araştırma Genel Müdürlüğü

Prof. Dr. Lütfi ÇAKMAKCI
TÜBİTAK

Dr. Coşkun SAYDAM
TKB Bornova Zir. Müc. Araşt. Entst. Md.

Doç. Dr. Mengü GÜLER
Ziraat Y. Mühendisi, Araştırmacı

ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI TARIMSAL ARAŞTIRMA ve TEKNOLOJİ KOMİSYONU RAPORU

Yusuf DENİZ

İki bin yılına on yıldan az bir süre kaldı. İkibinli yılların hedeflerinin şimdiden belirlenmesi gerektiği inancındayız. Aslında bütün ülkelerin başta gelen amacı gelişmek, çağı yakalamak, çağdaş değerlere sahip çıkmak olmalıdır.

Bütün olarak düşünüldüğünde insanlığın 21. yüzyıla hazır olduğu söylenebilir. Bilim ve teknolojideki gelişmeler neredeyse ışık hızına ulaşmıştır. Yirminci yüzyıla girerken hayal bile edilemeyenler bugün günlük yaşantımızın birer parçası haline gelmiştir. Aynı durumun ikibinli yıllar için de geçerli olacağı kuşkusuzdur.

Dünya genelinde varılan nokta budur ama ülkeler bazında gelişmişlik düzeyi bakımından büyük farklılıklar vardır. Uluslararası gelişmişlik göstergeleri bu farklılıkları çok çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır.

Bir yanda evrenin derinliklerinde yaşam izleri arayanlar, diğer yanda yeryüzünde yaşam savaşı verenler. Bir yanda sahip oldukları üstün teknoloji ürünleriyle tüm dünyayı ele geçirmeye çalışanlar, diğer yanda bunları hayranlık ve kıskançlıkla izleyenler. Bir yanda açlık sınırında bulunan milyarlarca insan, diğer yanda gıda stoklarını nasıl değerlendireceğini kara kara düşünenler. Bir yanda kara sabanın ardında üretim yapmaya çalışanlar, diğer yanda biyoteknoloji aşamasına gelen toplumlar. Uluslar ve toplumlar arasındaki bu çelişkiler yumağı daha yüzlerce örnekle zenginleştirilebilir.

Açık ve somut olan, gerçek anlamda 21. yüzyıla girmeye hazır olanların bilim ve teknolojide çağı yakalayabilen ülkeler olduğudur. Kuşkusuz Türkiye de zamanın acımasız akışına kapılarak iki bin yılına ulaşacaktır. Ancak dokuz yıl sonra başlayacak yeni bir çağı gerilerden izlemek zorunda kalacaktır. Bu yaklaşım haksız bir eleştiri olarak algılanmamalıdır. Çünkü ülkemiz gelişmişlik düzeyi bakımından gelişmekte olan ülkeler içinde yer almaktadır. Bu değerlendirmenin doğruluğu uluslararası standartlarla Türkiye' deki standartların karşılaştırılmasıyla kolayca anlaşılabilir. Kaldı ki bu konuda bilim adamlarımız, aydınlarımız ve politikacılarımız tarafından üretilmiş yüzlerce rapor vardır tozlu raflarda.

Ziraat Mühendisleri Odası "Tarım Haftası, 92" etkinliklerinin bu bölümünde tarımsal araştırma ve teknoloji sorunlarının ve çözüm yollarının ağırlıklı olarak tartışılmasını gündeme getirmeyi gerekli görmüştür. Bunu

yaparken "gelişmenin temeli araştırmadır" evrensel ilkesinden hareket edilmiştir. Gelişmenin bir bütün olduğu, bir sektörü ihmal ederek, diğer sektörü geliştirmenin olanaklı olmadığı inancındayız. Bu anlamda, tarım sorunlarını da ülkenin temel sorunlarının ayrılmaz bir parçası olarak görüyoruz. Dolayısıyla tarımsal araştırmaların geliştirilmesi için bugüne kadar uygulanan politikalar ve önerilen çözümler genel bilimsel araştırma ve geliştirme çabalarının bir sonucudur.

Planlı döneme geçildiği 1963 yılından beri altı adet beş yıllık plan yürürlüğe konmuş ve uygulanmıştır. Tüm planlarda ısrarla vurgulanan ortak nokta, uygulanan araştırma-geliştirme politikalarının yetersizliği ve başarısızlığı olmuştur. Ne yazık ki planlarda belirtilen sorunları çözmekle ve önerileri yerine getirmekle görevli devlet organları, kısa vadeli politik çıkarlar uğruna, planlardaki gerçekleri görmezlikten gelmişlerdir.

Gerek kalkınma planlarında, gerekse değişik zamanlarda oluşturulan bilim kurullarının raporlarında, bilim-araştırma ve teknoloji ile ilgili darboğazların aşağıdaki noktalarda yoğunlaştığı görülmektedir.

- Türkiye'nin belirli ve ülke gerçeklerine uygun bir bilim ve araştırma politikası yoktur.
- Türkiye'nin bilim ve araştırma politikasından sorumlu bir makam yoktur.
- Türkiye'de bilim ve araştırmaya ayrılan kaynaklar çok yetersizdir.
- Üniversiteler dahil Türkiye'deki tüm araştırma kuruluşları kritik büyüklüğe erişememişlerdir.
- Türkiye'deki araştırma kuruluşları çağdaş ve özgür bir yönetsel yapıya kavuşturulamamıştır.
- Türkiye'deki temel ve uygulamalı araştırma kuruluşları arasındaki kopukluklar giderilememiştir.
- Türkiye'de araştırma birimleriyle uygulayıcı birimler arasında sağlıklı bir işbirliği kurulamamıştır.
- Türkiye'deki araştırmacı sayısı yeterli düzeye çıkarılamamış, araştırmacılara gerekli maddi ve manevi olanaklar sağlanamamıştır.
- Türkiye'deki araştırma kuruluşları yeterli ve modern alet ve cihazlarla donatılamamıştır.

Yukarıdaki saptamalar, Türkiye'nin belirli ve sürekliliği olan bir bilim, araştırma ve teknoloji politikası olmadığını, dağımlığının artarak günümüze

kadar sürdüğünü göstermektedir. Durum böyle olunca tarım sektöründe de benzer sorunların olması doğaldır. Yapılacak olan, 21. yüzyıla girerken, çağdaş, ülke sorunlarını öncelikli bir sıralamayla çözmeyi amaçlayan, kalıcı bir bilim, araştırma ve teknoloji politikasının bir an önce yaşama geçirilmesidir. Çünkü, bir ülkedeki teknolojik gelişmenin alt yapısını, o ülkenin araştırma- geliştirme faaliyetleri oluşturmaktadır.

Bu genel doğruların ışığında, Ziraat Mühendisleri Odası, kırsal alana hizmet götüren üyeleri adına, tarımsal araştırma ve teknoloji konusundaki temel görüş ve önerilerini dile getirmeyi sorumluluk bilincinin gereği saymaktadır.

- Tarım sektörüne hizmet götüren birimler arasındaki dağınıklık ve kırsal alandaki yapısal bozukluklar bugüne kadar giderilememiştir. Şu anda adı Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı olan ana hizmet birimine henüz kalıcı bir isim bile bulunamamıştır. Bize göre bu bakanlığın adı Tarım Bakanlığı olmalıdır. Çünkü ne kadar çeşitli olursa olsun tarımsal bir üretim bütünüdür. Bu bütünü parçalara ayırarak hizmetlerin etkinliğini artırmak olası değildir.

- Bakanlığın çeşitli birimleri arasında işbirliği ve koordinasyon yoktur. Araştırma, yatırım ve yayım hizmetleri birbirinden bağımsız görev yapmakta, bu da hizmetlerin etkinliğini azaltmaktadır.

1980 sonrası uygulamaya konan liberal ekonomi politikalarından en çok zarar gören sektör tarım sektörü olmuştur. Tarımsal üretim ve kırsal kesime götürülen hizmetler serbest piyasa ekonomisinin acımasız koşullarına terk edilmiştir. Bu dönemde en büyük darbeyi tarımsal araştırma kuruluşları yemiştir. Bugün çeşitli konularda araştırma yapmakla görevli tüm kuruluşlar işlevsiz ve çaresiz durumdadır.

Ziraat Mühendisleri Odası tarımdaki gelişmenin çağdaş düzeye ulaşabilmesi için tarımsal araştırma ve geliştirmeye gerekli önemin verilmesini zorunlu görmektedir. Bu konudaki önerilerimiz aşağıda özellenmiştir:

- Öncelikle ikibinli yıllardaki gelişmeyi hedefleyen bir tarım politikası saptanmalıdır. Tarımsal araştırma politikaları bu politikanın bir parçası olarak düşünülmelidir.

- Araştırma ve geliştirme çalışmalarının bir yatırım hizmeti olduğu göz önüne alınarak gerekli kaynak aktarımı sağlanmalıdır.

- Tarımsal araştırma yapan çeşitli araştırma birimleri tek çatı altında toplanmalıdır. Böylece öncelikli sorunların çözümü kolaylaşacak, tekrarlar ve kaynak israfı önlenebilecektir.

- Araştırma kuruluşları ve araştırmacılar bürokratik ve politik etkilerden

arındırılmalıdır. Bu kurumların süreç içinde özerk ve demokratik bir yapıya kavuşturulabilmesi için gerekli düzenlemeler şimdiden yapılmalıdır.

- Araştırma kuruluşları nitelikli ve bilgi düzeyi yüksek araştırmacılarla takviye edilmeli, bu elemanların uluslararası gelişmeleri izleyip uygulayabilecek düzeye getirilmeleri sağlanmalıdır.

- Araştırma, sabır, özveri ve süreklilik isteyen bir olgudur. Araştırmacıların seçiminde bu özelliklere dikkat edilmeli ve araştırmacıların maddi ve manevi tatminine önem verilmelidir.

- TÜBİTAK, Üniversiteler ve tarımsal araştırma kuruluşları arasında bilimsel ve işlevsel işbirliği olanaklarının geliştirilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

- Aynı bakanlık çatısı altında örgütlenen araştırma, yatırım ve yayın birimleri arasındaki yapay çelişkiler giderilmeli ve hizmetin bütünlüğü sağlanmalıdır.

Toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi ve korunması, çayır, mer'a alanları, bitki ve hayvan ıslahı, tarım-çevre ilişkileri konularındaki araştırmalara önem ve öncelik verilmelidir.

- Dünya'daki gelişmiş ülkeler, biyoteknoloji aşamasına ulaşmıştır. Biyoteknoloji gelecekte tarımsal üretimde büyük sıçramalar yapmaya aday bir yöntem olarak görülmektedir. Bu konuda, ülkemizde de gerekli çalışmalar zaman geçirilmeden başlatılmalı, bunun için gerekli olanaklar sağlanmalıdır.

- Bir çok bitki ve hayvanın gen merkezi olan Anadolu'daki gen kaynaklarının korunması ve geliştirilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır.

- Gelişmiş teknolojilerin transferiyle gerekli olabilir. Ancak esas olan yerli teknolojinin geliştirilmesidir. Bunun için araştırma kuruluşlarına ve araştırmacılara her türlü olanak sağlanmalıdır.

Genel anlamda araştırma ve tarımsal araştırma konusunda Ziraat Mühendisleri Odası'nın yaklaşımları ve önerileri bunlardır. Konu gün boyu bilim adamları, araştırmacılar, uygulayıcılar tarafından tartışılacak ve daha değişik çözümler ortaya çıkacaktır. Bu toplantının asıl amacı da budur.

TÜRKİYE'DE TARIMSAL ARAŞTIRMA SÜRECİ

Prof.Dr. Kâzım ABAK(*)

1. GİRİŞ

"Kalkınma ve gelişme" ile "Araştırma ve Geliştirme (A+G)" etkinlikleri arasında kesin bir doğrusal ilişki vardır. Bir ülkenin genelde veya belli bir sektördeki gelişmesi, üretimde kullandığı teknolojilerin düzeyi ile ilişkilidir. Teknolojik gelişme ise A+G çalışmalarının sonucunda üretilen bilgilere bağlıdır. Araştırma ve geliştirme çalışmaları için yapılan harcamaların ülke gruplarına göre dağılımı ve gelişmiş ülkelerle geliştirmekte olanların payları arasında farklılıklar bu durumun açık bir göstergesidir. Çizelge 1'de de görüldüğü gibi sanayileşmiş batı ülkeleri A+G harcamalarının % 72'sini üstlenirken, geliştirmekte olan ülkelerin payı yalnızca % 2'dir. Kalkınmış ülkelerin kendi aralarında bile bu açıdan farklılıklar bulunmaktadır.

Çizelge 1: Dünya'da 1970-1983 yılları arasında yapılan A+G harcamalarının ülke gruplarına göre dağılımları (Abdus Salam 1990)

Ülke Grupları	Pay Oranı (%)
Gelişmiş Ülkeler	72.0
ABD	35.1
AT	21.1
Japonya	10.1
Diğerleri	5.7
Sosyalist Ülkeler	25.2
Sovyetler Birliği	19.0
Diğerleri	6.2
Geliştirmekte Olan Ülkeler	2.8
Dünya	100.0

(*) Ç.Ü.Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi Adana

Bir ülkedeki bilim ve teknoloji faaliyetlerinin ekonomik kalkınmada etkinlik sağlayabilmesi için A+G harcamalarına ayrılan bütçenin en az GSMH'nın % 1'i kadar olması gerektiği dünyada taban olarak kabul edilmektedir. Gelişmiş ülkeler bu oranın 2-3 katına ulaşmaya çabalarlarken, gelişmekte olan ülkeler henüz % 0.5'i bile yakalayamamıştır (Çizelge 2). Oranın dünya ortalaması % 1.66'dır. Türkiye'de ise A+G harcamaları 100-150 milyon dolar arasında değişmektedir. GSMH'ye oranlandığında % 0.2 civarında bir değer ortaya çıkmaktadır. Bu değerlerin en az beş katına yükselmesi gerekmekte olup, bu hedefe ulaşılması VI. Beş Yıllık Kalkınma Planında da öngörülmektedir (Anonymous, 1989).

Çizelge 2: A+G çalışmaları için yapılan harcamaların GSMH içindeki oranının ülke gruplarına göre değişimi.

Ülke Grupları	Pay Oranı (%)
Gelişmiş Ülkeler	2.48
ABD	2.80
AT	2.04
Japonya	2.80
Sosyalist Ülkeler	4.70
Sovyetler Birliği	5.50
Gelişmekte Olan Ülkeler	0.46
Dünya	1.66

Araştırma etkinliklerindeki düzeyin bir diğer göstergesi de 1 milyon nüfus başına düşen araştırmacı sayısıdır. Araştırmacılara ayrılan bütçe kadar önemli olan bu konuda da gelişmiş ülkelerin ortalaması 2792, gelişmekte olan ülkelerinki ise yalnızca 195'tir. Japonya'da 1 milyon nüfusa düşen araştırmacı sayısının 5000'e yaklaştığı görülmektedir (Çizelge 3). Türkiye'de toplam araştırmacı sayısının 33 000 olduğu gerçeğine göre (Anonymous, 1989), 1 milyon nüfusa düşen araştırmacı sayısının 600 dolaylarında olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma-geliştirme harcamalarının kurumlara dağılımı gözönüne alınırsa, ülkemizde A+G bütçeleri toplamının % 57'sinin yüksek öğrenim ku-

rumlarınca harcandığı, % 15'inin de sanayi kuruluşlarına düştüğü görülmektedir.

Çizelge 3: Değişik ülke gruplarında 1 milyon nüfus başına düşen araştırmacı sayısı.

Ülke Grupları	Pay Oranı (%)
Gelişmiş Ülkeler	2792
ABD	3233
AT	1111
Japonya	4836
Sosyalist Ülkeler	4276
Sovyetler Birliği	5414
Gelişmekte Olan Ülkeler	195
Dünya	600

Türkiye, konumu ve sahip olduğu agroekolojik koşulları nedeniyle tarım bakımından şanslı bir ülkedir. Bu avantajlar sayesinde ülkemiz, dünyadaki tarımsal üretim bakımından kendine yeterli 7-8 ülke arasında yer almaktadır; bir yandan 60 milyona yaklaşan ve yılda % 2.5 gibi bir hızla artan nüfusunu besleyip giydirenken, diğer yandan dışsatımı ile insanların daha iyi yaşamasına yardım etmektedir.

Şu andaki varlığına ek olarak, başta GAP projesi olmak üzere özellikle sulama olanaklarındaki artışlar ve üretim teknolojilerindeki gelişmeler de düşünülürse, Türkiye, Avrupa, Akdeniz ve Orta-Doğu'yu kapsayan yakın çevresinde, tarımsal potansiyeli en güçlü ülke durumundadır. Ancak bu potansiyelin iyi değerlendirilmesi ve üretime dönüştürülmesi, tarımın çağdaş ve modern bir yapıya kavuşturulması ile olasıdır. Tarımsal araştırmalar, diğer bilimlerde ve sektörlerdeki araştırmalardan farklı özellikler gösterir. Tarımsal üretimin büyük ölçüde doğa koşullarına bağımlı olması; ekolojik koşulların ülkelere, bölgelere ve hattâ bölge içindeki yörelere göre değişiklikler göstermesi, kullanılan temel materyalin canlı oluşu, tarımsal

araştırmaları farklı kılan başlıca nedenlerdir. Koşulların değişkenliği, araştırmalar sonucunda üretilen bilgilerin üniverselliğini engellemekte, her ülke, bölge ve hattâ yöre için araştırmalar yapmak gereğini doğurmaktadır.

2. TÜRKİYE'DE TARIMSAL ARAşTIRMALARIN BAşLANGICI VE GELİşİMİ

Türkiye'de tarımsal araştırmaların başlangıcı 19. yüzyılın sonlarına kadar uzanmaktadır. Bu tarihten Cumhuriyetin ilk yıllarına kadarki ilk dönemde genel hedefleri ve politikaları bulunmayan çabaların varolduğu bilinmektedir. Bu dönemdeki en önemli gelişmelerden birisi 1891 yılında Halkalı Yüksek Ziraat Okulu'nun kurulmasıdır. Ancak, amaçları belirgin, organize ve bilimsel araştırmaları hedefleyen kuruluşlar 1924'ten itibaren kurulmaya başlanmış ve 1924-1933 yılları arasında ardarda sırasıyla Ankara, Eskişehir, Adapazarı, Yeşilköy ve Adana'da, o dönemdeki isimleriyle "Zirai Teknik ve Araştırma Müesseseleri" kurulmuştur. Söz konusu kurumların uğraş alanı olarak, buldukları bölgelere elverişli ürün çeşitlerinin belirlenmesi, çiftçinin gerek duyduğu tohumlukların karşılanması ve yeni tarım tekniklerinin üreticiye götürülmesi öncelik kazanmıştır. Bu dönemde çalışmalar daha çok, buğday başta olmak üzere tahıllarda yoğunlaşmıştır. 1933 yılında Ankara'da kurulan ve 1946 yılında Ankara Üniversitesi'nin doğuşundan sonra 1948'de Fakülte haline gelen "Yüksek Ziraat Enstitüsü"de eğitim çalışmalarına ek olarak tarımsal araştırmalar yaparak ve araştırıcı yetişmesini sağlayarak konuya önemli katkılarda bulunmuştur.

1950'li yıllardan sonra tarımsal araştırmaların bir yandan yurt sathına yayılırken, diğer yandan ürün türlerine göre de yaygınlaştığı görülmektedir. 1950-1970 yılları arasındaki dönemde Araştırma Enstitüleri değişik tarımsal bölgelerimizde yaygınlaşmış ve tarımın değişik kesimlerine yönelik çok amaçlı araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Bunların yanında, bağcılık, meyvecilik, sebzeçilik, pamuk, arıcılık, tavukçuluk vb. gibi belli ürünlere, ürün gruplarına ve amaçlara yönelik "Konu Araştırma Kuruluşları" da gündeme gelmiş, benimsenmiştir. Bu dönemde çeşit adaptasyon ve introdüksiyonu çabalarının ötesinde, mekanizasyon, tarımsal mücadele, yeni yetiştirme teknikleri, sulama, gübreleme, ürün muhafazası, bitki ve hayvan ıslahı, çeşit ve ırk geliştirme alanlarında da aşamalar yapılmıştır. 1950-1970 döneminde, Ankara'nın dışında kurulan Ege, Atatürk ve Çukurova Üniversiteleri Ziraat Fakülteleri ile, Üniversitelerdeki tarımsal araştırmalar da tarımsal üretim bölgelerine yayılmaya başlamıştır.

1970'li yılların başlangıcında Tarım Bakanlığının bünyesindeki araştırma kuruluşları biraraya getirilmeye çalışılmış önce Araştırma Daire-

si Başkanlığı ve ardından da "Tarımsal Araştırma Genel Müdürlüğü" kurulmuştur. Bakanlığa bağlı tüm araştırmaları biraraya getirememekle birlikte, bu genel müdürlük araştırma projelerinin ülke bazında düzenlenmesi ve ele alınması, uluslararası ilişkilerin geliştirilmesi ve eleman eğitimi (yurtdışı ve yurtiçinde master ve doktora) gibi önemli konulara el atabilmiştir. Ömrü uzun süremeyen Tarımsal Araştırma Genel Müdürlüğü 1980 yılında kaldırılmıştır. 1980'li yıllar boyunca bakanlık bünyesindeki araştırma kuruluşlarının yeniden yapılanması arayışları sürmüştür ve 1987 yılında yeni bir organizasyona gidilmiştir. Bu organizasyonda kurumların işlevleri ve alanları yeniden düzenlenmiş, bir bölümü kaldırılmış veya diğerlerine bağlanmış, kuruluşlar merkez, havza ve konu enstitüleri biçiminde adlandırılmıştır. Bu arayış ve düzenleme aşamasında enstitüler araştırıcı bakımından kan kaybına uğramış ve önemli ölçüde değerli ve deneyimli teknik eleman erozyonu olmuştur.

1991 yılında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesinde araştırma etkinliklerinin yapı değiştirmesi tekrar gündeme gelmiş ve araştırma kuruluşlarının büyük bir bölümü "Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü" adı altında bir çatı altında toplanmaya çalışılmıştır.

3. TARIMSAL ARAŞTIRMALARIN BUGÜNKÜ YAPISI

Türkiye'de tarımsal araştırma yapan kurumlar ve bağlı buldukları bakanlıklar Şekil 1'de gösterilmiştir. Hiç kuşkusuz bu kurumların herbirinin işlevi ve çalışma konuları olarak ayrı görevleri ve etkinlikleri vardır. Ancak gerek araştırmaya ayırdıkları bütçe büyüklükleri, gerek sahip oldukları araştırıcı gücü bakımından tarımsal araştırmada en ağırlıklı yere sahip iki kurum Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile Üniversitelerdir.

3.1. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı

Tarım ve Köyişleri Bakanlığında araştırma yapan kuruluşlar ağırlık olarak iki genel müdürlükte toplanmıştır. Tarımsal Araştırma Genel Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde kalanlar dışındaki tüm enstitüleri bünyesine almıştır. Bu genel müdürlükteki araştırma kuruluşu sayısı 54 olup araştırıcı sayısı da 1100 civarındadır. Araştırmacıların % 10 kadarı doktoralı veya daha üst akademik ünvanlı, % 15 kadarı master'li, % 75 kadarı da lisans diplomalıdır. Bakanlık bünyesinde A+G için ayrılan ödeneklerin dörtte üçüne yakın bölümü yeni genel müdürlüğe bağlanan araştırma kurumlarınca harcanmaktadır (1988 değerlerine göre %72).

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde 11 Enstitü bulunmakta, bu enstitülerde de 150 dolaylarında araştırmacı görev yapmaktadır. Köy Hizmetleri Araştırma Enstitülerinin A+G harcamaları, bakanlığın A+G harcamalarının dörtte birinden biraz fazladır (1988 rakamlarına göre % 28).

Bakanlığa bağlı tüm araştırma kuruluşlarında yapılan çalışmalar içinde bitkisel üretime yönelik konular ağırlık kazanmaktadır. Mevcut araştırmacı kadrosunun % 70'i, parasal olanakların da % 75'i bitkisel üretimle ilgili enstitülerdedir. Hayvancılıkla ilgili çalışmalar eleman varlığının % 18'inden, bütçenin % 22'sinden yararlanmakta, daha sonra da su ürünleri ve gıda ile ilgili konular gelmektedir (Akbaş ve ark. 1990):

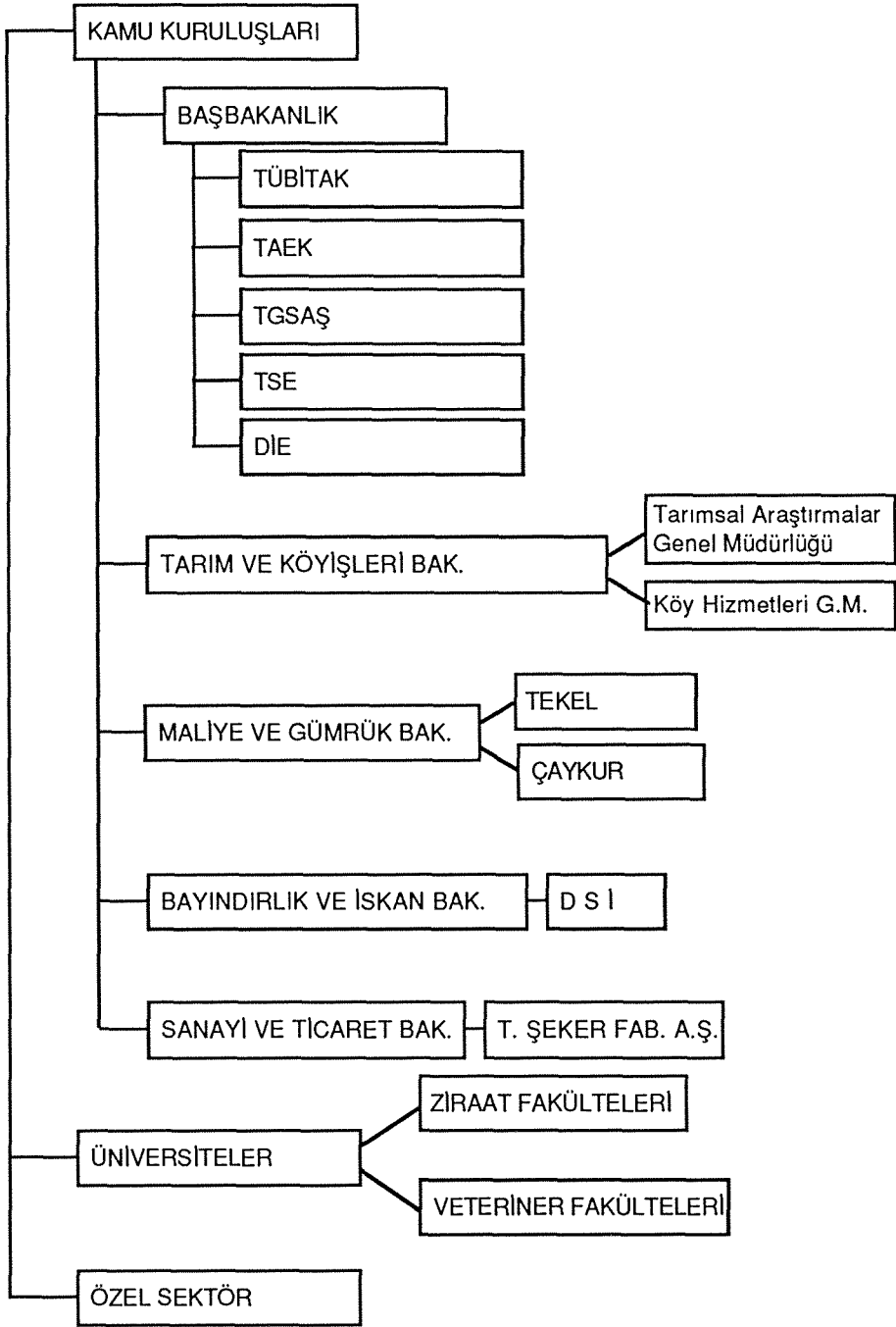
3.2. Üniversiteler

1946 yılında Ankara Üniversitesinin kurulması ile ilki oluşan Ziraat Fakültelerinin sayısı 1950'li yıllarda üçe (+Ege ve Atatürk), 1960'lı yıllarda dörde (+ Çukurova), 1970'li yıllarda beşe (+Ondokuzmayıs), 1980'li yıllarda ise onüçe (+Uludağ, Dicle, Cumhuriyet, Trakya, Selçuk, 100. Yıl, Akdeniz ve Gaziantep) yükselmiştir. Bu üniversitelerde görev yapan araştırmacı sayısı şu anda yarısı öğretim üyesi, yarısı da araştırma görevlisi olmak üzere 1100 dolaylarına ulaşmıştır. Üniversitelerin araştırmacı varlığına, kadroda görünmeyen master ve doktora öğrencilerinin varlığı da katkı yapmaktadır. Fakültelerde eğitim ve öğretim programları da bulunduğu ve ödeneklerin ağırlığı da bu yönde olduğu için araştırma harcamaları konusunda bir rakam vermek olası değildir. Oldukça iyi bir araştırmacı potansiyeli bulunmasına karşılık üniversitelerin araştırma bütçeleri çok yetersizdir. Bu konuda son yıllarda önem kazanmaya başlayan ve kaynağını Döner Sermaye'lerden alan "Üniversite Araştırma Fonları" biraz rahatlık vermeye başlamıştır. Araştırmalarda kullanılan kaynakların bir bölümü de TÜBİTAK, DPT ve benzeri kuruluşlardan alınan desteklerdir.

3.3. TÜBİTAK

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu bilindiği gibi 1960'lı yıllarda kurulmuş ve çeşitli görevler üstlenmiş bir kurumdur. Kurumun amaçları "Kalkınma planları doğrultusunda araştırma ve geliştirme çalışmaları yapmak, yapılmasını sağlamak, araştırmaları koordine etmek, bu alanlarda mevcut bilgilere erişmek ve erişilmesini sağlamak" olarak tanımlanmıştır.

Kurumun şu anda tarımsal konulardaki araştırma çalışmaları

Şekil 1. Türkiye'de tarımsal araştırma etkinliklerine katılan kuruluş ve kurumlar.

yalnızca Gebze'deki "Marmara Araştırma Merkezi"nde yapılmaktadır. Bu kuruluştaki Gıda ve Biyoloji Bölümlerinde tarımsal araştırma projeleri vardır. Ancak TÜBİTAK'ın tarımsal araştırmalardaki ağırlığı daha çok başka kurumlarda yürütülen çalışmalara verdiği destektedir. Bu destekten daha çok üniversiteler yararlanmakta, diğer kamu kuruluşları TÜBİTAK ile birlikte çalışmada pek istekli davranmamaktadır. Kurumun bünyesindeki araştırma gruplarından üçü (Tarım ve Ormancılık, Tarımsal Biyoteknoloji ve Gıda, Veterinerlik ve Hayvancılık) tarımsal konularla doğrudan ilişkilidir.

TÜBİTAK'ın araştırmaların koordinasyonunu sağlama işlevi bugüne kadar ne yazık ki yeterince işletilememiştir. Bunda hiç kuşkusuz kurumun ekonomik yaptırım gücünün yetersizliği en önemli rolü oynamıştır. Türkiye'nin bilim politikasını oluşturmak, araştırmaları örgütlemek, finans kaynakları yaratmak ve duplikasyonları önlemek amacı ile kurulan Bilim ve Teknoloji Yüksek Konseyi de halen işlerliğe kavuşturulamamıştır.

Bunlara karşılık TÜBİTAK bünyesinde bilgi erişimi hizmeti veren TÜRDOK araştırmacılara verdiği destek ve hizmetlerle belirli bir düzeye ulaşmıştır.

3.4. Diğer Kamu Kuruluşları

Yukarıda belirtilenlerin dışında kalan kamu kurumları kendi spesifik çalışma konularında araştırmalar yapmaktadırlar. Bunların içinde özellikle Türkiye Atom Enerjisi Kurumu, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., Tekel ve kısmen de Çaykur dikkati çekmektedir. Söz konusu kuruluşların bünyesinde araştırma enstitüleri bulunmaktadır. Diğer kuruluşların çalışmaları daha çok bilgi erişimi, bilgi toplama ve değerlendirme niteliklidir.

3.5. Özel Sektör ve Üretici Örgütleri

Türkiye'de tarım alanında özel sektörün de son yıllarda araştırma etkinliklerine girdiği görülmektedir. Ancak özel sektörün bu çabaları henüz oldukça sınırlıdır. Örneğin tohumculuk sektöründe çeşit verim ve adaptasyon denemeleri diğer sektörlerde de demonstrasyon ve uyarılılık çalışmaları düzeyindedir. Gerçek anlamda buluş ve teknolojileri geliştirme nitelikli değildir. Buna karşılık bazı özel kuruluşların ve hattâ bazı üretici örgütlerinin üniversiteler ve diğer kamu araştırma kuruluşları ile işbirliği halinde ve istedikleri araştırmaları bu kuruluşlarda yaptırma ve destekleme eğilimleri vardır.

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Başlangıcından bugüne kadar geçen yaklaşık 100 yıllık süre içinde Türkiye tarımsal araştırmalar alanında belli aşamalar geçirmiş ve bugün belirli bir düzeye ulaşmıştır. Ancak genel bilim ve teknoloji düzeyinde olduğu gibi tarımsal araştırma düzeyinde de henüz gelişmiş ülkelerin çizgisi yakalanamamıştır.

Türkiye'de tarımsal araştırmalarda bugün için yaşanan en önemli sorunların başında sınırlı bütçe olanakları gelmektedir. Tarımsal araştırmalara ayrılan ödenekler mutlaka yükseltilmeli, harcamalar Türkiye'de GSMH içinde tarımın payı, nüfusun tarımla geçinen kısmının oranı ve tarımsal ürünlerin ihracattaki payı ile uygun düzeye çıkarılmalıdır.

İkinci önemli konu tarımsal araştırmalarda çalışan teknik eleman sayısıdır. Türkiye'de tarım kesiminde çalışan araştırıcı sayısı 2500 olarak görünmekle birlikte üniversite personelinin eğitim yükünün bulunduğu gözönüne alınırsa gerçekte "araştırıcı-yıl" sayısının 2000 dolaylarında olduğu bir gerçektir. Bu sayının en kısa sürede 5000'e, orta vadede de 10000'e çıkartılması hedeflenmelidir. Ayrıca araştımcıların nitelikleri de önemlidir. Araştımcıların en az master yapması, doktora ve öteki kariyerlerin oranının yükseltilmesi de sağlanmalıdır.

Araştırmalardaki en önemli sorunlardan biri de çalışmaların dağınıklığı, ana hedeflerden yoksunluğu ve bunun doğal sonucu olarak da etkisizliğidir. Bir yandan tarımsal araştırma politikasında belirli ana hedeflerin saptanamamış olması, diğeryandan kurumlar arasındaki eşgüdümün ve işbirliğinin etkin olmaması, öte yandan ise sürekli devam eden yapılanma ve yeniden yapılanma çalışmaları ile kurumların yerleşememesi, kurumsallaşamaması, araştırmalarda bütünleşmeyi engellemektedir. Bu durum kısıtlı olan maddi olanakların ve araştırıcı varlığının verimli çalışmasını önlemektedir. Üniversiteler, Bakanlık, TÜBİTAK gibi kuruluşlar arasındaki işbirliği organik bir bağ içinde değildir. Ülkemizde artık genel bilim ve tarımsal araştırma politikalarının belirlenmesinin zamanı gelmiştir. Araştırmalara üretici kesimlerin yani üretici birlikleri veya kooperatifleri ile tarıma dayalı endüstri içindeki sanayi kuruluşlarının da etkin biçimde katılmasının düşünülmesi ve sağlanması gerekir. Özel sektör ve üreticilerin katkıları hem öncelikli konuların ve politikaların belirlenmesi, hem de araştırmaların finansal desteği açısından önemlidir. Böylece daha sağlıklı ve gerçekçi bir işleyiş sağlanabilir. Tarımsal araştırma politikalarının oluşturulması ve izlenmesinde yaptırım gücü de bulunan üst düzey bir kurul veya kuruma gerek bulunduğu kanısındayız.

Araştırmalar konusunda değinilmesi gerekli bir diğer konu da çalışmaların düzeyi ve niteliğidir. Bilindiği gibi araştırma ve geliştirme etkinlikleri üç kategoriye ayrılarak incelenmektedir: Temel araştırmalar, uygulamalı araştırmalar ve geliştirme (adaptasyon ve modifikasyon) etkinlikleri. Ülkemizdeki araştırmaların büyük bir çoğunluğu uygulamalı araştırmalar ve geliştirme araştırmaları niteliğindedir. Temel araştırmalar büyük ölçüde ihmal edilmiştir ve halen de edilmektedir. Oysa temel araştırmalar ile yeni bilgiler retilmedike ve bunlarla uygulamalı araştırmalar arasında ilişki kurulmadıkça yeni teknolojiler üretmek olanaksızdır. Bu durumda da üretimde geleneksel düşük teknolojilerin kullanımı kaçınılmazdır. Oysa bir sektörde dünya içinde söz sahibi olmanın yolu, bilime dayalı yüksek teknolojileri kullanmak, hattâ bunun da ötesinde bilime dayalı yüksek teknolojileri üretmekten geçmektedir. Yüksek teknolojinin kaynağı ise temel araştırmalara dayanmaktadır.

İçinde bulunduğumuz yüzyıla damgasını vuran ve olağanüstü önemde ilerlemelerin sağlandığı yüksek teknolojilerden ikisi olan "bilgisayar teknolojisi" ve "biyoteknoloji" tarımla da çok yakından ilişkilidir. Biyoteknolojinin ilk uygulama alanının tarım olması da bunun göstergesidir. Genetik mühendisliği, doku ve hücre kültürleri, monoklonal antikor teknolojisi gibi teknikler sayesinde, şimdiye kadar ve hattâ şu anda olanaksız gibi görünen bazı sorunların üzülmesi gündeme gelebilmektedir. Biyoteknoloji, halen tarımsal kullanılamayan bazı sorunlu alanların kullanılabilirliği; daha az ilâç ve gübre kullanımı ile yüksek verimli; kaliteli, besin değeri yüksek ucuz üretim yapma; üretimde vreyi gözetme ve kirlenmesini nleme gibi konularda büyük umutlar vaadetmektedir. Gelişmiş ülkelerde biyoteknoloji konusuna son yıllarda büyük yatırımlar yapılmaktadır. Bu konuda özellikle ABD ve Japonya ncelik yapmakta; kamu kurumlarının dışında özel sektör de biyoteknolojiye önemli btler ayırmaktadır. Türkiye, tarımsal üretimdeki önemli yerini koruyabilmesi için, biyoteknoloji alanındaki özellikle genetik mühendisliğindeki politikasını bir an önce çizmek ve buna yönelik yatırımlarını geliştirmek durumundadır.

2000'li yılların dünyasının iletişim ve biyoteknoloji ağı ve üretim bilgisyarlar ve robotlar eliyle gerçekleştirileceği bir dünya olacağı daha şimdiden açıkça görülmektedir. Diğer yandan yine 2000'li yıllar enerji ve beslenme sorunlarının büyüyeceği, vre sorunlarının daha büyük boyutlara ulaşacağı yıllar da olacaktır. Bu bağlamda tarım bugünkünden daha da önemli hale gelecek, diğer sektörlerle ilişkileri ve bağımlılıkları artacak; tarımda verimliliği artırmak, yoğun tarımın getireceği ek riskleri azaltıcı önlemleri geliştirmek, tarımı giderek daha seçici hale gelen tüketicinin isteklerine uygun üretim yapabilecek hale getirmek gerekecektir.

Türkiye'nin 2000'li yılların tarımında önemli bir yer alması ve potansiyelini değerlendirebilmesi için araştırma çalışmalarını geliştirmesi kaçınılmazdır. Tarımsal araştırmalar fayda/masraf (benefit/cost) oranının yüksek olduğu yatırımlardır. ABD'de yapılan bir çalışma, araştırma için harcanan herbir doların 30-50 dolar kazanç olarak geri döndüğünü göstermektedir (Lee ve Taylor, 1986). Konuya gereken önemin verilmemesi, hızlı ve büyük adımlarla ilerleyen gelişmiş ülkelerle aramızdaki farkın büyümesine ve kapatılabilmesi olanaksız hale gelmesine yol açabilecektir.

KAYNAKLAR

Abdus Salam, M. 1990. Güneyin Gelişmesinde Bilim Teknoloji ve Bilim Eğitimi Üzerine Notlar. Kültür Bak. Yayınları No. 1261, Ankara.

Akbay, G., Çiftçi, Y., Yılmaz, B., Ayçiçeği, C.N., Özkaya, T. 1990. Türkiye'de tarımsal araştırmaların organizasyonu ve sorunları. Türkiye Ziraat Müh. III. Teknik Kong. 8-12 Ocak 1990, Ankara, TMMOB Ziraat Müh. Odası Yay. 680-690.

Anonymous. 1989. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı. Başbakanlık DPT Yayınları, Ankara.

Lee, J.E. Taylor, G.C. 1986. Agricultural research: Who pays and who benefits. USDA 1986 Yearbook Agriculture, 14-21.

ARAŞTIRMA VE TEKNOLOJİ SORUNLARI

Murat OKTAR (*)

Mesleğimizin en değerli araştırmacılarından biri olan hocamız Sayın Prof.Dr. Nurettin KAŞKA'nın başkanlığındaki ARAŞTIRMA VE TEKNOLOJİ POLİTİKALARI konulu bu oturumda, bana bir bildiri verme fırsatı sunan Odamız Başkanı ve Yönetim Kuruluna şükranlarımı sunarak, siz Sayın konukları ve değerli meslekdaşlarımı saygı ile selâmlıyorum.

TARIM HAFTASI'92 SEMPOZYUMU'nun dört günlük sürecinde bir tam günün ARAŞTIRMA VE TEKNOLOJİ POLİTİKALARI'na ayrılmış olması, 2000'li YILLARA DOĞRU TÜRKİYE TARIMI için sunulacak görüşler ve yapılacak olan önerilerde, meslek odamızın, konunun önemine verdiği ağırlığı çok açık biçimde önümüze koymaktadır. Bu nedenle kendilerini kutluyorum ve burada sizlere seslenebildiğim için ayrıca onur duyduğumu da belirtmek istiyorum. Onur duyuyorum, çünkü, meslekte 35 yılımı doldururken, eski bir araştırmacının, yani kendimin yetiştirilmesine ilk ciddi katkıları yapmış olan Sayın Prof.Dr.Nurettin Kaşka'nın başkanlığındaki bir toplantıda konuşuyorum. Bunu lütfen bir hatıra olarak kabul ediniz ve özette geçmişe dönmemeye izin veriniz. 1957-1959 yılları arasında Mersin'de rahmetli babam ve değerli bir meslekdaşımız olan Ekrem OKTAR'la birlikte kendi turunçgil bahçelerimizde serbest olarak çalıştım. İngilizce ve Almanca dillerini biliyordum ve burssuz okuyarak Ankara Ziraat Fakültesi Bağ-Bahçe Bitkileri Yetiştirme ve Islahı Bölümü mezunuydum. Bölüm mezunu ilk Ziraat Mühendisleri arasında olduğumdan, ve o zaman için Fakültemizin en kuvvetli akademik kadrolu bölümlerinden birinden diploma aldığım için, diğer birçok meslekdaşım gibi, kendimi daha önceki mezunlara kıyasla, bir uzman gibi görüyordum. Ancak, evdeki hesabın çarşıya uymadığını bahçemdeki ağaçlarla, o zamanki konu uzmanları ve araştırmacılarıyla, yerli ve yabancı literatür taramasıyla çok çabuk farkettim ve araştırmacı olarak yetişmem için California Üniversitesine doktora yapmak üzere gönderilme koşuluyla Alata Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsüne asistan olarak tayinimi yapturdım. O zamanki Ziraat İşleri Genel Müdürü Dr. Akif ÇAKMAN araştırmacı olarak yetiştirilebilmem için beni altı ay süreyle Ankara Ziraat Fakültesi Bağ-Bahçe Bölümünde geçici olarak görevlendirdi. Bu görev süresinde, o zaman asistan olan Dr. KAŞKA, bana ilk laboratuvar metodolojisini ve araştırmacı

* AGROTEK Tarım Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi Başkanı

olabilme temel prensiplerini öğretti. Kendisiyle o tarihlerde yaptığımız pek çok özeleştiriyi, ülkemizdeki akademik sistemin problemlerini ve bunların gelişmiş ülkelerdeki uygulamalarını, bugün gibi hatırlıyorum ve bundan da onur duyuyorum. Kendisini bu vesile ile gerek yetiştirdiği bilim adamları gerek diğer uygulayıcı meslektaşlarımız açısından bir kere daha kutlamak istiyorum ve yapıcı çalışmalarının devamını dileyerek, saygılarımı sunuyorum.

Yine onur duyuyorum, çünkü ülkemiz hala bir net gıda ihracatçısı özelliğini koruyabiliyor. Bunun gerçekleşmesinde kesinlikle üreticilerimizin katkıları küçümsenemezse de, bilim adamlarımızın ve araştırmacılarımızın bulgularını üretmeye devam edebilmeleri ve sonuçlarının uygulayıcılara aktarılması, bu meslekte, bütün olumsuz uygulamalara rağmen, özveriyle çalışan pek çok meslektaşımızın görevlerini yerine getirebilmiş olmaları da etkili olmuştur. Cumhuriyetimizin kuruluşunda 13.5 milyon olan ülke nüfusu bugün 58 milyonu geçmiş durumda ve vatandaşlarımızı doyurabildiğimiz gibi, ihracatımız devam edebiliyor, hatta Irak krizi gibi beklenmeyen gelişmeler karşısında, Türkiye kapılarını milyonlarca insana açabiliyor ve onları da doyurabiliyor.

Bugünkü oturumda verilen bildirilerde ve öğleden sonraki panelde sizlere pekçok sayısal örneklerle Türkiye'deki araştırmaların ve teknolojik gelişmenin durumu aktarılacaktır. Ben bunlara girmek istemiyorum. Ancak sizlere, son on yıl içinde, eski bir araştırmacı ve bugün ekonomik araştırma ve stratejik planlamaya dayalı yatırım projeleri tanımlama ve uygulama işlevlerini yerine getirmeye çalışan bir özel sektör yöneticisi olarak bazı endişelerimi de belirtmeden bu bildiriye bitirmek istemiyorum.

Ne yazık ki son onbir yıldır, Türkiye'de uygulanan gerek bilimsel, gerekse uygulamalı araştırmalara ilişkin politikalar, gerçek bilim adamlarını ciddi endişelere boğmuştur. Dışlama ve/veya yanlış istihdam, çok zor ve çok ta pahalı olarak yetiştirilen araştırmacıların kırgınlığını yaratmıştır. Bunlar, yapıları gereği, az konuşan, kendilerini pek satmasını bilmeyen, huzurlu ve üretkenliklerini devam ettirebilecekleri bir çalışma ortamı, ay sonunda maddi sıkıntı çekmeyecek kadar yeterli, ancak başlarını dik tutabilecek kadar onurlu bir gelir düzeyi ve yaptıkları araştırma sonuçlarını tartışabilecekleri ve test edebilecekleri bir ortam ile yayınlarının başka araştırmacılar tarafından referans olarak gösterilmesini uman insanlardır. Onları en mutlu ve saygın eden bir diğer özellik ise, arada sırada, üretkenliklerini büyük ölçüde kamçılayan hatırlanma ve onurlandırılmalarıdır. Ne yazık ki, çağ atlayan Türkiye'mizde, hızla köşe dönmeyi heveslendirme sonucu olsa gerek, dış kaynaklı bitkisel ve hayvansal genetik veya vejetatif üretim materyalleri ithali, Amerika'yı tekrar keşfetmeye gerek

olmadığını ileri sürerek, teknoloji ithali yolunun seçilmiş olması, bende derin kaygılar uyandırmaktadır. Bu tür çözümler, her zaman için ancak palyatif sonuçlar vermekte, dışa bağımlı, süreklilik göstermeyen, herhangi bir sıkıntı veya gerilim veya anlaşmazlığa düşüldüğünde, temel verileri ve nedenleri tam olarak bilinemediğinden, genellikle çok pahalıya mal olabilen çözümlerdir veya çözümsüzlükler doğurabilirler. Ayrıca, göstermelik ve/veya denetimsiz araştırma laboratuvarları kurdurmakla da bu sorunlara çözüm beklemek olanaksızdır. İşin en tehlikeli yanı ise Ülkemize özgü genetik materyalin henüz tüm özellikleri saptanmadan yok olmasının hızlandırılmasına neden olunmasıdır.

Son onbir yıldır yaptığımız ve bu konularda bilge kişilere de hiç danışmadan uygulamaya koymaya kalkıştığımız Tarım Bakanlığımızın merkez ve taşra örgütlerindeki bitmeyen yeniden yapılanma veya anlamsız reorganizasyon çalışmaları, gerçekten ciddi bir şekilde irdelenmesi gereken ve artık, amaca dönük olarak sonuçlandırılmasını beklediğimiz bir sorundur. Kâh Bakanlık birleştirmek veya yeniden ayırmak veya isimler üzerinde baskı ortamları yaratarak veya Genel Müdürlükler kapayıp sonradan yeniden açmak herhalde gelişmişliğin veya çağ atlamanın bir göstergesi olamaz. Bu konuda uygulanabilecek bilimsel yöntemler vardır; ancak iş tanımı, görev, yetki ve sorumlulukların çok iyi saptanması ve bu görevlere atanacak personelin nitelik ve niceliklerinin herhangi bir dış etkenin saptıramayacağı şekilde tarif edilmesi gereklidir. Bu tanımlar ve veriler gerçek usulde saptandığı takdirde konu artık tartışma dışı kalır ve çözüm bulunmuş olur. Kanımca odamızın yönetiminde yapılan ve yapılacak olan çalışmalar soruna bir ışık tutacaktır.

Araştırmanın temeli yetenekli araştırmacıdır. Sizlere biraz önce bazı temel niteliklerini saymaya çalıştığım araştırmacı ne yazık ki kolay yetişmemekte ve epey pahalıya mal olmaktadır. Ülkemizde özel sektörün uygulamalı araştırmalara dahi hemen hemen hiç kaynak ayırmaması, araştırmacı yetiştirilmesi ve istihdamında bütün yükü kamu sektörüne bırakmaktadır. Zaman alıcı ve pahalıya mal olan bu eğitim için bazen yurt içi, bazen de yurt dışı eğitim ve öğretim kurumlarına kamu personeli gönderilmektedir. Yurt içi eğitim kurumlarında lisans üstü master ve/veya doktora adaylarına verilen araştırma konuları, genellikle adayın gönderildiği üniversitenin yetkililerince saptanmaktadır. Mecburi dersler tamamlandıktan sonra, diploma alınıncaya kadar geçen süre içinde aday, o üniversitenin bir elemanı gibi kullanılmaktadır. Halbuki o, bir kamu müessesesine atanmış bir kamu görevlisi olup, maaş, yan ödemeler sicil ve özlük hakları nedeniyle, elemanı olduğu kurumun denetim ve gözetimi altındadır, ve o kuruma karşı sorumludur. Bu sorumluluk sadece yasal

açından değil, aynı zamanda kurumundaki diğer idareci ve yardımcı personele karşıdır. Bu nedenle, araştırmacının eğitiminde kendi kurumunun bulunduğu yörenin bir sorununun tez konusu olarak seçilmesi, o sorunun çözülmesine ışık tutacaktır. Eğer kendi kurumunda tez konusuna ilişkin altyapı, yani; laboratuvar, alet-ekipman, sera ve benzeri olanaklar varsa, tez çalışmasıyla ilgili analiz, uygulama ve denemelerin orada gerçekleştirilmesinin büyük yararı vardır. Böyle bir uygulama, bir araştırmacının nasıl çalıştığı konusunda başta ailesi, kurum yönetim ve yardımcı personelinin de eğitilmesini sağlayacağından, araştırmacıya duyulması gereken saygınlığın da en kısa zamanda ülkemizde yaygınlaşmasını hızlandıracaktır. Özellikle tarım gibi biyolojik materyalle çalışma zorunda olan bir araştırmacının ne gündüzü, ne gecesi, ne Cumartesi, ne Pazar'ı ve ne de Bayram'ı vardır. Bunu gören kurum personeli araştırmacının ne kadar özveri istediğini anlayacak ve ona karşı olan saygınlığı da artırılmış olacaktır. Kanımca bu uygulamanın yararı tartışılmaz ve araştırmacılara karşı ifade edildiğine sık sık şahit olduğumuz "Araştırma değil karıştırma yaparsınız" sloganının da ortadan kalkmasına yardımcı olacaktır.

Araştırma pahalı bir işlemdir. Özellikle yurdumuzda araştırma ve geliştirme hizmetlerine ayrılabilen kaynakların kısırlığı da dikkate alınınca, harcanan kaynakların çok akılcı kullanılması gereği de, üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Bu nedenle kaynağın hedeflenen amaca yönelik kullanılması en temel ilkelerden birisi olmalıdır. Bu işlev ancak planlanan araştırmacının tüm yönleriyle soruna çözüm getirecek yöntemle tasarlanmasını gerektirmektedir. Böyle tasarlanmamış araştırma metodu, tasarımı veya deseni uygulamaya aktarılamayacağından yenilenmeyi veya bir diğer deyişle, kaynak israfını doğuracaktır. O nedenle, araştırma projeleri hazırlanırken ve verileri toplanırken ve değerlendirilirken çok yönlü yetişmiş bir araştırmacı kadrosunun birlikte çalışmasını gerekli kılmaktadır. Bu bir ekip meselesidir. Araştırmacı ekip çalışması yapılmayan bir çok çalışmanın bireysel kalması ve/veya hiçbir şekilde referans olarak kullanılmaması, birçok kereler rastladığımız bir gerçektir. Ekip çalışması sonucu elde edilen bulguların sorunları çok daha çabuk ve daha ekonomik olarak çözdüğü de bir gerçektir. Bu nedenlerden dolayı, duplikasyonu önleyici, hızlı sonuç alıcı ve daha rasyonel kaynak harcanmasını istiyorsak, araştırmacıları konularına göre bölmeyi değil, bilakis, onları bir çatı altında toplayan yapılaşma ve örgütlenmeleri önermemiz ve özendirmemiz gerektiği kanısını taşıyorum. Bunu söylerken, Türkiye'deki üniversite araştırmacılarını dışladığımı da belirtmek isterim. Ancak, bu konuda geçmiş uygulamalardan hafızamda kalan bazı endişelerimi de söylemeden geçemeyeceğim. Bu tip uygulama önerilerimize genellikle hocalarımız çok hevesli olabilmekte, ancak işin yürütülmesi esnasında çeşitli nedenlerle uygulamaya

katılamamakta veya sonradan katılmaktadırlar. Ayrıca son yıllarda gözlemediğimiz bir uygulama da üniversitelerimizin daha çok birer öğretim kurumuna döndürülmüş olması ve bilim adamlarımıza ödenen ücretlerin azlığı karşısında, bir çıkış yolu olarak daha fazla ders vererek ders ücreti almaya yöneltilmiş olmalarıdır.

Değerli konuklar, Sayın meslekdaşlarım:

Şimdi de biraz teknoloji üzerinde duralım. Araştırma bulguları sonuçları uygulamaya geçirilirse ve geniş anlamda, eskiden uygulanan yöntemlerden daha avantajlı bir sonuç ortaya koyarsa, bu yeni bir teknoloji olarak ortaya çıkar. Hangi ülke daha fazla araştırma yapar ve sonuçlarından daha yararlı yöntemler elde ederse, o ülke teknolojik açıdan ileri kabul edilir ve bu teknolojiyi rahatlıkla kendisinden daha az araştırma yapan veya hiç yapmayan ülkelere pazarlar. Hatta daha da ilgi çekici olan yönü, teknolojiyi pazarlamak istediği ülkenin gelişmişlik düzeyine göre, artık modası geçmiş teknolojileri bile pazarlayabilir. Bunu yaparken o teknolojinin gelişmesine ışık tutmuş olan tüm araştırma ve geliştirme harcamalarının masraflarını da teknolojinin transfer ücretine, bazen birkaç katıyla birlikte ekler. Bu nedenle, hangi teknolojinin, hangi amaçla ve kaç paraya alınması gerektiği konusunda, tecrübeli ve Dünya'daki gelişmeleri çok yakından izleyen bilgili personelin kullanılması, en önemli ön şarttır. Ülkemizde iyi yetiştirilmiş pek çok araştırmacı gelmiş ve geçmiştir. Şimdi de bu görevlerini gerektiği şekilde yürüten pek çok araştırmamız şu anda aramızda veya görevleri başındadırlar. Bunlar, ülkemizin gerektirdiği teknoloji transferini yapabilecek en yetenekli insanlarımızdır. Gerek literatür izleyebildikleri, gerekse yurtdışı teknik veya bilimsel toplantılara katılarak kendilerini yenileyebildikleri ve bilgilerini tazeleyebildikleri ve böylece üretken olmaya devam ettirildikleri sürece de, bugüne kadar bu konuda yerine getirdikleri en iyi teknolojiyi seçmenin ötesinde, ülke şartlarımıza özgü teknolojiyi de üretmekte önder olabileceklerdir. Ancak, bunun en önemli koşulu, daha önce de belirtmeye çalıştığım gibi, onların bize çok pahalıya mal olmuş kişiler olduklarını hiç unutmadan ve üretkenliklerini düşürmemek için arada bir onurlandırmayı da unutmadan, onları bu amaçla kullanmamızdır. Teknoloji seçiminde konunun uzmanı olmayan kişileri görevlendirmek, hatta bazen, özellikle son yıllarda sık sık gözlemediğimiz gibi, politik veya ideolojik tarafsızlık yöntemleriyle yurt dışına teknoloji seçimi için ilgisiz kişileri göndermek, veya böylelerini ihale komisyonlarında görevlendirmek, bence yapılacak en büyük vatan hainliğidir. Bunun en basit örneklerinden biri de alet ve ekipman seçimindeki ilkesizliklerimizin sonucu olarak, ülkemizde yaratılmış bulunan çöplüktür. Türkiye'de servisi ve yedek parça satıcısı olmayan birçok alet, ekipman ve laboratuvar malzemeleri, ne yazık ki âtil vaziyette ve

çürümeye terkedilmiş bir durumdadır. Bu duruma artık bir son verilmesini de istemek ve yapmayanları da kamuoyuna açıklamak zamanı gelmiştir.

Sözlerimi bitirmeden önce birkaç cümle ile halen görevde olan araştırmacılarımızdan beklediğimiz bazı öncelikli araştırma sonuçlarının üretilmesi üzerinde görüşlerimi belirtmek istiyorum. Hepimizin yakinen bildiğimiz gibi tarım sektörü ve tarım ürünlerinin ticareti, bütün Dünya'da ciddi bir rekabet içindedir. Bunun anlamı eğer ihracatçı bir ülke olarak kalmak istiyorsak, üretim maliyetlerimizi asgariye çekebilecek yöntemlerin çiftçilerimiz tarafından uygulanmasıdır. O halde araştırmaları planlarken daima maliyet/fayda ilişkisini hatırd tutmalıyız. Rakibimiz olan dış ülkelerin çiftlik kapısı üretim maliyetlerini de çok yakından izleyebileceğimiz bir bilgi akım modelini geliştirmek zorundayız. Bilindiği üzere tarımı subvansiyonlara dayalı olarak devam ettirmek mümkün gibi gözükse de, herhangi bir ekonomik kriz döneminde, ekonomiyi yönlendiren karar organları derhal bu subvansiyonları sona erdirmeye çalışacaklardır. Nitekim örneklerini bizler yaşadık. Büyük kayıplara neden olan hasad esnası ve sonrası nakliye, ambalaj, depolama ve tüketici önüne ulaşana kadar geçen süreci kapsayan hasat sonrası fizyolojisi ve pazarlama araştırmalarımız ne yazıkki yeterince önem verilmeyen konular arasında gözüküyor. Doğru politikaların üretilmesi için çeşitli agro-ekolojik bölgelerde en küçük ekonomik fakat aynı zamanda desteklenmeden üretkenliğini devam ettirebilecek işletme büyüklüklerinin hiç vakit geçirilmeden saptanması görevi de siz araştırmacılarımıza düşmektedir. Bu işletme büyüklükleri saptanmadığı sürece tarım arazilerimizin miras kanunu gereğince bölünmelerini durdurmamız olanaksızdır. Üzerinde yeterince durmadığımız bir diğer önemli konu da çiftçimizin nasıl bir örgütlenme istediğinin, ciddi bir şekilde araştırılması ve uygulamaya geçirilmesidir. Örgütlenmemiş çiftçinin sorunlarının çözümü için, sesini karar organlarına yeterince ulaştırabilmesi mümkün değildir.

Son olarak değinmek istediğim bir konu da araştırmacılarımızı yurt içinde kamuoyuna, yurt dışında ise bilimsel veya teknik danışmanlık yapan kurumlara, yeterince tanıtamadığımızdır. Bunun sağlanması zor bir işlevdir. Ancak, ciddi bir kurum tarafından ele alınması, gerekli olan veri bankasının kurulması ve ondan sonra da tanıtım ve pazarlama işlemlerinin yapılması gerekecektir. Araştırmacı uzmanlarımızın yurt dışındaki meslektaşlarından hiçbir eksiği olmadığı, hattâ bazen onlardan daha yetenekli oldukları tarafımızdan sık sık gözlenmektedir. Bu işlevi Odamızın yapabileceğini ve bundan dolayı da epey bir gelir sağlayabileceğini dikkatlerinize sunarım. Unutmayalım ki yeterince tanıtılmazsak ve gerekli olan halkla ilişkiler metodlarını kullanmazsak, kapımızı kimseler çalmaz. Bu da sizlere, özel sektör olarak konuya parasal yönden bir bakış açısı. Ancak hızla köşeyi

dönme yi hedeflemeden ve araştırmacılarımızın üretkenlikleri kadar parasal gelir sağlayabilecekleri ve sonuçta başları dik olarak aramızdaki seçkin yerlerini onurla koruyabilecekleri bir yöntemdir.

Bu düşüncelerim altında, geçmişte bu ülkeye çok değerli hizmetler sunmuş, ancak artık aramızda olmayan tüm bilim adamları ve araştırmacıları da anarak, hepinize saygılar sunuyorum. Teşekkür ederim Sayın Başkan.

DÜNYADA TARIMSAL ARAŞTIRMA ÖNCELİKLERİ VE TÜRKİYE

Nedret DURUTAN

Bütün insanlık tarihi boyunca tarımsal üretim artışı neredeyse tümüyle, işlenen alan artışından kaynaklanmıştır. Yeni yerleşim birimlerinin, yeni köylerin oluşumu ile yeni tarlalar açılmış veya mevcut köyler etrafındaki tarımsal alanlar genişletilmiştir. Bu genelin dışında kalan; aynı topraklarda yüzyıllardır tarım yapmalarına rağmen uzun süre artan nüfuslarını besleme başarısını gösteren bazı ülkeler (Doğu Asya, Orta Doğu ve bazı Avrupa ülkeleri) dünya üretimine yaptıkları katkıdan çok, ilerde, 20. yüzyılda ulaşılabilecek üretim artışlarının işaretlerini vermeleri açısından önem taşımışlardır.

20. yüzyıl tamamlandığında, tarımsal üretimdeki artışın neredeyse tümüyle verim artışından kaynaklandığı görülecektir. Güney Amerika ve Afrika'da hâlâ tarıma açılabilir, potansiyel alanların bulunması, bunların üretime yapacakları katkıdan çok geçmişteki gelişme paternini hatırlatmaları açısından ilginç olacaktır.

İçinde bulunduğumuz yüzyılda tarım "kaynağa dayalı bir sektör" olmaktan çıkıp "bilime dayalı bir endüstri" olma sürecini yaşamaktadır. Tarımsal üretimdeki büyüme, giderek artan bir biçimde, yeni teknolojiler elde edilmesini sağlayacak; teknik ve bilimsel kapasitenin gelişimine dayanmaktadır. Aynı zamanda tarım, endüstriyel sektörün gelişme kapasitesine, verim artışı sağlayacak yeni girdiler (bunlar tohumluk, gübre, tarımsal ilaçlar, alet-makina olabilir) ortaya koyan tarımsal bilim ve teknoloji gelişmelerini somutlaştıracak tarımsal alt sektörlerle bağımlı hale gelmektedir. Tarımsal gelişmenin etkisi kırsal nüfusun eğitimi için yapılan yatırım artışlarıyla orantılı olarak artmaktadır. Eğitim, çiftçilerin yeni teknolojiler arasında seçim yapabilme, seçtiklerini kendi ekolojik ve sosyo-ekonomik ortamlarında verimli biçimde kullanabilme kapasitelerini geliştirmektedir.

20. yüzyıl öncesinde tarımsal uygulamalara ilişkin yeni bilgilerin çoğu, bilimsel merakın yan ürünü olarak ortaya çıkmış veya pratikteki deneyimlerin birikimine dayanmıştır. Yüzyılın başlarında ise yeni teknolojilerin üretilmesi ve hayata geçirilmesini sağlamak üzere, sayılı birkaç ülke, "araştırma istasyonu" "endüstri laboratuvarı" biçiminde kurumsal kapasite geliştirmiştir. Tarımsal araştırma yapabilmek için kurum oluşturma çabası

20. yüzyıl ortalarında gelişme sürecinin en alt düzeyindeki ülkelere kadar yayılmıştır.

20. yüzyıl sonlarında ise tarımsal araştırma büyük mesafeler katetmiştir. Dünya; hızla ulusal ve uluslararası tarımsal araştırma kurumlarını içine alan entegre bir çalışma ağı (network) oluşumuna doğru gitmektedir.

ULUSLARARASI DÜZEYDE TARIMSAL ARAŞTIRMA

Burada CGIAR (The Consultative Group on International Agricultural Research: Uluslararası Tarımsal Araştırma Danışmanlık Grubu)'ın rolünden söz etmekte yarar vardır. Resmi bir kimlik taşımayan bu grup Dünya Bankası (IBRD), Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından desteklenen, bazı ülkelerin, uluslararası organizasyonların ve özel kurumların oluşturduğu bir birliktir. Grubun temeli ortak bir amaca hizmet için bir konsensusa, yani genel mutabakata dayanmaktadır. Yılda 2 kez toplanan CGIAR, araştırma stratejilerini, program, bütçe ve yönetim konularını tartışır.

1971'de ilk kez biraraya gelen birlik üyeleri besin teminine yönelik, amaçları iyi belirlenmiş, iyi planlanmış araştırmaların desteklenmesi konusunda fikir birliğine varmışlardır. O tarihte 15 donör yaklaşık 20 milyon dolar ile devreye girmişken, 1989'da tarımsal araştırmalara 40 donörün katkısı 283 milyon dolara çıkmıştır. Halen 700'ü kıdemli araştırmacı olmak üzere 15 bin çalışanı bulunan 16 uluslararası araştırma merkezi CGIAR hi-mayesi altında bulunmaktadır.

CGIAR bünyesinde, 18 tanınmış bilim adamından oluşan "Technical Advisory Committee (TAC): Teknik İstişare Komitesi" bulunmaktadır. TAC, birliğe araştırma programları ve öncelikleri konusunda önerilerde bulunmakta, uluslararası araştırma kuruluşlarının program ve bütçelerini inceleyerek performanslarını izlemekte, bağımsız bilim adamlarının yer aldığı paneller yoluyla periyodik olarak gelişmeleri dışardan denetlemektedir.

TAC, CGIAR'ın hedeflerini şöyle özetlemektedir : "Uluslararası araştırma ve bağlantılı faaliyetler yoluyla ve ulusal araştırma kurumlarıyla işbirliği içinde, gelişmekte olan ülkelere tarım, ormancılık ve balıkçılıkta özellikle düşük gelirliilerin beslenme ve refahını sağlayacak verimlilik artışına katkıda bulunmak".

Mayıs 1986'da TAC, CGIAR'a araştırma hedefleri arasına "sustainability = sürdürülebilirlik" kavramının dahil edilmesi önerisini getirmiştir. TAC'ın bu önerisi üzerine 1988'de bu amaç doğrultusunda günümüzde ve ge-

lecekte yapılabilecekleri belirlemek üzere bir de "Sürdürülebilirlik Komitesi" kurulmuştur.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK (SUSTAINABILITY) KAVRAMI

Burada sürdürülebilirlik kavramını açıklamakta yarar vardır. Sözcük bir kaç önemli kavramı çağırıştırır, en önemlisi de gelecek boyutunu içermesidir; güvenilir bir geleceği olan tarım, gelecek kuşakları da gözetken akılcı bir tarım... Sürdürülebilirlik kavramının, zamanın yanısıra ekolojik, çevresel, ekonomik, sosyal, kültürel ve sağlık boyutu da vardır. Araştırmacıların önünde; bu farklı boyutların verimlilikle birleştirilmesi hedefi uzanmaktadır.

İnsanlar artık sera etkisinin, ozon tabakası tahribatının, asit yağmurlarının, ormansızlaşmanın ve kirlilik sonuçlarının paylaştığı tek bir eko-sistemde yaşadıklarını anlamaya başlamışlardır. Bu nedenle yaşananlardan çıkarılan derslerden birisi de; geleceğe de dönük, sürdürülebilir bir tarımsal gelişme sağlamanın gerekliliğidir. Dünya, hem insanları hem de doğayı gözetken yenilikçi araştırmalara ihtiyaç duymaktadır.

Gerçekte bütün ülkelerde, kimyasallara ve enerjiye dayalı girdilere daha az bağımlı, uzun vadeli ve entegre edilmiş tarımsal üretim sistemlerine ihtiyaç konusunda giderek artan bir bilinçlenme görülmektedir. Araştırma kurumları, sürdürülebilir bir gelişme sağlamak için doğal kaynak tabanını muhafaza eden veya geliştiren, çevreyi koruyan, kârlılığı garantileyen, enerji tasarrufu sağlayan, verimliliği, besin kalite ve güvenliğini artıran, işletmeler ve kırsal toplumlar için daha tutarlı bir sosyo-ekonomik alt yapı oluşturacak bir tarım sisteminin ortaya konması için çaba sarfetmektedir.

Sürdürülebilirlik; biyolojik, fiziksel ve sosyo ekonomik faktörlerin karmaşık interaksiyonlarını kapsamakta ve varolan sistemleri iyileştirmek ve amaca daha çok hizmet edecek yenilerini geliştirmek için kapsamlı bir araştırma yaklaşımı gerektirmektedir. Bu açıdan gözönüne alınması gereken biyolojik konular şunlar olabilir:

* Genetik kaynakların muhafazasına devam edilmeli ve/veya aktivite güçlendirilmelidir.

* Hızla artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayabilmek için birim alan ve birim zaman başına verim artırılmalıdır.

* Yoğun üretim, zararlıların çoğalmasına, pestisit etkinliğinin ve konukçu bitki dayanıklılığının kırılmasına yol açtığından entegre zararlı

yönetimi (Integrated Pest Management) ve dayanıklılık ıslahı yoluyla, uzun vadeli zararlı kontrolü geliştirilmelidir.

* Hayvancılık için de hastalık ve parazit kontrolüne ilişkin geliştirilmiş yöntemler gerekmektedir.

* Verimliliği artırmak ve aşırı otlatmayı engellemek için bitkisel ve hayvansal üretimi içeren dengeli bir üretim sistemi gerçekleştirilmelidir.

Sürdürülebilirlik açısından önem taşıyan fiziksel faktörler ve darboğazlar da şunlardır:

* Sürdürülebilirliği garantilemede en önemli faktör topraktır. Erozyonla üst toprağın kaybı ve toprak verimliliğinin azalması yenilenebilir bir doğal kaynağı yenilenemez hale sokmaktadır.

* Tarım, suyun baş kullanıcısıdır. Suyun randımanlı biçimde kullanılmayışı da yenilenebilir bir kaynağın tahribatı demektir.

* Yağışa bağımlı üretim bölgelerinde toprak ve suyun kötü yönetimi ciddi boyutta aşınımına yolaçmaktadır.

* Tarımsal ve endüstriyel kimyasalların yanlış kullanımı, toprak ve suda zehirli maddelerin birikimine neden olmaktadır.

* İnsan faaliyetleri sonucu atmosferde oluşan değişiklikler tarımsal üretimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Uzun dönemde sürdürülebilirliği etkileyen ve araştırmada gözönünde tutulması gereken bazı sosyo-ekonomik ve yasal darboğazlar da vardır :

* Arazi dağılım ve mülkiyetine ilişkin sorunlar nedeniyle doğal kaynakların korunmasındaki güçlükler

* Bazı alt yapı eksiklikleri

* Çiftçilerin eğitim düzeyi

GELECEKTE TARIMSAL ARAŞTIRMALARI BİÇİMLENDİRECEK ETKENLER

Gelecek yıllarda, en azından 20-30 yıllık bir dönemde tarım, ormancılık ve balıkçılıkta stratejik araştırmaları biçimlendirecek en önemli faktörler arasında nüfus artışı, gelir artışı ve kentleşmenin yeralacağı belirtilmektedir. Bu faktörlerdeki değişimler; 2025 yılında, gelişmekte olan ülkelerde iki kat artması beklenen besin ihtiyacını belirleyecektir.

* **Nüfus artışı:** Artan besin maddesi ihtiyacını tayin edici en önemli faktördür. Günümüzde dünya nüfusunun % 75'i gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadır. 2025 yılında bunun % 83'e çıkacağı yani 7 milyara varacağı tahmin edilmektedir.

* **Gelir artışı :** Besin talebinin düzey ve kompozisyonunu belirleyen önemli bir faktördür. Ancak, uzun vadede gelir artışına ilişkin bir tahmin yapmak, politik gelişmeler, enerji maliyetleri, ulusal ekonomi ve ticaret politikaları gibi kestirilemeyen bazı faktörlere bağlı olduğu için, son derece zordur. Bununla birlikte besin tüketiminin artacağı, tahıllardan sebze ve hayvan ürünlerine geçilebileceği tahmin edilmektedir. Hayvan ürünlerine olan talep artışı, yeme talebi de artıracaktır.

* **Kentleşme:** Besin maddesi talebinin kompozisyonunu belirleyen ana faktördür. Günümüzde gelişmekte olan ülkelerde nüfusun % 31'i kentlerde yaşamaktadır. Bu oranın 2025 yılında % 57'yi bulacağı tahmin edilmektedir. Kentli tüketici diyetinin yüksek değerli tahıllar, hayvan ürünleri, sebzeler ve meyveden oluşma eğilimi vardır.

Bu talebi karşılamada besin teknolojisine daha fazla iş düşecektir. Pazara yönelik üretim gerekecek, bu, nakliye ve depolama sorunlarını da gündeme sokacaktır. Şehirlerin nispeten daha verimli tarım toprakları üzerinde kurulmaları ve zamanla genişlemeler ile tarımın toprak kaybı daha da artacak, bu konu da gündemde kalmayı sürdürecektir.

***Orman ürünlerine talep:** Gelişmekte olan ülkelerde yakacak ihtiyacı özellikle kuru alanlarda mevcut ormanları silip süpürmüştür. FAO'ya göre 1980'li yıllarda 100 milyondan fazla insan son derece ciddi boyutta yakacak sıkıntısı çekmiştir. Gelecekte gelir artışı ile birlikte diğer enerji kaynaklarına talep artacak, odun pazarına baskı belirli bir ölçüde azalacaktır. Öte yandan, nüfus artışının "yakacak" ihtiyacını artırması ile bu kez de bu nedenle ormana baskı gelecektir. Ağaç ürünleri, küçük ölçekli çiftçiler ve topraksız köylüler için hazır para kaynağı oluşturmayı artan biçimde sürdürecektir.

***Balıkçılık :** Son yıllarda balık ve diğer su ürünlerine talepte büyük bir artış yaşanmaktadır. Denizler ve göller gibi geleneksel kaynakların şimdiye kadar büyük oranda kullanılması, çeşitli nedenlerle türlerin sayıca azalması hızlı bir fiyat artışına yolaçmıştır. Bu eğilimin gelecek yıllarda da sürecek olması, su ürünleri konusunu cazip bir araştırma alanı haline getirmektedir.

GELECEĞE YÖNELİK ARAŞTIRMA STRATEJİLERİ

Gelecek yıllarda beklenen bu değişiklikler karşısında, aşağıdaki araştırma stratejilerinin izlenmesinde yarar görülmektedir.

* **Sürdürülebilirlik perspektifi:** Araştırma strateji ve planları bu perspektifle gözden geçirilmeli ve yeniden şekillendirilmelidir.

* **Araştırmada denge :** Verimlilik araştırmaları kaynak yönetiminin pekçok yönünü kapsadığından; çok disiplinli yaklaşım bir denge içinde uygulanmalıdır. Örneğin bitki islahı sürdürülebilirliğe katkıda bulunmaya devam edebilir, ancak, bir program da diğer disiplinleri ihmal edecek ölçüde baskın olmamalıdır.

* **Kısa dönemli / uzun dönemli amaçlar:** Sürdürülebilir tarım ile insanların değişen ihtiyaçları hedeflendiğine göre; uzun ve kısa dönem amaçlar araştırmada net olarak dikkate alınmalıdır. Çevre kısa dönemli amaçlar için bilinçli biçimde kurban edilmemelidir. Araştırmalar, kısa dönemli amaçlar için olduğu kadar uzun dönemli amaçları da yerine getirme imkânı verecek teknolojileri ortaya koyabilmelidir.

* **Girdi düzeyleri:** İşletme dışından temin edilen girdilerin düşük düzeyde kullanımından elde edilecek verimi, optimum düzeyde tutabilecek araştırmalara ağırlık verilmelidir. Aslında kullanım hangi düzeyde olursa olsun, girdilerin verimli biçimde kullanımı temel ilke olmalıdır. Düşük girdili tarım için de, yüksek endüstriyel girdi gerektiren tarım sistemleri için de ayrıntılı araştırmalara gerek vardır.

* **Sürdürülebilirlik ve eşitlik :**

Araştırmalar, kaynakları kısıtlı çiftçiler ve marjinal dediğimiz alanlar için de yapılmalıdır. Marjinal alanlar bitki gelişimini ciddi biçimde engelleyen abiyotik streslerle biçimlendirilen ortamlardır, örneğin nemin aşırı düzeyleri (kuraklık/göllenme), aşırı sıcaklık dereceleri (soğuk/sıcak), toprak verimliliğinde aşırı dengesizlik (ana besin maddelerinin yokluğu), elverişsiz fiziksel nitelikler (yüzleklik, aşınım) ve/veya bitkilerde fiziksel zararlar oluşturabilecek meteorolojik şartlar (sert rüzgârlar, dolu). Ancak bunların varlığı o çevrenin mutlaka marjinal olduğunu da göstermez.

* **Geliştirilmiş üretim sistemleri:** Sağlam ekolojik ilkelere ve kaynak korumaya dayanan daha yoğun üretim sistemlerine ilişkin araştırmalara ağırlık verilmelidir.

* **Biyoteknolojideki gelişmeler:** Verimlilik araştırması yapan kurumlar biyoteknolojideki gelişmeleri izleyebilecek yapıda olmalı, uygun bul-

duklarında programlarına yardımcı olacak teknikleri kullanmak üzere kapasitelerini geliştirmelidirler.

Günümüzde biyoteknolojiden sürekli olarak sözedilmektedir. Ancak; biyoteknolojinin bir amaç değil, yüksek verimliliğin sağlanmasında bir araç olduğu unutulmamalıdır.

* **Politika araştırmaları:** Değişen ulusal ve uluslararası ekonomik koşullarda uygulanacak politikalar konusunda kapsamlı araştırma projeleri yürütülmelidir. Arazi kullanımı, üretim politikaları, üretici fiyatları, girdi ve yatırım politikaları, ihracat politikaları vb. konularındaki araştırmaların tarım sektörünün yönlendirilmesine büyük katkısı olacaktır.

* **Ulusal araştırma sistemleri ile uluslararası merkezlerin ilişkisi:** Ulusal araştırma kurumları kendi araştırma yaklaşımlarına sürdürülebilirlik kavramını dahil edebilecek kapasitenin güçlendirilmesinde, uluslararası araştırma sistemlerinden yararlanmalıdır.

* **Araştırma ihtiyaçları ve kaynak temini:** Araştırma kurumları bütçe önceliklerini gözden geçirerek sözkonusu amaca yönelik kaynak revizyonu yapmalıdır.

ARAŞTIRMA KURUMLARININ BAŞARISINDA BAZI ÖNEMLİ ETKENLER

Dünyada başarılı olmuş araştırma kurumlarına bakıldığında bazı konular üzerinde önemle durulduğu görülmektedir.

* **Araştırma master planı :** Sektörün gelişme amaçları doğrultusunda agro-ekolojik ve bölgesel öncelikler belirlenmekte, bu önceliklere yönelik araştırmalar için gerekli organizasyon, yönetim planlanması, program ve bütçe yapılmaktadır. Çalışmaların yürütülmesi için gerekli eleman ve eğitim de plan içinde yer almaktadır. Ülkemizde tarımsal araştırmalar henüz böyle bir master plan çerçevesinde yapılmamaktadır. Araştırma kuruluşlarının farklı genel müdürlüklere bağlı oluşu, kurumlararası ilişkilerin yeterince güçlü olmayışı araştırmanın bir bütün olarak ele alınmasını ve bir plan çerçevesinde geliştirilmesini engelleyen önemli bir faktör olmuştur.

* **Araştırma yöneticilerinin seçimi:** Dünyada başarılı araştırma kuruluşlarında yöneticilerin araştırma işini birinci elden bilen kişiler olduğu görülmektedir. Sisteme dahil olmadan önce bilimsel yeteneklerini kanıtlamış olan bu kişilerin bilimsel tutarlılık ve sağlamlıkta program oluşturabilme ustalığına ve liderlik vasfına sahip oldukları görülmektedir.

Yaratıcılık, beceri ve yetenek isteyen bir uğraş olan araştırmada yalnızca insan kaynağını ve mali imkânları temin eden değil, bu kaynakların verimliliğe dönüşebileceği kurumsal ortamı yaratan kişilere ihtiyaç olduğu gözönüne alınarak yönetici seçimine gidilmektedir. Ülkemizde de aynı özenin gösterilmesinde yarar olduğu açıktır.

* Birikim ve deneyim katmanlarına sahip araştırmacı kadro: Bir araştırma kurumunun performansında liderliğin bir faktör olduğu görülüyor ise de, lideri takibeden başarılı bir kadronun katkısı da tartışılmaz bir gerçektir. Görevlerini enerji ve inançla sürdüren, risk üstlenen, inisiyatif sahibi, bağımsız problem çözebilen, kurumlarının amaç ve ilkelerine bağlı araştırmacı kadrolarının araştırma programlarını başarıya ulaştırdıkları görülmektedir. Kuruluşlar birikim ve deneyim katmanlarına sahip bir kadro oluşturmakta ve bunu muhafaza etmektedirler. Klasik eleman piramitinin tepesinde yer alan nispeten az sayıdaki deneyimli elemanları kadrosunda tutmayı başaran, emekli araştırmacılarla olan bağlantılarını koparmayarak, bilgi ve deneyimi genç kuşaklara aktarma yollarını açık tutan kurumlar sonunda kazançlı çıkmaktadır. Canlılarla uğraşan bir araştırma alanına sahip tarımda, doğa olaylarını ve etkilerini bizzat yaşayarak kazanılan deneyim ile olaylar arasında bağlantı kurabilme ve yorum yapabilmede zamanla geliştirilen beceri ve ustalığın araştırmalara katkısının, teorik eğitimle kazanılandan az olmadığı bilincinde olan ülkeler, günümüzde tarımsal araştırmaların nabzını tutmaktadır. Ülkemizde ise, deneyimli araştırmacı eroyonu araştırma kurumlarını giderek çıkmaza götürecektir.

* Kurumların isimleriyle yaşatılması: Pekçok ülkede tarımsal araştırma kuruluşlarının isimlerini değiştirmeden yıllarca hizmet vererek kamuoyunda köklü, saygıdeğer bir isim yaptıkları ve varlıklarını korudukları görülmektedir. İngiltere'de Rothamsted Experiment Station (kuruluşu 1843), ABD'de Bushland Texas Conservation ve Production Research Laboratory bu tip kurumlara örnek olarak verilebilir. Ülkemizde ise araştırma kurumlarının reorganizasyonlar sonucu sürekli isim değiştirmeleri, tarımsal araştırmaya ve tarıma olan katkılarının silinmesine yol açmakta, kamuoyu hafızasında yeretmelerine imkân verilmemesi köklü kurumlar haline gelmelerine ve de prestij kazanmalarına engel olmaktadır.

* Planlı eleman eğitimi: Bir araştırma master planının olması, hangi amaçla, ne kadar elemanın, hangi disiplinlerde eğitileceğini belirlemektedir. Sadece ortaya çıkan imkânlardan (dış kaynaklı proje bursları gibi) yararlanma amacıyla yaptırılan eğitimler, genelde beklenenin veya olması gereken düzeyin altında yarar sağlamaktadır. Kariyer beklentisi ile yurtdışına giden

elemanlar yeterince yönlendirilmediklerinde, ülke ihtiyaçlarına cevap verebilecek araştırma konularından çok, yurtdışında eğitim gördükleri kurumların öncelikleri doğrultusunda çalışma eğilimi göstermektedirler. Geleneksel olarak makarnalık buğday yetiştiren Kuzey Afrika ülkelerinden Msc ve/veya Phd eğitimi amacıyla ABD'ye gönderilen araştırmacıların, ekmeçlik islah programlarında eğitim görmeleri, ülkelerine döndüklerinde bu konudaki programlara büyük ağırlık vererek, makarnalık buğday araştırmalarını ihmal etmeleri sonucunu doğurmuştur. Tarımda teknoloji transferinin, ortama özel (site spesifik) olduğu mutlaka gözönünde tutulmalı, bu konuda gereken dikkat ve özen gösterilmelidir.

* Diğer Ulusal ve Uluslararası Araştırma Kurumları ile İlişkiler :

Daha önce de belirtildiği gibi, günümüzde dünya, giderek bütün araştırma kurumlarının yer aldığı büyük bir "çalışma ağı (network)"na doğru gitmektedir. Karşılıklı ilişkilerde alışveriş dengelerini iyi kurabilen kuruluşlar programlarını yeniliklerle besleyebildikleri gibi, deneyimli (senior) araştırmacılarını uluslararası platforma çıkarabilme yollarını da açabilmektedirler. İlişkilerde dengenin iyi sağlanmaması, ilişkileri birkaç alet ekipman ve/veya eğitim bursu ile sınırlamakta, ulusal programlardaki kapasite ve emekle oluşan bilimsel birikim ve değerlerin yeterince değerlendirilmesini engellemekte ve uluslararası düzeyde prestij kazanılması yollarını tıkamaktadır. Uluslararası ilişkilere girmenin yararları olduğu kabul edilmekle birlikte, ulusal program kimliğinin korunmasının da gerektiği unutulmamalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

CGIAR/TAC. 1991. A Review of CGIAR Priorities Part II; Essence Paper (AGR/TAC: IAR/91/14B).

CGIAR/TAC. 1991. A Review of CGIAR Priorities Part I, Advanced Working Draft (AGR/TAC: IAR/91/14.1 (A)).

CIMMYT, 1991. CIMMYT 1990 Annual Report (International Maize and Wheat Improvement Center) Sustaining Agricultural Resources in Developing Countries: Contributions of CIMMYT Research Mexico, DF: CIMMYT.

ICARDA, 1991. Annual Report - Major Developments in 1990 Part One. International Center for Agricultural Research in the Dry Areas. P.O. Box 5466 Aleppo, SYRIA.

Özgediz S., 1991. Governance and Management of the CGIAR Centers. CGIAR Study Paper No. 27. The World Bank, Washington D.C.

Ruttan, V.W., 1982. Agricultural Research Policy. University of Minnesota Press, 2037 University Avenue Southeast, Minneapolis, MN 55414.

TARTIŞMALAR

Dr.Tamer AYDOĞ

İlk bilim akademisininin 1660'lı yıllarda İngiltere'de kurulduğu ve bunu takiben Almanya'da kurulduğunu düşünürsek, ülkemizde ilk tarım akademisinin kuruluşu TÜBİTAK ile gerçekleşiyor. Tarıma dönük araştırmaları yapan kuruluşlar 1930'lardan, hatta cumhuriyetten sonra başlıyor, ama TÜBİTAK'ın kuruluşuyla bilimsel olarak bir akademi araştırma kuruluşu var. Bunun dışında, üniversitelerin 1946'dan, hattâ 1936'dan itibaren araştırma yaptıkları da biliniyor.

Hükümet programlarında tarımın devamlılığının sağlanması konusunda Sayın Durutan arkadaşımız süreklilik olarak belirtti. Demekki devamlılık önemli bir husus. Tarımdaki amaç olarak belirtmek istiyorum bunları.

Üretici ve tüketici güvenilirliğinin korunmasını amaç olarak almamız. Rekabet yaratmalıyız, bunun amacı da kaliteli, bol ve her zaman için pazarın arzusuna tabi olan, pazarın istediği üretimi yapabilecek şekilde bir rekabeti yaratabilmeliyiz. Aracımız ne olmalı;

Makro düzeyde bir tarım politikası olmalı. Bunu oluştururken zaman zaman birliklerden bahsediliyor, bunların bir an önce yürürlüğe konması ve başlaması gerektiğini belirtmek istiyorum.

Tarıma dayalı sanayinin politikasının bizim gibi ülkeler için ön plana alınması gerekiyor. Sanayileşeceğiz, ülkedeki nüfusu sanayie aktaracağız, ama tarıma dayalı sanayii ön plana aldığımız takdirde, hükümetler olarak, bu sanayie geçişi, ki bu da sattığımız ürünlere baktığımızda çoğu işlenmiş üründür ve yine sanayi ürünü gözükmesine rağmen, ülkemizde bunun ayırımı tam olarak yapılamamaktadır.

Kaliteli ve dış pazar taleplerini esas alan araştırma projelerine öncelik verilecek şekilde bir aracı geliştirmemiz lâzım. Bunu gerçekleştirebilmek için tarım politikasındaki stratejimiz ne olmalı; bunun için de tarımdaki ekonomik aktivitenin devam etmesini sağlamamız gerekir. Arz ve talep dengesini mutlaka sağlamamız gerekir.

Yeni politikalar oluşuncaya kadar eski politikaların devamını sağlamak ve bu arada oluşacak zaman kaybı içerisinde işsizliği önlemeye çalışmalıyız.

Tabiat ve çevre şartlarının aynen devam etmesini sağlamamız.

Kalkınma planları içerisinde araştırma ve geliştirme, teknolojiye

ayrılan paylar 1950'li yıllara göre bugün çok az seviyelerde kalmıştır. O gün araştırmalarda bulunan sayın hocalarımız bileceklerdir, ülkenin, diğer gelişmiş ülkeler arasındaki açığı bugün daha çok açılmıştır. İyi bir fiziki planlama yapılmalıdır ve bu fiziki planlama yapılırken de, pazarlama araştırmaları ve dış ülkelerde talep araştırmaları yaparak fiziki planlamayı gerçekleştirmemiz gerekir.

Türkiye'de tarımsal araştırma yapan kuruluşların içerisinde Sayın Abak'ın bahsetmediği bazı kuruluşlar daha var; bugün Ziraat Fakültelerinin dışında Mühendislik Fakülteleri, Gıda Mühendisliği adı altında araştırma yapan kuruluşlardır. MPM ve İGEME gibi kuruluşlar araştırma yapmaktadırlar veya yapmaya olanak sağlamaktadırlar. Tarım satış kooperatifleri, birlikler, meselâ domates sanayii ile ilgili bir birlik var; bu gibi kuruluşları da araştırma yapan kuruluşlar olarak burada belirtmek gerekecektir.

Yeni bir genel müdürlük kuruldu, Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, bu genel müdürlüğün görevleri var ve içerisinde bu konuları işleyen İslah Yetiştirme Araştırma Daire Başkanlığı, Bitki Koruma Araştırma Daire Başkanlığı, Hayvan Sağlığı Araştırma Daire Başkanlığı, Gıda ve Yem Araştırma Daire Başkanlığı gibi disiplinler bazında araştırma yapan kuruluşların olduğundan bahsetmek istiyorum.

Bu araştırma yapan kuruluşlar ne kadardır, Sayın Abak bunları global bazda belirtti. Değişik alanlarda çalışan 69 tane araştırma kuruluşumuz araştırma yapmaktadır. Bu araştırma kuruluşları merkez araştırma, havza araştırma ve konu araştırması şeklinde araştırmalarını yapmakta. Bu kuruluşların çalışma şekilleri; müessese çalışma komitesi veya fen heyeti çalışması, alt çalışma grubu, ana çalışma grubu ve ariyel diye isimlendirdiğimiz daha geniş bir araştırma komitesidir. Bu komitelerin vasıflarını anlatmam mümkün değil. Bunlara done veren kuruluşlar, araştırma yapılmasını isteyen kuruluşlar il bazında il müdürlükleri, ilçe müdürlükleri ve köy grup merkezleridir.

Bakanlığın araştırma yaptığı kuruluşların yaptığı araştırmalara konu bazında; bitkisel üretim araştırmaları, girdi kullanımına yönelik araştırmalar, toprak ve su kaynakları, tohumculuk endüstrisi, gen kaynakları, tarımsal mekanizasyon, bitki koruma ve bunlara dönük yayın ile araştırma geliştirme işlevleri girmektedir.

Tarla bitkileri araştırmaları; nadas alanlarının daraltılması, ikinci ürün araştırmalarıdır. Bahçe bitkileri araştırmaları; fizyolojik biyokimyasal ve genetik konularındaki araştırmalarıdır.

Hayvansal üretimle ilgili araştırmalar; ıslah ve üretim, hayvan beslenmesi, hayvan hastalıkları konusundaki araştırmalardır.

Su ürünleri araştırmaları ve tarıma dayalı endüstri konularındaki araştırmalar, gıda sanayii, dericilik, ipek böcekçiliği, kimyevi gübreler, zirai ilâçlar, hayvansal ilâçlar, yapağı, iplik ve dokuma sanayii, yem araştırmaları ve beslenme araştırmalarıdır. Bunun dışında Tarım Bakanlığının yürüttüğü GAP araştırmaları vardır, ki bunlar bitki koruma, hayvan hastalıkları, koruma, gıda sanayii, beslenme, bitkisel üretim, hayvansal üretim araştırmalarıdır. Ayrıca, dış kaynaklı konulardaki araştırmalar vardır. Dünya bankasıyla bugünlerde yürürlüğe girmesi beklenen tarımsal araştırma projesi, ki bunun en büyük projelerden biri zirai mücadele entegre projesi, epideomoloji projesi, sulama projesi vesaire gibi projeler devam ediyor. TUYAP ile ilgili birinci ve ikinci araştırmalar vardır. Mera ıslahı Yozgat köysel kalkınma projeleri gibi birtakım araştırmalar da halen Tarım Bakanlığının yürütmekte olduğu araştırmalardır.

Tarımsal araştırmaların politikası ne olacak; araştırmaların kısa zamanda uygulanabilirlik sonuçlar vermesini sağlamak, araştırma sonuçlarının temsil niteliğine sahip uygulanabilirliğe sahip olması, araştırma sonuçlarının çiftçilerce hemen kabul edilebilir olması, gıda konusunda yapılan araştırmaların imâlat sektörüne dönük araştırma sonuçlarının gıda sanayiine uygunluğunun saptamaları.

Bakanlığımız, özellikle Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü zamanında başlatmış olduğu birtakım strateji çalışmalarını yaptı. Hedef ne idi. Tarım Bakanlığındaki araştırmaların stratejisini önceliklerini tespit etmekte. Bunu öğretim üyesi arkadaşlarımız da bileceklerdir. Yapılan araştırma çalışmalarında, konsey çalışmalarında devamlı vurgulanmıştır, üniversitelerimizin de katkıları alınmak üzere, araştırma yapan kuruluşların da katkıları alınmak suretiyle Tarım Bakanlığı, araştırmalarda ve konularda bir araştırma stratejisi geliştirmeye çalışmaktadır. Bu çalışmalar son aşamaya gelmiş değildir.

Hayvan sağlığı araştırmalarında ulusal hayvan hastalıkları enformasyon sisteminde Data bazını teşkil edecek araştırmalara başlamak; veba, şap, bruselloz, koyun çiçeği, tüberküloz gibi hayvancılık sektöründe büyük ekonomik kayıplara sebep olan hastalıkların kontrol stratejilerinin oluşturulmasına, geliştirilmesine yardımcı olacak araştırmalara öncelik vermek.

Mevcut kontrol ve teşhis metotlarının modernizasyonuna yardımcı olacak araştırmalara öncelik vermek vesaire gibi gidiyor.

Araştırma ve teknoloji politikalarını tartışırken mevcut durumu irdeleyip sonra çözüm yollarını önermek istiyorum.

Araştırma ve teknoloji politikalarını tartışırken mevcut durumu irdeleyip ona göre çözüm yollarını önermeyi planlıyorum. Arkadaşlarım o kadar güzel ifade ettiler ki, ancak tarım sektörü ülkemizde farklı yönlendirmelerle, ekonominin itici gücü olma vasfını yitirmeye başlamış, her geçen gün büyüyen yapısal ve dış sorunlarla karşı karşıyadır. Sanayileşme, tarımdan özkaynak almaktadır, bu, gözardı edilmektedir. Tarım kesimi, verimsiz işletme modeline sahip olduğundan, yeni teknolojilerin üretim potansiyeliyle rekabet etme gücünü yitirmektedir.

Tarım kesimi, üretimi artırıcı yönde örgütlenememiş, bu nedenle verim düşük olduğu için maliyetler, dünya rekabet fiyatlarının, sınırlarının üstünde gerçekleşmektedir. tarımda kullanılabilir doğru, güvenilir veri tabanı olmadığı için, projeksiyonların yapılması, bir ölçüde makro plan çalışmalarına ağırlık verilmesi sınırlıdır veya olanaksızdır.

Araştırmacı veya insana yatırım politikaları eksik veya hedefsizdir. Bu konularda arkadaşlarım aynı noktaları vurguladılar. O halde çözüm yollarını vurgulamaya çalışırsak, Tarım Bakanlığı, Orman Bakanlığı, üniversite, TÜBİTAK, proje ve araştırmacı bazındaki ilişkileri düzenlemelidir. Kaynak tek elde toplanmalı, araştırma kurumlarında nitelikli elemanın tutulmasına yönelik özlük hakları geliştirilmelidir. Bu konuda birtakım çalışmalar mevcuttur.

Araştırma politikası araştırmacıyla mümkündür. Bu nedenle, teknik ve araştırmacı personel yetiştirilmesini sağlayacak bir eğitim sisteminin geliştirilmesi ve gerçekleştirilmesi yolları mutlak aranmalıdır. Yüksek lisans ve doktora çalışmaları belirli bir programla yapılmalı, TÜBİTAK, vakıf ve çeşitli kuruluşların verdikleri burslarda ulusal hedefler belirlenmelidir.

Üniversite ve araştırma kuruluşlarının sadece bugünün tarımsal konularına yanıt verecek bir şekilde değil, daha üst düzeyde ve geleceğe dönük konularda da yoğunlaşarak bir makro plan çerçevesinde çevre boyutu kısıtları altında öncelikleri belirlenmelidir.

Ulusal tarım politikasının oluşturulmasıyla araştırma gereksinimi zaten ortaya çıkar. Bir ülkede yayınlanan bilimsel mecmuaların sayısı ve kalitesi, o ülkenin bilim politikasının varlığının bir göstergesidir. Yabancı dilde yayın üzerinde dikkatle durulmalı, Türkçenin bilim dili olmasına özen gösterilmelidir. Türkiye bilim dünyasında sadece dünya bilim düzeyine katkı yaparak değil, kendi içindeki araştırmacılarının kendi lisanında

ürettikleriyle de saygınlık kazanabileceğini gözden uzak tutmamalıdır. Bugün Sovyetler Birliği, Fransa, Almanya'da kendi lisanslarıyla insanlar yayınlarını yaparlar, ama diğer ülkeler onları İngilizceye ve başka lisanslara çevirirler. O nedenle, kendi insanına hitap eden bilim dilinin oluşturulması mutlak zorunludur.

Araştırma şirketlerinin kurulması, risk sermayesi desteğinin verilmesi, araştırma teknoloji gelişiminde hız sağlayacaktır. Devletin yükünü azaltacak ve doğru politikalar oluşturulması sağlanacaktır.

Necati Tosuner'in bir sözünü söyleyeceğim; "Sözcük bilmeyen düşünemez, düşünmek dil ile olur, düşünmek ile dil gelişir, gelişen dil daha iyi düşünür". Düşünceyi sevmeyenler dilin gelişmesini istemezler. Düşünen, sentez yapan, araştırmacı, çalışkan genç nesillerin yetiştirilmesi araştırma politikalarının temelini oluşturmalıdır.

Teşekkür ederim.

Dr. Coşkun SAYDAM

Efendim, hep biliyoruz ki insanlık tarihi 10 bin yıllık bir süreç ve bu süreç içinde günümüze kadar teknolojinin hayat verici, başdöndürücü bir hızla geliştiğini görüyoruz. Aslında insanlığın yerleşik düzene geçmesiyle başlayan tarımsal faaliyetlerde günümüze kadar da tarım teknolojisinde oldukça büyük bir gelişmenin yaşandığı gerçek; ama, belki diğer bilim dallarıyla karşılaştığımızda tarımın bu kadar hızlı geliştiğini yadsıyabiliriz veya olmadı diye düşünülebilir. Ne var ki, özellikle insanlık tarihi kadar eski olan bazı yöntemlerin son 20-25 yıl içinde başka bir boyut kazanarak, özellikle tarım alanında ve sanayide geldiği nokta, bundan sonraki tarımsal gelişmeleri daha hızlı bir noktaya getirecektir.

Bütün bu süreçte insanın tarımla uğraştığı süreçten başlayarak günümüze kadar devamlı tek bir amaç var, bu amaç; daha fazla üretmek daha kaliteli üretmek ve daha ucuza üretmek. Bu amaç için insanlık belki bir ayıp da olsa söylemek zorundayız, doğayı hoyratça tahrip ederek kullandı. Ormanları arazi kazanmak için açtı, daha fazla kimyasallar kullandı. Belki de tarımı bu şekilde biraz daha karmaşık bir yapıya doğru taşıdı.

Bu noktada yine bunlara çözüm bulacak ve 21. yüzyıl içinde bugünün iki katına yükseleceğinden sözünü ettiğimiz dünya nüfusunun beslenmesi de yine biz tarımcılara düşen bir olay. Artık ülkelerin siyasal sınırları büyük ölçüde ortadan kalkma sürecine girdi, daha sevecen, daha dost ilişkileri olan insanlar görmek istiyor dünya. Bu noktada artık odalarımıza kadar gelen, te-

levizyon ve basından izlediğimiz, kendimiz tok olsa da tarımcılar olarak onur duyacağımız dünyadaki çok az sayıdaki kendi kendine yetebilen bir ülke olmakla beraber, başka yerlerdeki insanların açlığını da duymak, o acıyı hissetmek onlara bir şeyler verebilmek zorundayız. Bunun yolu, dünyada, elbetteki ülkemizde de araştırmadan geçiyor. Çünkü, dünyada, ülkemizde de görülmüştür ki, ithal teknolojiyle bir yere varmak, bel bağlamak mümkün değil. Bunun mutlaka tarımın yapısından; her yörenin, her ülkenin farklı ekolojilerinden kaynaklanan bir zorunluluğu var. Mutlaka bu teknolojiyi dışarıdan alsanız dahi adaptasyonunu arayacaksınız, bunu yapmadığımız zaman da bedeli var.

Ülkemizde bu yıl tarımsal öğretimin 146. yılını kutluyoruz, bu süreç içinde bilinen yazılı noktasından başlayarak elbetteki tarım alanında da çok büyük mesafe alındı. Üniversitelerimiz, özellikle cumhuriyet dönemiyle beraber kurulan çok sayıdaki tarımsal araştırma enstitüleri ve orada çalışan değerli meslektaşlarımızın bugünlere getirdiği ülkemizdeki tarım noktası. Ama bunları incelerken, evvelâ kuruldukları ve fonksiyonel oldukları dönemden bugüne kadarki başarılarıyla ürettikleriyle de biraz ölçmek lâzım. Eğer bunu sağlıklı inceleyebilirsek ve sağlıklı sonuçlar elde edebilirsek, sanıyorumki zaman zaman gündeme gelen ve hattâ "biz objektif olmayız, yabancı gözler daha objektif olur" düşüncesiyle dışarıdaki birtakım danışmanlık şirketlerine para ödeyerek yatıracığımız birtakım etüt veya organizasyon modeli aramaya da ihtiyaç kalmayacaktır. Bu konum içinde tarımın tarımsal araştırmaların ana öğelerinden biri olan pratiğe yansıma şansları neler olmuştur ve bunda belirli başarıları ortaya koymuş kurumların statüleri nasıl gelişmiştir, buna bakmak lâzım. Bence bunun temel unsuru, ana ögesi, araştırma çalışmalarıdır. Burada önemli olan bakanlık-araştırma-yayım ve üretici ilişkisidir. Bu organik bağı sağlıklı olarak kurabilen ve statüsünü buna oturtabilen kuruluşlar ülkemizde başarılı olmuştur ve pratiğin beklentilerine günün ve dönemin standartlarında teknolojilerle cevaplar verebilir.

Bu kapsam içinde özellikle Toprak-Su, belirli tarımsal araştırma enstitülerimiz ve mücadele teşkilâtını özellikle belirtmek isterim. Çok riskli olan, belirli sorunlarıyla beraber güncel olan bir mücadele konusunda belki ilk bilimsel anlamdaki laboratuvarlar olarak 1912'li yıllara taşınan rahmetli hocalarımız özellikle Ertan tarafından kullanılan laboratuvarları bir yana bırakırsak, kurulmuş olan enstitülerimizin özellikle bünyesel otokontrol sistemlerin getireceği sağlam yapı ve teşkilâtıyla, yani sistemin bütünlüğü içindeki yönleriyle ülke tarımına önemli katkılar verdiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Burada kurmamız gereken daha sağlıklı, daha iyi, daha güçlü, faydalı teknoloji üretme yönünde özellikle birdenetim mekanizmasının kurulmasına ihtiyaç olacak sanıyorum. Bu denetim mekanizması, kanımca yayımcı kuruluşla araştırmanın birbirini denetleme unsuru olmalı, bu getirelebilmelidir. Yayın neleri beklemektedir, pratik neleri beklemektedir, üretilenler ve pratiğe verilenlerin başarıları, bizzat onların uygulayıcıları tarafından sonuçlarıyla araştırma kuruluşlarına aktarılacak, belirli ortamlarda tartışılabilir bir sistemin oturması lâzım. Bunu gerçekleştirebildiğimiz takdirde, teknolojinin geliştirilmesinde birtakım alınabilecek teknolojilerin bünyeye daha iyi adapte edilmesinde büyük mesafeler alacağız.

Son dönemde bir biyoteknoloji kavramının giderek ortaya çıktığını ve bir özlem haline geldiğini görüyoruz. Sayın Durutan'a aynen katılıyorum. Hiç kuşkusuz tarımda daha sağlıklı materyallerin elde edilmesi, daha fazla ürün elde edilmesi bakımından önemli bir teknik, ama bir araç. Aynı zamanda dikkatle izlenmesi ve seçeneklerinin, politikalarının da çok iyi planlanarak alınması ve uygulanması gerekir. Çünkü, biyoteknolojinin de kendi içinde getirebileceği birtakım sorunların yaşanabileceğini ve bugün belki bazı tekniklerde karşılaştığımız problemlerden daha büyük bazı sorunlara da yol açabileceğini gözardı etmemek durumundayız.

Doç. Dr. Mengü GÜLER

Efendim, şu ana kadar yapılan konuşmaların ışığında önemli bulduğum üç ana konu üzerinde tarımsal araştırmaların mevcut durumunu incelemek istiyorum. Bu konular kalite ve kantite açısından tarımsal araştırmaların değerlendirilmesi olup, organizasyon açısından ve araştırmacı kimliği açısından özetlemeye çalışacağım.

Kalite ve kantite açısından; önce kalite açısından bugüne kadar tarımsal araştırmalar başarılı olmuşlar mı, olmamışlar mı; bunu fazla ileriye gitmeden son 10 - 15 yıl içinde ve kendi aralarından bir iki örnekle cevaplamaya çalışacağım.

Türkiye'de işlenen tarla alanı 24 milyon hektardır, 1950'lerden 1990'a kadar en ufak bir değişiklik olmamıştır. acaba olmamış mıdır? Son 10 yılda sessiz sedasız Çukurova ve Antalya bölgesine yarım milyon hektar eklenmiştir, ikinci ürün çalışmalarıyla soya ve mısır üretimi için. Aynı şekilde, Orta Anadolu Bölgesinde son 10 yılda 3 milyon hektar eklenmiştir. Yalnız nadas alanlarının değerlendirilmesi çalışması suretiyle. Yani, tarımsal araştırmacılar kısa sürede 3, 5- 4 milyon hektar alanı Türkiye'ye eklemişlerdir, her ne kadar istatistiklerde alan olarak görülmezse de. Verim ola-

rak bakarsak; 10 sene önce en yüksek verimli buğday olarak gördüğümüz, 220 - 39 çeşidi 200 kilo potansiyeldeyken şimdi yüksek verimli, hastalıklara dayanıklı ve aynı zamanda çok yüksek kaliteli 400 - 450 kilo kuruda verim elde etmek mümkündür. Yani, araştırmalar, kalite olarak çok ilerdedir.

Kantite olarak neredeyiz; elimde FAO'nun bir çalışması var, Sayın Abak Hoca'nın dediği gibi, kişi başına tarımsal harcamaya ayrılan para ve 1 milyon kişiye düşen araştırmacı nüfusu. Kişi başına araştırmaya ayrılan paradaki 84 ülke arasında Türkiye 60. gelmektedir.

Türkiye ile birlikte aynı grupta olan ülkeler Sudan, El Salvador, Uganda, Mısır, Suriye, Tayland, Peru ve Jamaika'dır. Bu oran Libya'da 1. 5 katı Türkiye'nin, İran'da 2 katı, Yunanistan'da 3 katı, Yugoslavya'da 3. 5 katı, İtalya'da 4 katı, Fransa'da 8. 5 katıdır. Aynı şekilde 1 milyon kişiye düşen tarımsal araştırmacı -yalnız tarımsal araştırmacı - sayısı olarak Türkiye yine 84 ülke arasında 68. dir ve beraber bulunduğu ülkeler; Zambiya, Bangladeş, Pakistan, Uganda, Filipinler ve Kamerun'dur, yani araştırmacılarımızın ne kadar zor şartlar altında, ne kadar başarı elde ettiği buradan da ortaya çıkmaktadır.

Araştırmaların organizasyonu konusu; araştırmalar Türkiye' de mevcut durumuyla Araştırma Genel Müdürlüğü, Köy Hizmetleri, Çaykur, Tekel, Şeker Fabrikaları, TMO, TÜBİTAK, Atom Enerjisi, Ziraat Fakülteleri, Veteriner Fakülteleri ve özel tohumculuk şirketleri tarafından götürülmektedir. Son 10 yılda yalnız ve yalnız bir kere bir konsensusa varıldığını tahmin ediyorum. Bütün konuşmacılar, tarımsal araştırmaların tek çatı altında bulunması gerektiğini söylediler. Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü, Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü, Zirai Mücadele ve Pamuk İşleri, ayrı araştırma alanıymış 10 yıl önce, şimdi bunlar Araştırma Genel Müdürlüğü bünyesinde, fakat diğerleri bireysel olarak götürüyor ve bu da şunu getiriyor. Olaylara makro düzeyde yaklaşmadığı, projeksiyon altında görülemediği için, bir politika üretilemiyor, çünkü hepsi aynı dalda. Politika üretilmeyince herhangi bir konuda bir senteze, bir bilgiye ihtiyacınız olduğu zaman biz işin kolayını bulduk galiba, dışarıdan uzman getiriyoruz, bir ihale açıyoruz ve bu uzman geliyor, çeşitli kuruluşlardan bilgileri toparlıyor sentezliyor, ondan sonra da tekrar bize veriyor. İşte sonuç budur. Yani, burada tek çatı altında toplamayı tekrar vurgulamak istedim.

Araştırmacı kimliği konusuna gelince; bugün bir ziraat fakültesinde bir teknik eleman araştırma görevlisi olarak başlıyor, yürüttüğü çalışmalar sonunda uzman, doktor, doçent ve profesör unvanlarını alarak, unvanının getirdiği yetki ve sorumluluklara sahip oluyor. Araştırma enstitülerinde ise bir eleman doktor, doçent ve hatta profesör bile olsa, eğer idari bir görevi

yoksa, bakanlık gözünde yasal olarak sıradan bir teknik eleman statüsünde değerlendiriliyor. Eğitim, bilgi ve deneyim birikimi kesinlikle dikkate alınmıyor.

Kolay yaşamın tercih edildiği bugünün ortamında, araştırma kuruluşlarından birine girecek ve bakanlıktaki diğer teknik elemanlarla aynı imkânlarla sahip olarak çalışacak bir kimseden hem tarlada, laboratuvarında veya ahırda çalışması, hem doktorasını tamamlaması, hem sürekli iç ve dış yayınları izleyerek kendini yenilemesi, hem yayımcı olarak hem çiftçileri eğitmesi, hem de bilimsel yayın yapması bekleniyor. Bu durumda çoğu kaliteli teknik eleman araştırmalara gitmemeyi tercih ediyor, gidenlerin de önemli bir bölümü en kısa sürede idari bir göreve kapağı atıp hem bu baskılardan kurtulmayı, hem de kendisini diğer arkadaşlarından üstün duruma getirecek bir unvana sahip olmayı tercih ediyor. Araştırma kurumlarında araştırmacıların idari bir göreve getirilmeleri için belirli özelliklerinin aranmamasının dar kadrocu zihniyet taşıyanların işlerini ne kadar kolaylaştıracağı da ayrı bir gerçektir.

Bir yandan kaliteli eleman bulabilmek ve muhafaza edebilmek, öte yandan, araştırma kuruluşları için çok büyük önemi olan bilgi ve deneyim birikimini en iyi biçimde değerlendirmek için bir çözüm yolu olarak ve araştırmacı olmanın en az yöneticilik kadar cazip hale gelmesini sağlayacak bir yaklaşımı getirmek istiyorum. Bu yaklaşımla, personel alanında yapılacak bir değişiklikle eğitim ve deneyimin derecelendirmede dikkate alınacağı, gösterge veya ek göstergenin teknik elemana göre daha yüksek tutulacağı, araştırma kuruluşlarında yönetici olmanın belirli koşullara bağlanacağı bir araştırmacı sınıfının yasaya ilâve edilmesini bir çözüm yolu olarak görüyorum.

Dinlediğiniz için teşekkür ederim.

BAŞKAN- Teşekkür ederim.

Şimdi sorulara geçiyoruz: Sayın Yaşar Bilgin'in Sayın Oktar'dan sorusu var: "Araştırmacılar nasıl onore edilebilir? Araştırmacılar, hangi müessesenin koruyucu şemsiyesi ve güvencesi altındadır?" Ancak önce, sayın Prof. Dr. Akif Kansu'nun katkıları olacak.

Prof.Dr. AKİF KANSU

Sayın Başkan, değerli meslektaşlarım sunulan bildirimler için arkadaşlarımıza teşekkür ediyoruz, birçok konularda bizleri aydınlattılar. Ancak, bazı tarihleri değiştirmek veya eksik bıraktıklarını tamamlamak zorundayım.

Ankara'da Yüksek Ziraat Enstitüsü 1933 yılında kurulmuştur, 1936'da değil ve öğretim yanında araştırmaya da o kadar önem veren ve Türkiye'nin belki de ilk diyeceğimiz üniversitesidir. Çünkü, İstanbul Darülfünunu da üniversiteye 1933'te dönüştürülmüştür. Ankara Üniversitesinin kuruluşu olan 1946, aslında Ziraat Fakültesinin Ankara'da kuruluş tarihi değildir. Ziraat Fakültesi, Ankara Üniversitesine 1948 yılında katılmıştır.

19. yüzyılın sonlarında ve cumhuriyetin ilk yıllarında kurulan müesseselerden söz edilirken ve daha sonraki cümlelerde sayın konuşmacı hep bitkisel üretim enstitülerinden söz etti, ama bunların yanında onlar kadar önemli bitki koruma, diğer adıyla zirai mücadele enstitüleri de vardır, ki, bunlardan Adana Zirai Mücadele Enstitüsü ve Bornova Zirai Mücadele Enstitüsü 1931'de kurulmuştur, Ankara Mücadele Enstitüsünün kuruluş tarihi ise 1934'tür. Aynı şekilde zirai mücadele kadar bu memleketin tarımına katkıda bulunan diğer başarılı kuruluş da Toprak Su Genel Müdürlüğü idi. Bu iki genel müdürlüğün de bugün adeta yok edilmiş olması benim görüşüme göre, Türk tarımına vurulmuş tarih içindeki en büyük darbedir .

Agro endüstri ve buna benzer kelimeler kullanılıyor, tarihi bir hatıradır, 1963'te İsrail'deki Ziraat Fakültesi Dekanı, tarım ekonomistiydi; kendisi bu iki kelimeyi birleştirerek agrindus diye bir kelime türettiğini ve bunun lügatlara geçtiğini bana söylemişti ve lügatı da bana göstermişti. Dolayısıyla, agro endüstri diye birisi Latince yahut da latin kökenli bir kelimedenden Türkçeye çevrilmiş bir kelime yerine belki de bu agrindus terimini kullanmakta yarar görüyorum. Teşekkür ederim efendim.

Murat OKTAR

Sayın Bilgin'in sorusu tebliğimin içinde vardı, nasıl onore edeceğiz; en başta böyle toplantılarda ismini zikredeceğiz, hatırlayacağız. Bilimsel toplantılarda referans göstererek onore edeceğiz. TÜBİTAK gibi bir müessesede arada bir aday göstereceğiz üzülmememiz için. Ben üzülüyorum şahsen, çok az ziraatçı hocamız, bilim adamımız TÜBİTAK tarafından ödüllendiriliyor. Hangi klikler çalışıyor bilmiyorum, ama kanımca bazı şeyler var. Demin verilen sayılara dikkat ettiğimizde, 2500'e yakın araştırmacıdan bahsedildi, bunun 1100 tanesi Tarım Bakanlığı ve diğer ilgili kurumlarda uygulayıcı araştırmacılar, 1100 tanesi de üniversitedeki araştırmacılar. Diğer sektörlerdeki araştırmacılara baktığınızda TÜBİTAK'tan verilen ödüller arasında meslektaşlarımıza verilenlerin sayısı çok az. Gerekçesini bilmiyorum, belki Sayın Hocamız, TÜBİTAK'ta çalıştığı için bize açıklama yapabilir veya paneldeki TÜBİTAK temsilcisi arkadaşımız cevap verebilir.

Araştırmacı tipini tarif ettiğimiz zaman, söylemeye çalıştığımız belki hayalci, belki üretken, belki biraz romantik, ütöpik, ama öyle kişi olmazsanız

zaten araştırıcı olamazsınız, yeni fikir ancak öyle kişiden gelir. Öyle kişileri tatmin etmek çok kolay, parayla değil, bu toplantıya geldiği zaman ismini teşekkürle anmak yeter belki. Bir kitabını imzalatmak onun için bir onurdur, ondan çok mutlu olur veya arada bir Tarım Bakanlığı düşünür belki bunu, yeni araştırma genel müdürlüğümüz için de düşünülebilir; gerçekten bazı kişilere bazı unvanlar verilir. Örneğin; şu tip projeleri bitirmiş kişi bölüm başkanı olabilir denir, şu safhalardan geçmiş olan asistan, ancak proje lideri olabilir denir; veyahut da şu kişileri şu safhalara getirip şu ulusal projeleri bitirmiş kişi enstitü müdürü veya araştırma genel müdürü olur denir, o zaman onore edersiniz. Ama, gerçekten bunları yapmış kişileri tarif edelim diyorum ben. Görevlerini, niteliklerini, niceliklerini, sorumluluklarını, kimden emir alıp kime emir vereceklerini tarif edelim. O zaman araştırıcıyı onurlandırabilirsiniz.

Araştırmacılar hangi müessesenin koruyucu şemsiyesi ve güvencesi altındadır sorusunun cevabını ben kendim tarif edecekssem, bilim şemsiyesi. Bundan başkasını bilemiyorum. Teşekkür ederim.

BAŞKAN- Teşekkür ederim.

Buyurunuz efendim.

Nurten DENİZ

Türkiye olarak 21. asra girdik sayıyorum ve 2000'li yıllar ötesinde, bundan sonra ulusumuzun Türkiye'nin yeraltı ve yer üstü kaynaklarına, kendi öz varlığı bitkisine, bu halkı besleyen hayvanına, Anadolunun bugüne kadar bütün kaynaklarına sahip çıkmasını, tabii bu arada ziraat yüksek mühendislerine de sahip çıkmasını diliyorum en başta. 1980'li yıllara dönüyorum, meslek dışı olmasına karşın Sayın Gülten Kazgan bulunduğu bir bilimsel sempozyumda iktisatçı olarak dedi ki;

"Acaba bu Zirai Mücadele Genel Müdürlüğünün, Toprak-Su Genel Müdürlüğünün başında, hiç mi dünyadaki olayları takip eden, bunları anlayacak düzeyde lisanı olan bir üst yönetici yokdu? Çünkü, dünyada bilinen tarım ürünleri fazlalarını ne yapacağını bilemeyen dış uzmanların baskısı ile Türkiye'deki kamu tarımsal araştırmalarının bu şekilde reorganizasyon ismi altında yok edilmesi, işlemez hale gelmesinde etkindir." Bu arada Orköy'ü, bunlarla müşterek çalışmaya başlayan ve çok çeşitli tarımsal kuruluşları, kamu kuruluşlarını da içeren konuşmasını yaptı.

İlk yerim Toprak-Su Sulu Ziraat Araştırma Enstitüsü, řa anda Toprak Gübre'deyim, Türkiye'yi dolaştım.

Sayın Kaşka Hocamız, Çukurova'ya geldikten sonra yaptığı çalışmaları anlattı ve gerçekten çok değerli çalışmaları var. Tabii kendi üniversite çalışmalarını aktarırken Sayın Hocamız çok değerli bilgileri verirken, o zamana kadar, yaklaşık 20 yıldır Çukurova'ya hizmet veren, Toprak-Su'nun ilk nüvesini kuran Muzaffer Alap'dan hiç söz etmedi- ki bizce Türk Ulusu için Atatürk ne ise, Muzaffer Alap Türk tarımı için bir Atatürk'tür. Bu kişinin Tarsus Sulu Ziraat Araştırma Enstitüsü bünyesinde bir avuç araştırmacıyla çağın, o zamanın, ki 1946'larda, bugün dahi geçerliliğini korumakta olan, bütün ülkelerde yapılmakta olan toprak ıslahı, bitki yetiştirme ve tarımın bütün diğer konularında barakalarda araştırmaya başladığını, eşek sırtında köylere gittiğini ve çok cüzi maaşından sırf oradaki köylüleri çağırmak için cebinden ödediğini biliyoruz ve o dönemlerde Alifakı çorağında hiçbir ürün yetişmezken, dünya literatürüne geçen, bu 6-7 senelik çalışma sonunda hem de çeltik tarımı yaparak, ki bu gün dünyada birçok ülkede görüyoruz, 1970'li yıllarda bu çalışmadan dünya haberdar olmuş, sempozyuma çağırmışlardır. Sayın Nâzım Dumlu belki bunu daha güzel anlatacak, çeltik tarımını ıslah etti. Bugün Alifakı'ya gittiğinizde çeltik tarımının yapıldığını görürsünüz. Toprak-Su, 1 sene 8 ay süren temel eğitim verirdi. Araştırmalar başarılı olursa bugünlere dek sürer ve geçerliliğini koruyan, eskimeyen bilimsel bulgular varsa ve yurt düzeyinde ve Çukurova'da bunlar kullanılıyorsa bunun altında yatan, disipline olan araştırmadır. Toprak-Suda ekol olarak söylüyorum, doktorsuz, mastersız, ama yüksek ziraat mühendisiydik o zaman; ve belki hiç yurt dışına gitmeyen, hep kırsal kesimde hizmet veren bu arkadaşlarımın yaptığı bu çalışmalar hâlâ geçerliliğini koruyor. Bu iş disiplini, bu tüzük ve yönetmelik bugün hâlâ örnek alınacak bir disiplindir.

Bir gün önce Fransız ve Amerikalı uzmanı dinledik, bize ne diyorlar; ortaçağdan beri isimlerini bile koymuşlar, bugün Nedret Durutan arkadaşımızın çok güzel sunuşuyla yine değindiler, bugün hakikaten aynı isimle bütün tarımsal araştırmaları muhafaza ediyorlar çağa uydurarak, geliştirerek ve ismini bile bozmuyorlar.

Çukurova'da isimsiz ziraat mühendisleri diyorum, ben Anadolunun sesiyim, ben Ankara'da bile kırsal kesimde hizmet yaptım, Ankara'nın köylerinde hizmet yaptım, yine Ankara dışında hizmet görüyorum. Ben, Türkiye'deki kırsal kesimin sorunlarını şu anda tabii size aktaramıyorum, birçoklarınız biliyor, benden iyi bilenler de var, ama tartışmamız lâzım onları bu çağın ışığında ve 20 sene önce, 1967 haziranıdır Çukurova Ziraat Fakültesinin kuruluşu. O gelinceye kadar Çukurova'da temel ürünlerde gübre veriş, tatbik zamanı, sulama çalışmaları ve ikinci ürün çalışmaları, soya başta olmak üzere ilk defa Toprak-Su Araştırma Enstitüsü tarafından

yapılmıştır. Çukurova'dan Antalya'ya kadar olan yörede, İzmir, Antalya ve Çukurovada üç arkadaşı, bir tanesi benim, 200 bin ton tohumluğu çiftçi kontrolü tarlalarında temin ederek insan üstü gayretle saat 6'da başlayıp cumartesi-pazar, bayram çalışıp Toprak-Su'nun o çok çileli yıllarında üretmiş insanlardandır ve taban fiyatların bile tetkikinde bizi telgrafla çağırırlardı Ankara'ya. Kendimi abartmıyorum, övmüyorum, ama bu isimsiz ziraat mühendislerinin Çukurova Ziraat Fakültesi kuruluncaya kadar birçok temel sorunda tarla denemeleriyle ova çapında sonuçları vardır. Çileği bulmuşlardı, Ankara'da tanıtmışlardı, ilk defa onu Arife Karcıoğlu isminde bir ablamızın, sonra Seniye Çınar ablamızın çok üstün gayretleriyle ve Toprak-Su'da öğrendikleri teknikleri geliştirerek uygulama ile araştırmayı birleştirerek, daha şu anda ismini söyleyemediğim, çok sayıda arkadaşlarımızın çabasıyla belli bir düzeye gelmiş, dönümden 30 kilo alınan ürün 1967'lilerde 300 kiloya varmıştır. Aynı şekilde zirai mücadele teşkilâtı; o zamanlar ziraat mühendisi, bugünlerdeki gibi bir varoluş savaşına sürüklenmemiştir. Toplumda en etkin görevi gören, çiftçinin arkasında değil, yanında olmaya çalışan, Çukurova'da çiftçilerin büyük çoğunluğu yurt dışında kendisi bizzat ziraat mühendisi olarak eğitim görüp çiftliklerine dönen kişilerdi. Biz, onların arkasında olmamaya, yanında olmaya çalışıyorduk ve Toprak-Su 25 sene bütün ülke düzeyinde nüvesini anlattığımız Tarsus gibi, Konya ve kırsal kesime her yerde hizmet götürdü. Gübre kanunu, gıda kanunu en kısa zamanda çıkarılsın diyoruz. Yalnız Toprak-Su ve Zirai Mücadele değil kapatılan. Türkiye'de şu anda Uluslararası Mısır Araştırmasının bulunduğu çeşitlerle beraber Türk ziraat mühendislerinin Adapazarı Mısır Araştırma Enstitüsü ve diğer araştırma enstitülerinde bulmuş olduğu mısırları, Türk melezlere, örnek veriyorum. Türk ziraat mühendisi bu yapısal bozukluklara, bütün bu moral bozucu ekonomik zorluklara rağmen hâlâ işlevini sürdürmeye çalışmakta ve Uluslararası Mısır Araştırmasının bulunduğu çeşidi seçenler, daha doğrusu dışarıdan ithal edenler hâlâ ziraat mühendislerimizin bulunduğu Türk melezlerine geçememiştir. Buğday da aynı. Daha sonraki konularda Türkiye' deki tarım potansiyelini nasıl teknolojiye dönüştüreceğimiz gündeme gelecek, ama diyoruz ki; gıda kontrol laboratuvarlarımız, sertifikasyon enstitülerimiz, Nazilli örneği gibi kapatılan pamuk araştırma enstitülerimiz açılmalıdır. Atatürk devrinde açılan, dünyada orta çağlara kadar dayanırken tarımsal araştırmalar Türkiye'deki tarımsal araştırmalar tekrar gözden geçirilmeli, varsın eski isimlerini taşıyın, yeni isimleri taşımak şart değil. Bakın uluslar ne yapıyorlar; şarabın eskisi gibi bilim eskimiyor, onlara sahip çıkıyorlar, biz de çıkalım. Biz de pamuk araştırma enstitülerimizi, bakliyat enstitülerini işler hale getirelim. Zirai mücadeleye bağlı karantinaları işler hale getirelim. Çünkü hayvan ve tohum kontrolsüz giriş çıkışları bunda var. 1963'lerde çıkarılan tohumla ilgili kanu-

nu sonradan çeşitli gerekçelerle kaldırdık. Hiçbir kesimi şu anda kişisel suçlamaya girmiyorum, ama diyoruz ki, bu tohumculuk kanunu çıkarılmalıdır, sertifikasyon enstitüleri kurulmalıdır, koskoca Tarsus'ta Çukurova'ya hitap eden koskoca bir kuruluş, tohum sertifikasyon kuruluşu, yalnız pamuk için değil, çeltik için de ve bakınız geçen seneden beri Vietnam Savaşında Amerikan kamuoyunun kullandırmadığı pirinçler, eskimiş tarım ürünleri fazlaları Türkiye'ye geldi ve Türk çeltik üretiminde azalma vardır, kuru fasülye üretiminde azalma vardır. Eğer gerçek istatistikleri öğrenirsek tarım ürünlerindeki büyük azalmalardan korkuyorsunuz, rastgele plansız, teknolojiyi transfer ediyoruz veya biz fiyatları düşüreceğiz ismi altında gelmiş tir serbest ekonomi diye. Biz müdafaasız bir pazar durumundayız, anti tröst kanunların çıkarılacağını umuyoruz.

Bu kurumların kapatılmasından beri ikili görüşmelerle sadece deşarj oluyoruz kendi aramızda. Konuları bütün boyutlarıyla getirecek, şimdi hatta bu reorganizasyonlar başlarken dış ne kadar uğraşırsa uğraşsın, dış ekonomiler bizi, ne kadar kendi tarım ürünlerine, kendi geri totaliter rejimlerine Türkiye'ye transfer etmek için uğraşırlarsa uğraşsınlar eğer biz, karşı koyabilseydik, Atatürk devrinden beri çeyrek asrı tamamlayan bu kuruluşların başındakiler sorsalardı bu kadar çalışan insanlarına, eğer bir araştırma yapsalardı, bir karşıkoyuş olsaydı üniversitemizde ne kadar YÖK olursa olsun, koskoca kuruluşlar birkaç saatin içinde ertesi sabah uyandıığımızda isimleriyle cisimleriyle kalkmış olduğunu duyduğumuzda bir reaksiyon gösterseydik; görüyoruz televizyonlarda ABD'de kıyamet kopuyor, hemen pankartlar taşıyor, ama bütün bunlar yapılmadı. Şu anda lütfen herkes özelleştirisini yapsın. Düşünsel kirlilik var her şeyin üstünde ve böyle olmayanlar sürülmüştür, yok olmuştur, evet, yani vatanını en çok seven insanlara vatan haini denmiştir yıllarca. Bütün bunlar yeniden yaşanmamalı 21. asır Türkiye'sinde.

28 senedir kırsal kesime hizmet götüren kendimi bir er gibi hissediyorum, sıra mühendisi lâfını beğenmiyorum, taşra lâfını kabul etmiyorum. Ziraat yüksek mühendisi bizim mesleğimizin ismi, sıra mühendisi lütfen demeyiniz, sıradan mühendis lütfen demeyiniz. Birçok mühendislik dalları, varoluşlarını topluma kabul ettirmiş, ama Türk Ziraat Mühendisleri şu anda tekrardan, yeniden varoluş savaşını vermek zorunda bırakılıyorlar.

Sonsuz saygılar sunuyorum.

BAŞKAN- Teşekkür ederim.

Değerli arkadaşlarım, Nurten Hanımın değindiği noktalar, hepimizin içinde olan noktalar, ama zamanın çok kısa olması nedeniyle bu konulara tek tek değinmiyoruz. Tabii bir Muzaffer Alap unutulmuş bir isim değil, Nazım

Dumlu unutulmuş isimler değil, onların isimlerini her zaman söylüyoruz, her zaman onore ediyoruz. O ekolü hiçbir zaman yadsımıyoruz, bunların hepsi gerçek; ama, bunun yanında, başka yerlerde de ziraat mühendisi arkadaşlarımız var. Onun için, başlangıçta Türkiye'de, 60 milyonun doyabilmesi, ihraç edebilmesi, tarımda çok iyi seviyede olması, ziraat mühendislerinin şerefidir veyahut da onların eseridir dedik ve hepsini bir çatı altında topladık. Yoksa, benim tek tek bütün ziraat mühendislerinden bahsetmem gerekiyordu, ona da imkân yok tabii.

Efendim, sonuca geliyoruz, bu durumda, konuşmacı arkadaşlarımızdan bu konulara değinmek isteyen var mı?

Buyurun Sayın Abak.

Prof. Dr. Kâzım ABAK- Ben bir düzeltme yapmak istiyorum. 1933 - 36, Hocam haklı, 33 rakamı doğru, benim metnimde de öyle bir yanlışlık varsa dil sürçmesindedir sadece. İkinci konuda da öyle, konuşurken bazen kısaltma yaptık, 46'da Ankara Üniversitesinin kurulmasından sonra dedik, ki 48'de bunun sonrasının içinde. Bunlar dil sürçmesi.

Sadece bir konuyu atladım, burada da öğrendim, araştırmama rağmen bulamamıştım. Bitki koruma ile ilgili kuruluşlarımızın ilk kuruluş tarihini de burada öğrendim. O katkınız için teşekkür ediyorum.

İkinci konu, siz dikkatimizi çekmiştiniz TARIŞ, kooperatif vesaire gibi kuruluşlara. Ben onların hepsini özel sektörün içinde topladım. Üretici birlikleri, kooperatifler ve özel sektör olarak bir araya getirmiştım. Bunları düzeltmek veya topluluğa duyurmak istedim.

BAŞKAN- Teşekkür ederim.

Efendim, ben de bu durumda zamanı daha fazla geçirmemek için toplamak istiyorum kısaca.

Değerli arkadaşlarım, bir kere herkesin bilmesinde yarar .. Hükümetin, devletin, bizlerin, başında olan kimselerin ' Türkiye'de ziraat mühendislerinde yeterli bilgi ' vardır, yeterli deneyim vardır. Değişik yer' biz ziraat mühendislerine siz ısmarlayı elma verin, şu kadar ton buğday verin; b pabilecek durumda. Onun için, dışarıdan cide de etmiyor, ama fazla da onurlandırın. gelip bilgileri bizden alıp başka yerlere ak aslında şerefın bizim olması gerekir.

ALTINCI OTURUM
TARIMSAL ÜRETİM VE İSTİHDAM

- Başkan** : Prof. Dr. Akif KANSU
Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi
- Bildiriler** : TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Tarımsal
Öğretim Araştırması Ön Sonuçları
- Sunan** : Prof. Dr. Cemal TALUĞ
Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi
- Türkiye'de Ziraat Mühendisi İstihdamı
- Sunan** : Prof. Dr. Turan GÜNEŞ
Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi
- Tartışmalar** : İcen BÖRTÜCENE
DPT Müsteşarlığı Müşaviri
- Prof. Dr. Kâmil MUTLUER
YÖK Yürütme Kurulu Üyesi

**TMMOB ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI TARIMSAL ÖĞRETİM
ARAŞTIRMASI ÖN SONUÇLARI**

Prof.Dr.Turan Güneş

Prof.Dr.Cemal Taluğ

Aysel Çeviker

Güner Demirel

Duygu Çevik

1. GİRİŞ

Mesleğimize insangücü kaynağını sağlayan ziraat mühendisliği öğretimi, mesleğin gelişmesi ve değişen koşullara uyum göstermesi için en önemli araçtır. Odamız, insangücü-eğitim ve istihdam arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisini göz önüne alarak bir sürekli çalışma komisyonu oluşturmuş ve birbirini tamamlayan iki araştırmaya öncülük yapmıştır.

Bu sunuş, "Tarımsal Öğretim Araştırması"nın ön sonuçlarından bir kesiti kapsamaktadır. Prof.Dr.Turan Güneş, Prof. Dr. Cemal Taluğ, Aysel Çeviker, Güner Demirel ve Duygu Çevik tarafından yürütülen araştırmanın konu alanı, ülkemizdeki ziraat fakültelerinin bölümlerinde verilen lisans eğitimi ile sınırlıdır. Bu fakültelele bağlı yüksek okullar ile meslek okulları, lisans-üstü eğitim ve üniversite öncesi tarımsal eğitim veren okullar araştırmanın bu aşamasının dışında tutulmuşlardır.

Araştırmanın ana veri tabanını, ziraat fakültelerinin son sınıf öğrencilerinin % 20'sini oluşturan ve tesadüfi örnekleme ile seçilen denekler tarafından doldurulan anket formlarından elde edilen veriler oluşturmaktadır. Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi dışında kalan tüm fakültelerimiz örnek seçimi, anket uygulaması ve formların geri gönderilmesinde yardımcı olmuşlardır. Geri gelen anket formları 753 adet olup, bunların 751'i geçerli kabul edilmiştir. Araştırmada ayrıca dekanlıklar tarafından doldurulan genel bilgi formları ile çeşitli ikincil kaynaklardan elde edilen verilerden yararlanılmıştır.

II. GENEL BİLGİLER

Ülkemizde mevcut 29 üniversitenin 13'ünde ziraat fakültesi bulunmaktadır. Ziraat fakültelerinden 9'u bağlı buldukları üniversite ile aynı kentte yer alırken, 4'ü ayrı kentte bulunmaktadır. Bunlar, Dicle Üniversitesi Şanlıurfa Ziraat Fakültesi, Cumhuriyet Üniversitesi Tokat Ziraat Fakültesi, Trakya Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi ve Gaziantep Üniversitesi Kahramanmaraş Ziraat Fakültesi'dir. Fakültelerimizin kuruluş yılları, bölüm sayıları, 91/92'de aldıkları öğrenci sayıları, 90/91'de mezun olan öğrenci sayıları ile 90/91'de toplam öğrencileri Tablo:1'de sunulmuştur.

Tablo:1 - Ziraat Fakültelerinin Öğrenci Durumları

Ziraat Fakülteleri	Kur. Yılı	Bölüm Sayısı	Alınan Öğr. 1991/92	Mezun olan Öğr. 90/91	Toplam Öğr. 90/91
Ankara	1933	12	655	567	2928
Ege	1955	11	650	519	3085
Atatürk	1958	11	507	192	2219
Çukurova	1969	10	605	524	2529
19 Mayıs	1976	4	205	156	931
Uludağ	1981	6	304	212	1113
Dicle	1981	3	132	74	308
Cumhuriyet	1982	5	250	104	719
Trakya	1982	6	344	144	896
Selçuk	1982	4	260	158	958
100. Yıl	1982	2	115	78	377
Akdeniz	1983	5	197	71	422
Gaziantep	1987	1	42	-	85
Toplam		80	4266	2799	16570

Tablo:1'de görüldüğü gibi 1980 öncesinde sayıları 5 olan ziraat fakültelerinin sayısı bugün 13'e yükselmiştir. Bunun doğal sonucu olarak mesleğimize katılan insan gücü sayısı hızla artmıştır. Bu artışta yeni fakülteler yanında öğrenci kontenjanlarındaki artış ta önemli rol oynamıştır. Örneğin 1980/81 döneminde o zamanki mevcut 5 fakülteye alınan öğrenci sayısı 989 iken aynı 5 fakülte 1991/92 de 2622 öğrenci almış bulunmaktadır.

Odamızda yapılan hesaplamalara göre ülkemizde bugün 25.000 dolayında ziraat mühendisi vardır. İçinde bulunduğumuz dönemde gerek kamu kesiminde istihdam olanaklarının daralması gerekse tarıma hizmet götüren özel kesimin yeterli istihdamı yaratmaması nedeniyle halen önemli bir istihdam sorununun yaşandığı bilinmektedir. Bu durumda,

fakültelerimize yılda 4000'i aşan sayılarda öğrenci alınmasının istihdam sorununun daha da derinleşmesine yol açacağı kuşkusuzdur. İstihdam konusunda iç açıcı olmayan tablonun bir doğal sonucu da, daha sonra ayrıntılı olarak değineceğimiz gibi, fakültelerimizin çekiciliğini kaybetmesi ve giderek daha az nitelikli öğrencilerin başvurduğu kurumlar haline gelmesidir.

Fakültelerimizde öğrenci sayısı ile ilgili genel bilgilerden sonra, 1991/92 yılındaki öğretim elemanları sayısı ile ilgili bilgiler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Ziraat Fakültelerinde Öğretim Elemanı Sayıları

	1	2	3	4	5	6	7
Ziraat Fakülteleri	Prof	Doç	Y.Doç.	(1+2+3) Top.Ö. Üyesi	Araş. Gör.	Uzman + Öğr. Gör.	(4+5+6) Top. öğr. Elemanı
Ankara	100	48	15	163	166	13	342
Ege	76	36	10	122	105	11	238
Atatürk	38	11	23	72	60	4	136
Çukurova	58	36	14	108	87	2	197
19 Mayıs	12	3	10	25	30	2	57
Uludağ	21	5	7	33	8	3	44
Dicle	2	3	11	16	16	-	32
Cumhuriyet	12	1	12	25	28	7	60
Trakya	14	10	11	35	24	3	62
Selçuk	8	3	5	16	25	3	44
100. Yıl	6	1	12	19	43	5	67
Akdeniz	9	8	7	24	24	2	50
Gaziantep	1	1	2	4	4	2	10
Toplam	357	166	139	662	620	57	1339

Öğretim elemanları ile ilgili verilerin ilk ortaya koyduğu gerçek; araştırma görevlisi sayısının öğretim üyesi sayısından az oluşudur. Fakültelerimizin köklü bir araştırma geleneğine dayandığı ve uygulamalı eğitimin tarımda büyük önem taşıdığı düşünülürse, gerek araştırma ve gerekse uygulamalı eğitimde önemli görevler yüklenen araştırma görevlilerinin sayısal ve niteliksel gelişmesinin sağlanmasına özen gösterilmesi gerektiği söylenebilir. Fakülte bilgi formlarına göre halen toplam 65 araş.gör. yurtdışında master ya da doktora eğitimi görmektedir. Bu sayının artırılmasına çalışmalıdır.

Öğretim kadrosunun niceliksel yeterliliği konusunda yorum yapabilmek için öğrenci sayısı ile karşılaştırılması gerekir. Bu amaçla tablo 3 düzenlenmiştir.

Tablo 3 : Ziraat Fakültelerinde Öğretim Üyesi / Öğrenci Oranları

Fakülteler	Öğr. Üyesi	Öğrenci	Oran%
	1991	1990-91	
Ankara	163	2928	18.0
Ege	122	3085	25.3
Atatürk	72	2219	30.8
Çukurova	108	2529	23.4
19 Mayıs	25	931	37.2
Uludağ	33	1113	33.7
Dicle	16	308	19.3
Cumhuriyet	25	719	28.8
Trakya	35	896	25.2
Selçuk	16	958	59.9
100. Yıl	19	377	19.8
Akdeniz	24	422	17.6
Gaziantep	4	85	21.3
Toplam	662	16570	25.0

Tarımsal yüksek öğretimde bu oranın 1:10 olması gerektiğini belirten batı kaynakları vardır. Bu tartışmaya girme yerine öğretim üyesi sayısındaki artışların, öğrenci sayısındaki artışlarla karşılaştırmasını yapmak daha doğru olacaktır. Bunun için en sağlam veri olan öğrenci kayıtları ele alınarak Tablo 4 düzenlenmiştir.

Tablo 4 : Ziraat Fakültelerinde Öğrenci ve Öğretim Üyesi Sayılarındaki Artışlar

Yıllar	Alınan öğrenci	Öğretim Üyesi	Öğretim Elemanı
1980-81	989	331	723
1991-92	4266	662	1339
Artış Oranı	4.3	2.0	1.9

Tablo 4 öğrenci sayısındaki artışların, öğretim üyesi sayısındaki artışların iki katından daha fazla olduğunu göstermektedir. Bu durumun,

Tablo 5: 1991-1992'de Kayıt Olan Öğrencilerin Bölümlere Göre Dağılımları

		Ankara	Ege	Atatürk	Ç.Ova	19 Mayıs	Uludağ	Dicle	Cumh.	Trakya	Selçuk	100.Yıl	Akdeniz	G.Antep	Toplam
Bahçe Bitkileri	10	55	64	51	62	50	54	27	59	64	-	-	52	-	538
Bitki Koruma	7	53	63	48	60	-	39	-	30	-	-	-	44	-	337
Deri ve Lif Tek.	1	-	41	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	41
Gıda Bilim ve Tek.	6	56	-	54	63	53	52	-	-	65	-	-	-	-	343
Peyzaj Mimarlığı	4	56	62	22	50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	190
Su Ürünleri	2	56	-	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	80
Süt Teknolojisi	2	54	-	43	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	97
Tarım Ekonomisi	5	55	59	53	61	-	-	-	61	-	-	-	-	-	289
Tarım Makinaları	6	55	66	50	63	-	-	-	-	43	63	-	-	-	340
Tarımsal Yapılar ve S.	5	53	67	51	66	-	51	-	-	-	-	-	-	-	288
Tarla Bitkileri	13	53	62	54	66	53	54	52	65	64	64	50	34	42	713
Toprak	9	53	63	48	61	-	-	53	35	43	66	-	34	-	456
Zootekni	10	56	60	52	53	49	54	-	-	65	67	65	33	-	554
TOPLAM	80	655	650	507	605	205	304	132	250	344	260	115	187	42	4266

öğretimin kalitesi üzerine ve öğretim üyelerinin araştırmaya ayıracakları, bilimde ve yaşadıkları toplumdaki değişimleri izlemeye ayıracakları zaman üzerine olumsuz etkileri olduğu açıktır.

Genel bilgilerle ilgili son olarak, hangi fakültelerimizde hangi bölümlerin ne kadar öğrenci aldığı içinde bulunduğumuz öğretim yılı verilerine göre Tablo 5'de sunulmuştur.

III. ÖĞRENCİ PROFİLİ

Bu araştırmada değerlendirmeye alınan 751 anket formunu dolduran öğrencilerin fakültelere ve cinsiyetlerine göre dağılımı Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6 : Ziraat Fakültesi Öğrencilerinin Cinsiyet Dağılımı

Fakülteler	Kız	Erkek	Toplam
Ankara	63	62	125
Ege	56	56	112
Atatürk	36	67	103
Çukurova	53	63	116
19 Mayıs	26	18	44
Uludağ	33	25	58
Dicle	3	17	20
Cumhuriyet	14	36	50
Trakya	26	54	86
Selçuk	-	-	-
100. Yıl	3	16	19
Akdeniz	8	8	16
Gaziantep	3	5	8
Toplam	324 (43.1)	427 (56.9)	751 (100.)

Fakültelerimizde kız öğrenci sayısı oldukça yüksektir ve çeşitli istatistikler bunun giderek yükseldiğini ortaya koymaktadır. Cinsiyetlerine göre öğrencilerin fakülteler arasındaki dağılımında **Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadoludaki fakültelerde kız oranının diğerlerine göre daha düşük olduğu görülmektedir.**

Öğrencilerin bölümlere göre dağılımını göstermek üzere Tablo :7 düzenlenmiştir.

Tablo : 7-Ziraat Fakültelerinde Öğrencilerin Bölümlere Dağılımı

Bölümler	Kız	Erkek	Toplam
Bahçe Bitkileri	59	63	122
Bitki Koruma	29	31	60
Gıda Bil. ve Teknolojisi	38	26	64
Deri ve Lif Teknolojisi	5	4	9
Peyzaj Mimarlığı	26	8	34
Su Ürünleri	3	8	11
Süt Teknolojisi	8	3	11
Tarım Ekonomisi	23	41	64
Tarım Makinaları	11	35	46
Tarımsal Yapılar ve Sul.	24	29	53
Tarla Bitkileri	42	87	129
Toprak	19	22	41
Zootekni	37	70	107
Toplam	324	427	751
	(43.1)	(56.9)	(100.)

En fazla öğrenci Tarla Bitkileri (%17.2), Bahçe Bitkileri (%16.2) ve Zootekni'de (%14.2) bulunmaktadır. Kızların en fazla bulunduğu bölümler Peyzaj Mimarlığı (%76.5), Süt Teknolojisi (%72.7) ve Gıda Bilimi ve Teknolojisi'dir (%54.4). En fazla erkek öğrenci bulunan bölümler ise Tarım Makinaları (%76.1), Su Ürünleri (%72.7) ve Tarla Bitkileri (%67.4) dür.

Deneklerin hangi coğrafi bölge'de doğup büyüdükleriyle ilgili sorulara verdikleri yanıtlarla Tablo:8 düzenlenmiştir.

Tablo : 8 - Öğrencilerin Doğup Büyüdükleri Coğrafi Bölgeler

Bölgeler	Sayı	%
Yurtdışı	8	1.1
Marmara	74	10.0
Ege	98	13.3
Akdeniz	159	21.5
İç Anadolu	155	21.0
Karadeniz	105	14.2
Doğu Anadolu	77	10.4
Güneydoğu Anadolu	49	6.6
Birden Fazla	13	1.8
Toplam	738	100

En fazla öğrencinin Akdeniz Bölgesinden geldiği anlaşılmaktadır. Bilişildiği gibi bu bölgede tarıma hizmet sağlayan özel sektör çok gelişmiştir. Antalya, Adana, Mersin gibi illerde ziraat mühendisleri çoğunlukla serbest çalışmaktadır. Bölgede ziraat mühendisine aktif bir ekonomik talep vardır ve mesleğin statüsü yüksektir. Bu durumun, ziraat fakültelerini bu bölgenin gençleri için daha çekici kıldığını söyleyebilir.

Burada tablo olarak sunmamakla birlikte, araştırmanın bir bulgusuna göre, gençlerin, buldukları bölgenin ziraat fakültesini tercih ettiklerinin ortaya çıktığı belirtilmelidir. Örneğin; Dicle'nin öğrencilerinin %89,5'i Güneydoğu Anadolu, Ondokuz Mayıs'ın %79,5'i Karadenizli, Ankara'nın %58,1'i İç Anadolu; Egenin %50,5'i Egelidir.

Bir başka inceleme de cinsiyet ile coğrafi bölge arasındaki ilişkiyi saptamak için yapılmış, buna göre; kızların en fazla İç Anadolu (%53,3) ve Ege (%53,1) Bölgesinden geldikleri; en az kızın ise Güneydoğu Anadolu (26,5) ve Doğu Anadolu (%30,3) bölgesinden olan öğrenciler arasında bulunduğu saptanmıştır.

Deneklerin doğup büyüdüğü yerlerin niteliği ve nüfusları Tablo 9 ve 10'da gösterilmiştir.

Tablo : 9 - Öğrencilerin Doğup Büyüdükleri Yerlerin Niteliği

	Kız		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Köy/Kasaba	39	12.5	129	30.7	168	23.0
İlçe Merkezi	81	26.1	109	26.0	190	26.0
İl Merkezi	191	61.4	182	43.3	373	51.0
Toplam	311	100.	420	100.	731	100.

Tablo : 10 - Öğrencilerin Doğup Büyüdükleri Yerlerin Nüfusu

	Kız		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
-10.000	39	13.2	136	32.8	175	24.7
10.000						
100.000	98	33.2	112	27.0	210	29.6
100.000						
1 Milyon	81	27.5	106	25.5	187	26.3
1 Milyon +	77	26.1	61	14.7	138	19.4
Toplam	295	100	415	100	710	100

Ziraat fakültelerinde kır kökenli öğrenci sayısı %20'nin biraz üstündedir. Nüfusu bir milyonun üstündeki kentlerden gelenler de yine %20 dolayındadır. Kır kökenli öğrenciler içinde erkek, kent kökenli öğrenciler içinde kız oranı yüksektir.

Tablo olarak sunmadığımız bir analize göre, kır kökenlilerin en az olduğu fakülteler Ankara%11,2, Ege %15,3 ve Çukurova %23,3 iken en fazla olduğu fakülteler Akdeniz %37,5, Yüzüncü Yıl %31,6 ve Cumhuriyet %30,0'dır.

Deneklerin mezun oldukları liselere göre dağılımı Tablo:11'de gösterilmektedir.

Tablo : 11 - Öğrencilerin Mezun Oldukları Liseler

Mezun Olunan Lise	Sayı	%
Genel Lise	618	82,6
Anadolu Lisesi	6	0,8
Özel Lise	19	2,5
Tarım Meslek Lisesi	14	1,9
Diğer Meslek Lisesi	90	12,0
Fen Lisesi	1	0,1
Toplam	748	99,9

Öğrencilerin çok büyük bir bölümünün Genel Liselerden geldiği anlaşılmaktadır. Anadolu Liseleri, Fen Lisesi ve Özel Liselerden gelenlerin toplam oranı yalnızca %3,4'dür. Bu olgu, düşük puanla girilen yükseköğretim kurumlarının tipik bir özelliğini yansıtmaktadır.

Deneklerin anne ve babalarının öğretim durumunu belirlemek için Tablo:12 düzenlenmiştir.

Tablo : 12 - Öğrencilerin Anne ve Babalarının Öğretim Durumları

Öğrenim Durumu	Anne		Baba	
	Sayı	%	Sayı	%
Okumamış	174	23,3	38	5,1
İlkokul	393	52,7	337	45,2
Ortaokul	58	7,8	75	10,1
Lise	62	8,3	113	15,2
Yüksek Öğrt.	59	7,9	182	24,4
Toplam	746	100	745	100

Öğrencilerin babalarının ve özellikle annelerinin eğitim düzeyi oldukça düşüktür. Okumamış ya da ilk okul mezunu olanların oranı annelerde %76,0, babalarda ise %50,3'dür. Yüksek öğretim mezunu olan anneler yalnızca %7,9 iken, bu oran babalarda %24,4'dür.

Baba mesleği ve anne mesleği Tablo 13 ve 14'de sunulmaktadır.

Tablo : 13 - Öğrencilerin Babalarının Meslekleri

Baba Mesleği	Sayı	%
Çiftçi	146	19,8
Tarım İşçisi	10	1,4
Tarım Dışı Serbest Meslek	211	28,6
Özel Kesim Ücretli	49	6,6
Kamu Görevlisi	322	43,6
Toplam	738	100

Tablo : 14 - Öğrencilerin Annelerinin Meslekleri

Anne Mesleği	Sayı	%
Ev Kadını	631	85,3
Çiftçi	4	0,5
Tarım İşçisi	8	1,1
Tarım Dışı Serbest Meslek	8	1,1
Özel Kesimde Ücretli	13	1,7
Kamu Görevlisi	76	10,3
Toplam	740	100

Babası çiftçi olan öğrenciler %19,8'dir. Baba mesleğinde kamu görevi en yüksek (%43,6) olup, eğitim düzeyi göz önüne alındığında bunların önemli bir bölümünün alt düzey görevlerde çalıştıkları varsayılabilir. Annelerde ise ev kadınlığı %85,3 gibi çok yüksek bir orandadır.

Deneklere ailelerinde ziraat mühendisi olup olmadığı sorulmuş ve alınan yanıtlarla Tablo:15 düzenlenmiştir.

Tablo : 15 -Öğrencilerin Ailelerinde Ziraat Mühendisi Sayısı

Ailede Ziraat Mühendisi	Sayı	%
Yok	634	84,5
Anne	5	,7
Baba	15	2,0
Kardeşler	34	4,5
Anne-Baba Kardeşleri	42	5,6
Kardeş Çocukları	20	2,7
Toplam	750	100

IV. ZİRAAT FAKÜLTESİNE GİRİŞ

Mesleğin istihdam konularında artan sıkıntılar nedeniyle ziraat fakültelerinin giderek çekiciliğini yitirdiği bilinen bir olgudur. 1990-91 yılında fakültelerimizin bölümlere girişteki minimum puanlar ve yüzdellik oranları Tablo :16'da gösterilmiştir.

Ankara, Ege ve Çukurova Üniversiteleri Ziraat Fakültelerinin

Tablo 16: 1990-1991 Yılında Bölümlere Göre Minimum Puan ve Yüzdeler

Puan Türü		Ankara	Ege	Atatürk	Ç.Ova	19 Mayıs	Uludağ	Dicle	Cumh.	Trakya Selçuk	100.Yıl Akdeniz	G.Antep	
Bahçe Bitkileri	(F)	416	417	387	409	400	406	-	382	386	-	410	-
		35	34	57	39	46	42	-	62	58	-	39	-
Bitki Koruma	(F)	401	404	378	402	-	376	-	368	-	-	398	-
		45	43	65	45	-	67	-	74	-	-	48	-
Deri ve Lif Tek.	(F)	-	428	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	28	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gıda Bilim ve Tek.	(F)	436	-	390	410	398	424	-	-	394	-	-	-
		26	-	54	39	48	30	-	-	51	-	-	-
Peyzaj Mimarlığı	(M)	454	444	-	433	-	-	-	-	-	-	-	-
		10	13	-	15	-	-	-	-	-	-	-	-
Su Ürünleri	(F)	399	-	378	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		47	-	65	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Süt Teknolojisi	(F)	393	380	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		52	63	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tarım Ekonomisi	(T-M)	420	413	402	410	-	-	-	402	-	-	-	-
		10	13	19	15	-	-	-	19	-	-	-	-
Tarım Makinaları	(M)	418	414	393	404	-	-	-	-	-	400	-	-
		20	22	32	26	-	-	-	-	-	28	-	-
Tarımsal Yapılar ve S.	(M)	415	408	394	400	-	405	-	-	-	-	-	-
		22	24	31	28	-	26	-	-	-	-	-	-
Tarla Bitkileri	(F)	402	399	376	394	390	391	393	376	379	402	368	388
		45	47	67	51	54	54	52	67	64	45	74	56
Toprak	(F)	390	386	371	385	-	-	370	361	-	385	-	375
		54	58	72	59	-	-	72	80	-	59	-	68
Zootekni	(F)	390	384	373	380	379	383	-	-	373	380	370	372
		54	60	70	63	64	61	-	-	70	63	72	71

bölmelerine görel olarak biraz daha yüksek puanlarla girildiği Tablo 16'dan anlaşılmaktadır. Ziraat Fakültelerinin matematik puanıyla girilen bölümleri içinde Peyzaj Mimarlığının, Fen puanıyla girilen bölümleri içinde Gıda Bilimi ve Teknolojisi Bölümünün giriş yüzdesi bakımından en iyi durumda olduğu görülmektedir.

Deneklere ziraat fakültelerini kaçınıcı ÖSYS girişinde kazandıkları sorulmuş, alınan yanıtlara göre Tablo :17 düzenlenmiştir.

Tablo : 17 - Öğrencilerin Ziraat Fakültesini Kaçınıcı ÖSYS Girişinde Kazandıkları

	Kız		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Birinci Giriş	166	51,7	135	32,3	301	40,7
İkinci Giriş	125	38,9	189	45,2	314	42,5
İkiden Fazla	30	9,4	94	22,5	124	16,7
Toplam	321	100	418	100	739	99,9

Tablo 17'de görüldüğü gibi ziraat fakültelerini ilk yılda kazananlar toplamın %40.7'sidir. Çoğunluk daha sonraki yıllarda kazanabilmiştir. Kızların ilk girişte kazanma oranı (%51,7), erkeklerden (%32,3) oldukça yüksektir.

Halen okuduğunuz ziraat fakültesi kaçınıcı tercihinizdir? Sorusuna verilen yanıtlara göre Tablo 18 düzenlenmiştir.

Tablo : 18 - Öğrencilerin Ziraat Fakültesini Tercih Sıraları

Tercih	Sayı	%
Birinci	20	2,7
2/5	83	11,2
6/10	159	21,4
11/15	258	34,7
15+	223	30,0
Toplam	743	100

Tablo 18'den görüldüğü gibi birinci tercih oranı yalnızca %2,7, ilk beş tercih oranı ise %13,9'dan ibarettir.

Denekler ziraat fakültelerini tercihleri arasına niye almışlardır? Bu soruyu açıklamaya yönelik olarak elde edilen veriler Tablo 19'da sergilenmiştir.

Tablo : 19 - Öğrencilerin Ziraat Fakültesini Seçiş Nedenleri

Ziraat Fakültelerini		
Seçiş Nedenleri	Sayı	%
Tarım ve Doğa Sevgisi	150	20,3
Ailelerin Tarımla İlgili Olması	97	13,1
Yakınların Önerisi	137	18,6
İş Bulma Olanağı Yüksek	13	1,8
Yaşadığı Kentte Var	83	11,2
Açıkta Kalmamak	206	27,9
Diğer	32	7,1
Toplam	738	100

Tablo 19'da en yüksek oran olarak, açıkta kalmamak nedeniyle ziraat fakültesine tercihler arasında yer verildiği görülüyor.

V. EĞİTİMİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Fakültede bugüne kadar size verilen eğitimi nasıl değerlendirirsiniz? Sorusuna verilen yanıtlara göre Tablo 20 düzenlenmiştir.

Tablo : 20 - Öğrencilerin Ziraat Fakültesi Eğitimini Değerlendirmeleri

Eğitimin Genel Değerlendirilmesi	Sayı	%
Çok iyi	16	2,2
Yeterince iyi, istenilen düzeyde	128	17,2
İstenilen düzeyin altında, daha iyi olmalıydı	501	67,2
Çok yetersiz	98	13,2
Toplam	743	100

Son sınıf öğrencileri olan denekler almış oldukları eğitimi genel olarak istenilen düzeyin altında bulmaktadırlar. Acaba öğrenciler, eğitimi yetersiz olarak nitelendirirken bunu ne ölçüde öğretim üyelerine bağlıyorlar? Öğretim üyelerinin hangi özelliğe daha fazla sahip olması gerektiğini düşünüyorlar? Bu iki soruya ilişkin veriler Tablo 21 ve 22'de sunulmuştur.

Tablo : 21 - Öğrencilerin Öğretim Üyelerini Değerlendirmeleri

Öğretim Üyelerini Değerlendirmeleri	Sayı	%
Çok iyi	106	14,1
İyi	378	50,4
Orta düzeyde	132	17,6
Yeterli değil	134	17,9
Toplam	750	100

Tablo : 22 - Öğrencilerin Öğretim Üyelerinde Aradıkları Özellikler

Öğretim Üyelerinde Hangi Özellik Daha Fazla Olmalıydı	Sayı	%
Daha bilgili olma	55	7,7
Daha iyi ders anlatma	187	26,0
Öğrenciye daha iyi yaklaşabilme	353	49,1
Diğer	124	17,2
Toplam	719	100

Öğrenciler, öğretim üyeleri konusunda genel olarak olumlu görüş bildirirken onlardan en fazla kendilerine daha yakın olmalarını, daha anlayışlı yaklaşmalarını istemektedirler. Öğretim üyesi-öğrenci arasındaki mesafe genel eğitim sistemimizden gelen bir eksiklik olarak kabul edilebilirse de, öğretim üyesi-öğrenci oranının yüksekliğinin de, bu yakınlaşmayı zorlaştıran bir etmen olarak kabul edilmesi gerekir.

Fiziki olanaklar konusundaki kimi veriler Tablo 23-24 ve 25'de sunulmuştur.

Tablo : 23 - Öğrencilerin Dersaneleri Değerlendirmeleri

Dersaneler Yeterli ve Bakımlı mı?	Sayı	%
Yeterli	124	16,6
Orta düzeyde	344	45,9
Yetersiz	281	37,5
Toplam	749	100

Tablo : 24 - Öğrencilerin Kitaplıkları Değerlendirmeleri

Kitaplık, Okuma Yeri Yeterli Mi?	Sayı	%
Yeterli	147	19,6
Orta düzeyde	259	34,5
Yetersiz	345	45,9
Toplam	751	100

Tablo : 25 - Öğrencilerin Laboratuvar ve Uygulama Alanlarını Değerlendirmeleri

Laboratuvar, Atelye, Uygulama Alanları Yeterli mi?	Sayı	%
Yeterli	54	7,2
Orta Düzeyde	239	31,9
Yetersiz	456	60,9
Toplam	749	100

Tablolardan anlaşılacağı gibi öğrenciler fiziki olanaklardan memnun değildirler. Bir sıralama yapmak gerekirse en fazla lab/atölye, uygulama alanları, sonra kütüphane ve daha sonra derslikler yetersiz bulunmaktadır.

Tarım öğretiminde uygulama büyük önem taşır. Oysa, giderek artan öğrenci kontenjanları ve giderek azalan bütçe kaynakları uygulama olanaklarını eski fakültelerimizde bile giderek kısıtlamaktadır. Bunda, teorik dersi uygulamaya üstün tutan öğretim üyesi ek ders ödeme sisteminin ve yardımcı eleman eksikliğinin de payı vardır. Öte yandan yeni açılan fakültelerimizin bir çoğunun daha yeterli fiziki gelişme sağlamadan bölüm sayılarını çoğaltmaları ve öğrenci kabul etmeye başlamaları buralarda uygulamayı iyice sınırlandıran önemli bir etmendir.

Fakülte çiftlikleri bütün dünyada ziraat mühendisi eğitiminin ayrılmaz parçalarıdır. Ülkemizde, Cumhuriyet, Dicle, Trakya, Selçuk ve Gaziantep Üniversiteleri Ziraat Fakültelerinin çiftlikleri bulunmamaktadır. Akdeniz Üniversitesinde projelendirme bu yıl içinde tamamlanmış ve yatırıma geçilmiştir. Çukurova, Ankara ve Ege'de ise birden fazla yerde çiftlik bulunmaktadır.

Fakülte dekanlıklarımızdan gelen genel bilgi formlarından kütüphane olanaklarının büyük ölçüde yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Eğitim sisteminin öğrencileri kaynak araştırmaya değil, ders kitabını ezberlemeye yöneltmesi kütüphane gereksinmesini ve dolayısıyla yetersizliğini fazla öne çıkarmayan bir ölçü olarak kabul edilebilir.

Öğrencilerimizin %37,5'i dersaneleri yetersiz bulurken, Fakülte dekanlıkları da Çukurova ve Atatürk hariç, dersanelerin istenilen nicelikte ve nitelikte olmadığını belirterek aynı görüşü paylaşmaktadırlar.

Öğrencilerimize yıl sonu stajlarının ve gruplar halinde yıl içinde uyguladıkları mesleki uygulamaların yararlılık durumu sorulmuş ve alınan yanıtlara göre Tablo 26 ve 27 düzenlenmiştir.

Tablo : 26 - Öğrencilerin Yıl Sonu Stajları Üzerindeki Görüşleri

Yıl Sonu Stajı Yararlı oldu mu?	Sayı	%
Çok yararlı	217	29,4
Oldukça yararlı	356	48,2
Yararsız	166	22,4
Toplam	739	100

Tablo : 27 - Öğrencilerin Mesleki Uygulamalar Üzerindeki Görüşleri

Mesleki Uygulama Yararlı Oldu mu?	Sayı	%
Çok yararlı	86	11,6
Oldukça yararlı	396	53,7
Yararsız	256	34,7
Toplam	738	100

Stajın belli ölçüde de olsa gerek olanak sağlayan kuruluşlar ve gerekse öğrenciler tarafından benimsendiği Tablo 26'nın yorumu olarak ortaya

konulabilir. Mesleki uygulamanın ise yeniden değerlendirilerek, daha yararlı olacak hale getirilmesini sağlayıcı önlemler alınmalıdır.

Meslekte giderek daha işlevsel hale gelen bilgisayar ve yabancı dil konusunda öğrencilere sağlayabildiğimiz eğitim olanaklarını, kendilerinin ne ölçüde yeterli gördükleri Tablo 28 ve 29'da gösterilmeye çalışılmıştır.

Tablo : 28 - Öğrencilerin Bilgisayarlı Eğitim Konusundaki Görüşleri

Bilgisayar eğitimi için size iyi olanaklar sağlanıyor mu?	Sayı	%
Evet	27	3,6
Orta düzeyde	137	18,3
Hayır	583	78,1
Toplam	747	100

Tablo : 29 - Öğrencilerin Verilen Yabancı Dil Eğitimi Konusundaki Görüşleri

Yabancı Dil eğitimi için size iyi olanaklar sağlanıyor mu?	Sayı	%
Evet	7	0,9
Orta düzeyde	83	11,2
Hayır	654	87,9
Toplam	744	100

Dekanlıklardan gelen bilgilerden; hemen her fakültemize az veya çok bilgisayar girmiş olmakla birlikte, bu konuda henüz oldukça fakir olduğumuz anlaşılmaktadır. Öğrenci Bilgisayar Uygulama Laboratuvarı yalnızca Çukurova'da bulunmaktadır. Ege'de ise bölümleri birbirine bağlayacak bilgisayar ağı için çalışmalar son aşamaya gelmiştir. Bu iki fakültemizin bilgisayar konusunda görece olarak ileri olduğu anlaşılmaktadır.

Yabancı dil eğitimi son derece yetersizdir. Öğrencilerin çoğunun genel liselerden gelmesi yabancı dil sorununu derinleştirmektedir. Çukurova'da kimi derslerin İngilizce okutulması için yapılan girişimler henüz tam istenilen sonucu vermemiştir.

VI. MESLEK VE GELECEK İÇİN NE DÜŞÜNÜYORLAR?

Bu bölümde öğrencilere, önce, tarımın Türkiye'nin gündeminde hep kalacak, önemi ve sürekliliği olan bir sektör olup olmadığı sorusu yöneltildi.

Tablo : 30 - Öğrencilerin Tarım Sektörü Konusunda Düşünceleri

Tarım Gündemde Hep kalacak mı?	Sayı	%
Evet	595	82,0
Hayır	72	9,9
Kararsız	59	8,1
Toplam	726	100

Bu soruya öğrencilerin büyük çoğunlukla olumlu yanıt verdikleri Tablo 30'da görülmektedir. Öğrencilere bu kez, ziraat mühendisliğinin size iyi bir gelecek sağlayacağına inanıyor musunuz? Sorusu sorulmuştur. Tablo 31'de sunulan bilgiden anlaşılacağı gibi bu konuda iyimser olan öğrenciler %23,5'dir.

Tablo : 31 - Öğrencilerin Gelecek İçin Düşünceleri

Ziraat Mühendisliği Size İyi Bir Gelecek Sağlayacak mı?	Sayı	%
Evet	175	23,5
Hayır	268	36,0
Bilmiyor	302	40,5
Toplam	745	100

Tablo 32 öğrencilerin mezun olduktan sonra iş bulmak kolay mı, zor mu olacak? sorusuna verdikleri yanıtlara göre düzenlenmiştir. Öğrenciler çok büyük çoğunlukla iş bulmanın zor olacağını belirtmektedirler.

Tablo: 32-Öğrencilerin İş Bulma Konusundaki Düşünceleri

İş Bulmak	Sayı	%
Kolay	69	9,5
Zor	592	81,7
Kararsız	64	8,8
Toplam	725	100

Öğrencilerin mezun olunca yapmak istedikleri işlere göre düzenlenen Tablo 33 aşağıda sunulmaktadır. Bu tablodan görüldüğü gibi kamuda daralan olanaklara karşın, öğrencilerimizin en büyük kısmının gönüllerinde kamu görevi yatmaktadır. Öğrencilerin %14,6'sı tarafından istenilen akademik kariyer'in de öğrenciler tarafından en güvenceli kamu görevi olarak algılanmış olduğu düşünülebilir.

Tablo: 33. Öğrencilerin Mezun Olunca Yapmak İstedikleri İşler

Mezun olunca ne yapmak istiyorlar?	Sayı	%
Çiftçilik	26	3,6
Meslekle ilgili kendi işini kurma	125	17,5
Meslekle ilgili özel sektörde iş bulma	151	21,2
Kamu görevi	164	23,0
Akademik kariyer	104	14,6
Kararsız	82	11,5
Diğer	61	8,6
Toplam	713	100

Hayata ziraat mühendisliği mesleği dışında bir meslekle atılmayı ister miydiniz? sorusu son soru olarak öğrencilere yöneltilmiş ve alınan yanıtlara göre Tablo 34 düzenlenmiştir.

Tablo: 34. Öğrencilerin Meslekleri Üzerindeki Düşünceleri

Başka Meslek	Sayı	%
Evet	474	65,3
Hayır	163	22,4
Kararsız	89	12,3
Toplam	726	100

Son sınıf öğrencilerimizin %65,3'ünün "keşke başka meslekle hayata atılsaydım" demesi üzücü bir olgu olmakla birlikte, meslektaşlarımızı bu tabloyu ters çevirmek için üzerlerine düşenleri yapmaya çağıran bir uyarı olarak kabul edilmelidir.

VII. SONUÇ VE TARTIŞMA

Türkiye'de 1981 sonrasında ziraat fakülteleri plansız bir biçimde açılmış ve öğrenci kontenjanları kapasitenin üzerinde artırılmıştır. Her düzeydeki öğretim elemanları ise aynı oranda artmamış bunun doğal sonucu olarak eğitim kalitesi olumsuz olarak etkilenmiştir. Çağdaş bir ziraat mühendisliği öğretimi için gerekli fiziki olanaklar da öğrenci sayısındaki artışa koşut olarak geliştirilmemiştir.

Fakültelerimiz her yıl daha fazla öğrenciye kapılarını açarken, mesleğimizde yaşanan istihdam sorunu giderek derinleşmektedir. Bir yandan, kamuda istihdam alanları daralmakta, öte yandan dinamik ve örgütlenmiş bir tarım sektörü yaratılmadığından sektör içinde istihdam olanakları yeterince gelişmemektedir.

İstihdamda yaşanan sorunlar ve gerileyen eğitim kalitesine koşut olarak fakültelerimiz gençler için çekiciliğini sürekli bir biçimde yitirmektedir. Fakültelerimize her yıl eğitimde nitelik olarak daha alt basamaklardan öğrenciler girmektedir.

Öğretim üyesi: öğrenci oranı açısından ziraat fakültelerimiz bugün on yıl önceye göre daha kötü durumdadır. Bundan daha önemli olan sorun ise, öğretim üyelerimizin çalıştıkları kurumların yönetimi ve geleceği ile ilgili karar süreçlerinin dışına itilmeleri olmuştur. Bu dönemde bilimsel alanda yaşanan çok yönlü erozyonun öğretim kalitesi üzerindeki olumsuz etkisi diğer her türlü etmeden daha fazladır.

YÖK'ün getirdiği şablonlara dayalı merkezi yönetim ve planlama anlayışı, gerek farklı fakültelerimiz arasında, gerekse bir fakültenin bölümleri arasında olması gerekli çeşitlilikleri ve zenginlikleri engellemiştir. Fakülteler ve bölümler en olanaksıza göre biçimlendirilerek tekdüzelik çemberi içinde önlerinde olan olanakları yeterince değerlendirememişlerdir.

Ziraat mühendisliği öğretiminin gerek kendi dışında oluşan koşullar, gerekse kendi içindeki sorunları nedeniyle bugün çok ciddi bir yeniden değerlendirme ve yapılanmaya gereksinmesi vardır. Uzun yıllar kamu kesimi için eleman yetiştiren fakültelerimiz bugün kamu dışında istihdam edilebilecek nitelikte insan gücü yetiştirmek zorundadır. Yeni gelişmeler, yeni ziraat mühendisi profillerini zorunlu kılmakta ve buna uygun bir öğretim sisteminin geliştirilmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Bu bağlamda, ziraat fakültelerimizin eğitim programları, verdikleri ünvanlar, eğitim sistemleri üzerinde gecikmiş tartışmanın hızla, katılımcı bir anlayışla ve çok yönlü olarak başlatılması gereklidir.

TÜRKİYE'DE ZİRAAT MÜHENDİSİ İSTİHDAMI

Prof.Dr.Turan GÜNEŞ
A.Ü.Ziraat Fakültesi
Tarım Ekonomisi Bölümü Başkanı

Prof.Dr. Cemal TALUĞ
A.Ü. Ziraat Fakültesi
Tarım Ekonomisi Bölümü

Aysel ÇEVİKER
TKB Koruma Kontrol
Genel Müdürlüğü

Duygu ÇELİK
A.Ü.Z.F.Tarım Ekonomisi
Böl.Bilgisayar Uzmanı

1. GİRİŞ

Ziraat Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu; 3 Aralık 1990 tarihinde Ziraat Fakülteleri temsilcileri, Ziraat Mühendisleri Odası eski Başkanları ile yaptığı toplantıda Ziraat Mühendisliği eğitim ve öğretimi ile, istihdam sorununu görüşmüş ve bu konularda incelemeler yapmak üzere Ziraat Mühendisliği Eğitimi Öğretim ve İstihdam Sürekli Danışma Komitesini, oluşturmuştur. Komite, sözü edilen toplantı ile, odanın çeşitli toplantılar ile belirlenen görüşleri doğrultusunda, başta Ziraat Fakülteleri ve Tarım, Köyişleri Bakanlığı olmak üzere, çeşitli bakanlık ve kuruluşlardan orijinal verileri toplayarak, iki çalışmaya girmiştir. Bunlar, "Türkiye'de Ziraat Mühendisleri İstihdamı ve "Tarımsal Eğitim ve Öğretim" araştırmalarıdır.

Burada komitenin 1991 Ocak ayında başlayan "Türkiye'de Ziraat Mühendisi İstihdamı" çalışmasının elde edilen sonuçları sunulmaktadır. Tarımsal Eğitim ve Öğretim ayrı bir rapor halinde sunulmaktadır.

Türkiye'de ziraat mühendisi istihdamı konusu önce, istihdam kavramı, ziraat mühendislerinin çalışma alanları, eğitimin iş yaratmaya etkileri ve ziraat mühendisleri sayılarındaki gelişmeler yönü ile özlüce verilecek, daha sonra yapılan istihdam araştırması açıklanacaktır.

2. İSTİHDAM KAVRAMI VE İŞ EDİNMENİN İNSAN VE TOPLUM YAŞAMINDAKİ ÖNEMİ

İstihdam kavramı genel olarak üretim faktörlerinin gelir sağlamak amacı ile çalışması veya çalıştırılması anlamını taşımaktadır. Bununla beraber uygulamada istihdam kavramından çoğu kez sadece emek faktörünün çalışıp çalışmama sorunları anlaşılmaktadır. Gerçekten de istihdam sorununun kilit noktası emek faktörüdür. Çünkü emek beşeri bir faktördür. İnsanın bizzat kendisi olan bu faktörün, diğer faktörlerden ayrı ve özel bir yere sahip olacağı açıktır. Diğer faktörlerin çalışmaması ve boşa kalması halinde ortaya sadece bir ekonomik sorun çıkmaktadır. Oysa emek

sektörünün işsiz kalması halinde hem bir ekonomik kaynak kaybı sözkonusu olmakta, hem de işsizlik pek çok sosyal ve politik sorunların kaynağını oluşturmaktadır. Çalışmayan insanın toplumda yaratacağı huzursuzluk, emek faktörünün boşa kalmasını diğer faktörlerin boşa kalmasına nazaran daha önemli bir sorun haline getirmektedir (3).

Bu yönü ile bu çalışmada "İstihdam" kavramı, dar anlamda "bir ülkede ekonomik faaliyetlerde bilfiil kullanılan işgücü" anlamı şeklinde alınmıştır, Buna göre istihdam; "hızmette kullanmak, kullanılmak, hizmete kabul edilmek" demektir. Bilindiği gibi istihdam kelimesi, iktisat ve sosyal siyaset dilinde, çalışma ve gelir sağlama kararında olan kimselerin hizmetlerinden faydalanmak üzere çalışmaları anlamını taşımaktadır. Bir hizmete giren, bir işte çalışan ve bu suretle bir gelir sağlayan kimse, yaşamının biyolojik, fizyolojik ve sosyal ihtiyaçlarını sağladığı gibi, toplumda da güvenli yerini alabilmektedir. Ülkede çalışan insan sayısı ve nisbetinin yüksekliği, fiziksel üretim değeri yönünden olduğu kadar, psikolojik ve sosyal etkileri yönlerinden de toplumu yükseltmektedir. Bu nedenle bir ülke ekonomisi söz konusu olunca istihdamın kapsadığı insan sayısı, genişliği, teknik tabiri ile "istihdam hacmi kavramı" önem kazanmakta ve hesaplanması ve ortaya konulması üzerinde durulmaktadır. Ülkede fiilen istihdamda olanların ölçülmesinin güçlüğü karşısında, her sektörde ve meslekteki mevki itibarıyla her grupta yer alanların sayısal toplamını almak, istihdamın ölçülmesinde daha gerçekçi bir yol olarak kabul edilmektedir (1).

Bu araştırma, yurdumuz ekonomisinde önemli ve geniş bir faaliyet alanında çalışan ziraat mühendislerinin istihdam durumunu, çalıştıkları alanlar ve özellikleri, çeşitli yönleri ile ve ayrıntılı olarak ortaya koymaktadır.

3. ZİRAAT MÜHENDİSLERİNİN ÇALIŞMA VE İSTİHDAM ALANLARI

Bilindiği gibi, Tarım; toprağı ve tohumu kullanarak bitkisel ve hayvansal hammaddeler üretmek ve üretilen bu hammaddeleri yarı ve tam mamul haline getirmek ve hattâ bizzat üretilen hammaddelere ilâveten hammadde satın alarak yarı ve tam mamul madde üretmektir. Bu tanımlamalar ile tarım; bitkisel ve hayvansal üretimi, su ürünleri üretimini, ormancılığı ve ürünlerin işlenmesini kapsamaktadır (2). Hattâ zamanımızda üretimin pazarlama ile bütünleşmesiyle, tarımsal faaliyet alanının tarımsal işletme dışından daha da ilerilere uzandığı görülmektedir.

Bütün bu faaliyet alanlarında, üretimin, işlemenin ve pazarlamanın nasıl, nerede, ne kadar ve ne şekilde yapılması ziraat mühendisliği alanı içine girmektedir. Bu çalışma alanları, kamu, özel ve kooperatif kesimlerinde ve

yerel yönetimlerde mevcuttur. Bu nedenledirki ziraat mühendisliği eğitimi ve öğretimi veren 14 Ziraat Fakültesi 15'e ulaşan bölüm eğitimleri ile bu geniş alanı kapsamaya çalışmaktadırlar. Yurdumuz gibi geniş arazi ve su kaynakları ile çeşitli iklim şartlarına sahip zengin tarım potansiyeli olan bir ülkede, ziraat mühendislerinin bu geniş çalışma alanında kolaylıkla istihdam edilebilmeleri beklenmektedir. Yüksek tarımsal eğitim ve öğretimin geniş bir yelpaze göstermesi ve esnekliği de, yurdumuzda ziraat mühendisi istihdamını kolaylaştırıcı bir unsur olarak düşünülebilir. Ancak gerçekte ziraat mühendisi istihdamının bu şekilde, düşünülmediği gibi de olmadığı görülmektedir.

Halen ziraat mühendisi kamu sektörü olarak başta Tarım ve Köyleri Bakanlığı olmak üzere çeşitli bakanlık ve kuruluşlarda, üniversitelerde istihdam edilmektedir. Özel kesim ziraat mühendisini belirli alanlarda çalıştırmaktadır. Kooperatifler de, ziraat mühendisleri istihdam etmektedir. Bunların yanında bir kısım ziraat mühendisleri de kendi iş yerlerinde serbest çalışmaktadır.

Serbest çalışanlardan; Zirai Müşavirlik, Mühendislik bürosu sahipleri, gölet sulama devalopmanı müteahhitleri, 1200 dekar bağ, 500 dekar badem plantasyonu işinde müşavir olarak çalışanlar; 1000 büyükbaşlık besi işini yürütenler vardır. Tohum, gübre, ilaç, makina firmalarında çalışanlar, yem, gıda sanayii, soğuk depoculuk, paketleme evi-ihracat, gıda pazarlaması kooperatif ve şirketlerini yönetenler gittikçe çoğalmaktadır (7).

4. ZİRAAT FAKÜLTELERİNİN, MEZUNLARINA İŞ YARATMAYA ETKİLERİ

Ziraat Fakülteleri geniş bölüm eğitimleri ile tarımı bütün yönleri ile kapsarken, iş hayatının yeni ihtiyaçlarına cevap verici konular ve eğitim araçları ile donatılmaktadırlar. Fakülteler, şüphesizki bunlara süratle uyabildiği ölçüde, mezunlarına iş hayatına girmelerinde cesaret verebilecekler ve onların iş hayatında başarılı olmalarını sağlayacaklardır. Bu yönden mevcut ziraat fakültelerinin öğretim elemanları, ekipman, laboratuvar, kütüphane ve bilgisayar donanımlarının tamamlanması önem taşırken, diğer yönden yeni ziraat fakültelerinin çok dikkatli inceleme ve araştırmalar ile açılması gerektiği belirmektedir.

5. İŞ HAYATINA ATILAN ZİRAAT MÜHENDİSLERİ SAYILARINDAKİ GELİŞMELER

5.1. Yıllara Göre Toplam Ziraat Mühendisleri Sayılarındaki Gelişmeler

Ziraat mühendisi mezun eden 12 Ziraat Fakültesi'nin mezun ettiği ziraat mühendisleri sayıları Tablo 5.1.1. de verilmiştir. Tabloya göre 1976-77'de mezun olan toplam ziraat mühendisi sayısı 522 iken 1990-91'de bu sayı 2844'e yükselmiştir. 1976-1977 öğretim yılından 1990-1991 öğretim yılına kadar mezun olan toplam ziraat mühendisi sayısı 21889 dur. 1976-84 arasındaki 8 yılda mezun olan ziraat mühendisi sayısındaki artış 2 katına yaklaşırken, 1984-91 arasındaki 8 yıldaki artış 30 katını bulmuştur.

5.2. Fakültelerden Mezun Olan Ziraat Mühendisleri Sayılarındaki Gelişmeler

Ziraat Fakültelerinden muhtelif yıllarda mezun olan öğrenci sayıları Tablo 5.1.1. ve 5.2.1.'de verilmiştir.

Ziraat Fakültelerinden mezun olan öğrenci sayıları son yıllarda önemli ölçüde artmaktadır. 1976-1977'de dört Ziraat Fakültesinden mezun olanların sayısı 522'dir. Fakülteden mezun olanların sayıları 1984, 1989 ve 1990'daki dalgalanmalar dışında yıllara göre devamlı artış göstermektedir. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi 1980-81'de, Dicle Üniversitesi Şanlıurfa Ziraat Fakültesi 1983-84 de, Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi 1984-85'de, Trakya Üniversitesi Ziraat Fakültesi ise 1985-86'da ilk mezunlarını vermiştir. 1984-85'de mezun olan öğrenci sayısı 1052'dir. Buna göre 1985'e kadar dokuz yıl içinde Ziraat Fakültelerinden mezun olanların sayısı iki katına yakın artmıştır. 1985-86 yılı ile birlikte, Ziraat Fakültelerinin 1986'ya kadar 10 yıl içinde 9000'e yaklaşan ziraat mühendisi yetiştirdiği anlaşılmaktadır (4). 1986'dan itibaren de Ziraat Fakültelerinden mezun olan öğrenci sayısı artışı devam etmiştir. 1986-87'de 2173, 1987-88'de 2502, 1988-89'da 2755, 1989-90'da 2648 ve 1990-91'de 2844 öğrenci olmak üzere son beş yılda toplam 12922 kadar öğrenci mezun olmuştur.

1976'dan 1991'e kadar ziraat fakültelerinden mezun olan 21889 ziraat mühendisi içinde mezun oldukları fakültelere göre en büyük nisbet % 26,94 ile A.Ü.Ziraat Fakültesi, % 23,73 ile Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesindedir. Bunu % 15,68 ile Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi ve % 14,72 ile Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi izlemektedir.

Bugün toplam emekliler ile birlikte ziraat mühendisleri sayısının 25.000 kadar olduğu tahmin edilmektedir. Toplam ziraat mühendisleri içinde bu gün 7500 kadarının çalışmayan ve işsiz; 2500 kadarının emekli olduğu

tahmin edilmektedir. O halde çalışan ziraat mühendisleri sayısı 15000 civarındadır. Çalışan ziraat mühendislerinin 12000 kadarının devlet kesiminde, 3000 kadarının özel kesimde olduğu tahmin edilmektedir (Çalışan ziraat mühendisi sayısının 1989 ve 1990 yıllarında 12000 kadar olduğunu ileri sürenler vardır). Ziraat Mühendisleri Odası işsiz ziraat mühendisi sayısını tam olarak belirlemek için işsizlerin odaya bildirmelerini, emekli olanların odaya yazdırmalarını istemektedir. Böylece tam işsiz ve emekli sayısı belirlenebilecektir.

5.3. Cinsiyetlerine Göre Ziraat Mühendislerinin Sayılarındaki Gelişmeler

Ziraat Fakültelerinden mezun olanların 1980-81'de % 75,5'i erkek iken bu nisbet yavaş yavaş azalarak 1990-91'de % 63,5'e inmiştir. 1980-91 yıllarının genel ortalaması erkeklerde % 67,3'dür. Son yıllardaki en yüksek erkek öğrenci mezunları Yüzüncüyıl (% 89,7), Atatürk (% 87,5), Dicle (% 83,8) ve Trakya Üniversitesinin Ziraat Fakültesinde görülmektedir. Ziraat Fakültelerinin ilk mezun yıllarında mezun olan erkek ziraat mühendisi nisbeti % 80 ve % 90'lara ulaşmaktadır. Fakültelerden mezun olan erkek öğrenci nisbetinde zaman içinde yavaş bir azalma meydana gelmektedir. Ziraat Fakültelerinden mezun olan kız öğrenciler ise 1980-81'de % 24,5 nisbetindedir. Bu nisbet giderek artış göstererek 1990-91 yılında % 36,5'e yükselmiştir. 1980-91 yıllarının genel ortalaması kızlarda % 32,7'dir. Son yılların verilerine göre en yüksek mezunları Ege, Akdeniz, Ondokuzmayıs, Selçuk, Uludağ, Ankara ve Çukurova Ziraat Fakülteleri vermektedir (Tablo 5.3.1. ve Tablo 5.3.2).

6. İŞE GİREN VE GİRMİYEN ZİRAAT MÜHENDİSLERİ SAYILARI VE NİSBETLERİ

1991'de emekliler dışında ziraat mühendisleri sayılarının 25.000 civarında olduğu kabul edilmektedir. Aynı yıl çalışan ziraat mühendisi sayısı 15-16.000 civarındadır. Çalışan ziraat mühendislerinin 1990'da çalıştıkları yerler ve sayıları aşağıdaki şekilde tahmin edilmektedir (5). Buna göre 1990'da 8-10.000 kadar ziraat mühendisinin iş aradığı kabul edilmektedir. Kamu ve özel kesimde yeter iş alanlarının açılmamış olması, işsizlik oranını yükseltmektedir. İstihdam sorunu, çözümü gittikçe güçleşen boyutlara varmaktadır.

Tablo 6.1. 1989-90 Yılında Çalışan Ziraat Mühendislerinin Sayıları

<u>Istihdam Yeri</u>	<u>Sayı</u>
A-Kamu Kesimi	
1.Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	7.085
2.Ziraat Fakülteleri	1.192
3.DSI Genel Müdürlüğü	547
4.T.Şeker Fabrikaları A.Ş.	508
5.Ziraat Bankası	464
6.Türkiye Kalkınma Vakfı	150
7.Diğer yerler (DPT, Tekel, Çaykur, MPM, DİE, TÜBİTAK, TSKB vb.)	554
Toplam Kamu Kesimi	10.500
Özel Kesim	2.500
Genel Toplam	13.000

7. İŞ VE İŞÇİ BULMA KURUMUNA İŞ BULMAK İÇİN MÜRACAAT EDEN ZİRAAT MÜHENDİSLERİ

Tarımsal kalkınma, bir dizi teknik, ekonomik ve sosyal nitelikli önlemlerin alınmasını gerektirir. Tarımsal gelişme sadece yetişmiş teknik işgücü ile sağlanamamaktadır. Ancak, teknik elemanın varlığı tarımsal gelişmede çok önemli bir faktör olarak rol oynamaktadır.

Ülkemizde üniversite düzeyinde eğitim veren 13 Ziraat Fakültesinin bulunması, her yıl önemli ölçüde ziraat mühendisi yetişmesine olanak vermekte ve ziraat mühendisleri arzı da önemli ölçüde artış göstermektedir. 1988 yılı itibarıyla kamu kuruluşlarınca istihdam edilen ziraat mühendislerinin miktarı 10.500'e ulaşmıştır (8). Bu durum ziraat mühendislerinin istihdamında özel sektör kuruluşlarına önemli görevler düştüğünü göstermektedir.

1980 yılından sonra uygulanan liberal ekonomik politikalar, daha çok kamu kuruluşları tarafından yapılan tarımsal girdilerin üretimi ve pazarlanmasını ve önemli tarımsal ürünlerin ticaretini, özel sektör kuruluşlarına açmıştır. Böylece bu kuruluşlar da ziraat mühendislerinin istihdamında önemli rol oynamıştır.

Ülkemizde iş olanaklarıyla istihdam edilmek isteyen kişiler arasında koordinasyonu sağlayan "İş ve İşçi Bulma Kurumu"; tarımsal amaçlı özel teşebbüslerin ve KİT'lerin kurumdan olan ziraat mühendisi talebini

karşılamaya çalışmaktadır. Özellikle bundan sonra "Ziraat Mühendisliği Yetki Tüzüğü"nin sağladığı imkânlar ile istihdam edebilecek alanların belirlenmesi ve açıklığa kavuşması sonucunda bu kurumun ilerde ziraat mühendislerine daha fazla istihdam yaratmasına imkân vereceği düşünülmektedir.

İş ve İşçi Bulma Kurumuna iş bulmak için 1990 ve 1991'de müracaat eden ve işe yerleştirilen ziraat mühendisi sayısı Tablo 7.1. ve 7.2'de gösterilmiştir. Tablo'ya göre; 1990'da işe müracaat eden ziraat mühendisi sayısı 1079, 1991'de (10 aylık) 1216'dır. Bu müracaatın 1990'da 138'i, 1991'de ise 77'si işe yerleştirilmiştir (% 12,8 ve % 11,3).

Tablo 7.1.'de görüldüğü üzere 1990 yılında kuruma müracaat eden ziraat mühendislerinde erkeklerde işe yerleştirilme oranı % 13,4 ve kadınlarda % 11,7 ve birlikte % 12,8 olarak gerçekleşmiştir. 1990 yılında ortalama işe yerleştirilme oranı ise % 12,8 düzeyinde olmuştur. 1991 yılında 10 aylık dönem incelendiğinde bu oran erkeklerde % 5,8 ve kadınlarda % 7,2 düzeyinde olmuştur. İşe yerleştirilme oranında meydana gelen azalma ise; bir önceki yıla göre müracaatların önemli ölçüde artmasına rağmen, iş talebinin aynı oranda artmaması, 10 aylık dönemin dikkate alınması, özel sektör kuruluşlarının yeterli ziraat mühendisi istihdam etmemeleri vb. sayılabilir. 1991 yılında ortalama işe yerleştirilme oranı % 6,3 olmuştur (Oranların tartılı aritmetik ortalaması). Sonuç olarak ziraat mühendislerinin istihdamında cinsiyetin önemli faktör olmadığı söylenebilir.

Tablo 7.2. İş ve İşçi Bulma kurumunca işe yerleştirilme durumları ziraat mühendisliği eğitimi yapılan programlar itibariyle incelendiğinde bazı programlarda bu oranın diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. 1990-91 döneminde en düşük işe yerleştirme oranları sırasıyla Su Ürünleri Bölümünde % 2,7, Süt Teknolojisi Bölümünde % 3,1 Tarım Makinaları Bölümünde % 3,7, Zootekni Bölümünde % 5,1'dir. Bu durum bu programların çalışma alanlarının ülkemizde henüz gelişme sürecinde olmasından kaynaklanmaktadır. İncelenen dönemde en yüksek işe yerleştirilme oranı % 12,7 ile Tarım Ekonomisi ve % 12,12 ile Peyzaj Mimarlığı Bölümlerinde gerçekleşmiştir (Ev Ekonomisi Programında müracaatların çok düşük düzeyde olması ve toplam içinde çok düşük düzeyde pay alması sebebiyle değerlendirme dışı bırakılmıştır). Diğer bir ifadeyle bu kurumca işe yerleştirilen ziraat mühendislerinin önemli bir kısmını, diğer bölümlere göre özel sektör kuruluşlarının nisbeten daha fazla ihtiyaç duyduğu Tarım Ekonomisi, Peyzaj Mimarlığı, Bahçe Bitkileri gibi Bölümler oluşturmuştur. Bu programlara kamu kuruluşlarının yanında özel kuruluşların da talepte bulunması, bu bölümlerin teknik ve ekonomik gelişmeye paralel olarak istihdamda karşılaşılan sorunların gözden geçirilmesi ve buna göre eğitim

programında da bazı düzenlemeler yapılması ihtiyacını göstermektedir.

8. TÜRKİYE'DE ZİRAAT MÜHENDİSLERİ İSTİHDAMI ARAŞTIRMASI

8.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı yurdumuzda ziraat mühendislerinin hangi alanlarda ve hangi görevlerde çalıştıklarını sayısal olarak ortaya koymaktır. Kamu ve özel kesimin çeşitli çalışma alanlarında ve görevlerde istihdam edilen ziraat mühendislerinin, cinsiyete, mezun oldukları fakültelere ve bölümlerine, yabancı dil bilmelerine, akademik ünvanlarına göre dağılımlarının saptanması, bunların görev ile ilişkilerinin ortaya konulması araştırmanın amaçları arasındadır. Değişik çalışma alanı ve görevde çalışanların yabancı dil durumları ve yabancı ülke deneyimlerinin belirlenmesi de amaçlar arasında bulunmaktadır.

Araştırma, ziraat mühendislerinin halen çalışma alanlarını ve iş görevlerini belirleyeceğinden, mesleğin genel istihdamını açıklamaya yönünden önem taşımaktadır.

Ziraat Fakülteleri çok fazla sayıda bölümler ile eğitim ve öğretim yaptıklarından, çalışılan iş alanlarının, bölümlere göre durumları da bu çalışma ile ortaya konulabilmekte ve bunlar ile ilgili sorunlar belirlenebilmektedir.

8.2. Araştırmanın Çerçevesi, Bilgi Sağlanan Kurumlar ve Kaynaklar

Araştırma ziraat mühendisi çalıştıran kamu ve özel kesim kuruluşlarını kapsamaktadır. Araştırma tüm iller, merkez ve taşra teşkilatları ile ele alınmıştır.

Araştırma verilerinin çerçevesi, kamu ve özel kuruluşlar ile, çalışmayan ev kadınlarını içine alan 24 adet kuruluş ve iş yerinden oluşturulmuştur. Araştırmanın çerçevesini oluşturan 24 adet kuruluş/iş yeri şunlardır:

- 01 Parlamento
- 02 Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlıkta idari görevler
- 03 Tarım Orman ve Köyİşleri Bakanlığı
- 04 TKB dışında diğer bakanlıklar
- 05 Başbakanlık ve bakanlıklara bağlı diğer kuruluşlar
- 06 Yüksek Öğretim Kurumu
- 07 Bankalar

- 08 Yerel Yönetimler
- 09 Meslek Kuruluşları
- 10 Uluslararası Kuruluşlar
- 11 Yabancı Kuruluşlar
- 12 Gönüllü Kuruluşlar
- 13 Köy kalkınma kooperatifleri
- 14 Tarımsal proje, Mühendislik, danışma kuruluşları
- 15 Tarımsal üretim işletmeleri
- 16 Girdi üreten ve pazarlayan kuruluşlar
- 17 Tarımsal ürün işleyen ve pazarlayan kuruluşlar
- 18 Tarım sigortaları
- 19 Basın iş kolu
- 20 Meslekle ilgili diğer kuruluşlar/işler
- 21 Meslekle ilgili olmayan işlerde çalışanlar
- 22 İşsizler
- 23 Çalışmayan ev kadınları
- 24 Emekliler (çalışmayan)

Belirtilen bu 24 ana kuruluş ve bunlara bağlı alt birimler; veri kaynakları oluşturmuştur.

8.3. Araştırmada Kullanılan Bilgiler ve Verilerin Özellikleri

Ziraat Mühendislerinin çalıştıkları kamu ve özel kesim kurumları, bulunulan il'e göre ayrılmış, çalışılan birimin, merkez ve taşra kuruluşlarından hangisi olduğu belirlenmiştir. İller 01'den 73'e kadar merkez kuruluşu 10, taşra kuruluşu 11 kod numarası almıştır. Toplanan bilgiler arasında cinsiyet (0 kadın, 1 erkek). İşe başladığı yıl (01 1960 öncesi, 02 1961-65 dönemi) görev birimi, mezun olduğu yıl, akademik ünvanı, yurt dışında bulunma durumu, yabancı dil durumu yer almaktadır. Bunların her birine ve alt bölümlerine kod numarası verilmiştir.

Görev birimi; ziraat mühendislerinin çalıştıkları kurumların kuruluş ve işleyiş şemaları dikkate alınarak ve ortak bir liste geliştirmek suretiyle yapılmıştır. Böylece ziraat mühendislerinin geniş çalışma alanına uyduğu kabul edilen şu şekilde bir liste geliştirilmiştir.

GÖREV BİRİMİ

- 01 Üst Yönetim
- 02 Yöneticiler

- 03 İdari İşler
- 04 Tarımsal Üretim Yapanlar
- 05 Tarım Ürünü İşleyenler/Kontrol
- 06 Tarım Ürünleri Pazarlayıcıları
- 07 Girdi Üretimi
- 08 Girdi Dağıtım ve Pazarlaması
- 09 Finansman Kuruluşları ve Sigortalar
- 10 Araştırma, Geliştirme, Teknoloji
- 11 Örgün Eğitim
- 12 Yayımcılar
- 13 Bitki ve Hayvan Sağlığı
- 14 İnşaat-Onarım-Makina
- 15 Planlama-Proje-Bütçe-Analiz-Değerlendirme-Danışma
- 16 Teşkilatlanma ve Destekleme
- 17 Park Bahçe Rekreasyon
- 18 Su Kaynakları Geliştirme, Alt Yapı
- 19 Teftiş Kurulu
- 20 Yurt Dışı
- 21 Parlamenter
- 22 Kamu Görevlisi Değil

Ziraat mühendislerinin beirtilen özellikleri dikkate alınarak pratik şekilde doldurulabilecek bir çizelge (Şekil 1) hazırlanmış ve bunlar ziraat mühendisi çalıştıran tüm kamu kuruluşlarına ve bilinen Özel sektör kuruluşlarına 21/12/1990 tarihinde Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı Mahir Gürbüz ve odanın Eğitim Öğretim ve İstihdam Sürekli Danışma Komitesi Başkanı Prof.Dr. Turan Güneş imzası ile bir yazı ekinde yollanmıştır. Yazıda çizelgelerin doldurulması yanında kuruluşun daha ileri bir hizmet sağlayabilmesi için iş alanlarının gereksinim duyduğu ziraat mühendisi formasyonunun da bildirilmesi istenmiştir. Yazı cevabının 1 Mart 1991'e kadar cevaplandırılması istenmesine rağmen dönüşler uzun süre sağlanamamıştır. Yollanan çizelgelerin dönüşlerinin sağlanması için kuruluşlar ile temas kurulmuş ve büyük çaba harcanmak suretiyle formların cevapları alınmıştır. Ancak kuruluşlar ziraat mühendisinden beklenen formasyon hakkında hiç cevap verememişlerdir. Çizelgeler, kuruluş yetkililerince dosyalara dayalı olarak doldurulduğundan, hatalarının mümkün olduğu kadar az yapıldığı kabul edilmektedir.

Soru formunda çeşitli kurumlarda belirli bir dönemde istihdam edilenler hakkında bilgi istendiğinden araştırma bir kesit analizi niteliğindedir.

Sayı:

21.12.1990

Konu: Ziraat Mühendisleriyle
İlgili Bilgiler Hk.

..... Genel Müdürlüğüne

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odasının 1990-1991 Dönemi Çalışma Programında yer aldığı üzere, tarımsal eğitim, öğretim ve istihdam konularını her yönüyle gündeme getirmek ve sorunlarına çözümler araştırmak amacıyla, Oda bünyesinde, Ziraat Fakülteleri temsilcilerinin katıldığı, "Eğitim Öğretim ve İstihdam Sürekli Danışma Komitesi" oluşturulmuştur.

Söz konusu komitenin aldığı karar gereğince, Ziraat Mühendislerinin istihdam ve eğitim durumlarıyla ilgili kapsamlı ve sağlıklı verilerin bulunmayışı dolayısıyla bu konudaki eksikliği gidermek amacıyla, Oda tarafından ülke düzeyinde bir araştırma başlatılmıştır.

Karar organlarına, planlayıcılara, araştırmacılara ve konu ile ilgili diğer kişi ve kuruluşlara da yararlı olacağı düşünülen bu araştırmanın başarıyla sonuçlandırılması değerli katkılarınızla mümkün olacaktır.

Bu araştırma için ..... Genel Müdürlüğünüzde çalışan Ziraat Mühendisi ve Ziraat Yüksek Mühendisleriyle ilgili ekte gönderilen soru formundaki bilgilere gereksinim duyulmaktadır.

Bu bakımdan, ekte gönderilen soru formunun yöneticiler dahil ..... Genel Müdürlüğünüzde çalışan tüm Ziraat Mühendisleri ve Ziraat Yüksek Mühendisleri itibariyle doldurularak 1 Mart 1991 tarihine kadar aşağıda belirtilen adrese göndermenizi diler saygılar sunarız.

İmza

İmza

Prof.Dr.Turan Güneş
TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası
Eğitim, Öğretim ve İstihdam
Sürekli Danışma Komitesi
Başkanı

Mahir GÜRBÜZ
ZİRAAT MÜHENDİSLERİ
ODASI
Başkanı

Adres: Ziraat Mühendisleri Odası Karanfil Sokak No: 34/14
Kızılay/ANKARA

Tel: 4250555-4183115

8.4. Araştırmada Kullanılan Yöntem

Toplanan soru formları önce kontrol edilmiş, hatalı ve noksan kısımlar, ilgili kurumlar ile temas edilerek düzeltilmiş ve sonra ana çizelgelere dökülmüştür. Çizelgelerden elde edilen bilgiler bilgisayara aktarılmıştır. Bilgisayarda çeşitli değişken arasında ilgiyi çıkaracak çapraz tablolar iki ve üçlü ilişkileri verecek analizler yapılmıştır. Bilgiler tablolara dönüştürülmüştür. Bu konuda ziraat mühendisi meslektaşlarımız bilgisayar uzmanı, Duygu Çelik, Dr. Ensar Başpınar önemli katkıda bulunmuşlardır.

Araştırma, genelde çalışan ziraat mühendislerine yöneliktir. Bu araştırma ile çalışan 15.000 ziraat mühendisinden 12.422'sini kapsıyarak, % 82,81'i araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmanın tüm ziraat mühendislerini kapsamaması bir noksanlık olarak kabul edilebilir. Ancak özellikle Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı gibi ziraat mühendislerinin büyük ölçüde çalıştığı kurumların tamamıyla kapsam içine alınması, araştırmanın esas sahaya girdiğini göstermektedir. Tarım Bakanlığı'nın yalnız bir Köy Hizmetleri Bölge Müdürlüğü ile Tarım Kredi Kooperatiflerinin dört bölge müdürlüğü dışında bütün teşkilâtından bilgi sağlanmıştır. Soruların bir kısmında, özellikle görev birimlerinde doğru cevap verilmeyen hususlar bulunmakla beraber, bunların yüksek bir hata payı taşımadığı kabul edilmektedir. Bununla beraber bazı hatalar soru formu üzerinde yapılan çalışmalar ile giderilmiştir.

Araştırmada emekli olanlara, çalışmıyanlara ve işsizlere tam olarak ulaşmak mümkün olmamıştır. Bu yönleri ile araştırmanın çalışan ziraat mühendislerinin büyük çoğunluğunun istihdam yapısını açıkladığı düşünülmektedir.

8.5. Araştırma'da Yapılan Analizler

8.5.1. Toplanan Bilgilerin Kuruluş Düzeyinde Analizi

Üst Kuruluşlar ve Bakanlık Düzeyinde Çalışanlar Tablo: 8.5.1.1.'de verilmiştir.

Tabloya göre çalışan ziraat mühendislerinin % 57,3'ü Tarım Köy İşleri Bakanlığında bulunmaktadır. Bunu TKB dışındaki bakanlıklar % 12,5, Yüksek Öğretim Kuruluşları ise % 10,9 ile izlemektedir. Bu da bize ziraat mühendislerinin TK bakanlığında yoğunlaştığını göstermektedir. Ulaşılan ziraat mühendisleri içinde tarımsal üretim işletmesi sahibi veya işletmede çalışan 1 kişi olması dikkate değer bir sonuçtur.

Tablo 8.5.1.1. Üst Kuruluşlar ve Bakanlık Düzeyinde Çalışanlar

Üst Kuruluş ve Bakanlık	Sayı	Nisbet
Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı	7.127	57,3
TOK Dışındaki Diğer Bakanlıklar	1.554	12,5
Başbakanlığa ve Devlet Bak. Bağlı Kurl.	217	1,7
Yükseköğretim Kurulu	1.356	10,9
Bankalar	372	3,0
Yerel Yönetim	303	2,4
Meslek Kuruluşları	19	2
Tarımsal Proj. Müh. Danışmanlık Bürol.	9	,1
Tarımsal Üretim İşletmeleri	1	,0
Girdi Üreten ve Pazarlayanlar (Özel)	866	7,0
Tarımsal Ürün İşleyen ve Pazarlayanlar	275	2,2
Tarım Sigortaları	18	,1
Meslekle İlgili diğer Kuruluşlar/İşler	128	1,0
Meslekle İlgili Olmayan İşlerde Çalış.	88	,7
İşsizler	48	4
Emekliler	61	5
Toplam	12.442	100,0

**Tablo 8.5.1.2. Üst Kuruluşlar ve Bakanlıkların Ana Alt Birimlerinde
(Genel Müdürlük ve Benzeri) Çalışanların Sayıları ve
Toplam Çalışanlardaki Nisbetleri (%)**

Kuruluşlar	Sayı	Nisbet
Makam (Müsteşar), Müsteşar Yard.	2	,0
Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü	72	,6
Proje Uygulama Genel Müdürlüğü	117	,9
Teşkilatlanma-Destekleme Gn.Md.	84	,7
Araştırma Planlama Koordinasyon	67	,5
Müşavirlikler	1	,0
Orman Genel Müdürlüğü	177	1,4
Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü	1092	8,8
Tarım Reformu Genel Müdürlüğü	90	,7
Atatürk Orman Çiftliği	14	,1
Toprak Mahsulleri Ofisi	160	1,3
Türkiye Zırai Donatım Kurumu	34	,3
Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu	176	1,4
Yem Sanayii	161	1,3
Et-Balık Kurumu	19	,2
Tarım Kredi Kooperatifleri	250	2,0
TİGEM	307	2,5
Yayın Dairesi Başkanlığı	2	,0
Teftiş Kurulu	22	,2
Tarım İl Müdürlüğü	3279	26,4
Araştırma Kuruluşları	778	6,3
Tarım Meslek Okulu	130	1,0
DAĞMEM	19	,2
Sertifikasyon-Tohumluk (Merkez)	19	,2
TOK Merkez İkmal Müdürlükleri	5	,0
Diğer	50	,4
Maliye ve Gümrük Bakanlığı	178	1,4
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	654	5,3
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	653	5,2
Turizm Bakanlığı	3	,0
Bayındırlık ve İskân Bakanlığı	41	,3
Sağlık Bakanlığı	11	,1
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	14	,1
Devlet Planlama Teşkilatı	26	,2
Devlet İstatistik Enstitüsü	7	,1
Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı	16	,1

Türk Standartları Enstitüsü	13	.1
Atom Enerjisi Kurumu	13	.1
TÜBİTAK	25	2
İGEME	8	.1
Milli Produktivite Merkezi	10	.1
TRT	22	2
GAP İdaresi	6	0
Meteoroloji	69	6
Başbakanlık ve Dev.Bak.Bağlı Diğer.	2	0
YÖK.Rektörlük vb. İdari Görevler	1	0
Zir.Fak.Dışındaki Fak.Gör.Öğretim Ele.	59	5
Yüksek Okullar	56	5
Ziraat Fakülteleri	1240	10,0
Ziaat Bankası	368	3,0
Diğer Bankalar	4	0
Ankara Belediyesi	98	8
İstanbul Belediyesi	52	4
İzmir Belediyesi	9	.1
Adana Belediyesi	7	.1
Diğer Belediyeler	137	1,1
Meslek Kuruluşları	19	2
Çalışanlar	9	.1
Kendi Hesabına Çiftçilik Yapanlar	1	0
Tarım İlaçları	279	2,2
Tohumluk	201	1,6
Yem	234	,19
Tarım Makinaları	24	2
Gübre	87	.7
Diğer Sektörler	41	3
Un ve Mamulleri İşleyen ve Pazarlayanlar	18	.1
Et ve Mamulleri İşleyen ve Pazarlayanlar	9	.1
Süt ve Mamulleri İşleyen ve Pazarlayanlar	19	2
Bitkisel Yağ Sanayii	29	2
Meşrubat Meyve Suyu	11	.1
Konserve	108	9
İçki	21	2
Tekstil	2	0
Diğer Sektörler	58	5
Tarım Sigortaları	18	.1
Meslekle İlgili Diğer Kuruluşlar/İşler	128	1,0
Meslekle İlgili Olmayan İşlerde Çalışanlar	2	0

Kendi Hesabına (İşletme Sahibi)	75	,6
Ücretli Çalışanlar	11	,1
İşsizler	48	,4
Emekliler (Çalışmayanlar)	61	,5
Toplam	12.442	100,0

Üst kuruluşlar ve bakanlıkların ana alt birimlerinde (Genel Müdürlük ve benzeri) çalışanların sayı ve nisbetleri Tablo 8.5.1.2. de verilmiştir. Buna göre TKB'nın genel müdürlükleri içinde en yüksek çalışma nisbeti % 26,4 ile tarım il müdürlüğündedir. Bunu % 8,8 ile Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, % 6,3 ile Araştırma kuruluşları izlemektedir. Bu üç genel müdürlük toplam % 41,5 ile TK Bakanlığında en yüksek orana sahiptir. Geriye kalan % 15,8'i ise diğer genel müdürlüklerde çalışmaktadır.

TK Bakanlığı dışındaki diğer bakanlıklar incelendiğinde % 5,3 ile en yüksek çalışma nisbeti Sanayi ve Ticaret Bakanlığında'dır. Bunu % 5,2 ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı izlemektedir. Bu bakanlıkların toplam çalışan ziraat mühendisleri içindeki payı %12,4 dür. Bu da bize TK Bakanlığı dışındaki bu iki bakanlıkta ziraat mühendislerinin yoğunlaştığını göstermektedir. Toplam çalışanların % 1,8'i başbakanlığa ve devlet bakanlığına bağlı kuruluşlarda çalışmaktadır. Bu durum bize ziraat mühendislerinin bu kuruluşlarda fazla istihdam edilmediğini göstermektedir. Bu kuruluşlar içinde en yüksek oranı % 0,6 ile Çevre Bakanlığı, Meteoroloji Genel Müdürlüğü almaktadır.

Yüksek Öğretim Kurumu incelendiğinde toplam çalışan ziraat mühendislerinin % 10'u Ziraat Fakültelerinde, geri kalan % 0,9'u ise diğer yüksek öğretim kuruluşlarında çalışmaktadır.

Bankalarda çalışan ziraat mühendisleri % 3 nisbetinde olup hemen hemen de Ziraat Bankasında çalışmaktadır. Yerel yönetimlerde ise toplam ziraat mühendislerinin % 2,5'i istihdam edilmiştir.

Diğer özel kuruluşlarda ise çalışan toplam ziraat mühendislerinin % 11,3'ü istihdam edilmektedir. Özel kesimde çalışanlar 3.000 adet tahmin edildiğine göre bunların yarısına ulaşılmıştır.

8.5.2. Bölgelere Göre Çalışanlar

Ziraat Mühendislerinin ülke düzeyinde yayılma durumlarını belirtmek amacı ile, önce coğrafi bölgelere göre, daha sonra da en az ve en çok ziraat mühendisleri olan büyük illere göre çalışanların sayısı incelenmiştir.

Türkiye'de yedi coğrafi bölgede çalışan ziraat mühendislerinin adetleri ve nisbetleri Tablo 8.5.2.1.'de verilmiştir.

Tablo: 8.5.2.1 Coğrafi Bölgelerde Çalışan Ziraat Mühendisleri

Bölge	Sayı	Nisbet %
Akdeniz Bölgesi	1611	12,9
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	556	4,5
Ege Bölgesi	1990	16,0
Doğu Anadolu Bölgesi	1249	10,0
İç Anadolu Bölgesi	3796	30,5
Karadeniz Bölgesi	1257	10,1
Marmara Bölgesi	1936	15,6
Yurt Dışı	5	,0
Belirtilmemiş	42	,3
Toplam	12442	100,0

Ziraat mühendislerinin % 30,5'i İç Anadolu Bölgesinde, % 16,0'ı Ege Bölgesinde, % 15,6'sı Marmara Bölgesinde, % 12,9'u Akdeniz Bölgesinde çalışmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesinde % 10 ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde de % 4,5 gibi az nisbette çalışan ziraat mühendisleri dikkate değer bir diğer sonuçtur.

Çeşitli üniversitelerden mezun olan ziraat mühendislerinin çalıştıkları coğrafi bölgeler itibariyle durumu Tablo 8.5.2.2'de verilmiştir. Çeşitli Fakültelerden mezun olanların en yüksek nisbette çalıştığı bölgeler incelendiğinde Ankara Üniversitesi mezunlarının % 49,5'i İç Anadolu Bölgesinde çalışmaktadır. Ege Üniversitesi mezunlarının % 44,9'u Ege Bölgesinde, Çukurova Üniversitesi mezunlarının % 43,6'sı Akdeniz Bölgesinde, Ondokuz Mayıs Üniversitesi mezunlarının % 42,6'sı Karadeniz Bölgesinde, Uludağ Üniversitesi mezunlarının % 69,4'ü Marmara Bölgesinde, Dicle Üniversitesi mezunlarının % 37,9 'u Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, Trakya Üniversitesi mezunlarının % 63,9'u Marmara Bölgesinde, Atatürk Üniversitesi mezunlarının % 24,7'si İç Anadolu Bölgesinde çalışmakta ve bunu % 20,4 ile Doğu Anadolu Bölgesi izlemektedir. Selçuk Üniversitesi mezunlarının % 51,3'ü İç Anadolu Bölgesinde, Yüzüncü Yıl Üniversitesi mezunlarının % 60,0'ı Doğu Anadolu Bölgesinde, Akdeniz Üniversitesi mezunlarının % 31,3'ü Akdeniz

Bölgesinde, Yurt Dışındaki Üniversitelerden mezun ziraat mühendislerinin ise % 50,9'u Marmara Bölgesinde çalışmaktadır.

Bu nisbetler fakültelerden mezun olanların önemli bir bölümünün kendi bölgelerinde iş bulduklarını göstermektedir.

Çalışan bayan ve erkek ziraat mühendislerinin çalıştıkları coğrafi bölgelere göre dağılımı Tablo 8.5.2.3'de verilmiştir. 8.5.2.3.'deki Tablodan da görüleceği üzere ziraat mühendislerinin İç Anadolu Bölgesinde çalışma yoğunlukları en fazladır. Çalışan toplam ziraat mühendislerinin % 30,6'sı İç Anadolu'da çalışmakta ve bu, diğer bölgelere göre en yüksek nisbeti vermektedir. İç Anadolu'da çalışanların % 24,3'ünü bayanlar, % 75,7'sini erkekler oluşturmaktadır. Bu oranın erkeklerde fazla olmasının nedeni mezun olan erkek ziraat mühendislerinin sayılarının yüksekliğidir.

Bayanlar bölgeler itibariyle incelenecek olursa % 35,6'sı İç Anadolu, % 18,4'ü Ege, % 15,5'i Marmara, % 12,5'i Akdeniz, % 8,3'ü Karadeniz Bölgesinde çalıştıkları görülmüştür. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ise bayanlar toplamının sırasıyla % 6,7 ve % 3'ü dür. Buda bize bayanların Doğu bölgelerinde çok az nisbette çalıştıklarını göstermektedir.

Erkekler bölgeler itibariyle incelenecek olursa % 29,3'ü İç Anadolu, yaklaşık % 15,5'i Ege ve Marmara, % 13,1'i Akdeniz, % 11'i Doğu Anadolu, % 10,6'sı Karadeniz, % 4,9'u ise Güney Doğu Anadolu Bölgesinde çalışmaktadır. Burada görülen durum ise Doğu Anadolu Bölgesinde çalışan erkek ziraat mühendisi oranının Karadenize göre daha fazla olmasıdır.

Ziraat mühendislerinin mezun oldukları bölümler ile çalıştıkları coğrafi bölgelerin dağılımı Tablo 8.5.2.4. 'de gösterilmiştir.

Akdeniz Bölgesinde çalışanların % 19'u Tarla Bitkilerinden, % 18,2'si Bahçe Bitkilerinden, % 11,6'sı Zootekni Bölümünden, % 9,8'i Toprak Bölümünden, % 8,3'ü ise Tarım Ekonomisi Bölümünden mezun olmuştur. Bu bölgede 5 bölüm toplamı % 66,9'unu oluşturmaktadır.

Güney Doğu Anadolu Bölgesinde çalışanların % 27,2'si Tarla Bitkilerinden, % 13'ü Toprak ve Zootekniden, % 9,6'sı Tarımsal Yapılar ve Sulamadan, % 8,5'i ise Tarım Ekonomisi Bölümünden mezun olmuşlardır.

Ege Bölgesinde ise çalışanların en yüksek nisbetini Tarla Bitkileri mezunları (% 18,5) oluşturmaktadır. Bahçe % 17,5 ile ve Zootekni % 12,6 ile izlemektedir.

Doğu Anadolu Bölgesinde durum % 17,4 ile Tarla Bölümünden mezunlar, % 16,1 ile Zootekni, % 14,2 ile Toprak % 10,1 ile Tarım Ekonomisi Bölümü izlemektedir.

İç Anadolu Bölgesindeki durum incelendiğinde yine Tarla Bitkileri en yüksek orana sahiptir (% 14,6). Bunu sırasıyla Zootečni % 13,4, Toprak % 11,4, Tarım Ekonomisi Bölümü % 12,3 ile izlemektedir.

Karadeniz Bölgesindeki durum ise % 15,1'i Tarla Bitkileri, % 14,ü Toprak ve Zootekniden, % 11,6'sı Tarım Ekonomisinden % 10'u ise Bahçe Bitkilerinden mezundur.

Marmara Bölgesinde % 19'u Tarla Bitkileri, % 14'ü Bahçe Bitkileri, % 12,3'ü Zootekniden, % 10,1'i Gıda Bilimi ve Teknolojisinden, % 9,4'ü ise Tarım Ekonomisinden mezun olmuştur.

Yurt dışından mezun olanların ise % 60'ı Gıda Bilimi ve Teknolojisinden % 20'si Tarım Ekonomisinden, % 20'si ise Tarım Makinalarından mezun olmuştur.

Tüm bölgelerde ilk sırayı Tarla Bitkileri Bölümü almaktadır. 2. sırada Zootečni, Toprak, Bahçe Bitkileri Bölümü gelmektedir. 3. Sırada ise genellikle Tarım Ekonomisi Bölümü mezunları çalışmaktadır.

Tablo 8.5.2.5. Ziraat Mühendislerinin En Çok İş Sahibi Olduğu İller

İller	Sayı	Nisbet %
06 Ankara	2419	19,4
35 İzmir	1094	8,8
34 İstanbul	628	5,0
01 Adana	511	4,1
16 Bursa	466	3,7
07 Antalya	362	2,9
25 Erzurum	373	3,0
42 Konya	358	2,9
Toplam	6211	49,8

Bu en çok iş sahibi olunan sekiz İl Türkiye'de çalışan ziraat mühendisinin % 49,8'ini oluşturmaktadır. Bunlar, Ankara, İzmir, İstanbul, Adana, Bursa, Antalya, Erzurum ve Konya'dır. Bu durum ziraat mühendislerinin yarısının bu sekiz ilde toplandığını göstermektedir.

En az ziraat mühendisi (30'un altında) bulunan iller ise Tablo 8.5.2.6'da verilmiştir.

Otuzun altında ziraat mühendisi bulunan 8 ilin sahip olduğu ziraat mühendisi sayısı 153 olup, toplam çalışan ziraat mühendisinin ancak % 1,3'dür.

Tablo 8.5.2.6. En Az Ziraat Mühendisi Bulunan İller

İller	Sayı	Nisbet %
72 Şırnak	7	,1
73 Batman	15	,1
30 Hakkari	16	,1
70 Karaman	19	2
11 Bilecik	20	2
69 Bayburt	21	2
13 Bitlis	27	2
62 Tunceli	28	2
Toplam	153	1,3

Ziraat mühendislerinin merkez ve taşrada çalışanları Tablolara ayrı ayrı dökülmüştür. Burada merkezde çalışma kavramı; çalışılan birimin genel müdürlüğünün bulunduğu yerin merkez olarak kabul edilmesi şeklindedir. Taşra ise genel müdürlüğün dışındaki diğer illerdir. Genel müdürlükler genellikle, Ankara ve İstanbul'da bulunduğu göre taşra; bu iki ilin dışında kalanları açıklamaktadır. 8.5.2.7.'deki Tablodan da görüldüğü gibi, taşrada çalışan ziraat mühendislerinin nisbeti % 61,8 ile en yüksek orana sahiptir. Merkezde çalışanların nisbeti ise % 26,2'dir. Kamu görevlisi olmayanların nisbeti % 12,0'dır.

Tablo 8.5.2.7. Merkez ve Taşra'da Çalışan Ziraat Mühendisleri

Kuruluşların Niteliği	Sayı	Nisbet (%)
Merkez Kamu Kuruluşu	3263	26,2
Taşra Kamu Kuruluşu	7691	61,8
Kamu Görevlisi Değil	1488	12,0
Toplam	12442	100,0

8.5.3. Çalışan Ziraat Mühendislerinin İşe Başlama Yılları

Çalışan ziraat mühendislerinin işe başlama yılı, 1960 öncesi, 1960-85 arasındaki dönemler ve 1986'dan itibaren ayrı ayrı yıllar olmak üzere tablo 8.5.3.1.'de gösterilmiştir.

Tablo 8.5.3.1. Çalışan Ziraat Mühendislerinin İşe Başlama Yılları

Ziraat Mühendislerinin İşe Başlama Yılları	Sayı	Dönemlerde Yıllık	
		Ortalama Artış (%)	Nisbet (%)
1960	168		1,4
1961-65	426		3,4
1966-70	684	7,54	5,5
1971-75	963	5,79	7,7
1976-80	1878	9,74	15,1
1981-85	2514	5,06	20,2
1986	628		5,0
1987	925		7,4
1988	909		7,3
1989	1040		8,4
1990	1578		12,7
1991	237		1,9
Belirtilmemiş	492		4,0
1986-90	5080	10,10	
Toplam	12442		100,0

1981-85 arasında 2514 ziraat mühendisi, 1986-91 arasında 5317 ziraat mühendisi işe girmiştir. Son altı yılda işe giren ziraat mühendisi sayısı 1991 yılına kadar artmıştır. Dönemlerde yıllık ortalama işe giren nisbeti giderek yükselmiştir.

8.5.4. Çalışan Ziraat Mühendislerinin Mezun Oldukları Fakültelere Göre Durumları

Çalışan ziraat mühendislerinin mezun oldukları fakültele göre dağılımları Tablo 8.5.4.1.'de verilmiştir.

Çalışan ziraat mühendislerinin % 40'a yakın kısmı ile en büyük bölümü Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi mezunudur. Bunu % 22,5 ile

Atatürk Üniversitesi, % 20,8 ile Ege Üniversitesi ve % 7,5 ile Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi mezunları izlemektedir. Çalışan ziraat mühendislerinin % 1,7'si Ondokuz Mayıs, % 1,1'i Uludağ ve % 1,0'i Trakya Üniversitesi Ziraat Fakültesi mezunudur.

Tablo 8.5.4.1. Çalışan Ziraat Mühendislerinin Mezun Oldukları Üniversiteler

Ziraat Mühendislerinin		
Mezun Oldukları Üniversiteler	Sayı	Nisbet (%)
Ankara Üniversitesi	4735	38,1
Ege Üniversitesi	2585	20,8
Atatürk Üniversitesi	2803	22,5
Çukurova Üniversitesi	939	7,5
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	206	1,7
Uludağ Üniversitesi	134	1,1
Dicle Üniversitesi	67	,5
Cumhuriyet Üniversitesi	99	,8
Trakya Üniversitesi	120	1,0
Selçuk Üniversitesi	76	,6
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	45	,4
Akdeniz Üniversitesi	16	,1
Diğer	108	,9
Belirtilmemiş	509	4,1
Toplam	12442	100,0

8.5.5. Çalışan Ziraat Mühendislerinin Mezun Oldukları Bölümlere Göre Durumu

Ziraat mühendisleri (15) farklı bölümde eğitim görmüşlerdir. Çalışanların bölümlere göre sayısı ve nisbetleri Tablo 8.5.5.1.'de verilmiştir.

Tablo 8.5.5.1. Çalışan Ziraat Mühendislerinin Mezun Oldukları Bölümlere Göre Durumu

Ziraat Mühendislerinin		
Mezun Oldukları Bölümler	Sayı	Nisbet (%)
Bahçe Bitkileri	1444	11,6
Bitki Koruma	848	6,8
Gıda Bilimi ve Teknolojisi	792	6,4
Tarımsal Yapılar ve Sulama	695	5,6
Peyzaj Mimarlığı	190	1,5
Su Ürünleri	88	,7
Süt Teknolojisi	201	1,6
Tarım Ekonomisi	1217	9,8
Tarım Makinaları	581	4,7
Tarla Bitkileri	2098	16,9
Toprak	1385	11,1
Zootekni	1593	12,8
Ev Ekonomisi	95	,8
Deri ve Lif Tek.	2	,0
Genel	786	6,3
Yurt Dışı	12	,1
Belirtilmemiş	415	3,3
Toplam	12442	100,0

Çalışan ziraat mühendislerinin % 16,9'u ile Tarla Bitkileri Bölümü mezunları en büyük kısmını oluşturmaktadır. Bunu % 12,8 ile Zootekni, % 11,6 ile Bahçe Bitkileri, % 11,1 ile Toprak ve % 9,8 ile Tarım Ekonomisi Bölümü mezunları izlemektedir. Buna göre çalışan ziraat mühendislerinin % 10'u ve daha fazla nisbeti; tarımsal faaliyetin başlıca bu beş bölümünden gelmekte ve çalışanların % 62,2'si ile üçte ikisine yaklaşmaktadır.

8.5.6. Çalışan Ziraat Mühendislerinin Mezun Oldukları Fakülteler ve Bölümleri

Çalışan ziraat mühendislerinin mezun oldukları fakülteler ve bölümlerine ait bilgiler tablo 8.5.6.1'de topluca verilmiştir.

Tablo 8.5.6.1.'den de görüleceği gibi çalışan ziraat mühendislerinin Ankara Üniversitesinden mezun olan 4630 kişinin % 13,8'i Tarla Bitkilerinden, % 11,2'si Toprak, % 11,0'i Zootekniden, % 10,8'i Bahçe Bitkilerinden, % 10,4'ü ise Tarım Ekonomisinden mezundur. Çalışan ve Ankara üniversitesinden mezun olan ziraat mühendislerinin toplam % 57,2'si bu 5 bölümden mezun olmuştur.

Ege üniversitesinde mezun olan 2554 ziraat mühendislerinin % 21,4'ü Tarla Bitkilerinden, % 20,4'ü Bahçe Bitkilerinden, % 13,9'u Bitki Korumadan, % 10,5'i Toprak ve % 11,2'si ise Zootekniden mezun olmuştur. İlk 3 bölüm bütün bölümler arasında toplam % 77,4'sini oluşturmaktadır.

Atatürk Üniversitesinden mezun olan toplam 2769 kişinin % 17,6'sı Zootekniden, % 17 civarında Tarım Ekonomisi ve Toprak bölümünden % 13,6'sı Tarla Bitkilerinden, % 12,9'u ise Genel Bölümlerden mezun olmuşlardır.

Çukurova Üniversitesinden mezun olan 931 kişinin % 21,8'i Bahçe ve Tarla Bitkilerinden mezun olmuştur. % 16,8'i Zootekniden, % 9,8'i Tarımsal Yapılar ve Sulama Bölümünden, % 8,9'u ise Toprak Bölümünden mezun olmuştur.

Ondokuz Mayıs Üniversitesinde toplam 7 bölüm ve 206 ziraat mühendisi vardır. Ziraat mühendislerinin % 40,3'ü Tarla Bitkilerinden, %20,9'u Genel Bölümden, % 18,4'ü Zootekniden, % 15,5'i ise Bahçe Bitkilerinden mezun olmuştur.

Uludağ Üniversitesinde toplam 6 bölüm ve 132 ziraat mühendisi mezunu vardır. Mezunların % 28'i Tarla Bitkilerinden % 26,5'i Gıda Bilimi ve Teknolojisinden, % 25,8'i Bahçe Bitkilerinden, % 15,9'u Zootekni bölümündendir.

Dicle Üniversitesinde toplam 6 bölümden mezun olan ziraat mühendislerinin % 91'i Tarla Bitkilerinden mezun olmuştur.

Cumhuriyet Üniversitesinden mezun toplam 96 kişinin % 50'si Tarım Ekonomisinden, % 27,1'i Bahçe Bitkilerinden, % 16,7'si ise Tarla Bitkilerinden mezun olmuştur. Görülyörk çalışan ziraat mühendislerinden Cumhuriyet Üniversitesinden mezun olanların yarısı Tarım Ekonomisi Bölümündendir.

Trakya Üniversitesinden (7 bölümden) mezun olanların toplamı 119 kişidir. Bunların % 27,7'si Tarla ve Bahçe Bitkileri Bölümünden mezun olmuştur. % 25,2'si Zootekni, % 15,1'i Gıda Bilimi ve Teknolojisi Bölümünden mezun olmuştur.

Selçuk Üniversitesinden mezun olanların ise toplamı 76 kişidir. Bunun % 38,2'si Tarla Bitkilerinden, % 28,9'u Toprak Bölümünden, % 25'i Tarım Makinaları Bölümünden mezun olmuştur.

Yüzüncü Yıl Üniversitesinden (7 bölümden) mezun olan 45 çalışan ziraat mühendislerinin % 66,7'si Bitki Koruma % 17,8'i ise Zootekni bölümünden mezun olmuştur.

Akdeniz Üniversitesinden toplam 6 bölümden mezun 16 çalışan ziraat mühendislerinin % 31,3'ü Bahçe Bitkilerinden % 18,8'i Gıda Bilimi ve Teknolojisi ve Süt Teknolojisinden, % 12,5'i ise Toprak Bölümünden mezun olmuştur.

Yabancı ülkelerden mezun olan 100 çalışan ziraat mühendisinin % 27'si Tarla Bitkileri, % 16'sı Zootekni, % 13'ü Bahçe Bitkileri ve Genel Bölümden mezun olmuştur.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, Ankara, Ege, Ondokuz Mayıs, Uludağ, Dicle, Selçuk ve Yabancı Üniversitelerden mezun olan ziraat mühendislerinin oranlarında ilk sırayı Tarla Bitkileri almakta, Çukurova ve Trakya Üniversitelerinde Tarla ve Bahçe Bitkileri aynı orana sahip bulunmaktadır. Atatürk Üniversitesinde Zootekni, Akdeniz Üniversitesinde Bahçe Bitkileri, Cumhuriyet Üniversitesinde ise Tarım Ekonomisi Bölümü mezunları ilk sırayı almaktadır.

Tablo: 8.5.6.1. Çalışan Ziraat Mühendislerinin Mezun Oldukları Fakülteler ve Bölümleri

BÖLÜM->SATIR % TOPLAM %	SAYI SATIR % TOPLAM %	Bahçe Bölgeleri	Bitki Koruma	Gıda Bilimi ve Teknoloji	Tarımsal Yapı ve Sulama	Peyzaj Mimarlığı	Su Ürünleri	Sul Teknolojisi	Tarım Ekonomisi	Tarım Makinaları	Tarla Bölgeleri	Toprak	Zootekni	Ev Ekonomisi	Deri ve Lif Tek.	Genel	Yurt Dışı	SATIR TOPLAMI
ÜNİVERSİTELER																		
Ankara Üniversitesi	499 10.8 4.3	225 4.9 1.9	379 8.2 3.2	322 7.0 2.7	129 2.8 1.1	72 1.6 .6	128 2.8 1.1	482 10.4 4.1	329 7.1 2.8	639 13.8 5.4	519 11.2 4.4	509 11.0 4.3	73 1.6 .6	-	-	324 7.0 2.8	-	4830 99.4
Ege Üniversitesi	520 20.4 4.4	356 13.8 3.0	188 4.1 1.6	34 1.3 .3	35 1.4 .3	7 -	15 -	144 3.1 1.0	121 2.6 1.0	548 11.9 4.7	269 5.8 2.3	285 6.2 2.4	18 -	2 -	1 -	13 -	-	2554 21.8
Atatürk Üniversitesi	55 2.0 1.5	179 6.5 1.5	88 1.9 -	240 5.2 2.0	4 -	4 -	8 -	468 10.3 4.0	37 -	377 8.3 3.2	481 10.6 3.8	487 10.6 4.1	2 -	-	-	358 7.8 3.0	1 -	2789 29.6
Çukurova Üniversitesi	203 21.8 1.7	37 4.0 -	22 -	91 2.4 -	18 -	2 -	2 -	46 -	61 -	203 4.5 -	83 -	156 -	-	-	-	8 -	-	931 7.8
18 Mayıs Üniversitesi	32 15.5 -	2 1.0 -	7 3.4 -	-	-	1 -	-	-	-	83 1.8 -	-	38 -	-	-	-	43 -	-	208 1.8
Uludağ Üniversitesi	34 25.8 -	-	35 28.5 -	-	-	-	-	4 3.0 -	1 -	37 -	-	21 -	-	-	-	-	-	132 1.1
Dicle Üniversitesi	2 3.0 -	-	-	-	-	-	-	-	1 -	61 -	1 -	3 -	-	-	-	-	-	67 -
Cumhuriyet Üniversitesi	26 27.1 -	1 1.0 -	-	1 1.0 -	-	-	-	48 50.0 -	1 -	16 -	1 -	1 -	-	-	-	1 -	-	96 -
Trakya Üniversitesi	33 27.7 -	2 1.7 -	18 15.1 -	-	-	-	-	-	2 -	33 -	1 -	30 -	-	-	-	-	-	119 1.0
Selçuk Üniversitesi	1 1.3 -	-	1 1.3 -	1 1.3 -	-	-	-	2 2.6 -	18 25.0 -	29 38.2 -	22 28.9 -	1 -	-	-	-	-	-	76 -
100. Yıl Üniversitesi	1 2.2 -	30 66.7 -	1 2.2 -	-	-	-	-	2 4.4 -	1 -	2 -	1 -	8 -	-	-	-	-	-	45 -
Akdeniz Üniversitesi	5 31.3 -	1 6.3 -	3 18.8 -	-	-	2 12.5 -	3 18.8 -	-	-	-	2 -	-	-	-	-	-	-	16 -
Yurt Dışı (Diğer)	13 13.0 -	5 5.0 -	2 2.0 -	1 1.0 -	-	-	-	7 7.0 -	-	27 -	5 -	18 -	-	-	-	13 -	11 -	100 -
TOPLAM		12.1	7.1	6.3	5.9	1.6	.7	1.3	10.2	4.8	17.5	11.6	13.2	.8	0	6.5	.1	100.0

8.5.7. Çalışan Ziraat Mühendislerinin Mezun Oldukları Yıllar

Çalışan ziraat mühendislerinin mezun oldukları yıllar Tablo 8.5.7.1.'de verilmiştir.

8.5.7.1. Çalışan Ziraat Mühendislerinin Mezun Oldukları Yıllar

Ziraat Mühendislerinin Mezun Oldukları Yıllar	Sayı	Nisbet (%)	Dönemlerde Yıllık
			Ortalama Artış (%)
1960	386	3,1	
1961-1965	990	8,0	7,14
1966-1970	1540	12,8	-0,99
1971-1975	1467	11,8	6,49
1976-1980	2172	17,5	5,22
1981-1985	2940	23,6	
1986	761	6,1	
1987	747	6,0	
1988	629	5,1	
1989	309	2,5	
1990	149	1,2	
1991	14	,1	
Belirtilmemiş	338	2,7	
1986-90	2595		-2,66
Toplam	12442	100,0	

Çalışan ziraat mühendislerinin mezun olduğu yıllar dönemler itibariyle incelendiğinde 1981-85 dönemine kadar miktar ve nisbetler de genellikle bir yükseliş gözlenmektedir. 1981-85'de sayı 2940'a ve nisbet % 23,6'ya çıkmıştır. 1986-91 döneminde ise sayı 2609 olup nisbet % 21'dir. Aynı süredeki son yıllarda işe giren mezunların nisbeti düşüktür. Bu da işe yerleşmenin düştüğünü gösterir. Mezuniyetlerin 5'er yıllık dönemlerinde işe girenlerin bir önceki döneme göre artış oranı 1976-1980 de % 6,49 iken, bu oran 1981-1985 de % 5,22'e düşmüştür. 1986-1990 dönemi mezunlarının bir önceki dönem mezunlarına göre işe girme nisbeti ise % -2,66 azalmıştır. Bu durum son dönemde mezun olanların işe girme oranının büyük ölçüde düştüğünü göstermektedir.

Bu Tablo Ziraat Fakültelerinden her yıl mezun olan öğrenci sayısı ile karşılaştırıldığı takdirde işe girmek için kaç yıl beklediği veya belirli bir yılda mezun olanın ne kadarının o yılda işe girdiği çıkabilir. Eldeki verilere göre 1976-80 döneminde mezun olan öğrenci sayısı 3395'dir. Bu yıllar arasında işe girenler ise 2172 kişidir. Bu da bize %36'sının o yıllar arasında işe giremediğini göstermektedir. 1981-85'de ise mezun olan ziraat mühendislerinin sayısı 5572 kişidir. İşe giren ise 2940 kişidir. Bu durum bize 1981-85 döneminde mezun olanların %47.3'ünün o yıllar arasında işe giremediğini göstermektedir. En son yılı ele alırsak durum çok daha kötüdür. 1989-90'da mezun olan 2648 kişinin elde edebildiğimiz bilgiye göre yalnız 149 kişisi işe girmiştir. %94.3'ü girememiştir. Bu da bize son yıllarda işe giren ziraat mühendisleri oranının çok düştüğünü göstermektedir. Bu durum bize, Ziraat fakültelerinden son yıllarda mezun olanların işe giremeyen nisbetlerinin giderek ve büyük ölçüde arttığını göstermektedir.

8.5.8. Çalışan Ziraat Mühendislerinin Akademik Ünvanları

Çalışan ziraat mühendislerinin yüksek lisans (master) doktor, doçentlik ve profesörlük gibi akademik ünvan durumları Tablo 8.5.8.1'de verilmiştir.

Tablo 8.5.8.1. Çalışan Ziraat Mühendislerinin Akademik Ünvanları

Ziraat Mühendislerinin		
Akademik Ünvanları	Sayı	Nisbet (%)
Yok	9600	77.2
Uzman Master	1526	12.3
Doktor	530	4.3
Doçent	226	1.8
Profesör	378	3.0
Belirtilmemiş	182	1.5
Toplam	12442	100.0

Çalışan ziraat mühendislerinin %21.4'ünün akademik ünvanı bulunmaktadır. Çalışan ziraat mühendislerinin %12.3'ü uzman (Master), %4.3'ü ziraat doktoru, %1.8'i doçent ve %3'ü profesördür.

Akademik ünvana sahip ziraat mühendislerinin cinsiyete göre dağılımı Tablo 8.5.8.2.'de verilmiştir.

Tablo 8.5.8.2. Akademik Ünvana Sahip Ziraat Mühendislerinin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Ünvanı Yok.	Uzman	Doktor	Doçent	Profesör	Toplam
Kadın	1979	381	138	27	39	2564
	20,6	25,0	26,0	11,9	10,3	20,9
	16,1	3,1	1,1	2	3	
Erkek	7621	1145	392	199	339	9696
	79,4	75,0	74,0	88,1	89,7	79,1
	62,2	9,3	3,2	1,6	2,8	
Toplam	9600	1526	530	226	378	12260
	78,3	12,4	4,3	1,8	3,1	100,0

Akademik ünvanı olmayan Ziraat mühendislerinin %20,6'si kadın %79,4'ü erkektir. Master'i olan mühendislerinin %25'i kadın, %75'i erkektir. Doktor ziraat mühendislerinin %74'ü erkek, %26'sı kadındır. Doçent olan ziraat mühendislerinin %88,1'i erkek, %11,9'u kadındır. Profesör olan ziraat mühendislerinin %89,7'si erkek, %10,3'ü kadındır.

8.5.9. Çalışan Ziraat Mühendislerinin Yurt Dışı Görev Süresi

Çalışan ziraat mühendislerinin yurt dışında görevli olarak bulunma durumuna ait bilgiler Tablo 8.5.9.1.'de verilmiştir.

Tablo 8.5.9.1. Çalışan Ziraat Mühendislerinin Yurt Dışında Görevli Bulunma Durumları

Ziraat Mühendislerinin Yurt Dışında Bulunma Süreleri	Sayı	Nisbet(%)
Yurt Dışına Çıkmamış	9970	80,1
1 Ay	662	5,3
1-6 Ay	510	4,1
6-12 Ay	232	1,9
1 Yıl	866	7,0
Belirtilmemiş	202	1,6
Toplam	12442	100,0

Yurtdışında bulunmayan ziraat mühendisleri, toplamın %80,1'ini oluşturmaktadır. Bir yıldan fazla bulunanlar ise %7 oranındadır.

Yurt dışında görevli olarak bulunanların çalıştıkları kurumlar arasındaki durum Tablo 8.5.9.2.'de verilmiştir. Buna göre Tarım Bakanlığının 4 tane genel müdürlüğünde çalışan Ziraat Mühendislerinin hiç biri yurt dışına çıkmamıştır. 1 aydan az yurt dışında bulunanların %24,9'u Tarım İl Müdürlüklerinde, %19'u araştırma kuruluşlarında, %9,5'i köy hizmetleri genel müdürlüğünde çalışmaktadır. 1 yıldan fazla yurt dışında bulunanların da %11,4'ü araştırma kuruluşlarında, %5,8'i Tarım İl müdürlüklerinde, %3,2'si köy hizmetleri genel müdürlüğünde, %24'ü ise araştırma, planlama ve koordinasyonda çalışmaktadır.

Diğer kuruluşlar incelendiğinde 1 yıldan fazla yurt dışında kalanların en yüksek oranını %45,2 ile Ziraat fakülteleri oluşturmaktadır. Bunu %5,2 ile diğer fakültelerde çalışan öğretim elemanları izlemektedir. Daha sonra %3,6 ile Devlet Su İşleri gelmektedir.

8.5.10. Çalışan Ziraat Mühendislerinin Lisan Durumu

Çalışan ziraat mühendislerinin lisan bilme ve bilinen lisan seviyesi devlet lisan sınavı durumları dikkate alınarak tablo 8.5.10.1.'de verilmiştir.

Tablo 8.5.10.1. Çalışan Ziraat Mühendislerinin Lisan Durumu

Ziraat Mühendislerinin		
Lisan Durumu	Sayı	Nisbet (%)
Girmemiş	11851	95,2
A	54	,4
B	84	,7
C	180	1,4
D	69	,6
Belirtilmemiş	204	1,6
Toplam	12442	100,0

Tablo: 8.5.9.2. Çalışan Ziraat Mühendislerinin Yurt Dışında Bulunmaları ve Kurumları Arasındaki Dağılım

KURULUŞ	YURTDIŞINA ÇIKMAMIŞ	YURTDIŞINDA GEÇEN SÜRE				TOPLAM
		1 AY	1-6 AY	6-12 AY	1 YIL	
Makam (Müsteşar, Müsteşar Yrd.)					2 100.0 .0	2 0
Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü	54 75.0 .4	3 4.2 .0	1 1.4 .0	2 2.8 .0	12 16.7 .1	72 6
Proje Uygulama Genel Müdürlüğü	80 68.4 .7	10 8.5 .1	11 9.4 .1	3 2.6 .0	13 11.1 .1	117 1.0
Teşkilatlanma- Destekleme Gn.Md.	64 76.2 .5	10 11.9 .1	2 2.4 .0	2 2.4 .0	6 7.1 .0	84 7
Araştırma-Planlama Koordinasyon	34 50.7 .3	2 3.0 .0	9 13.4 .1	1 1.5 .0	21 31.3 .2	67 5
Orman Genel Md.	165 93.2 .13	2 1.1 .0	5 2.8 .0	1 6 .0	4 2.3 .0	177 1.4
Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü	928 85.0 7.6	63 5.8 5	40 3.7 3	33 3.0 3	28 2.6 2	1092 8.9
Tarım Reformu Genel Müdürlüğü					1 100.0 .0	1 0
Atatürk Orman Çiftliği	14 100.0 .1					14 .1
Toprak Mahsulleri Ofisi	126 78.8 1.0	19 11.9 2	10 6.3 .1		5 3.1 .0	160 1.3
Türkiye Ziraat Donatım Kurumu	32 94.1 3			1 29 0	1 2.9 0	34 3
Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu	165 93.8 1.3	5 2.8 .0	3 1.7 .0		3 1.7 .0	176 1.4

Tablo: 8.5.9.2'nin Devamı

KURULUŞ	YURTDIŞINA ÇIKMAMIŞ	YURTDIŞINDA GEÇEN SÜRE				TOPLAM
		1 AY	1-6 AY	6-12 AY	1 YIL	
Yem Sanayii Gn. Md.	161					161
	100.0					1.3
	1.3					
Et-Balık Kurumu	19					19
	100.0					2
	2					
Tarım Kredi Koop.	218	1				219
	99.5	5				1.8
	1.8	0				
TİGEM	227	57	13	7	3	307
	73.9	18.6	4.2	2.3	1.0	2.5
	1.9	5	.1	.1	0	
Yayın Dairesi Bşk.	2					2
	100.0					0
	0					
Teftiş Kurulu	10	5	2	5		22
	45.5	22.7	9.1	22.7		2
	.1	0	0	0		
Tarım İl Müdürlükleri	2936	165	98	30	50	3279
	89.5	5.0	3.0	9	1.5	26.8
	24.0	1.3	8	2	4	
Araştırma Kuruluşları	419	126	96	38	99	778
	53.9	16.2	12.3	4.9	12.7	6.4
	3.4	1.0	8	3	8	
Tarım Meslek Okulları	104	2	2	5	17	130
	80.0	1.5	1.5	3.8	13.1	1.1
	8	0	0	0	.1	
DAGMEM	16				3	19
	84.2				15.8	2
	.1				0	
Sertifikaşyon- Tohumluk(Merkez)	13	1	4		1	19
	68.4	5.3	21.1		5.3	2
	.1	0	0		0	
TKB Merkez İkmal Müdürlükleri	4				1	5
	80.0				20.0	0
	0				0	
Diğer	41		3		6	50
	82.0		6.0		12.0	4
	3		0		0	

Tablo: 8.5.9.2'nin Devamı

KURULUŞ	YURTDIŞINA ÇIKMAMIŞ	YURTDIŞINDA GEÇEN SÜRE				TOPLAM
		1 AY	1-6 AY	6-12 AY	1 YIL	
İGEME		1	6		1	8
		12.5	75.0		12.5	.1
		.0	.0		.0	
MPM	6		2		2	10
	60.0		20.0		20.0	.1
	.0		.0		.0	
TRT	2					2
	100.0					.0
	.0					
GAP İdaresi			2	1	3	6
			33.3	16.7	50.0	.0
			.0	.0	.0	
Meteoroloji	66			1	2	69
	95.7			1.4	2.9	.6
	.5			.0	.0	
Yukarıdakiler dışında Başbakanlık ve Devlet Bakanlıkları'na bağlı diğer kuruluşlar	2					2
	100.0					.0
	.0					
YÖK, Rektörlükler Dekanlıklar vb. İdari Görevler	1					1
	100.0					.0
	.0					
Ziraat Fakültesi Dışındaki Fakültelerde Görevli Öğretim Elemanları	12		1	1	45	59
	20.3		1.7	1.7	76.3	.5
	.1		.0	.0	.4	
Yüksek Okullar	28	1	2	3	22	56
	50.0	1.8	3.6	5.4	39.3	.5
	.2	.0	.0	.0	.2	
Ziraat Fakülteleri	669	35	87	51	391	1233
	54.3	2.8	7.1	4.1	31.7	10.1
	5.5	.3	.7	.4	3.2	
Ziraat Bankası	339	25	4			368
	92.1	6.8	1.1			3.0
	2.8	.2	.0			
Diğer Bankalar	4					4
	100.0					.0
	.0					

Tablo: 8.5.9.2'nin Devamı

KURULUŞ	YURTDIŞINA ÇIKMAMIŞ	YURTDIŞINDA GEÇEN SÜRE				TOPLAM
		1 AY	1-6 AY	6-12 AY	1 YIL	
Maliye ve Gümrük Bakanlığı	164	8	3	1	2	178
	92.1	4.5	1.7	6	1.1	1.5
	1.3	.1	0	0	0	
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	578	60	11	3	2	654
	88.4	9.2	1.7	5	3	5.3
	4.7	5	.1	0	0	
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	587	9	20	6	31	653
	89.9	1.4	3.1	9	4.7	5.3
	4.8	.1	2	0	3	
Turizm Bakanlığı	3					3
	100.0					0
	0					
Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	41					41
	100.0					3
	3					
Sağlık Bakanlığı	11					11
	100.0					.1
	.1					
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	13				1	14
	92.9				7.1	.1
	.1				0	
DPT	11	5	2	4	4	26
	42.3	19.2	7.7	15.4	15.4	2
	.1	0	0	0	0	
DİE	7					7
	100.0					.1
	.1					
Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı	12		2		2	16
	75.0		12.5		12.5	.1
	.1		0		0	
TSE	6	4	3			13
	46.2	30.8	23.1			.1
	0	0	0			
Atom Enerjisi Kurumu	5	2	3		3	13
	38.5	15.4	23.1		23.1	.1
	0	0	0		0	
TÜBİTAK	11	2	5		7	25
	44.0	8.0	20.0		28.0	2
	.1	0	0		.1	

Tablo: 8.5.9.2'nin Devamı

KURULUŞ	YURTDIŞINA ÇIKMAMIŞ	YURTDIŞINDA GEÇEN SÜRE				TOPLAM
		1 AY	1-6 AY	6-12 AY	1 YIL	
Ankara Belediyesi	98 100.0 8					98 8
İstanbul Belediyesi	52 100.0 4					52 4
İzmir Belediyesi	9 100.0 .1					9 .1
Adana Belediyesi	7 100.0 .1					7 .1
Diğer Belediyeler	133 97.1 .1	1 .7 0	2 1.5 0		1 .7 0	137 1.1
Meslek Kuruluşları	13 68.4 .1		2 10.5 0		4 21.1 0	19 2
Tarımsal Proje Mühendislik, Danışmanlık Büroları	1 11.1 0	1 11.1 0	4 44.4 0	2 22.2 0	1 11.1 0	9 .1
Tarımsal Üretim İşletmeleri	1 100.0 0					1 0
Tarım İlaçları (Özel)	238 85.9 1.9	9 3.2 .1	14 5.1 .1	2 .7 0	14 5.1 .1	277 23
Tohumluk (Özel)	143 71.1 1.2	6 3.0 0	14 7.0 .1	12 6.0 .1	26 12.9 2	201 1.6
Yem (Özel)	212 90.6 1.7	10 4.3 .1	5 2.1 0	2 .9 0	5 2.1 0	234 1.9
Tarım Makinaları (Özel)	18 75.0 .1	1 4.2 0		1 4.2 0	4 16.7 0	24 2
Gübre (Özel)	82 94.3 7		2 2.3 0	1 1.1 0	2 2.3 0	87 7
Diğer Sektörler (Özel)	34 89.5 3		4 10.5 0			38 3

Tablo: 8.5.9.2'nin Devamı

KURULUŞ	YURTDIŞINA ÇIKMAMIŞ	YURTDIŞINDA GEÇEN SÜRE				TOPLAM
		1 AY	1-6 AY	6-12 AY	1 YIL	
Un ve Mamülleri (Özel)	15 83.3 .1			1 5.6 .0	2 11.1 .0	18 .1
Et ve Mamülleri (Özel)	6 66.7 0	1 11.1 0		1 11.1 0	1 11.1 0	9 .1
Süt ve Mamulleri (Özel)	16 84.2 .1	1 5.3 0			2 10.5 0	19 2
Bitkisel Yağ Sanayii (Özel)	26 89.7 2		1 3.4 0	2 6.9 0		29 2
Meşrubat-Meyve Suyu (Özel)	11 100.0 .1					11 .1
Konserve (Özel)	107 99.1 9			1 9 0		108 9
İçki (Özel)	13 61.9 .1		1 4.8 0	3 14.3 0	4 19.0 0	21 2
Tekstil (Özel)	2 100.0 0					2 0
Diğer Sektörler (Özel)	57 98.3 5		1 1.7 0			58 5
Tarım Sigortaları	16 88.9 .1		1 5.6 0	1 5.6 0		18 .1
Meslekle İlgili Diğer Kuruluşlar	103 80.5 8	9 7.0 .1	6 4.7 0	4 3.1 0	6 4.7 0	128 1.0
Meslekle İlgili Olmayan İşlerde Çalışanlar	76 100.0 6					76 6
İşsizler	39 100.0 3					39 3
Emekliler	32 97.0 3		1 3.0 0			33 3
TOPLAM	9970 81.5	662 5.4	510 4.2	232 1.9	866 7.1	12240 100.0

Çalışan ziraat mühendislerinin %95,2'si devlet lisan sınavına girmemiştir. Bu nisbet, lisan bilmeyen ziraat mühendisleri sayısının yüksekliğini göstermektedir. Girenler ise ancak 387 adet olup, toplamın %3,1'idir. Devlet lisan sınavına girenlerin %13,95'i A, ve %21,71'i B derece almıştır.

8.5.11. Ziraat Mühendislerinin Çalıştıkları Görev Birimleri

Çeşitli kamu ve özel kuruluşlarında çalışan ziraat mühendisleri çalışma yerlerinde çeşitli pozisyonlarda görev almaktadırlar. Ziraat mühendislerinin çalıştığı kuruluşların kuruluş ve işleyiş şemaları incelenerek bunlarda ortak görev birimleri saptanmış ve (23) birim halinde gruplandırılmıştır. Kurumların teşkilat şemalarının çok farklı olması nedeniyle gruplandırma çok zor yapılmış ve sonuç bu nedenle tam bir kesinlik ifade etmemektedir.

Tablo 8.5.11.1. Ziraat Mühendislerinin Çalıştıkları Görev Birimleri

Ziraat Mühendislerinin		
Çalıştıkları Birimler	Sayı	Nisbet (%)
Üst Yönetim	53	4
Yöneticiler	1547	12,4
İdari İşler	504	4,1
Tarımsal Üretim Yapanlar	636	5,1
Tarım Ürünü İşl./Kontrol	798	6,4
Tarım Ürünleri Pazarlaması	228	1,8
Girdi Üretimi	12	,1
Girdi Dağılımı ve Pazarlaması	5	0
Finans Kuruluşu ve Sigortacılık	335	2,7
Araş.-Geliş.-Tekno.	908	7,3
Örgün Eğitim	1454	11,7
Yayımcılar	512	4,1
Bitki ve Hayvan Sağlığı	434	3,5
İnşa.-Onar.-Maki.	208	1,7
Plan.-Proje-Bütçe-Değerlendirme	1280	10,3

Teşk.-Destek.	257	2,1
Park-Bahçe Rek.	248	2,0
Su Kaynaklarını Geliş. Alt Yapı	782	6,3
Teftiş Kurulu	56	5
Yurt Dışı	2	.0
Kamu Görevlisi Değil	1237	9,9
Meteoroloji	63	5
TRT	21	2
Belirtilmemiş	862	6,9
Toplam	12442	100,0

Bu görev gruplarında çalışan ziraat mühendisleri sayıları ve nisbetleri Tablo 8.5.11.1.'de verilmiştir. Buna göre ziraat mühendislerinin görev birimleri itibariyle dağılımlarında yöneticiler %12,4 ile en yüksek orana sahiptir. Örgün eğitimde çalışan ziraat mühendislerinin oranı %11,7, Plan-Proje-Bütçe-Analiz-değerlendirmede çalışan ziraat mühendislerinin oranı ise %10,3'ünü oluşturmaktadır. Tarımsal ürünleri işleyenlerin oranı %6,4, su kaynaklarını geliştirme ve alt yapının oranı %6,3, tarımsal üretim yapanların oranı ise %5,1'dir. Görülüyorki yukarıda belirtilen 6 birimde çalışanlar toplam ziraat mühendislerinin %52,2'sini oluşturmaktadır.

Ziraat mühendislerinin çalıştıkları görev birimlerinin incelenmesi, ziraat mühendislerinin küçük te olsa bir bölümünün tarımla daha uzaktan ilgili veya tarımla ilgili olmayan alanlarda da iş bularak çalıştığını göstermektedir.

8.5.12. Tarım ve Köyşleri Bakanlığında Çeşitli Üniversitelerden Mezun Olan Erkek ve Bayan Ziraat Mühendisleri

Tablo 8.5.12.1.'den de görüleceği gibi Tarım Bakanlığında çeşitli üniversitelerden mezun olan erkek ziraat mühendislerinin Ankara Üniversitesinden mezun olanların oranı en yüksektir. Fakat bazı genel müdürlüklerde Atatürk Üniversitesinin oranı daha yüksek nisbette bulunmaktadır. Bu genel müdürlükler Et Balık Kurumu, Tarım Kredi Kooperatifleri ve Tarım İl Müdürlükleridir. Diğer bir dikkate değer sonuç, Orman Genel Müdürlüğü, Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği, Tarım İl Müdürlükleri ve Araştırma Kuruluşlarının dışındaki genel müdürlüklerde, Ankara, Atatürk ve Ege Üniversitesi dışındaki üniversitelerden mezun olan ziraat mühendislerinin ya çok az çalışmaları veya hiç görev almamış olmalarıdır.

Tablo: 8.5.12.1. TK Bakanlığında Çeşitli Üniversitelerden Mezun Olan Erkek ve Bayan Ziraat Mühendislerinin Dağılımı

BAYANLARDA

ÜNİV-> SAYI SATIR% TOPLAM	ANKARA ÜNİVERSİTESİ	EGE ÜNİVERSİTESİ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ	19 MAYIS ÜNİVERSİTESİ	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ	DIĞE ÜNİVERSİTESİ	CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ	TRAKYA ÜNİVERSİTESİ	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ	AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ	DİĞER	TOPLAM
KURULUŞ													
Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü	32 88.9 2.0	2 5.6 .1	1 2.8 .1						1 2.8 .1				36 2.3
Proje Uygulama Genel Müdürlüğü	24 68.6 1.5	8 22.9 .5	1 2.9 .1	2 5.7 .1									35.3 2.2
Teşkilatlanma- Destekleme Genel Müdürlüğü	19 67.9 1.2	2 7.1 .1	7 25.0 .4										28 1.8
Araştırma-Planlama Koordinasyon	24 85.7 1.5	3 10.7 .2		1 3.6 .1									28 1.8
Orman Genel Müdürlüğü	8 38.1 .5	7 33.3 .4	3 14.3 .2	3 14.3 .2									21 1.3
Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü	61 46.6 3.9	22 16.8 1.4	30 22.9 1.9	9 6.9 .6	2 1.5 .1	1 .8 .1	4 3.1 .3	2 1.5 .1					131 8.3
Atatürk Orman Çiftliği	3 100.0 .2												3 .2
Toprak Mahsulleri Ofisi	17 51.5 1.1	7 21.2 .4	7 21.2 .4	2 6.1 .1									33 2.1
Türkiye Ziraat Donatım Kurumu	6 100.0 .4												6 .4
Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu	13 61.9 .8	2 9.5 .1	5 23.8 .3	1 4.8 .1									21 1.3
Yem Sanayiü Gn. Md.	4 66.7 .3				2 33.3 .1								6 .4
TOPLAM	675 43.0	482 30.7	225 14.3	102 6.5	29 1.8	10 .6	2 .1	14 .9	5 .3	9 .6	5 .3	12 .8	1570 100.0

Tablo: 8.5.12.1'in Devamı

ÜNİV> KURULUŞ	SAYI SATIR% TOPLAM	ANKARA ÜNİVERSİTESİ	EĞE ÜNİVERSİTESİ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ	İBRAHİM ÜNİVERSİTESİ	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ	DİCLE ÜNİVERSİTESİ	GÜMÜRHİMET ÜNİVERSİTESİ	TRAKYA ÜNİVERSİTESİ	SELOUK ÜNİVERSİTESİ	AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ	DİĞER	TOPLAM
Ei-Balık Kurumu	4 57.1 .3			3 42.9 .2										7 .4
Tarım Kredi Koop.	18 48.6 1.1	5 13.5 .3	7 18.9 .4	2 5.4 .1	2 5.4 .1				1 2.7 .1	1 2.7 .1	1 2.7 .1			37 2.4
TİGEM	8 80.0 .5		1 10.0 .1						1 10.0 .1					10 .6
Yayın Dairesi Başkanlığı	1 100.0 .1													1 .1
Tarım İ Müdürlükleri	331 36.2 21.1	319 34.9 20.3	142 15.5 9.0	62 6.8 3.9	19 2.1 1.2	9 1.0 .6	1 .1 .1	8 .9 .5	3 .3 2	5 .5 .3	5 .5 .3	5 .5 .3	10 1.1 .6	914 58.2
Araştırma Kuruluşları	83 39.3 5.3	90 42.7 5.7	14 6.6 .9	17 8.1 1.1	4 1.9 3		1 .5 .1				1 .5 .1		1 .5 .1	211 13.4
Tarım Meslek Okulları	8 38.1 .5	10 47.6 .6	2 9.5 .1	1 4.8 .1										21 1.3
DAGMEM	1 50.0 .1			1 50.0 .1										2 .1
Sertifikaşyon- Tohumluk (Merkez)	5 62.5 .3	1 12.5 .1	1 12.5 .1	1 12.5 .1										8 .5
DİĞER	5 45.5 .3	4 36.4 .3	1 9.1 .1										1 9.1 .1	11 .7
TOPLAM	675 43.0	482 30.7	225 14.3	102 6.5	29 1.8	10 .6	2 .1	14 .9	5 .3	9 .6	5 .3	5 .3	12 .8	1570 100.0

Tablo: 8.5.12.1'in Devamı

ERKEKLERDE

ÜNİVERSİTE	SAYI	ANKARA ÜNİVERSİTESİ	BĞE ÜNİVERSİTESİ	ATA TÜRK ÜNİVERSİTESİ	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ	19 MAYIS ÜNİVERSİTESİ	MİLLÎ EĞİTİM ÜNİVERSİTESİ	DİĞER ÜNİVERSİTESİ	CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ	TRAKYA ÜNİVERSİTESİ	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ	MÜHÜRER ÜNİVERSİTESİ	ARDIÇAN ÜNİVERSİTESİ	DİĞER	TOPLAM
KURULUŞ															
Makam (Müşşar, Müst. Yrd.)	2														2
	100.0														0
Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü	28	4	3		1										36
	77.8	11.1	8.3		2.8										7
	5	1	1		0										
Proje Uygulama Genel Müdürlüğü	56	4	22												82
	68.3	4.9	26.8												1.6
	1.1	1	4												
Teşkilatlanma- Destekleme Genel Müdürlüğü	32	1	22		1										56
	57.1	1.8	39.3		1.8										1.1
	6	0	4		0										
Araştırma-Planlama Koordinasyon	29	1	9												39
	74.4	2.6	23.1												8
	6	0	2												
Orman Genel Müdürlüğü	46	42	31	6	12	4	2	3	2	3					151
	30.5	27.6	20.5	4.0	7.9	2.6	1.3	2.0	1.3	2.0					2
	9	8	6	1	2	1	0	1	0	1					
Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü	396	139	308	46				3		7			1	3	903
	43.9	15.4	34.1	5.1				3		8			1	3	17.5
	7.7	2.7	6.0	9				1		1			0	1	
Atatürk Orman Çiftliği	10													1	11
	90.9													9.1	2
	2													0	
Toprak Mahsulleri Ofisi	46	28	44	5				1						3	127
	36.2	22.0	34.6	3.9				8						2.4	2.5
	9	5	9	1				0						1	
Türkiye Ziraat Donatım Kurumu	25	2	1												28
	69.3	7.1	3.6												5
	5	0	0												1.1

TOPLAM 1959 1063 1514 318 78 20 33 26 20 37 17 5 56 5146
38.1 29.7 29.4 6.2 1.5 4 6 5 4 7 3 1 1.1 100.0

Tablo: 8.5.12.1'in Devamı

ÜNİVERSİTE	SAYI	ANAKARA	EGE	ATAATIK	DÜZÜNOVA	İSMAVİS	MÜLÜKS	DUZLE	CUMHURİYET	TRAKYA	SELOUN	NO YIL	AFDANIZ	DİĞER	TOPLAM
Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu	21	12	10	1								1			45
	46.7	26.7	22.2	2.2								2.2			9
	.4	.2	.2	.0								.0			
Yem Sanayii Genel Müdürlüğü	59	11	66	8	5			4		2					155
	38.1	7.1	42.6	5.2	3.2			2.6		1.3					3.0
	.1.1	.2	1.3	.2	.1			.1		.0					
Et-Balık Kurumu	3		9												12
	25.0		75.0												.2
	.1		.2												
Tarım Kredi Kooperatifleri	49	35	61	19	7	1	2	8	5	8	2				197
	24.9	17.8	31.0	9.6	3.6	.5	1.0	4.1	2.5	4.1	1.0				3.8
	1.0	.7	1.2	.4	.1	.0	.0	.2	.1	.2	.0				
TİGEM	141	28	80	23	9	3	4	5		3				1	297
	47.5	9.4	26.9	7.7	3.0	1.0	1.3	1.7		1.0				.3	5.8
	2.7	.5	1.6	.4	.2	.1	.1	.1		.1				.0	
Yayın Dairesi Başkanlığı	1														1
	100.0														.0
	.0														
Tehiş Kurulu	14	2	5		1										22
	63.6	9.1	22.7		4.5										.4
	.3	.0	.1		.0										
Tarım İl Müdürlükleri	671	546	717	155	33	10	16	7	10	12	13	3	40	2233	
	30.0	24.5	32.1	6.9	1.5	.4	.7	.3	.4	.5	.6	.1	1.8	43.4	
	13.0	10.6	13.9	3.0	.6	.2	.3	.1	.2	.2	.3	.1	.8		
Araştırma Kuruluşları	246	175	80	43	9	2	4		1	1	1	1	4	567	
	43.4	30.9	14.1	7.6	1.6	.4	.7		.2	.2	.2	.2	.7	11.0	
	4.8	3.4	1.6	.8	.2	.0	.1		.0	.0	.0	.0	.1		
Tarım Meslek Okulları	39	20	37	9						3			1	109	
	35.8	18.3	33.9	8.3						2.8			.9	2.1	
	.8	.4	.7	.2						.1			.0		
DAGNEM	15			2										17	
	88.2			11.8										.3	
	.3			.0											
Sertifikaşyon Tohumluk (Merkez)	9		1	1										11	
	81.8		9.1	9.1										.2	
	.2		.0	.0											
TKB Merkez İkmal Müdürlükleri	2	1	2											5	
	40.0	20.0	40.0											.1	
	.0	.0	.0												
Diğer	19	12	5										3	39	
	48.7	30.8	12.8										7.7	.8	
	.4	.2	.1										.1		
TOPLAM	1959	1063	1514	318	78	20	33	26	20	37	17	5	56	5146	
	38.1	20.7	29.4	6.2	1.5	.4	.6	.5	.4	.7	.3	.1	1.1	100.0	

Tarım Bakanlığında çalışan çeşitli üniversitelerden mezun olan bayan ziraat mühendislerinin dağılımı incelendiğinde Teftiş Kurulunda, ve TK Merkez İkmal Müdürlüklerinde bayan Ziraat Mühendisi çalışmamaktadır. Tarım Bakanlığında çalışan bayanlar genel olarak incelendiğinde Ankara, Ege ve Atatürk Üniversitesinden mezun olanların yüksek oranda olduğu görülmektedir. Sadece Tarım İl Müdürlüğü, Köy Hizmetleri ve Tarım Kredi Kooperatiflerinde hemen hemen her üniversiteden mezun olan bayan ziraat mühendisleri çalışmaktadır.

8.5.13. Çalışan Kadın ve Erkek Ziraat Mühendislerinin Görev Birimleri ve Görev Dağılımı

Çalışan ziraat mühendislerinin görev birimlerine göre dağılımı 8.5.13.1.'de verilmiştir. Buna göre çalışan kadın ve erkek ziraat mühendislerinin görev birimlerine göre dağılımlarında bütün birimlerde erkek ziraat mühendisleri oranı daha yüksektir.

Çalışan ziraat mühendisleri görev birimleri itibariyle incelendiğinde, ilk sırayı 1547 kişi ile yöneticiler almaktadır. Bunların %5,8'i bayan, %94,2'si ise erkektir. İkinci sırayı 1280 kişi ile Plan-Proje-Bütçe birimi almaktadır. Bunların %29'u bayan %71'i erkektir. Üçüncü sırayı ise kamu görevlisi olmayanlar almaktadır. Bunların %12,4'ü bayan %87,6'sı ise erkek ziraat mühendisleridir.

Tablo: 8.5.13.1. Çalışan Ziraat Mühendislerinin Görev Birimlerine Göre Dağılımı

BİRİM-> CİNS KADIN	SAYI SATIR % TOPLAM %	Üst Yönetim		İdari İşler	Tanımsal Üretim Yapanlar	Tarım Ürünü İşleyen.	Tarım Ürünleri Pazarı.	Girdi Üretimi	
		Yöneticiler							
		1	89	147	44	277	40	1	
	.0	.0	3.7	6.1	1.8	11.6	1.7	.0	
	.0	.0	.9	1.3	.4	2.4	.3	.0	
ERKEK		52	1458	357	592	521	188	11	
	.6	.4	15.9	3.9	6.4	5.7	2.0	.1	
	.4		12.6	3.1	5.1	4.5	1.6	.1	
SATIR TOPLAMI		53	1547	504	636	798	228	12	
	.5		13.4	4.4	5.5	6.9	2.0	.1	
		Girdi Dağıtım ve Pazar.	Finans Kuruluş. ve Sigorta.	Araştırma Geliştirme Teknoloji	Örgün Eğitim	Yayımcı.	Bitki ve Hayvan Sağlığı	İnşaat Onarım Makina	Plan. Pro. Büt. Ana. Değer.
KADIN	3	36	269	281	177	137	53	371	
	.1	1.5	11.2	11.7	7.4	5.7	1.4	15.5	
	.0	.3	2.3	2.4	1.5	1.2	.3	3.2	
ERKEK	2	299	639	1173	335	297	175	909	
	.0	3.3	7.0	12.8	3.6	3.2	1.9	9.9	
	.0	2.6	5.5	10.1	2.9	2.6	1.5	7.8	
SATIR TOPLAMI	5	335	908	1454	512	434	228	1280	
	.0	2.9	7.8	12.6	4.4	3.7	1.8	11.1	
		Teşkilatlan. ve Destek.	Park Bahçe Rekreas.	Top. Su. Kay. Gel. Altyapı	Teftiş Kurulu	Yurt Dışı	Kamu Görevlisi Değil	Meteoroloji	TRT
KADIN	79	137	96	1	1	153	4	5	
	3.3	5.7	4.0	.0	.0	5.4	.6	.2	
	.7	1.2	.8	.0	.0	1.3	.1	.0	
ERKEK	178	111	586	55	1	1084	49	16	
	1.9	1.2	7.5	.6	.0	11.8	.5	.0	
	1.5	1.0	5.9	.5	.0	9.4	.4	.1	
SATIR TOPLAMI	257	248	782	56	2	1237	63	21	
	2.2	2.1	6.8	.5	.0	10.7	.5	.2	
								SATIR TOPLAMI	
								2392	
								20.7	
								9188	
								79.3	
								11580	
								100.0	

8.5.14. Çalışan Ziraat Mühendislerinin Yurt Dışına Giden ve Gitmeyenlerin Lisan Durumları

Çalışan ziraat mühendislerinin yurt dışına giden ve gitmeyenlerin lisan durumları Tablo 8.5.14.1.'de verilmiştir.

Hiç yurt dışına çıkmamışların %98,8'i devlet lisan sınavına girmemiştir. Girenlerden C derecesi olanlar %0,5 nisbetindedir. 1 yıldan fazla yurt dışına çıkanların %82,6'sı devlet lisan sınavına girmemiştir. Lisan sınavına girenlerin %3,9'u A, %4,3'ü B%8,3'ü C ve %0,8'i D derecesi almıştır.

Tablo 8.5.14.1. Çalışan Ziraat Mühendislerinin Yurt Dışına Giden ve Gitmeyenlerin Lisan Durumları

Yurt Dışına Çıkma	Girme- miş	LİSAN DURUMU				Toplam
		A	B	C	D	
	9847	10	22	50	39	9968
Hiç Çıkma.	98,8	,1	2	5	4	81,5
	80,5	,1	2	4	3	
< 1 Ay	625	6	4	15	12	662
	94,4	9	6	2,3	1,8	5,4
	5,1	0	0	,1	,1	
1-6 Ay	466	-	9	24	11	510
	91,4		1,8	4,7	2,2	4,2
	3,8		,1	2	,1	
6-12 Ay	198	4	12	18		232
	85,3	1,7	5,2	7,8		1,9
	1,6	0	,1	,1		
> 1 Yıl	715	34	37	73	7	866
	82,6	3,9	4,3	8,4	8	7,1
	5,8	3	3	6	,1	
Toplam	11851	54	84	180	69	12238
Yüzde	96,8	4	7	1,5	6	100,0

8.5.15. Çalışan Ziraat Mühendislerinin Çeşitli Ziraat Fakültelerinden Mezun Olanların İllere Göre Dağılımı

Çalışan ziraat mühendislerinin mezun oldukları fakülteler ile çalıştıkları iller arasındaki ilişkiler, Ziraat Fakültelerinin çevre illerine eleman sağlayıp sağlamadığı veya çeşitli fakülte mezunlarının ülke düzeyinde dağılımı durumu hakkında bilgi vermektedir.

Ziraat mühendislerinin mezun oldukları Fakülteler ve çalıştıkları iller Tablo 8.5.15.1.'de gösterilmiştir. Tabloya göre Ankara Üniversitesinden mezun olan 4724 kişinin, 1721 kişisi Ankara'da çalışmakta, bunların oranı ise %36,4 ile ilk sırayı almaktadır. Bunu %4,5 ile İstanbul, %4,3 ile İzmir, %3,4 ile Konya ve Bursa izlemektedir.

Ege Üniversitesinden mezun olan 2583 kişinin, 752 kişisi İzmir'de çalışmakta ve nisbeti ise %29,1 ile ilk sırayı almaktadır. Bunu %7,2 ile Ankara, %5,4 ile İstanbul ve %5 ile Manisa, %4,5 ile Antalya ve %3,8 ile de Aydın izlemektedir.

Atatürk Üniversitesinden mezun olanların %10,2'si Ankara'da, %9,3'ü Erzurum'da, %5,1'i İstanbul'da %3,5'i Konya'da çalışmaktadır.

Çukurova Üniversitesinden mezun olanların %26,7'si Adana'da çalışmakta, bunu %8,2 ile Mersin, %5,4 ile İstanbul ve %4,4 ile Ankara izlemektedir.

Ondokuz Mayıs Üniversitesinden mezun olanların %16,7'si Samsun'da, %6,4'ü İstanbul'da ve %5,9'u da Ankara'da çalışmaktadır.

Uludağ Üniversitesinden mezun olan ziraat mühendislerinin %54,5'i Bursa'da çalışmaktadır. Bunu %9,0 ile İstanbul ve %6 ile Ankara izlemektedir.

Dicle Üniversitesinden mezun olan 66 kişinin 11 kişisi Şanlıurfa'da çalışmaktadır. Bunun nisbeti %16,7'dir. %15,2'si Diyarbakır'da, %12,1'i ise Ankara'da çalışmaktadır.

Cumhuriyet Üniversitesinden mezun olan ziraat mühendislerinin %31,3'ü Sivas'ta, %14,1'i Tokat'da, %7,1'i ise Malatya'da çalışmaktadır.

Trakya Üniversitesinden mezun olan ziraat mühendislerinin %33,6'sı Tekirdağ'da, %10,1'i Edirne'de, %7,6'sı Bursa'da, %5,9'u İstanbul'da çalışmaktadır.

Selçuk Üniversitesinden mezun olan 76 kişinin 20 kişisi Konya'da çalışmaktadır. Oranı %26,3'dür. Bunu %9,2 ile Ankara, %7,9 ile Niğde takip etmektedir.

Tablo: 8.5.15.1. Çalışan Ziraat Mühendislerinin Mezun Oldukları Fakülteler ve Çalıştıkları illere Göre Dağılımı

İller	Sayı Satır Toplam	UNİVERSİTELER													Toplam
		Ankara Univer.	Ege Univer.	Atatürk Univer.	Çukurova Univer.	19Mıs Univer.	Uludağ Univer.	Dicle Univer.	Cumhuriyet Univer.	Trakya Univer.	Seçuk100.Yıl Univer.	Akdeniz Univer.	Diğer Univer.		
Adana	133 2.0 1.1	56 2.2 0.5	58 2.0 0.5	248 26.7 2.1	1 0.5 0.0	- - -	1 1.5 0.0	- - -	6 5.0 0.1	1 1.3 0.0	- - -	- - -	2 1.9 0.0	502 %4.2	
Adıyaman	12 0.3 0.1	11 0.4 0.1	26 0.9 0.2	5 0.5 0.0	1 0.5 0.0	- - -	- - -	1 1.0 0.0	1 0.8 0.0	1 1.3 0.0	- - -	- - -	- - -	58 %0.5	
Afyon	29 0.6 0.2	30 1.2 0.3	25 0.9 0.2	3 0.3 0.0	4 2.0 0.0	- - -	- - -	- - -	2 1.7 0.0	1 1.3 0.0	- - -	- - -	- - -	94 %0.8	
Ağrı	14 0.3 0.1	8 0.3 0.1	28 0.9 0.2	3 0.3 0.0	1 0.5 0.0	- - -	1 1.5 0.0	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	53 %0.4	
Amasya	47 1.0 0.4	14 0.5 0.1	35 1.3 0.3	5 0.5 0.0	6 2.9 0.1	1 0.7 0.0	- - -	2 2.0 0.0	- - -	3 3.9 0.0	- - -	- - -	1 0.9 0.0	114 %1.0	
Ankara	1721 36.4 14.5	186 7.2 1.6	286 10.2 2.4	41 4.4 0.3	12 5.9 0.1	8 8.0 0.1	8 12.1 0.1	5 5.1 0.0	4 3.4 0.0	7 9.2 0.1	2 4.4 0.0	5 31.3 0.1	16 15.1 0.1	2301 %19.4	
Antalya	163 3.5 1.4	117 4.5 1.0	42 1.5 0.4	24 2.8 0.2	1 0.5 0.0	1 0.7 0.0	1 1.5 0.0	2 2.0 0.0	2 1.7 0.0	- - -	- - -	4 25.0 0.0	2 1.9 0.0	359 %3.0	
Artvin	10 0.2 0.1	5 0.2 0.0	14 0.5 0.1	3 0.3 0.0	2 1.0 0.0	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	34 %0.3	
Aydın	48 1.0 0.4	98 3.8 0.8	39 1.4 0.3	8 0.9 0.1	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	193 %1.6	
Balıkesir	77 1.6 0.6	69 2.7 0.6	43 1.5 0.4	5 0.5 0.0	4 2.0 0.0	3 2.2 0.0	- - -	1 1.0 0.0	3 2.5 0.0	3 3.9 0.0	- - -	- - -	2 1.9 0.0	210 %1.8	
Bilecik	7 0.1 0.1	3 0.1 0.0	8 0.3 0.1	2 0.2 0.0	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	20 %0.2	
Bingöl	9 0.2 0.1	10 0.4 0.1	12 0.4 0.1	5 0.5 0.0	5 2.5 0.0	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	41 %0.3	
Bitlis	7 0.1 0.1	8 0.2 0.1	9 0.3 0.1	3 0.3 0.0	- - -	- - -	1 1.5 0.0	- - -	1 0.8 0.0	- - -	- - -	- - -	- - -	27 %0.2	
Bolu	32 0.7 0.3	11 0.4 0.1	28 0.4 0.2	4 0.4 0.0	7 3.4 0.1	- - -	- - -	1 1.0 0.0	4 3.4 0.0	- - -	- - -	- - -	2 1.9 0.0	89 %0.7	
Burdur	12 0.3 0.1	33 1.3 0.3	24 0.9 0.2	5 0.5 0.0	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	1 1.3 0.0	2 4.4 0.0	- - -	- - -	77 %0.6	
Bursa	162 3.4 1.4	85 3.3 0.7	56 2.0 0.5	16 1.7 0.1	2 1.0 0.0	73 54.5 0.6	1 1.5 0.0	3 3.0 0.0	9 7.6 0.1	2 2.8 0.0	2 4.4 0.0	- - -	20 18.9 0.2	431 %3.6	
Çanakkale	31 0.7 0.3	31 1.2 0.3	19 0.7 0.2	5 0.5 0.0	2 1.0 0.0	3 2.2 0.0	1 1.5 0.0	- - -	1 0.8 0.0	- - -	- - -	- - -	- - -	93 %0.8	
Çankırı	36 0.8 0.3	17 0.7 0.1	25 0.9 0.2	4 0.4 0.0	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	1 2.2 0.0	- - -	- - -	83 %0.7	
Çorum	21 0.4 0.2	8 0.2 0.1	15 0.5 0.1	4 0.4 0.0	4 2.0 0.0	- - -	- - -	2 2.0 0.0	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	52 %0.4	
Denizli	36 0.8 0.3	53 2.1 0.4	32 1.1 0.3	4 0.4 0.0	2 1.0 0.0	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	127 %1.1	
Diyarbakır	42 0.9 0.4	28 1.0 0.2	30 1.1 0.3	15 1.8 0.1	- - -	1 0.7 0.0	10 15.2 0.1	- - -	- - -	2 2.8 0.0	3 6.7 0.0	- - -	- - -	129 %1.1	
Eğirne	31 0.7 0.3	15 0.6 0.1	15 0.5 0.1	6 0.7 0.1	- - -	- - -	- - -	- - -	12 10.1 0.1	- - -	- - -	- - -	3 2.8 0.0	82 %0.7	

Tablo: 8.5.15.1'in Devamı

Elazığ	37 08 0.8	21 0.8 0.4	49 1.8 0.4	6 0.7 0.0	1 0.5 0.0	3 2.2 0.0	-	1 1.0 0.0	1 0.8 0.0	2 2.6 0.0	1 2.2 0.0	-	-	122 - %1.0
Erzincan	22 0.5 0.2	13 0.5 0.1	26 0.9 0.2	7 0.8 0.1	3 1.5 0.0	-	1 1.5 0.0	-	1 0.8 0.0	1 1.3 0.0	-	-	-	74 %0.6 -
Erzurum	47 1.0 0.4	25 1.0 0.2	261 9.3 2.2	13 1.4 0.1	3 1.5 0.0	-	-	1 1.0 0.0	1 0.8 0.0	-	1 2.2 0.0	-	-	353 %3.0 0.0
Eskişehir	83 1.8 0.7	26 1.0 0.2	39 1.4 0.3	6 0.7 0.1	1 0.5 0.0	-	1 1.5 0.0	1 1.0 0.0	1 0.8 0.0	3 3.9 0.0	-	-	-	163 %1.4 0.0
Gaziantep	19 0.4 0.2	11 0.4 0.1	22 0.8 0.2	20 2.2 0.2	-	-	1 1.5 0.0	-	1 0.8 0.0	1 1.3 0.0	-	-	-	76 %0.6 0.0
Giresun	14 0.3 0.1	6 0.2 0.1	19 0.7 0.2	6 0.7 0.1	4 2.0 0.0	-	-	-	-	-	-	-	-	49 %0.4 -
Gümüşhane	9 0.2 0.1	6 0.2 0.1	14 0.5 0.1	3 1.0 0.3	2 1.0 0.0	-	-	-	-	-	-	-	-	34 %0.3 -
Hakkari	5 0.1 0.0	-	5 0.2 0.0	1 0.1 0.0	-	-	4 6.1 0.0	-	-	-	-	-	-	15 %0.1 -
Hatay	36 0.8 0.3	11 0.4 0.1	16 0.6 0.1	23 2.5 0.2	1 0.5 0.0	-	-	-	-	-	-	1 6.3 0.0	1 0.9 0.0	89 %0.7 0.0
Isparta	34 0.7 0.3	32 1.2 0.3	23 0.8 0.2	5 0.5 0.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	94 %0.8 -
İçel	141 30 1.2	22 0.9 0.2	76 2.7 0.6	76 8.2 0.6	2 1.0 0.0	3 2.2 0.0	1 1.5 0.0	3 3.0 0.0	4 3.4 0.0	1 1.3 0.0	-	-	-	331 %2.8 0.0
Istanbul	211 45 1.8	140 5.4 1.2	142 5.1 1.2	50 5.4 0.4	13 6.4 0.1	18 9.0 0.1	-	3 3.0 0.0	7 5.9 0.1	-	-	-	1 6.3 0.0	13 592 %5.0
Izmir	203 43 1.7	752 29.1 6.3	74 2.6 0.6	20 2.2 0.2	7 3.4 0.1	3 2.2 0.0	3 1.5 0.0	-	3 2.5 0.0	-	-	-	-	9 1072 %9.0
Kars	22 0.5 0.2	12 0.5 0.1	25 0.9 0.2	9 1.0 0.1	-	2 1.5 0.0	1 1.5 0.0	-	1 0.8 0.0	2 2.6 0.0	-	-	-	74 %0.6 -
Kastamonu	37 0.8 0.3	17 0.7 0.1	29 1.0 0.2	8 0.9 0.1	8 3.9 0.1	2 1.5 0.0	3 3.0 0.0	-	3 1.3 0.0	-	-	-	-	107 %0.9 -
Kayseri	48 1.0 0.4	13 0.5 0.1	57 2.0 0.5	9 1.0 0.1	2 1.0 0.0	-	-	1 1.0 0.0	1 0.8 0.0	1 1.3 0.0	-	-	-	132 %1.1 -
Kırklareli	17 0.4 0.1	8 0.3 0.1	18 0.6 0.2	2 0.2 0.0	-	-	-	-	2 1.7 0.0	-	-	-	-	6 53 %0.4
Kırşehir	26 0.6 0.2	6 0.2 0.1	29 1.0 0.2	9 1.0 0.1	1 0.5 0.0	-	-	1 1.0 0.0	-	-	-	-	-	72 %0.6 -
Kocaeli	45 1.0 0.4	15 0.6 0.1	26 0.9 0.2	1 0.1 0.0	1 0.5 0.0	1 0.7 0.0	2 3.0 0.0	-	1 0.8 0.0	-	1 2.2 0.0	-	-	94 %0.8 0.0
Konya	161 3.4 1.4	39 1.5 0.3	97 3.5 0.8	29 3.1 0.2	7 3.4 0.1	1 0.7 0.0	1 1.5 0.0	2 2.0 0.0	-	20 26.3 0.2	-	-	-	1 358 %3.0
Kütahya	24 0.5 0.2	14 0.5 0.1	20 0.7 0.2	4 0.4 0.0	-	1 0.7 0.0	-	-	-	2 2.6 0.0	-	-	-	65 %0.5 -
Malatya	52 1.1 0.4	17 0.7 0.1	53 1.9 0.4	12 1.3 0.1	3 1.5 0.0	-	4 6.1 0.0	7 7.1 0.1	2 1.7 0.0	1 1.3 0.0	2 4.4 0.0	1 6.3 0.0	-	154 %1.3 0.0
Manisa	38 0.8 0.3	128 5.0 1.1	20 0.7 0.2	3 0.3 0.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6 195 %1.6
Kahramanmaraş	24 0.5 0.2	9 0.3 0.1	45 1.6 0.4	20 2.2 0.5	1 0.7 0.0	1 0.7 0.0	-	2 2.0 0.0	-	1 1.3 0.0	-	-	-	103 %0.9 -
Mardin	5 0.1 0.0	5 0.2 0.0	17 0.6 0.1	11 1.2 0.1	-	1 0.7 0.0	-	-	-	-	-	-	-	39 %0.3 -

Yüzüncü Yıl Üniversitesinden mezun olanların %46,7'si Van'da çalışmakta bunu %6,7 ile Şanlıurfa ve Diyarbakır izlemektedir.

Akdeniz Üniversitesinden mezun olan ziraat mühendislerinin %31,3'ü Ankara, %25'i Antalya, %12,5'i ise Muş'ta çalışmaktadır.

Tablo'nun bütün olarak incelenmesinden genel olarak Ankara Ziraat Fakültesi mezunlarının genel olarak her ildeki nisbetinin yüksek olduğu ancak Ziraat Fakültesi bulunan illerde o fakülte mezunlarının yüksek nisbette olduğu görülmektedir. Doğu Anadolu illerinde genel olarak Erzurum Ziraat Fakültesi mezunları daha yüksek nisbette görülmektedir.

Yabancı üniversitelerden mezun olanların ise %18,9'u Bursa'da, %15,1'i Ankara'da, %12,3'ü İstanbul'da, %8,5'i İzmir'de, %7,5'i ise Tekirdağ'da çalışmaktadır.

8.5.16. TK Bakanlığında Çalışan Ziraat Mühendisleri Üzerindeki Araştırma Sonuçları

Bu araştırmada toplam 12442 çalışan ziraat mühendisinden veriler toplanmıştır. Bunların 7127'si Tarım ve Köyişleri Bakanlığında çalışmaktadır (%57,3).

TK Bakanlığında çalışan ziraat mühendislerinin Genel Müdürlüklere göre dağılımı Tablo 8.5.16.1'de verilmiştir. Bakanlıkta çalışan ziraat mühendislerinin %46,0'sı Tarım İl Müdürlüklerinde çalışmaktadır. Bunu %15,3 ile köy hizmetleri genel müdürlüğü, %10,9 ile de araştırma kuruluşları izlemektedir. Bu da tüm bakanlık birimlerinde çalışanların %72,2'sini oluşturduğunu göstermektedir.

Bakanlıkta Yayın Dairesi Başkanlığında ziraat mühendisi nisbeti çok küçük görülmektedir. Oysa yayımın önemi bilinmektedir.

Tüm araştırma kuruluşlarında çalışanların, toplamın %10,9'u olması da, küçük bir nisbet olarak düşünülmektedir.

Tablo 8.5.16.1. TKB'da Çalışan Ziraat Mühendislerinin Genel Müdürlüklere Göre Dağılımı

Genel Müdürlükler	Sayı	Nisbet %
Makam (Müsteşar, M.Yrd.)	2	,0
Koruma Kontrol Genel Müd.	72	1,0
Proje Uygulama Genel Müd.	117	1,6
Teşkilatlanma-Destekleme Gn.Md.	84	1,2

A.P.K.	67.	9
Müşavirlikler	1	0
Orman Genel Müdürlüğü	177	2,5
Köy Hizmetleri Genel Müd.	1092	15,3
Tarım Reformu Genel Müd.	90	1,3
A.O.Ç.	14	2
Toprak Mahsulleri Ofisi	160	2,2
Türkiye Ziraat Donatım Kurumu	34	5
Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu	176	2,5
Yem Sanayii	161	2,3
Et-Balık Kurumu	19	3
Tarım Kredi Kooperatifleri	250	3,5
TİGEM	307	4,3
Yayın Dairesi Başkanlığı	2	0
Teftiş Kurulu	22	3
Tarım İl Müdürlükleri	3279	46,0
Araştırma Kuruluşları	778	10,9
Tarım Meslek Okulları	130	1,8
DAGMEM	19	3
Sertifikasyon-Tohumluk	19	3
TOK Merkez İkmal Müd.	5	1
Diğer	50	7
Toplam	7127	100,0

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığındaki ziraat mühendislerinden merkez, taşra, araştırma ve fabrikalarda çalışanlar Tablo 8.5.16.2.'de verilmiştir. Orman genel müdürlüğünün merkezde çalışan ziraat mühendislerinin nisbeti %0,2 iken taşrada çalışanların nisbeti %2,3'dür. Köy hizmetleri genel müdürlüğünde çalışan ziraat mühendislerinin merkezdeki nisbeti toplam çalışan ziraat mühendislerinin %1,5, taşradaki nisbeti %11,6, köy hizmetleri araştırma kuruluşlarında ise %2,2 dir. Toprak mahsulleri ofisinde merkezde

Tablo: 8.5.16.2. TK Bakanlığının Genel Müdürlüklerinde Çalışanların Merkez Taşra Araştırma ve Fabrikalarında Çalışanlar

Kuruluşlar	Sayı	Nisbet(%)
Makam (Müsteşar, M. Yrd.)	2	.0
Koruma-Kontrol Gn. Md	72	1.0
Proje Uygulama Gn. Md.	117	1.6
Taşkilatlanma Destekleme Gn. Md.	84	1.2
Araştırma, Planlama ve Koordinasyon	67	.9
Müşavirlikler	1	.0
Orman Genel Müdürlüğü		
Merkez	15	.2
Taşra	162	2.3
Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü		
Merkez	108	1.5
Taşra	824	11.6
Araştırma Kuruluşları	160	2.2
Tarım Reformu Genel Müdürlüğü		
Merkez	53	.7
Taşra	37	.5
Atatürk Orman Çiftliği	14	.2
Toprak Mahsulleri Ofisi		
Merkez	48	.4
Taşra	112	1.6
Türkiye Ziraî Donatım Kurumu		
Merkez	34	.5
Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu		
Merkez	32	.4
Fabrikalar	144	2.0
Yem Sanayii		
Merkez	26	.4
Fabrikalar	135	1.9
Et Balık Kurumu		
Merkez	9	.1
Taşra	10	.1
Tarım Kredi Kooperatifleri		
Merkez	66	.9
Taşra+Birim Koop. Bölgeleri	183	2.6
Fabrika	1	.0
TİGEM		
Merkez	68	1.0
Tarım İşletmeleri	239	3.4
Yayım Dairesi Başkanlığı	2	.0
Teftiş Kurulu	22	.3
Tarım İl Müdürlükleri	244	3.4
İl Müdürlükleri	58	.8
İl Müdür Yardımcıları	21	.3
Proje İstatistik Şubesi	450	6.3
Bitki Koruma Şubesi	421	5.9
Hayvan Sağlığı Şubesi	5	.1
Çiftçi-Eğitim Yayım Şubesi	517	7.3
Destekleme Şubesi	254	3.6
Kontrol Şubesi	283	4.0
İdari Şube	13	.2
İlçe Müdürlükleri	661	9.3
Üretim İstasyonları	168	2.4
Kontrol Laboratuvarları	184	2.6
Araştırma Kuruluşları	157	2.2
Merkez Araştırma Kuruluşları	98	1.4
Havza Araştırma Kuruluşları	159	2.2
Kamu Araştırma Kuruluşları	364	5.1
Tarım Meslek Okulları	130	1.8
DAGMEM	19	.3
Sertifikasyon-Tohumluk (Merkez)	19	.3
TK Merkez İkmal Müdürlükleri	5	.1
Diğer	50	.7
Toplam	7 127	100.0
MERKEZ	1306	18.3
TAŞRA	4760	66.9
ARAŞTIRMA	781	10.9
FABRIKA	280	3.9
TOPLAM	7 127	100.0

çalışanların nisbeti %0,7'dir. Bu kuruluştakilerin %1,6'sı taşrada çalışmaktadır. Zirai donatım kurumunda %0,5 merkezde çalışmaktadır. Bu kuruluştta, taşra ve fabrikalarda hiç ziraat mühendisi çalışmaması dikkate değer bir sonuçtur. Süt kurumunda %0,4'ü merkezde %2,0 ise fabrikalarda çalışmaktadır. Tarım kredi kooperatiflerinde çalışanların %0,9'u merkezde, %2,6'sı taşrada çalışmaktadır.

Fabrikalarda çalışan ise 1 tane ziraat mühendisinin çalışması ve nisbetinin %0 olması önemli bir sonuçtur. TIGEM de çalışan ziraat mühendislerinin %1,0'ı merkezde, %3,4'ü tarım işletmelerinde çalışmaktadır.

TKB'de çalışan ziraat mühendislerinin toplam %66'sı tarım il müdürlüklerinde görev almışlardır. Bunların %9,3'ü ilçe müdürlüklerinde, %7,3'ü çiftçi eğitimi ve yayım şubesinde, %6,3'ü proje ve istatistik şubesinde, %5,9'u Bitki Koruma şubesinde, %4'ü kontrol şubesinde bulunmaktadır. Köy grupları ve konu uzmanları bölümlerinde ise hiç ziraat mühendisi çalışmamaktadır. Oysa ziraat mühendisi bu alana da girmeli, çiftçi ile doğrudan teması artırılmalıdır.

Araştırma kuruluşlarında ise %2,2'si merkezde, %8,7'si taşra teşkilatında çalışmaktadır.

Görülüyorki TKB'da çalışan ziraat mühendislerinin taşra, araştırma ve fabrikalarda çalışanların nisbeti %81,7 iken merkezde çalışanların nisbeti ise %18,3'dür.

TKB'da çalışan ziraat mühendislerinin 4760 kişisi taşrada çalışmaktadır. Bunun nisbeti %66,9'dur. Bunu merkezde çalışan ziraat mühendisleri %18,3 ile izlemektedir. %10,9'u araştırma kuruluşlarında, %3,9'u ise fabrikalarda çalışmaktadır.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığında çalışan ziraat mühendislerinin %76,6'sı erkek, %23,4'ü kadındır (Tablo 8.5.16.3.).

Tablo 8.5.16.3. TK Bakanlığında Çalışan Ziraat Mühendislerinin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyeti	Sayı	Nisbet %
Kadın	1668	23,4
Erkek	5459	76,6
Toplam	7127	100,0

Tablo: 8.5.16.4.'den de görüldüğü gibi, çalışan ziraat mühendislerinin işe başlama yılları itibariyle dağılımında ilk sırayı %19,7 ile 1981-1985 yılları arasında girenler almaktadır. Bunu %17,9 ile 1976-1980 yılları arasında işe başlayanlar izlemektedir. Üçüncü sırayı ise %12,7 ile 1990 yılında işe başlayanlar almıştır.

Tablo 8.5.16.4. TK Bakanlığında Çalışan Ziraat Mühendislerinin İşe Başlama Yıllarına Göre Dağılımı

İşe Başlama Yılları	Sayı	Nisbet %
< 1960	51	,7
1961-1965	265	3,7
1966-1970	468	6,6
1971-1975	622	8,7
1976-1980	1275	17,9
1981-1985	1401	19,7
1986	287	4,0
1987	480	6,7
1988	519	7,3
1989	542	7,6
1990	903	12,7
1991	118	1,7
Belirtilmemiş	196	2,8
Toplam	7127	100,0

Tablo 8.5.16.5. TK Bakanlığında Çalışan Ziraat Mühendislerinin Mezun Oldukları Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversiteler	Sayı	Nisbet %
Ankara Üniversitesi	2634	37,0
Ege Üniversitesi	1545	21,7
Atatürk Üniversitesi	1739	24,4
Çukurova Üniversitesi	420	5,9
19 Mayıs Üniversitesi	107	1,5
Uludağ Üniversitesi	30	,4
Dicle Üniversitesi	35	,5
Cumhuriyet Üniversitesi	40	,6
Trakya Üniversitesi	25	,4
Selçuk Üniversitesi	46	,6
100. Yıl Üniversitesi	17	,2
Akdeniz Üniversitesi	10	,1
Diğer	68	1,0
Belirtilmemiş	411	5,8
Toplam	7127	100,0

Tablo: 8.5.16.6. TK Bakanlığında Çalışan Ziraat Mühendislerinin Mezun Oldukları Üniversiteler ve Mezuniyet Yıllarının Dağılımı

ÜNİV-> MEZ. YILI	SAYI SATIR % TOPLAM	ANKARA ÜNİVERSİTESİ	BOE ÜNİVERSİTESİ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ	19 MAYIS ÜNİVERSİTESİ	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ	DICLE ÜNİVERSİTESİ	CLAHURİYET ÜNİVERSİTESİ	TRAKYA ÜNİVERSİTESİ	SİLEÇUK ÜNİVERSİTESİ	100 YIL ÜNİVERSİTESİ	AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ	DiĞER	SATIR TOPLAMI
1960	109 79.6 1.6	20 14.6 .3	4 2.9 .1											4 2.9 .1	137 2.1
1961-1965	329 55.0 5.0	142 23.7 2.1	120 20.1 1.8	1 .2 .0										6 1.0 .1	598 9.0
1966-1970	428 45.7 6.5	181 19.3 2.7	314 33.5 4.7	1 .1 .0	1 .1 .0									11 1.2 .2	936 14.1
1971-1975	417 44.0 6.3	248 26.2 3.7	252 26.6 3.8	18 1.9 .3									1 .1 .0	11 1.2 .2	947 14.3
1976-1980	521 35.9 7.9	366 25.2 5.5	418 28.8 6.3	126 8.7 1.9	2 1.1 .0	1 .1 .0	2 1.1 .0		1 .1 .0	1 .1 .0			1 .1 .0	14 1.0 .2	1453 21.9
1981-1985	495 32.5 7.5	376 24.7 5.7	384 25.2 5.8	190 12.5 2.9	47 3.1 .7	4 .3 .1	8 .5 .1	3 .2 .0	1 .1 .0			2 .1 .0	3 .2 .0	9 .6 .1	1522 23.0
1986	109 28.9 1.6	90 23.9 1.4	94 24.9 1.4	28 7.4 .4	16 4.2 .2	4 1.1 .1	12 3.2 .2	7 1.9 .1	6 1.6 .1	7 1.9 .1			1 .3 .0	3 .8 .0	377 5.7
1987	97 32.8 1.5	47 15.9 .7	49 16.6 .7	26 8.8 .4	19 6.4 .3	10 3.4 .2	12 4.1 .2	13 4.4 .2	2 .7 .0	17 5.7 .3	1 .3 .0			3 1.0 .0	296 4.5
1988	74 34.6 1.1	28 13.1 .4	39 18.2 .6	11 5.1 .2	12 5.6 .2	5 2.3 .1	1 .5 .0	11 5.1 .2	7 3.3 .1	16 7.5 .2	6 2.8 .1		2 .9 .0	2 .9 .0	214 3.2
1989	24 25.5 .4	19 20.2 .3	17 18.1 .3	9 9.6 .1	4 4.3 .1	1 1.1 .0		4 4.3 .1	3 3.2 .0	2 2.1 .0	5 5.3 .1		2 2.1 .0	4 4.3 .1	94 1.4
1990	8 20.5 .1	6 15.4 .1	9 23.1 .1	2 5.1 .0	1 2.6 .0	4 10.3 .1		1 2.6 .0	3 7.7 .0	1 2.6 .0	3 7.7 .0			1 2.6 .0	39 .6
1991	3 42.9 .0		1 14.3 .0		1 14.3 .0				2 28.6 .0						7 .1
Column Total	2614 39.5	1523 23.0	1701 25.7	412 6.2	102 1.5	30 .5	35 .5	39 .6	25 .4	44 .7	17 .3	10 .2	68 1.0	6620 100.0	

Tarım ve Köyşleri Bakanlığında çalışan ziraat mühendislerinin %37'si Ankara Üniversitesinden mezun olmuştur. Bunu sırasıyla %24,4 ile Atatürk Üniversitesi, %21,7 ile Ege Üniversitesi, %5,9 ile Çukurova Üniversitesi mezunları izlemiştir. Görülüyor ki dört üniversiteden mezun olanların toplamı %89'dur (Tablo 8.5.16.5). Buna göre diğer 8 üniversite mezunlarının bakanlıkta istihdam oranları çok düşüktür.

Tablo 8.5.16.6.'da görüldüğü üzere 1960-75'e kadar olan dönemde genellikle Ankara, Ege ve Atatürk Üniversitesi mezunları istihdam edilmektedir. 1987'den 1990 yılına kadar olan dönemde ise işe alınan Ankara ve Ege Üniversitesi mezunlarında nisbi olarak azalma varken, Atatürk Üniversitesi mezunlarında nisbi olarak bir artış meydana gelmiştir. Buna göre son yıllarda Atatürk Üniversitesi mezunları diğer üniversite Ziraat Fakülteleri mezunlarına göre TKB'da daha fazla istihdam edilmeye başlamıştır.

Tablo 8.5.16.7. TK Bakanlığında Çalışan Ziraat Mühendislerinin Mezun Oldukları Bölümlere göre Dağılımı

Bölümü	Sayı	Nisbet%
Bahçe Bitkileri	843	11,8
Bitki Koruma	470	6,6
Gıda Bilimi ve Tek.	435	6,1
Tarımsal Yapılar ve Sulama	416	5,8
Peyzaj Mimarlığı	27	4
Su Ürünleri	42	,6
Süt Teknolojisi	162	2,3
Tarım ekonomisi	660	9,3
Tarım Makinaları	347	4,9
Tarla Bitkileri	1202	16,9
Toprak	828	11,6
Zootekni	929	13,0
Ev Ekonomisi	70	1,0
Genel	444	6,2
Yurt Dışı	7	,1
Belirtilmemiş	245	3,4
Toplam	7127	100,0

Tablo 8.5.16.7'de görüldüğü üzere, TKB'da çalışan ziraat mühendislerinin %16,9'u ile Tarla Bitkileri Bölümü mezunları en büyük kısmını oluşturmaktadır. Bunu sırasıyla %13 ile Zootekni, %11,8 ile Bahçe Bitkileri, %11,6 ile Toprak ve %9,3 ile de Tarım Ekonomisi Bölümü mezunları izlemektedir. Buna göre TKB'da çalışanların toplam %62,6'sını bu beş bölüm mezunları oluşturmaktadır.

TK Bakanlığında çalışan ziraat mühendislerinin mezun oldukları yıllar Tablo 8.5.16.8,'de verilmiştir.

Tablo: 8.5.16.8. TK Bakanlığında Çalışan Ziraat Mühendislerinin Mezun Oldukları Yıllara Göre Dağılımı

Mezuniyet Yılı	Sayı	Nisbet %	Dönemlerde Yıllık	
				Ortalama Artış (%)
< 1960	143	2,0		
1961-1965	624	8,8		7,32
1966-1970	984	13,8		0,37
1971-1975	1003	14,1		6,67
1976-1980	1506	21,1		0,87
1981-1985	1575	22,1		
1986	391	5,5		
1987	305	4,3		
1988	228	3,2		
1989	102	1,4		
1990	42	,6		
1991	7	,1		
Belirtilmemiş	217	3,0		
1986-90	1068			-9,49
Toplam	7127	100,0		

Çalışan ziraat mühendislerinin mezun olduğu yıllar dönemler itibariyle incelendiğinde 1981-85 dönemi mezunlarına kadar miktar ve nisbetlerde yükseliş gözlenmektedir ve en yüksek nisbet 1981-85 döneminde mezun

olanlardır (Bu dönem mezunları çalışanların %22,1'ini oluşturmaktadır). 1986 dönemi mezunlarından itibaren ise TK Bakanlığında istihdam edilen ziraat mühendisleri sayılarında önemli ölçüde bir azalış görülmektedir. 1986 yılı mezunlarına kadar toplam %81,9 nisbetinde istihdam edilen ziraat mühendislerinin oranı, 1986 ile 1991 arasında mezun olanlar toplamının %18,1 oranını bulmuştur. 1986-1990 dönemi mezunları bir önceki dönem mezunlarına göre %-9,49 nisbetinde daha az işe girmiştir. Buna göre TK Bakanlığında son yıllar mezunu alınan ziraat mühendisi sayısı çok azalmıştır.

TK Bakanlığında çalışan ziraat mühendislerinin yüksek lisans (master), doktor, doçentlik ve profesörlük gibi akademik ünvan durumları Tablo 8.5.16.9'da verilmiştir.

Tablo: 8.5.16.9. TKB'da Çalışan Ziraat Mühendislerinin Akademik Ünvan Durumları

Ziraat Mühendislerinin		
Akademik Ünvanları	Sayı	Nisbet %
Yok	6087	85,4
Uzman (Master)	648	9,1
Doktor	260	3,6
Doçent	20	3
Profesör	4	,1
Belirtilmemiş	108	1,5
Toplam	7127	100,0

TKB'de çalışan ziraat mühendislerinin %85,4 gibi büyük bir çoğunluğunun akademik ünvanı bulunmamaktadır. %9,1'i uzman (master), %3,6'sı doktor, %0,3'ü doçent, %0,1'i ise profesördür. TK Bakanlığında yurt içi ve dışı lisans üstü eğitim programının geliştirilmesi bir ihtiyaçtır.

TKB'da çalışan ziraat mühendislerinin yurt dışında görevli olarak bulunma durumuna ait bilgiler Tablo 8.5.16.10'da verilmiştir.

Tablo 8.5.16.10. TKB'da Çalışan Ziraat Mühendislerinin Yurt Dışında Bulunma Süreleri

Ziraat Mühendislerinin		
Yurt Dışında Bulunma Süreleri	Sayı	Nisbet%
Çıkmamış	5832	81,8
<1 Ay	471	6,6
1-6 Ay	299	4,2
6-12 Ay	128	1,8
> 1 Yıl	276	3,9
Belirtilmemiş	121	1,7
Toplam	7127	100,0

Yurt dışında bulunmayan ziraat mühendislerinin toplamı %81,8'dir. Yurt dışında bulunanların ise %6,6'sı 1 aydan az bulunmuştur. 1 yıldan fazla bulunanlar ise %3,9 nisbetindedir.

TKB'da çalışan ziraat mühendislerinin lisan bilme ve bilinen lisan seviyesi devlet lisan sınav durumları dikkate alınarak tablo 8.5.16.11'de verilmiştir.

Tablo: 8.5.16.11. TK Bakanlığında Çalışan Ziraat Mühendislerinin Lisan Durumu

Ziraat Mühendislerinin		
Lisan Durumları	Sayı	Nisbet%
Girmemiş	6752	94,7
A	32	4
B	48	7
C	115	1,6
D	59	8
Belirtilmemiş	121	1,7
Toplam	7127	100,0

Çalışan ziraat mühendislerinin %94,7'si devlet lisan sınavına girmemiştir. Bu nisbet TKB'da lisan bilmeyenlerin sayısının yüksekliğini göstermektedir. Girenler ise 254 kişi olup toplamın %3,5'i dir. Girenlerin %0,4'ü A, %0,7'si B, %1,6'sı C, %0,8'i D derecesi almıştır. Avrupa Topluluğuna tam üye olmaya hazırlanan Türkiye için bu oranlar iç açıcı değildir.

TKB'da çalışan ziraat mühendislerinin çalıştıkları görev birimlerine göre dağılımları tablo 8.5.16.12'de verilmiştir.

Tablo: 8.5.16.12. TKB'da Çalışan Ziraat Mühendislerinin Çalıştıkları Görev Birimlerine Göre Dağılımı

Ziraat Mühendislerinin		
Çalıştıkları Birimler	Sayı	Nisbet%
Üst Yönetim	15	2
Yöneticiler	1169	16,4
İdari İşler	391	5,5
Tarımsal Üretim Yapanlar	287	4,0
Tar.Ürünü İşl./Kont.	665	9,3
Tarım Ürünleri Pazarlama	101	1,4
Girdi Üretimi	12	2
Girdi Dağıtım ve Pazarl.	5	,1
Araš.-Geliş.-Teknoloji	735	10,3
Örgün Eğitim	140	2,0
Yayımcılar	511	7,2
Bitki ve Hayvan Sağlığı	434	6,1
İnşa.-Onar.-Maki.	120	1,7
Plan.-Proje-Bütçe-Değerlendirme	965	13,5
Teşk.-Destekleme	257	3,6
Park-Bahçe Rekreasyon	16	2
Su K.Geliş.Alt Yapı	532	7,5
Teftiş Kurulu	45	,6
Yurt Dışı	2	,0
Belirtilmemiş	719	10,1
Toplam	7127	100,0

TKB'da çalışan ziraat mühendislerinin görev birimlerine göre ayrımları kurumların teşkilât şemasının çok farklı olması nedeniyle kesin olarak yapılamamıştır. Fakat genel bir değerlendirme ile ziraat mühendislerinin %16,4'ünün yönetici olduğu, %13,5'inin Plan-Proje-Bütçe-Analiz-değerlendirmede çalıştığı, %10,3'ünün ise Araştırma Geliştirme ve Teknoloji bölümünde çalıştığı görülmektedir. Girdi üretimi, girdi dağıtımı ve pazarlaması, park-bahçe ve rekreasyonda çalışanların oranlarının ise çok düşük olması önemli bir sonuçtur.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığında çalışan Ziraat Mühendislerinin yedi coğrafi bölgeye göre dağılımları Tablo 8.5.16.13'de verilmiştir.

Tablo: 8.5.16.13. TK Bakanlığında Çalışan Ziraat Mühendislerinin Bölgelere Göre Dağılımı

Coğrafi Bölgeler	Sayı	Nisbet%
Akdeniz Bölgesi	797	11,2
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	405	5,7
Ege Bölgesi	1275	17,9
Doğu Anadolu Bölgesi	749	10,5
İç Anadolu Bölgesi	2218	31,4
Karadeniz Bölgesi	726	10,2
Marmara Bölgesi	957	13,4
Toplam	7127	100,0

TKB'da çalışan ziraat mühendislerinin %31,1'i İç Anadolu Bölgesinde bulunmaktadır. Bunu sırasıyla %17,9 ile Ege, 13,4 ile Marmara, %11,2 ile Akdeniz, %10,5 ile Doğu Anadolu, %10,2 ile Karadeniz Bölgesi izlemektedir. TKB'da çalışan ziraat mühendislerinin Güney Doğu Anadolu Bölgesindeki nisbeti ise %5,7'dir. Bu nisbet bölgede halen istihdam imkânının az olması ile açıklanabilmektedir.

TK Bakanlığında çalışan ziraat mühendislerinin illere göre dağılımı tablo 8.5.16.14'de verilmiştir. Bakanlıkta çalışan 7127 ziraat mühendisinin 1361 kişisi Ankara'da çalışmakta ve nisbeti ise %19,1'dir. Bunu sırasıyla İzmir ve İstanbul izlemektedir. Ziraat mühendislerinin yoğun olduğu sekiz il ile en az yoğun olduğu sekiz il sırasıyla tablo 8.5.16.15'de ve 8.5.16.16.'da verilmiştir.

Tablo: 8.5.16.14. TK Bakanlığında Çalışanların İllere Göre Dağılımı

İller	Sayı	Nisbet(%)	İller	Sayı	Nisbet (%)
Adana	136	1.9	Kayseri	84	1.2
Adıyaman	47	.7	Kırklareli	50	.7
Afyon	54	.8	Kırşehir	56	.8
Ağrı	32	.4	Kocaeli	41	.6
Amasya	82	1.2	Konya	165	2.3
Ankara	1361	19.1	Kütahya	68	1.0
Antalya	226	3.2	Malatya	114	1.6
Artvin	28	.4	Manisa	162	2.3
Aydın	161	2.3	K.Maraş	78	1.1
Balıkesir	113	1.6	Mardin	36	.5
Bilecik	20	.3	Muğla	99	1.4
Bingöl	41	.6	Muş	44	.6
Bitlis	22	.3	Nevşehir	30	.4
Bolu	55	.8	Niğde	59	.8
Burdur	51	.7	Ordu	29	.4
Bursa	170	2.4	Rize	11	.2
Çanakkale	82	1.2	Sakarya	55	.8
Çankırı	73	1.0	Samsun	132	1.9
Çorum	72	1.0	Siirt	33	.5
Denizli	113	1.6	Sinop	46	.6
Diyarbakır	88	1.2	Sivas	100	1.4
Edirne	50	.7	Tekirdağ	89	1.2
Elazığ	93	1.3	Tokat	71	1.0
Erzincan	54	.8	Trabzon	62	.9
Erzurum	170	2.4	Tunceli	26	.4
Eskişehir	109	1.5	Ş.Urfa	142	2.0

G.Antep	48	7	Uşak	44	6
Giresun	42	6	Van	71	1.0
G.hane	29	4	Yozgat	48	7
Hakkari	15	2	Zonguldak	41	6
Hatay	78	1.1	Aksaray	31	4
Isparta	66	9	Bayburt	18	3
İçel	145	2.0	Karaman	17	2
İstanbul	287	4.0	Kırıkkale	30	4
İzmir	574	8.1	Batman	11	2
Kars	60	8	Şırnak	7	1
Kastamonu	80	1.1	Toplam	7127	100.0

Tablo: 8.5.16.15. TKB'da Çalışan Ziraat Mühendislerinin Yoğun Olduğu Sekiz İl

İller	Sayı	Nisbet%
Ankara	1361	19,1
İzmir	574	8,1
İstanbul	287	4,0
Antalya	226	3,2
Erzurum	170	2,4
Bursa	170	2,4
Konya	165	2,3
Manisa	162	2,3
Toplam	3115	43,8

Bu sekiz il Tarım Bakanlığında çalışanların %43,8'ini oluşturmaktadır. Buna göre ziraat mühendislerinin yarısı bu sekiz ilde çalışmaktadır.

Tablo: 8.5.16.16. TKB'da Çalışan Ziraat Mühendislerinin En Az Yoğun Olduğu Sekiz İl

İller	Sayı	Nisbet%
Şırnak	7	,1
Batman	11	2
Rize	11	2
Hakkari	15	2
Karaman	17	2
Bilecik	20	3
Bitlis	22	3
Tunceli	26	4
Toplam	129	1,9

Otuzun altında ziraat mühendisinin çalıştığı sekiz ilin sahip olduğu toplam 129 ziraat mühendisi ise %1,9 gibi küçük bir nisbete sahiptir.

Çeşitli genel müdürlüklerde çalışan ziraat mühendislerinin Bölgelere göre dağılımı Tablo 8.5.16.17.'de verilmiştir.

Tabloya göre bazı genel müdürlüklerin taşra teşkilâtı bulunmadığından dolayı sadece tek Bölgede ziraat mühendisi çalışmaktadır.

Orman Genel Müdürlüğünde çalışanların %31,1'i Karadenizde, %18,1'i Ege bölgesinde, %17,5'i Akdeniz bölgesinde, %16,4'ü Doğu Anadolu Bölgesinde, %10,2'si İç Anadolu, %6,8'i ise Marmara Bölgesinde çalışmaktadır.

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünde çalışanların %28,8'i İç Anadolu Bölgesinde çalışmaktadır. Bunu %14,2 ile Karadeniz, %13,9 ile Doğu Anadolu, %12,5 ile Ege Bölgesi, %11,8'ile Akdeniz Bölgesi, %10,5 ile Marmara Bölgesi izlemektedir. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünde çalışanların en az nisbetinin %8,2 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi olması dikkate değer bir sonuçtur.

Tarım Reformu Genel Müdürlüğünde çalışanların %72,2'si İç Anadoluda, %20'si Güneydoğu Anadoluda, %5,6'sı Ege, %2,2'si Doğu Anadolu Bölgesinde bulunmaktadır.

Toprak Mahsulleri Ofisinde çalışanların %50'si İç Anadolu, %15'i Marmara Bölgesinde, %13,8'i Ege Bölgesinde çalışmaktadır. %2,5'i ise Doğu Anadolu Bölgesindedir.

Süt Endüstrisi Kurumunda çalışanların, %34,7'si İç Anadolu Bölgesinde bulunmakta ve ilk sırayı almaktadır. Bu kurumda çalışanların %2,3'ü ise Güneydoğu Anadolu'da çalışmakta ve en düşük nisbete sahip olmaktadır.

Yem Sanayii Genel Müdürlüğünde çalışanların %29,8'i İç Anadolu Bölgesinde, %18,6'sı Doğu Anadolu Bölgesinde, %14,9'u ise Güneydoğu Anadolu ve Marmara Bölgesinde yer almaktadır. %9,9'u Karadeniz, %6,2'si Akdeniz, %5,6'sı Ege Bölgesinde çalışmaktadır.

Et-Balık Kurumunda çalışanların %57,9'u İç Anadolu Bölgesinde, %26,3'ü Doğu Anadolu Bölgesinde, %10,5'i Ege Bölgesinde, %5,3'ü ise Güneydoğu Anadolu Bölgesinde çalışmaktadır. Bu kurumda Akdeniz, Karadeniz ve Marmara Bölgesinde hiç ziraat mühendisinin çalışmaması dikkate değer bir sonuçtur.

Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliğinde çalışanların %35,6'sı İç Anadolu, %26,8'i Ege Bölgesinde, %18'i Marmara Bölgesinde, %8,8'i ise Doğu Anadolu Bölgesinde bulunmaktadır, %6,4'ü Akdeniz, %2 civarında ise Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde çalışmaktadır.

TİGEM'de çalışanların yarısı İç Anadolu Bölgesindedir (%50,5). Bunu %14 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi izlemektedir. Tarım Bakanlığında çalışanların Bölgelere göre dağılımında TİGEM'de Güneydoğu Anadolu bölgesinde çalışanların oranının yüksek olması önemli bir sonuçtur. Üçüncü sırayı %10,1 ile Marmara Bölgesi almaktadır. TİGEM'de çalışan ziraat mühendislerinin diğer bölgelerde çalışanların oranı ise toplamın %25,5'ini oluşturmaktadır.

Tablo: 8.5.16.17. TKB'de Çeşitli Genel Müdürlüklerde Çalışan Ziraat Mühendislerinin Bölgelere Göre Dağılımı

BÖLGE->	SAYI SATIR % TOPLAM %	Akdeniz Bölgesi	G.Doğu A. Bölgesi	Ege Bölgesi	Doğu A. Bölgesi	İç A. Bölgesi	Karadeniz Bölgesi	Marmara Bölgesi	SATIR TOPLAMI
KURULUŞ									
Makam (Müsteşar, M. Yrd.)						2 100.0 .0			2 .0
Koruma-Kontrol Genel Müdürlüğü						72 100.0 1.0			72 1.0
Proje Uygulama Genel Müdürlüğü						117 100.0 1.6			117 1.6
Teşkilatlanma - Destekleme Gn. Md.						84 100.0 1.2			84 1.2
Araştırma-Planlama Koordinasyon Gn. Md.						67 100.0 .9			67 .9
Müşavirlikler						1 100.0 .0			1 .0
Orman Genel Müdürlüğü		31 17.5 .4		32 18.1 .4	29 16.4 .4	18 10.2 .3	55 31.1 .8	12 6.8 .2	177 2.5
Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü		129 11.8 1.8	89 8.2 1.2	137 12.5 1.9	152 13.9 2.1	315 28.8 4.4	155 14.2 2.2	115 10.5 1.6	1092 15.3
Tarım Reformu Genel Müdürlüğü			18 20.0 .3	5 5.6 .1	2 2.2 .0	65 72.2 .9			90 1.3
SÜTUN TOPLAMI		797 11.2	405 5.7	1275 17.9	749 10.5	2218 31.1	726 10.2	957 13.4	7127 100.0

Tablo: 8.5.16.17'nin Devamı

BÖLGE->	SAYI SATIR % TOPLAM %	Akdeniz Bölgesi	G.Doğu A. Bölgesi	Ege Bölgesi	Doğu A. Bölgesi	İç A. Bölgesi	Karadeniz Bölgesi	Marmara Bölgesi	SATIR TOPLAMI
KURULUŞ									
Atatürk Orman Çiftliği						14 100.0 .2			14 .2
Toprak Mahsulleri Ofisi		12 7.5 .2	11 6.9 .2	22 13.8 .3	4 2.5 .1	80 50.0 1.1	7 4.4 .1	24 15.0 .3	160 2.2
Türkiye Zirai Donatım Kurumu						34 100.0 .5			34 .5
Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu		13 7.4 .2	4 2.3 .1	24 13.6 .3	17 9.7 .2	61 34.7 .9	26 14.8 .4	31 17.6 .4	176 2.5
Yem Sanayii Genel Müdürlüğü		10 6.2 .1	24 14.9 .3	9 5.6 .1	30 18.6 .4	48 29.8 .7	16 9.9 .2	24 14.9 .3	161 2.3
Et-Balık Kurumu			1 5.3 .0	2 10.5 .0	5 26.3 .1	11 57.9 .2			19 .3
Tarım Kredi Kooperatifleri		16 6.4 .2	5 2.0 .1	67 26.8 .9	22 8.8 .3	89 35.6 1.2	6 2.4 .1	45 18.0 .6	250 3.5
TİGEM		27 8.8 .4	43 14.0 .6	14 4.6 .2	18 5.9 .3	155 50.5 2.2	19 6.2 .3	31 10.1 .4	307 4.3
Yayın Dairesi Başkanlığı						2 100.0 .0			2 .0
SÜTÜN TOPLAMI		797 11.2	405 5.7	1275 17.9	749 10.5	2218 31.1	726 10.2	957 13.4	7127 100.0

Tablo: 8.5.16.17'nin Devamı

BÖLGE->	SAYI SATIR % TOPLAM %	Akdeniz Bölgesi	G.Doğu A. Bölgesi	Ege Bölgesi	Doğu A. Bölgesi	İç A. Bölgesi	Karadeniz Bölgesi	Marmara Bölgesi	SATIR TOPLAMI
KURULUŞ									
Teftiş Kurulu						22 100.0 .3			22 .3
Tarım İl Müdürlükleri		403 12.3 5.7	168 5.1 2.4	757 23.1 10.6	388 11.8 5.4	631 19.2 8.9	415 12.7 5.8	517 15.8 7.3	3279 46.0
Araştırma Kuruluşları		156 20.1 2.2	36 4.6 .5	157 20.2 2.2	50 6.4 .7	243 31.2 3.4	15 1.9 .2	121 15.6 1.7	778 10.9
Tarım Meslek Okulları			6 4.6 .1	27 20.8 4	31 23.8 4	30 23.1 4	12 9.2 .2	24 18.5 .3	130 1.8
DAGMEM						19 100.0 .3			19 .3
Sertifikasyon- Tohumluk (Merkez)						19 100.0 .3			19 .3
TKB Merkez İkmal Müdürlükleri						5 100.0 .1			5 .1
Diğer				22 44.0 .3	1 2.0 .0	14 28.0 .2		13 26.0 .2	50 .7
SÜTUN TOPLAMI		797 11.2	405 5.7	1275 17.9	749 10.5	2218 31.1	726 10.2	957 13.4	7127 100.0

Tarım ve Köyişleri Bakanlığında çalışanların en büyük nisbetini Tarım İl Müdürlükleri oluşturmaktadır (3279 kişi). Bu kuruluşta çalışanların en büyük nisbeti (%23,1'i) Ege bölgesinde bulunmaktadır. Bunu %19,2 ile İç Anadolu, %15,8 ile Marmara, %12 ile Karadeniz ve Akdeniz, %11,8' ile Doğu Anadolu Bölgesi, %5,1 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi izlemektedir.

Araştırma kuruluşlarındaki ziraat mühendislerinin %31,2'si İç Anadolu Bölgesinde çalışmaktadır. Bunu sırasıyla %20 civarında Akdeniz ve Ege Bölgesinde çalışanlar, %15,6 ile Marmara Bölgesinde çalışanlar izlemektedir. Dört bölgede çalışanların toplamı %87,1'dir. Diğer bölgelerde çalışanlar ise toplamın %12,9'luk kısmını oluşturmaktadır.

Tarım meslek okullarında ise çalışanların %28,1'ini Doğu Anadolu, %23,1'ini İç Anadolu, %20,8'ini Ege Bölgesinde çalışanlar oluşturmaktadır. Bunu %18,5 ile Marmara, %9,2 ile Karadeniz, %4,6 ile de Güneydoğu Anadolu Bölgesi izlemektedir.

Çeşitli genel müdürlüklerde çalışan bayan ve erkek ziraat mühendislerinin dağılımı Tablo 8.5.16.18.'de verilmiştir.

Genel müdürlüklerde genel olarak erkeklerin nisbetleri daha fazladır. Bu genel müdürlükleri inceleyecek olursak, koruma-kontrol genel müdürlüğünde %50 bayan, %50 nisbetinde erkek çalışmaktadır. Proje uygulama genel müdürlüğünde çalışanların %70,1'i erkek, %29,9'u bayan ziraat mühendisidir. Teşkilatlanma-destekleme genel müdürlüğünde çalışanların %66,7'si erkek %33,3'ü bayandır. Araştırma-planlama ve koordinasyonda çalışanların %58,2'si erkek, %41,8'i bayandır. Orman genel müdürlüğünde çalışanların %88,1'i erkek, %11,9'u bayan ziraat mühendisidir. Köy hizmetleri genel müdürlüğünde çalışan ziraat mühendislerinin %87,1'inin erkek %12,9'unun bayan olması dikkate değer bir sonuçtur. Tarım reformu genel müdürlüğünde çalışanların %84,4'ü erkek, %15,6'sı bayandır. Atatürk orman çiftliği genel müdürlüğünde çalışanların %78,6'sı erkek, %21,4'ü bayandır. Toprak mahsulleri ofisinde çalışanların %79,4'ü erkek, %20,6'sı bayandır. Ziraat donatım kurumunda çalışanların %82,4'ü erkek, %17,6'sı bayandır. Süt kurumunda çalışanların %64,2'si erkek, %35,8'i bayandır. Yem sanayii genel müdürlüğünde çalışanların %96,3'ünün erkek, %3,7'sinin bayan olması dikkate değer bir sonuçtur. Et-balık kurumunda çalışan ziraat mühendislerinin %63,2'si erkek %36,8'i bayandır. Tarım kredi kooperatifleri merkez birliğinde çalışan ziraat mühendislerinin %84,4'ü erkek, %15,6'sı bayandır. TIGEM'de çalışanların %96,7'si erkek %3,3'ü bayandır. Yayın dairesinde çalışan 2 kişinin 1 tanesi erkek (% 50), diğeri ise bayandır (% 50) . Teftiş kurulunda çalışan ziraat mühendislerinin hepsinin erkek olması dikkati çekmektedir. Tarım il

Tablo: 8.5.16.18. TKB'de Çeşitli Genel Müdürlüklerde Çalışan Bayan ve Erkek Ziraat Mühendislerinin Dağılımı

CİNS->	SAYI SATIR % TOPLAM %			SATIR TOPLAMI
		KADIN	ERKEK	
KURULUŞ				
Makam (Müsteşar, Müsteşar Yrd.)			2 100.0 .0	2 .0
Koruma-Kontrol Genel Müdürlüğü		36 50.0 .5	36 50.0 .5	72 1.0
Proje Uygulama Genel Müdürlüğü		35 29.9 .5	82 70.1 1.2	117 1.6
Teşkilatlanma- Destekleme Gn. Md.		28 33.3 .4	56 66.7 .8	84 1.2
Araştırma-Planlama Koordinasyon Gn. Md.		28 41.8 .4	39 58.2 .5	67 .9
Müşavirlikler			1 100.0 .0	1 .0
Orman Genel Müdürlüğü		21 11.9 .3	156 88.1 2.2	177 2.5
Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü		141 12.9 2.0	951 87.1 13.3	1092 15.3
Tarım Reformu Genel Müdürlüğü		14 15.6 .2	76 84.4 1.1	90 1.3
	SÜTUN TOPLAMI	1668 23.4	5459 76.6	7127 100.0

Tablo: 8.5.16.18'in Devamı

CİNS->	SAYI SATIR % TOPLAM %			SATIR TOPLAMI
		KADIN	ERKEK	
KURULUŞ				
Atatürk Orman		3	11	14
Çiftliği		21.4	78.6	.2
		.0	.2	
Toprak Mahsulleri		33	127	160
Ofisi		20.6	79.4	2.2
		.5	1.8	
Türkiye Zirai		6	28	34
Donatım Kurumu		17.6	82.4	.5
		.1	.4	
Türkiye Süt Endüstrisi				
Kurumu		63	113	176
		35.8	64.2	2.5
		.9	1.6	
Yem Sanayii		6	155	161
Genel Müdürlüğü		3.7	96.3	2.3
		.1	2.2	
Et-Balık Kurumu		7	12	19
		36.8	63.2	.3
		.1	.2	
Tarım Kredi		39	211	250
Kooperatifleri		15.6	84.4	3.5
		.5	3.0	
TİGEM		10	297	307
		3.3	96.7	4.3
		.1	4.2	
Yayım Dairesi		1	1	2
Başkanlığı		50.0	50.0	.0
		.0	.0	
	SÜTUN TOPLAMI	1668	5459	7127
		23.4	76.6	100.0

Tablo: 8.5.16.18'in Devamı

CİNS->	SAYI SATIR % TOPLAM %			SATIR TOPLAMI
		KADIN	ERKEK	
KURULUŞ Teftiş Kurulu			22 100.0 .3	22 .3
Tarım İl Müdürlükleri		943 28.8 13.2	2336 71.2 32.8	3279 46.0
Araştırma Kuruluşları		211 27.1 3.0	567 72.9 8.0	778 10.9
Tarım Meslek Okulları		21 16.2 .3	109 83.8 1.5	130 1.8
DAGMEM		2 10.5 .0	17 89.5 .2	19 .3
Sertifikasyon- Tohumluk (Merkez)		8 42.1 .1	11 57.9 .2	19 .3
TKB Merkez İkmal Müdürlükleri			5 100.0 .1	5 .1
Diğer		11 22.0 .2	39 78.0 .5	50 .7
	SÜTUN TOPLAMI	1668 23.4	5459 76.6	7127 100.0

müdürlüğünde çalışanların %71,2'si erkek, %28,8'i bayandır. Araştırma kuruluşlarında çalışan ziraat mühendislerinin %72,9'u erkek, %27,1'i ise bayandır. Tarım meslek okullarında çalışanların %83,8'i erkek, %16,2'si ise bayandır. DAGMEM'de ise %89,5 erkek, %10,5 bayan ziraat mühendisleri çalışmaktadır. Sertifikasyon tohumlukta çalışanların %57,9'u erkek, %42,1'i bayandır. TKB merkez ikmalde çalışan ziraat mühendislerinin hepsi erkektir. Diğer birimlerde çalışanların %78'i erkek, %22'si bayandır.

Çeşitli genel müdürlüklerde çalışan ziraat mühendislerinin üniversitelere göre dağılımı Tablo 8.5.16.19.'da verilmiştir.

Koruma-kontrol genel müdürlüğünde Ankara, Ege, Atatürk Üniversitesi mezunları çalışmaktadır. Birer tane Ondokuz Mayıs ve Trakya Üniversitesi mezunu vardır. En yüksek nisbeti de %83,3 ile Ankara Üniversitesi almaktadır. Proje uygulama genel müdürlüğünde, Ankara, Ege, Atatürk ve Cukurova Üniversitesi mezunları çalışmakta ve ilk sırayı %68,4 ile Ankara, ikinci sırayı %19,7 ile de Atatürk Üniversitesi almaktadır. Teskilatlanma-destekleme genel müdürlüğünde çalışanların %60,7'si Ankara, %34,5'i Atatürk, %3,6'sı Ege, %1,2'si de Ondokuz Mayıs Üniversitesi mezunudur. Araştırma-planlama ve koordinasyonda çalışan ziraat mühendislerinin %79,1'i Ankara Üniversitesi mezunudur. Bunu sırasıyla %13,4 ile Atatürk, %6,0 ile Ege, %1,5 ile de Cukurova Üniversitesi mezunları izlemektedir. Orman genel müdürlüğünde çalışanların %31,4'ü Ankara Üniversitesi, %28,5'i Ege, %19,8'i Atatürk Üniversitesi mezunudur. Diğer üniversite mezunlarının toplam nisbeti ise %20,3'dür.

Tablo: 8.5.16.19. TKB'de Çeşitli Genel Müdürlüklerde Çalışan Erkek Ziraat Mühendislerinin Üniversitelere Göre Dağılımı

ÜNİV-> SAYI SATIR % TOPLAM	ANKARA ÜNİVERSİTESİ	EGE ÜNİVERSİTESİ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ	19 MAYIS ÜNİVERSİTESİ	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ	DICLE ÜNİVERSİTESİ	CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ	TRAKYA ÜNİVERSİTESİ	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ	100. YIL ÜNİVERSİTESİ	AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ	DİĞER	SATIR TOPLAMI
KURULUŞ Makam (Müsteşar, M. Yrd.)	2 100.0 .0													2 .0
Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü	60 83.3 .9	6 8.3 .1	4 5.6 .1		1 1.4 .0				1 1.4 .0					72 1.1
Proje Uygulama Genel Müdürlüğü	80 68.4 1.2	12 10.3 .2	23 19.7 .3	2 1.7 .0										117 1.7
Teşkilatlanma- Destekleme Gn. Md.	51 60.7 .8	3 3.6 .0	29 34.5 .4		1 1.2 .0									84 1.3
Araştırma-Planlama Kordinasyon Gn. Md.	53 79.1 .8	4 6.0 .1	9 13.4 .1	1 1.5 .0										67 1.0
Orman Genel Müdürlüğü	54 31.4 .8	49 28.5 .7	34 19.8 .5	9 5.2 .1	12 7.0 .2	4 2.3 .1	2 1.2 .0	3 1.7 .0	2 1.2 .0	3 1.7 .0				172 2.6
Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü	457 44.2 6.8	161 15.6 2.4	338 32.7 5.0	55 5.3 .8	2 .2 .0	1 .1 .0		7 .7 .1		9 .9 .1		1 .1 .0	3 .3 .0	1034 15.4
Atatürk Orman Çiftliği	13 92.9 .2												1 7.1 .0	14 .2
SÜTUN TOPLAMI	2634 39.2	1545 23.0	1739 25.9	420 6.3	107 1.6	30 .4	35 .5	40 .6	25 .4	46 .7	17 .3	10 .1	68 1.0	6716 100.0

Tablo: 8.5.16.19'un Devamı

ÜNIV-> SAYI SATIR % TOPLAM	ANKARA ÜNİVERSİTESİ	EGE ÜNİVERSİTESİ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ	10 MAYIS ÜNİVERSİTESİ	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ	DICLE ÜNİVERSİTESİ	CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ	TRAKYA ÜNİVERSİTESİ	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ	100. YIL ÜNİVERSİTESİ	AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ	DİĞER	SATIR TOPLAMI
KURULUŞ Toprak Mahsulleri Ofisi	63 39.4 .9	35 21.9 .5	51 31.9 .8	7 4.4 .1			1 :6 .0						3 1.9 .0	160 2.4
Türkiye Ziraat Donatım Kurumu	31 91.2 .5	2 5.9 .0	1 2.9 .0											34 .5
Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu	34 51.5 .5	14 21.2 .2	15 22.7 .2	2 3.0 .0							1 1.5 .0			66 1.0
Yem Sanayii Genel Müdürlüğü	63 39.1 .9	11 6.8 .2	66 41.0 1.0	8 5.0 .1	7 4.3 .1		4 2.5 .1		2 1.2 .0					161 2.4
Et-Balık Kurumu	7 36.8 .1		12 63.2 .2											19 .3
Tarım Kredi Kooperatifleri	67 28.6 1.0	40 17.1 .6	68 29.1 1.0	21 9.0 .3	9 3.8 .1	1 .4 .0	2 .9 .0	9 3.8 .1	6 2.6 .1	9 3.8 .1	2 .9 .0			234 3.5
TİGEM	149 48.5 2.2	28 9.1 .4	81 26.4 1.2	23 7.5 .3	9 2.9 .1	3 1.0 .0	4 1.3 .1	6 2.0 .1		3 1.0 .0			1 .3 .0	307 4.6
Yayın Dairesi Başkanlığı	2 100.0 .0													2 .0
Tefiş Kurulu	14 63.6 .2	2 9.1 .0	5 22.7 .1		1 4.5 .0									22 .3
SÜTÜN TOPLAMI	2634 39.2	1545 23.0	1739 25.9	420 6.3	107 1.6	30 .4	35 .5	40 .6	25 .4	46 .7	17 .3	10 .1	68 1.0	6716 100.0

Tablo: 8.5.16.19'un Devamı

ÜNİV->	SAYI SATIR % TOPLAM	ANKARA ÜNİVERSİTESİ	EGE ÜNİVERSİTESİ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ	19 MAYIS ÜNİVERSİTESİ	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ	DİCLE ÜNİVERSİTESİ	CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ	TRAKYA ÜNİVERSİTESİ	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ	100. YIL ÜNİVERSİTESİ	AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ	DİĞER	SATIR TOPLAMI
KURULUŞ															
Tarım İl Müdürlükleri		1002 31.8 14.9	865 27.5 12.9	859 27.3 12.8	217 6.9 3.2	52 1.7 .8	19 .6 .3	17 .5 .3	15 .5 .2	13 .4 .2	17 .5 .3	13 .4 .2	8 .3 .1	50 1.6 .7	3147 46.9
Araştırma Kuruluşları		329 42.3 4.9	265 34.1 3.9	94 12.1 1.4	60 7.7 .9	13 1.7 .2	2 .3 .0	5 .6 .1		1 .1 .0	2 .3 .0	1 .1 .0	1 .1 .0	5 .6 .1	778 11.6
Tarım Meslek Okulları		47 36.2 .7	30 23.1 .4	39 30.0 .6	10 7.7 .1						3 2.3 .0			1 .8 .0	130 1.9
DAGMEM		16 84.2 .2			3 15.8 .0										19 .3
Sertifikasyon- Tohumluk (Merkez)		14 73.7 .2	1 5.3 .0	2 10.5 .0	2 10.5 .0										19 .3
TKB Merkez İkmal Müdürlükleri		2 40.0 .0	1 20.0 .0	2 40.0 .0											5 .1
Diğer		24 48.0 .4	16 32.0 .2	6 12.0 .1										4 8.0 .1	50 .7
SÜTUN TOPLAMI		2634 39.2	1545 23.0	1739 25.9	420 6.3	107 1.6	30 .4	35 .5	40 .6	25 .4	46 .7	17 .3	10 .1	68 1.0	6716 100.0

Köy hizmetleri genel müdürlüğünde çalışan ziraat mühendislerinin %44,2'si Ankara Üniversitesinden mezundur. Bunu sırasıyla %32,7 ile Atatürk, %15,6 ile Ege, %5,3 ile de Çukurova Üniversitesi izlemektedir. Bu kuruluşta Dicle, Trakya, Yüzüncü Yıl Üniversitesi mezunları istihdam edilmemektedir.

Tarım reformu genel müdürlüğünde çalışanlar hangi üniversitelerden mezun olduklarını bildirmemişlerdir. Atatürk orman çiftliğinde çalışanların %92,9'u Ankara Üniversitesi mezundur. Toprak mahsulleri ofisinde çalışan ziraat mühendislerinin %39,4'ü Ankara, %31,9'u Atatürk, %21,9'u Ege Üniversitesi mezunlarıdır. Çukurova Üniversitesinin nisbeti %4,4, Dicle Üniversitesinin %0,6, yabancı üniversitelerin nisbeti ise %1,9'dur. Diğer üniversite mezunları bu kuruluşta istihdam edilmemektedir. Ziraat donatım kurumunda çalışan ziraat mühendislerinin %91,2'si Ankara, %5,9'u Ege, %2,9'u da Atatürk Üniversitesi mezundur. Diğer üniversite mezunları bu kuruluşta istihdam edilmemektedir. Süt kurumunda çalışanların yarısı Ankara Üniversitesi mezundur (% 51,5). Bunu sırasıyla %22,7 ile Atatürk, %21,2 ile Ege, %3 ile Çukurova, %1,5 ile de Yüzüncü Yıl Üniversitesi izlemektedir. Yem sanayii genel müdürlüğünde çalışanların %41'i Atatürk Üniversitesi mezunlarıdır. Bunu %39,1 ile Ankara izlemektedir. Et-balık kurumunda çalışanların %63,2'si Atatürk, %36,8'i Ankara Üniversitesi mezundur. Diğer üniversite mezunları da bu kuruluşta çalışmakta ve önemli bir sonuç olarak belirmektedir. Tarım kredi kooperatifleri merkez birliğinde çalışan ziraat mühendislerinin %29,1'i Atatürk, %28,6'sı Ankara, %17,1'i de Ege Üniversitesi mezundur. TİGEM de çalışanların %48,5'i Ankara Üniversitesi mezundur. Bunu sırasıyla %26,5 ile Atatürk, %9,1 ile Ege, %7,5 ile de Çukurova Üniversitesi izlemektedir. Teftiş Kurulunda çalışanların %63,6'sı Ankara, %22,7'si Atatürk, %9,1'i Ege, %4,5'i ise Ondokuz Mayıs Üniversitesi mezundur.

Tarım il müdürlüğünde bütün üniversitelerden mezunlar vardır. %31,8 ile Ankara Üniversitesi ilk sırayı almaktadır. Bunu %27 ile Ege ve Atatürk Üniversitesi izlemektedir. Üçüncü sırayı %6,9 ile Çukurova, dördüncü sırayı ise %1,6 ile yabancı üniversite mezunları almaktadır.

Araştırma kuruluşları incelendiğinde, bu kuruluşta Cumhuriyet Üniversitesi mezunlarının hiç çalışmaması dikkati çekmektedir. %42,3 ile Ankara Üniversitesi mezunları ilk sırayı alırken bunu sırasıyla %34,1 ile Ege, %12,1 ile Atatürk, %7,7 ile de Çukurova Üniversitesi izlemektedir.

Tarım meslek okullarında %36,2'si Ankara, % 30'u Atatürk, % 23,1'i Ege, % 7,7'si Çukurova, %2,3'ü Selçuk, %0,8'i ise yabancı üniversitelerden mezun olan ziraat mühendisleri çalışmaktadır. DAGMEM'de çalışan ziraat mühendislerinin %84,2'si Ankara, %15,8'i Atatürk Üniversitesi mezundur.

Sertifikasyon-tohumlukta çalışan ziraat mühendislerinin %73,7'si Ankara, %10,5'i Atatürk ve Çukurova, %5,3'ü ise Ege Üniversitesi mezunudur. TKB merkez ikmalde çalışan ziraat mühendislerinin %40'ı Ankara ve Atatürk, %20'si ise Ege Üniversitesi mezunudur. Diğer kuruluşlarda çalışanların ise %48'i Ankara, %32'si Ege, %12'si Atatürk, %8'i ise yabancı üniversite mezunudur.

Tarım ve Köyşleri Bakanlığında çalışan ziraat mühendislerinin üniversitesine göre dağılımı genel olarak incelendiğinde Ankara Üniversitesi mezunlarının genel olarak birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Fakat bazı kuruluşlarda Atatürk Üniversitesi birinci sırayı almaktadır (Tarım kredi kooperatifleri, yem sanayii, Et-balık kurumu vb.). Ayrıca bir çok genel müdürlüklerde sadece Ankara, Ege, Atatürk ve Çukurova Üniversitesi mezunlarının çalıştıkları da dikkate değer bir sonuctur. Belirtilmesi gereken diğer bir konu 411 kişinin mezun oldukları üniversiteleri belirtmemiş olmalarıdır.

Çesitli genel müdürlüklerde çalışan ziraat mühendislerinin bölümlere göre dağılımı çok ilginç sonuçlar vermektedir (Tablo 8.5.16.20.)

Örnek olarak, koruma-kontrol genel müdürlüğünde çalışanların %27,8'i Gıda Bilimi ve Teknolojisi Bölümünden, %15,3'ü Tarım Ekonomisi, %11,1'i Zootečni Bölümlerinden mezun olup, bunları %9,7 ile Bahçe Bitkileri ve Tarla Bitkileri mezunlarının izlediği görülmektedir. Bitki Koruma Bölümünden mezun olanların nisbeti sadece %6,9'dur ve dikkati çeken bir sonuçtur.

Proje uygulamaları genel müdürlüğünde çalışan ziraat mühendislerinin %22,2'si Tarım Ekonomisi Bölümünden mezun olmuştur. Bunu sırasıyla %16,2 ile Zootečni, %12,0 ile Tarla ve Bahçe Bitkileri, %9,4 ile de Toprak Bölümü izlemektedir.

Teşkilatlanma ve destekleme genel müdürlüğünde çalışan ziraat mühendislerinin %17,9'u ile Tarım Ekonomisi ve Zootečni Bölümü mezunları ilk sırayı almaktadır. Bunu %14,3 ile Bahçe Bitkileri, %8,3 ile Toprak, Genel ve Ev Ekonomisi Bölümü mezunları izlemektedir.

Araştırma planlama ve koordinasyon genel müdürlüğünde %28,4 ile Tarım Ekonomisi Bölümü ilk sırayı almaktadır. Bunu sırasıyla %14,9 ile Gıda Teknolojisi, %13,4 ile Zootečni, %11,9 ile Bahçe Bitkileri, %10,4 ile Genel Bölüm mezunları izlemektedir.

Orman genel müdürlüğünde çalışanların %26,9'u Tarla Bitkileri, %15,0'i Tarım Ekonomisi, %9,0'u Zootečni, %8,4'ü Bahçe Bitkileri Bölümü mezunudur.

Köy hizmetleri genel müdürlüğünde çalışan ziraat mühendislerinin %37,7'si Toprak Bölümü mezunudur. Bunu sırasıyla %20,7 ile Tarımsal Yapılar ve Sulama, %9,8 ile Tarla Bitkileri, %7,5 civarında Tarım Ekonomisi, Tarım Makinaları ve Genel Bölüm mezunları izlemektedir.

Atatürk Orman Çiftliği genel müdürlüğünde çalışan ziraat mühendislerinin %28,6'sı Gıda Bilimi ve Teknolojisi Bölümünden, %14,3'ü Bahçe, Tarla, Zootekni Bölümlerinden mezun olmuştur.

Toprak mahsulleri ofisinde çalışanların %20,1'i Tarım Ekonomisi Bölümünden mezun olmuştur. Bunu sırasıyla %17,6 ile Tarla Bitkileri, %15,7 ile Gıda Bilimi ve Teknolojisi, %10,7 ile Toprak Bölümü mezunları izlemektedir.

Zirai donatım kurumunda çalışan ziraat mühendislerinin %39,4'ü Tarım Makinaları Bölümünden, %12,1'i Tarla ve Toprak Bölümlerinden, %9,1'i ise Tarım Ekonomisi ve Bahçe Bitkileri Bölümünden mezun olmuştur.

Süt endüstrisi kurumunda çalışanların %42,9'u Süt Teknolojisi Bölümünden mezun olmuştur. Bunu sırasıyla %23,4 ile Gıda Bilimi ve Teknolojisi, %14,3 ile Zootekni Bölümü mezunları izlemektedir. Tarım Ekonomisi Bölümü mezunları nisbeti %1,1'dir ve ilginç bir sonuçtur.

Yem sanayii genel müdürlüğünde çalışan ziraat mühendislerinin %63,1'i Zootekni Bölümünden mezun olarak ilk sırayı almaktadır. Bunu %12,5 ile Tarla Bitkileri Bölümü, %5,6 ile Genel Bölüm mezunları izlemektedir.

Et-balık kurumunda çalışanların %52,6'sı Zootekni Bölümü, %21,4'ü Tarım Ekonomisi Bölümü, %10,5'i ise Süt Teknolojisi ve Genel Bölüm mezunudur. Gıda Bilimi ve Teknolojisi Bölümü mezunu çalışmamaktadır ve ilginç bir sonuçtur.

Tarım kredi kooperatifleri merkez birliğinde çalışan ziraat mühendislerinin %21,5'i Tarla Bitkileri, %14,3'ü Tarım Ekonomisi, %13,9'u Zootekni, %11,0'i Tarımsal Yapılar ve Sulama, %10,5'i ise Bitki Koruma Bölümü mezunudur.

TİGEM'de çalışanların %27,7'si Tarla Bitkileri, %24,1'i Zootekni, %10 civarında Tarım Makinaları ve Tarımsal Yapılar ve Sulama Bölümü, %8,5'i ise Bahçe Bitkileri Bölümü mezunudur. Tarım Ekonomisi Bölümü mezunları %5,5 nisbetindedir. Burada da Tarım Ekonomisi Bölümleri mezunlarına daha fazla yer verilmesi gerekir.

Yayın dairesinde çalışan 2 kişiden birinin Tarımsal Yapılar ve Sulama Bölümü mezunu (%50), diğerinin ise Toprak Bölümü mezunu olması

önemli bir sonuçtur. Burada Tarım Ekonomisi mezununun bulunmaması dikkat çekicidir.

Teflis kurulunda çalışan ziraat mühendislerinin %22,7'si Genel Bölüm mezunudur. Bunu sırasıyla %18,2 ile Toprak, %13,6 ile Tarım Makinaları ve Tarla Bitkileri, %9,1 ile de Bahçe Bitkileri, Tarım Ekonomisi ve Zootečni Bölümü mezunları izlemektedir. Burada daha çok Tarım Ekonomisi mezunlarının istihdamı beklenebilir.

Tarım il müdürlüğünde çalışan ziraat mühendislerinin %19,2'si Tarla Bitkileri mezunudur. Bunu sırasıyla %14 civarında Zootečni ve Bahçe Bitkileri, %10,4 ile Tarım Ekonomisi, %8,4 ile Toprak, %7 civarında ise Bitki Koruma, Gıda Bilimi ve Teknolojisi ve Genel Bölüm mezunları izlemektedir.

Araştırma kuruluşlarında çalışanların %24,9'u Bahçe Bitkileri, %22,6'sı Zootečni, %10,8'i Tarla Bitkileri, %9,2'lik bir kısmı da Bahçe Bitkileri Bölümü mezunudur.

DAGMEM'de çalışan ziraat mühendislerinin %36,8'i Genel, %31,6'sı Tarım Makinaları Bölümü mezunudur. Bunu %26,3 ile Bahçe Bitkileri Bölümü izlemektedir.

Tablo: 8.5.16.20. TKB'de Çalışan Ziraat Mühendislerinin Bölümlere Göre Dağılımı

BÖLÜM-> SAYI SATIR % TOPLAM %	Bahçe Bikileri	Bitki Koruma	Gıda Bilimi ve Tek.	Tarımsal Yapı ve Sulama	Peyzaj Mimarlığı	Su Ürünleri	Süt Teknolojisi	Tarım Ekonomisi	Tarım Makinale	Tarla Bikileri	Toprak	Zootekni	Ev Ekonomisi	Genel	Yurt Dışı	SATIR TOPLAMI
KURULUŞ Makam (Müsteşar, M. Yrd.)	1 50,0 .0										1 50,0 .0					2 .0
Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü	7 9,7 .1	5 6,9 .1	20 27,8 .3				2 2,8 .0	11 15,3 .2	3 4,2 .0	7 9,7 .1	2 2,8 .0	8 11,1 .1	6 8,3 .1	1 1,4 .0		72 1,0
Proje Uygulama Genel Müdürlüğü	14 12,0 .2	5 4,3 .1	4 3,4 .1	4 3,4 .1		1 .9 .0	1 .9 .0	26 22,2 .4	8 6,8 .1	14 12,0 .2	11 9,4 .2	19 16,2 .3	4 3,4 .1	6 5,1 .1		117 1,7
Teşkilatlanma- Destekleme Gn. Md.	12 14,3 .2	4 4,8 .1	5 6,0 .1	2 2,4 .0			2 2,4 .0	15 17,9 .2	3 3,6 .0	5 6,0 .1	7 8,3 .1	15 17,9 .2	7 8,3 .1	7 8,3 .1		84 1,2
Araştırma-Planlama Kordinasyon Gn. Md.	8 11,9 .1		10 14,9 .1	2 3,0 .0			1 1,5 .0	19 28,4 .3	2 3,0 .0	3 4,5 .0	3 4,5 .0	9 13,4 .1	3 4,5 .0	7 10,4 .1		67 1,0
Orman Genel Müdürlüğü	14 8,4 .2	6 3,6 .1	4 2,4 .1	4 2,4 .1	6 3,6 .1	13 7,8 .2	11 6,6 .2	25 15,0 .4	8 4,8 .1	45 26,9 .7	13 7,8 .2	15 9,0 .2		3 1,8 .0		167 2,4
Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü	40 3,8 .6	6 .6 .1	16 1,5 .2	215 20,7 3,1	1 .1 .0		2 .2 .0	78 7,5 1,1	77 7,4 1,1	102 9,8 1,5	392 37,7 5,7	29 2,8 .4	5 .5 .1	77 7,4 1,1		1040 15,1
Atatürk Orman Çiftliği	2 14,3 .0		4 28,6 .1	1 7,1 .0	1 7,1 .0		2 14,3 .0			2 14,3 .0		2 14,3 .0				14 .2
SÜTUN TOPLAMI	843 12,2	470 6,8	435 6,3	416 6,0	27 .4	42 .6	162 2,4	660 9,6	347 5,0	1202 17,5	828 12,0	929 13,5	70 1,0	444 6,5	7 .1	6882 100,0

Tablo: 8.5.16.20'nin Devamı

BÖLÜM-> SAYI SATIR % TOPLAM %	Bahçe Bitkileri	Bitki Koruma	Gıda Bilimi ve Tek.	Tarımsal Yapı ve Sulama	Peyzaj Mimarlığı	Su Ürünleri	Süt Teknolojisi	Tarım Ekonomisi	Tarım Makinaları	Tarla Bitkileri	Toprak	Zootekni	Ev Ekonomisi	Genel	Yurt Dışı	SATIR TOPLAMI
KURULUŞ																
Toprak Muhsulleri Ofisi	8 5.0 .1	6 3.8 .1	25 15.7 .4	11 6.9 .2			3 1.9 .0	32 20.1 .5	4 2.5 .1	28 17.6 .4	17 10.7 .2	8 5.0 .1		14 8.8 .2	3 1.9 .0	159 2.3
Türkiye Ziraat Donatım Kurumu	3 9.1 .0		2 6.1 .0					3 9.1 .0	13 39.4 .2	4 12.1 .1	4 12.1 .1		2 6.1 .0	2 6.1 .0		33 .5
Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu	6 3.4 .1		41 23.4 .6	2 1.1 .0			75 42.9 1.1	8 4.6 .1	2 1.1 .0	10 5.7 .1	1 .6 .0	25 14.3 .4		5 2.9 .1		175 2.5
Yem Sanayii Genel Müdürlüğü	6 3.8 .1	4 2.5 .1	4 2.5 .1	4 2.5 .1				6 3.8 .1	3 1.9 .0	20 12.5 .3	3 1.9 .0	101 63.1 1.5		9 5.6 .1		160 2.3
Et-Balık Kurumu	1 5.3 .0						2 10.5 .0	4 21.1 .1				10 52.6 .1		2 10.5 .0		19 .3
Tarım Kredi Kooperatifleri	16 6.8 .2	25 10.5 .4	4 1.7 .1	26 11.0 .4	1 .4 .0	2 .8 .0	4 1.7 .1	34 14.3 .5	16 6.8 .2	51 21.5 .7	23 9.7 .3	33 13.9 .5		2 .8 .0		237 3.4
TİGEM	26 8.5 .4	9 2.9 .1	3 1.0 .0	31 10.1 .5			2 .7 .0	17 5.5 .2	33 10.7 .5	85 27.7 1.2	12 3.9 .2	74 24.1 1.1	3 1.0 .0	12 3.9 .2		307 4.5
Yayım Dairesi Başkanlığı				1 50.0 .0							1 50.0 .0					2 .0
Teftiş Kurulu	2 9.1 .0	1 4.5 .0						2 9.1 .0	3 13.6 .0	3 13.6 .0	4 18.2 .1	2 9.1 .0		5 22.7 .1		22 .3
SÜTÜN TOPLAMI	843 12.2	470 6.8	435 6.3	416 6.0	27 .4	42 .6	162 2.4	660 9.6	347 5.0	1202 17.5	828 12.0	929 13.5	70 1.0	444 6.5	7 .1	6882 100.0

Tablo: 8.5.16.20'nin Devamı

BÖLÜM->	SAYI SATIR % TOPLAM %	Bahçe Bitkileri	Bitki Koruma	Gıda Bilimi ve Tek.	Tarımsal Yapı ve Sulama	Peyzaj Mimarlığı	Su Ürünleri	Süt Teknolojisi	Tarım Ekonomisi	Tarım Makina	Tarla Bitkileri	Toprak	Zootekni	Ev Ekonomisi	Genel	Yurt Dışı	SATIR TOPLAMI
KURULUŞ																	
Tarım İl		450	250	239	98	15	25	50	333	112	615	270	475	37	231	3	3203
Müdürlükleri	14.0	7.8	7.5	3.1	.5	.8	1.6	10.4	3.5	19.2	8.4	14.8	1.2	7.2	.1	46.5	
	6.5	3.6	3.5	1.4	.2	.4	.7	4.8	1.6	8.9	3.9	6.9	.5	3.4	.0		
Araştırma Kuruluşları	194	131	47	9	3	1	5	30	16	176	46	78	1	40	1	778	
	24.9	16.8	6.0	1.2	.4	.1	.6	3.9	2.1	22.6	5.9	10.0	.1	5.1	.1	11.3	
	2.8	1.9	.7	.1	.0	.0	.1	.4	.2	2.6	.7	1.1	.0	.6	.0		
Tarım Meslek Okulları	12	4	6	6				6	34	14	13	25	2	8		130	
	9.2	3.1	4.6	4.6				4.6	26.2	10.8	10.0	19.2	1.5	6.2		1.9	
	.2	.1	.1	.1				.1	.5	.2	.2	.4	.0	.1			
DAGMEM	5								6	1				7		19	
	26.3								31.6	5.3				36.8		.3	
	.1								.1	.0				.1			
Sertifikasyon- Tohumluk (Merkez)	4	1	1							7	3			3		19	
	21.1	5.3	5.3							36.8	15.8			15.8		.3	
	.1	.0	.0							.1	.0			.0			
TKB Merkez İkmal Müdürlükleri								1	3					1		5	
								20.0	60.0					20.0		.1	
								.0	.0					.0			
Diğer	12	13						9	1	10	2	1		2		50	
	24.0	26.0						18.0	2.0	20.0	4.0	2.0		4.0		.7	
	.2	.2						.1	.0	.1	.0	.0		.0			
SÜTUN TOPLAMI	843	470	435	416	27	42	162	660	347	1202	828	929	70	444	7	6882	
	12.2	6.8	6.3	6.0	.4	.6	2.4	9.6	5.0	17.5	12.0	13.5	1.0	6.5	.1	100.0	

Sertifikasyon-tohumlukta çalışanların %36.8'i Tarla Bitkileri, %21.1'i Bahçe Bitkileri, %15.8'i ise Toprak ve Genel Bölüm mezunudur.

TKB merkez ikmalde çalışanların %60'ı Tarım Makinaları, %20'si Tarım Ekonomisi ve Genel Bölüm mezunudur. Diğer kuruluşlarda çalışanların ise %26'sı Bitki Korumadan, %24'ü Bahçe Bitkilerinden, %20'si Tarla Bitkilerinden, %18'i ise Tarım Ekonomisi Bölümünden mezun olmuştur.

Genel olarak, Tarım ve Köyşleri Bakanlığında çalışan ziraat mühendislerinin, çalışmaları uygun olan genel müdürlüklerde çalışmakta oldukları ifade edilebilir. Ancak bazı özel genel müdürlüklerde, kendi alanları ile ilgili bölüm mezunları nisbetinin çok düşük olduğu görülmektedir. Genel Müdürlüklerin ihtisaslaşmaya daha çok önem vermeleri gerekli görülmektedir. Belirtilmesi gereken diğer bir husus da 245 kişinin mezun olduğu bölümü belirtmemiş olmasıdır.

8.6. Araştırma Sonuçlarının Genel Değerlendirilmesi

Yurdumuzda halen 24-25.000 kadar toplam ziraat mühendisi olduğu, bunun 15-16.000 kadarının çalıştığı ve ziraat mühendisleri sayısında önemli artışlar olduğu görülmektedir. Öyleki 1984-91 arasındaki 8 yıldaki artış 1976-1977'ye göre 30 katı olmuştur.

1980-91 yılları ortalaması olarak fakültelerden mezun olan ziraat mühendislerinin %67.3'ü erkek, %32.7'si bayandır. Fakültelerden mezun olan erkek öğrenci nisbetinde zaman içinde azalma meyclana gelmektedir.

Ziraat mühendislerinden iş ve işçi bulma kurumuna iş bulmak için müracaatlar yapılmakta ve bunda bir artış görülmektedir. Ziraat mühendislerinin bu kurumca işe yerleştirilme oranı erkeklerde %13.4, bayanlarda %11.7 olarak gerçekleşmiştir. Bu kuruma müracaat ederek en çok işe yerleştirilen bölüm mezunları, Tarım Ekonomisi, Peyzaj Mimarlığı ve Bahçe Bitkileri Bölümüdür.

Çalışan ziraat mühendislerinin en büyük bölümü %57.3 ile TKB'da bulunmaktadır. Bunu %12.5 ile TKB dışındaki bakanlıklar, %10.9 ile yüksek öğretim kuruluşları izlemektedir.

Çalışan ziraat mühendisleri %30.5 ile İç Anadolu Bölgesinde yoğunlaşmıştır. Bunu %16 ile Ege Bölgesi izlemektedir.

Araştırma genel olarak her fakülteden mezun olan ziraat mühendislerinin mezun oldukları fakültenin bölgesinde iş bulduklarını göstermektedir.

Fakültelerin çeşitli bölümlerinden mezun olanların çalıştıkları bölgelere göre dağılımlarında tüm bölgelerde ilk sırayı Tarla Bitkileri Bölümü almaktadır. İkinci sırada Zootekni, Toprak ve Bahçe Bitkileri, üçüncü sırada ise genellikle Tarım Ekonomisi Bölümü mezunları gelmektedir.

Çalışan ziraat mühendislerinin en çok yoğunlaştığı iller sırası ile Ankara, İzmir, İstanbul, Adana, Bursa, Antalya, Erzurum ve Konya'dır. Bu 8 ilde çalışanlar Türkiye'de çalışan ziraat mühendislerinin %49,8'ini oluşturmaktadır. Buna karşılık Tunceli, Bitlis, Bayburt, Bilecik, Karaman, Hakkari, Batman ve Şırnak illerinde çalışan ziraat mühendisleri, toplamın ancak %1,3'ünü oluşturmaktadır.

Çalışan ziraat mühendislerinin %61,8'i taşrada, %26,2'si merkezde yer almıştır. 1981-85 arasında 2514 ziraat mühendisi, 1986-91 arası da 5317 ziraat mühendisi işe girmiştir. Son altı yılda işe giren ziraat mühendisi sayısı 1991 yılına kadar artmıştır.

Çalışan ziraat mühendislerinin %40'a yakın kısmı ile en büyük bölüm, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi mezunudur. Bunu %22,5 ile Atatürk, %20,8 ile Ege, %7,5 ile Çukurova Üniversitesi izlemektedir.

Çalışan ziraat mühendislerinin mezun oldukları fakülteler ve bölümleriyle ilgili genel bir değerlendirme yapacak olursak, Ankara, Ege, Ondokuz Mayıs, Uludağ, Dicle, Selçuk ve yabancı üniversitelerden mezun olan ziraat mühendislerinin oranlarında ilk sırayı Tarla Bitkileri almakta, Çukurova ve Trakya üniversitelerinde Tarla ve Bahçe Bitkileri aynı orana sahip bulunmaktadır. Atatürk Üniversitesinde Zootekni, Akdeniz Üniversitesinde Bahçe Bitkileri, Cumhuriyet Üniversitesinde ise Tarım Ekonomisi ilk sırayı almaktadır.

Çalışan ziraat mühendislerinin mezun olduğu yıllar dönemler itibariyle incelendiğinde 1981-85 dönemine kadar miktar ve nisbetlerde genellikle bir yükseliş gözlenmektedir. 1981-85'de sayı 2940'a ve nisbet %23,6'ya çıkmıştır. 1986-91 döneminde ise sayı 2609 olup nisbet %21'dir. 1989-1990'da mezun olan 2648 kişinin 149 kişisi işe girmiştir. %94,3'ü girmemiştir. Bu da bize son yıllarda işe giren ziraat mühendislerinin oranının çok düştüğünü göstermektedir. Bu açıklamayı, Ziraat Fakültelerinden yıllar itibariyle mezun olanların işe giremeyen nisbetlerinin giderek arttığı şeklinde yapabiliriz.

Çalışan ziraat mühendislerinin %21,4'ünün akademik ünvanı bulunmaktadır. Çalışan ziraat mühendislerinin %12,3'ü uzman (master), %4,3'ü ziraat doktoru, %1,8'i doçent ve %3'ü profesördür.

Yurt dışında bulunmayan ziraat mühendisleri, toplamın %80,1'ini oluşturmaktadır. Bir yıldan fazla bulunanlar ise %7 oranındadır.

Çalışan ziraat mühendislerinin %95,2'si devlet lisan sınavına girmemiştir. Bu nisbet, lisan bilmeyen ziraat mühendisleri sayısının yüksekliğini göstermektedir. Girenler ise ancak 387 adet olup, toplamın %3,1'idir. Devlet lisan sınavına girenlerin %13,95'i A ve %21,71'i B derece almıştır.

Çeşitli kamu ve özel kuruluşlarda çalışan ziraat mühendisleri çalışma yerlerinde çeşitli pozisyonlarda görev almaktadırlar. Ziraat mühendislerinin görev birimleri itibariyle dağılımlarında yöneticiler %12,4 ile en yüksek orana sahiptir. Ziraat mühendislerinin çalıştıkları görev birimlerinin incelenmesi, ziraat mühendislerinin küçük te olsa bir bölümünün tarımla daha uzaktan ilgili veya tarımla ilgili olmayan alanlarda da iş bularak çalıştığını göstermektedir.

Bu araştırmada toplam 12442 çalışan ziraat mühendisinden veriler toplanmıştır. Bunların 7127'si Tarım ve Köy İşleri Bakanlığında çalışmaktadır.

Bakanlıkta çalışan ziraat mühendislerinin %46,0'ı Tarım İl Müdürlüklerinde çalışmaktadır. Bu da çalışanların hemen hemen yarısını oluşturmaktadır. Bunu %15,3 ile köy hizmetleri genel müdürlüğü, %10,9 ile de araştırma kuruluşları izlemektedir. Bu da tüm bakanlıklarda çalışanların %72,2'sini oluşturmaktadır.

Çalışan ziraat mühendislerinin işe başlama yılları itibariyle dağılımında ilk sırayı %19,7 ile 1981-1985 yılları arasında girenler almaktadır. Bunu %17,9 ile 1976-1980 yılları arasında işe başlayanlar izlemektedir. Üçüncü sırayı ise %12,7 ile 1990 yılında işe başlayanlar almıştır.

1960-75'e kadar olan dönemde genellikle Ankara, Ege ve Atatürk Üniversitesi mezunları istihdam edilmektedir. 1987'den 1990 yılına kadar olan dönemde ise işe alınan Ankara ve Ege Üniversitesi mezunlarında nisbi olarak azalma varken, Atatürk Üniversitesi mezunlarında nisbi olarak bir artış vardır. Buna göre son yıllarda Atatürk Üniversitesi mezunları diğer üniversitelere göre TKB'da daha fazla istihdam edilmektedir.

TKB'da çalışan ziraat mühendislerinin %16,9'u ile Tarla Bitkileri Bölümü mezunları en büyük kısmını oluşturmaktadır. Bunu sırasıyla %13 ile Zootekni, %11,8 ile Bahçe Bitkileri, %11,6 ile Toprak ve %9,3 ile de Tarım Ekonomisi Bölümü mezunları izlemektedir. Buna göre TOK'da çalışanların toplam %62,6'sını bu beş bölüm mezunları oluşturmaktadır.

Çalışan ziraat mühendislerinin mezun olduğu yıllar dönemler itibariyle incelendiğinde 1981-85 dönemine kadar miktar ve nisbetlerde yükseliş gözlenmektedir ve en yüksek nisbet 1981-85 dönemlerindedir (%22,1). 1986 döneminden itibaren ise TOK Bakanlığında istihdam edilen ziraat mühendisleri sayılarında önemli ölçüde bir azalış görülmektedir. 1981-85 dönemine kadar toplam %81,9 nisbetinde istihdam edilen ziraat mühendislerinin oranı 1986'dan 1991'e kadar toplam %18,1 oranında istihdam edilmiştir. Buna göre TK Bakanlığında son yıllar mezunu alınan ziraat mühendisi sayısı çok azalmıştır.

Çalışan ziraat mühendislerinin %85,4 gibi büyük bir çoğunluğunun akademik ünvanı bulunmamaktadır. %9,1'i uzman (master), %3,6'sı doktor, %0,3'ü doçent, %0,1'i ise profesördür.

Yurt dışında bulunmayan ziraat mühendislerinin toplamı %81,8'dir. Yurt dışında bulunanların ise %6,6'sı 1 aydan az bulunmuştur. 1 yıldan fazla bulunanlar ise %3,9 nisbetindedir.

Çalışan ziraat mühendislerinin %94,7'si devlet lisan sınavına girmemiştir. Bu nisbet TKB'da lisan bilmeyenlerin sayısının yüksekliğini göstermektedir. Girenler ise 254 kişi olup toplamın %3,5'i dir. Girenlerin %0,4'ü A, %0,7'si B, %1,6'sı C, %0,8'i D derecesi almıştır.

TKB'da çalışan ziraat mühendislerinin görev birimlerine göre ayrımları kurumların teşkilât şemasının çok farklı olması nedeniyle kesin olarak yapılamamıştır. Fakat genel bir değerlendirme ile ziraat mühendislerinin %16,4'ünün yönetici olarak, %13,5'inin Plan-Proje-Bütçe-Analiz-değerlendirmede çalıştığı, %10,3'ünün ise Araştırma Geliştirme ve Teknoloji bölümünde çalıştığı görülmektedir. Girdi üretimi, girdi dağıtımını ve pazarlaması, park-bahçe ve rekreasyonda çalışanların oranlarının ise çok düşük olması önemli bir sonuçtur.

Genel olarak, Tarım ve Köyşleri Bakanlığında çalışan ziraat mühendislerinin, çalışmaları uygun olan genel müdürlüklerde çalışmakta oldukları ifade edilebilir. Ancak bazı özel genel müdürlüklerde ilgili bölüm mezunları nisbeti düşüktür.

Ziraat mühendisini en çok istihdam eden TKB'nin daha geniş kadrolar ile ziraat mühendislerine iş imkânı yaratması gereklidir. Bakanlık yurdumuzun ihtiyaç duyulan alanlarında daha fazla istihdam için çalışmalıdır. Ayrıca Bakanlık konunun özelliğine göre bölümlere önem vermeli ve istihdamda bu konuyu uygulamalıdır. Ziraat mühendislerinin ülke düzeyinde dengeli dağıtımını yapılmalı, merkez ve taşrada bu derece farklı istihdam düzeltilmelidir.

9. TAM İSTİHDAMIN SAĞLANMASINDA ALINABİLECEK ÖNLEMLER

Ziraat mühendislerinin mezun oldukları fakülte sayıları arttığına ve fakültelerin kontenjanlarında dikkat çeken bir azalma yapılmadığına göre, artan ziraat mühendislerinin istihdam sorunu giderek büyüyecektir. Bu koşullarda ziraat mühendislerinin tam istihdamının sağlanmasında bir taraftan, tarım ve tarıma dayalı sanayi politikalarını ve buna dayalı olarak yatırımları geliştirme, diğer taraftan tarımsal eğitimi bu ihtiyaçlara göre yönlendirme büyük önem taşımaktadır.

Günümüzde tarım içi ve dışı teknik gelişmeler, gelişen ekonomik ve sosyal koşullar, eskisinden oldukça farklı "bir ziraat mühendisi" formasyonunu gerekli kılmaktadır. Bugün gelişmekte olan ülkelerde ayrı bir yeri bulunan ve çok aranan bir entellektüel güç olan "Ziraat Mühendisi" sanayileşmiş ve gelişmiş ülkelerde tarımın dışında tarıma dayalı sanayide, tarım ürünleri pazarlama ve dağıtım birimlerinde gittikçe artan ölçüde istihdam edilmekte, bu arada arazi menajmanı, çevre korunması gibi alanlara doğru bir potansiyel ortaya çıkmaktadır(6). Gelişen tarımımızda kurulan yeni tarım işletmelerinde ve GAP'de kurulacak tarım işletmelerinde ziraat mühendislerinin işletme sahibi ve yönetici olma imkânları yaratılarak yeni istihdam kapıları açılmalıdır. Bu aynı zamanda Türkiye'de tarımsal üretimin artışına etkili olacaktır.

Ülkemizde tarımla ilgili pek çok kuruluş ziraat mühendisi istihdam etmediğinden verimsiz çalışmakta ve gelişme göstermemektedir. Ziraat mühendisi yetki tüzüğü'nün geniş ölçüde kullanılması ile hem ziraat mühendislerine yeni istihdam olanakları açılmalı ve hem de kuruluşların, verimli ve kârlı çalışmaları sağlanmalıdır.

Türkiye'de işlenen 277 milyon dekar arazinin 35 milyon dekarı sulanabilmektedir. D.S.L.'nin 180 Sulama İşletmesi, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (Mülga TOPRAKSU)'nün (DSİ ile beraber tesis edilen) 1500 kadar yeraltı suyu ile 100 kadar yerüstü suyundan pompalı Toprak ve Su Kooperatif Sulama İşletmesi, köy ve kasabalarca işletilen küçük sulama tesisleri ve şahıs sulama faaliyetleri vardır. Büyük tesislerin devlopman periyodu 20 yıl, diğerlerinden daha kısadır. Yapılması gereken arazi toplulaştırma, arazi tesviyesi, drenaj, arazi islahı çalışmaları Devlet, şahıs yatırımları ve kooperatif destekleri ile mümkün olan en kısa zamanda tamamlanmalıdır (7). Bu işlerde ziraat mühendisi istihdam edilecektir (Devlet ve kredili kooperatif ve şahıs yatırımları ile).

Ziraatımızı yağışa bağı olmaktan kurtarmak için: sulanabilecek 50 milyon dekar arazi (bunun 18 milyon dekarı GAP projesinde) 30-40 yıl içinde tesisler yapılarak sulanabilmeli, arazi toplulaştırması ve developmanı sağlanabilmelidir (7).

Türkiye'de binlerce gölet yapılabilir (Sadece Trakya'da 800 gölet).

Ziraat arazimiz, ürün bazında yapılacak arazi kullanma kabiliyet haritalarına dayanan çiftlik planlamalarına göre kullanılmalıdır. Sulu ziraat yapan çiftçi hızla eğitilmeli ve gübreleme, rehber ve toprak analizlerine (69 laboratuvar var) dayandırılmalıdır.

Bu yatırımlar ve sulu ziraat çalışmaları; resmî kuruluşlar, bürolar ve müteahhit firmalarda çalışacak binlerce ziraat mühendisinin hizmet vermesini gerektirir.

Türkiye ziraatının kalkınma bankası olan T.C. Ziraat Bankası ve Fonlardan (ORKÖY Fonu, Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Fonu, vb.) verilecek orta ve uzun vadeli kredilerin; toplam kredilerdeki oranı en az %50'ye çıkarılmalı ve kontrollü (projeli) kredi olarak verilmelidir. Bu projelerden, serbest ziraat mühendisliği ve müşavirlik bürolarınca yapılanların değerlendirme ve kontrolü krediyi kullandıran kuruluşca ifa edilmelidir(7).

Ziraat Bankasının zirai kredi veren tüm şubelerinde ziraat mühendisi çalıştırılmalıdır.

Türkiye'de mevcut ve kurulacak orta ve büyük gıda sanayii (agroendüstri) tesislerinde, sorumlu yönetici veya teknik eleman olarak ziraat mühendisinin çalıştırılması mümkündür.

Türkiye'de 2433 Tarım Kredi Kooperatifi, 16 Bölge ve 1 Merkez Birliği; 424 Tarım Satış Kooperatifi, 21 Bölge Birliği; 1600 Toprak ve Su Kooperatifi; tesis kurmuş 430 Köy Kalkınma Kooperatifi ve 121 Orman Köyleri Kalkındırma Kooperatifi; 24 Pancar Ekiçileri Kooperatifi; 478 Su Ürünleri Kooperatifi; 107 Çay İstihsal ve Satış Kooperatifi ile diğer zirai kooperatifler olarak toplam 12361 zirai kooperatif vardır. Tarımsal kooperatifler mali bakımdan güçlendikçe kredi-girdi verme, yatırım, işletme ve satış (iç ve dış pazarlama) faaliyetleri ziraat mühendisleri marifetiyle yürütülmelidir.

Türkiye'de belediye hizmetlerinde ziraat mühendisi geniş ölçüde çalışabilir.

Nüfusu 50.000 kişinin üzerindeki belediyeler ile sebze ve meyve hallerinin yönetiminde ziraat mühendisi görev almalıdır. Ayrıca gıda kontrolünde ziraat mühendisi (Gıda Teknoloğu) olarak yer alabilecektir.

Nüfusu 100.000 kişinin üzerindeki Belediyeler ile Park-Bahçe yönetiminde ziraat mühendisi (Peyzaj Mimarı) çalıştırılmalıdır.

Ziraat mühendisleri pazarlama hizmetlerinde geniş ölçüde yer alabilir.

Tarım alet ve makinaları-sulama ekipmanı, zirai mücadele ilaçları, gübre, fide-tohumluk-damızlık, sanayi karma yemi ve EBK, TSEK, TZDK mamul ve maddeleri bayilikleri için imkân ve krediler sağlanmalıdır.

Örnek zirai işletme ve ziraata dayalı sanayi-zirai girdi sanayii yatırım ve işletme faaliyetinde bulunacak ziraat mühendislerine; düşük oranlı özsermayeyi gerektiren, uygun şartlı kredi ve teşvikler sağlanmalıdır(7).

Zirai sigorta faaliyetleri geliştikçe bu alanda çalışan ziraat mühendisi artacaktır.

Özel büyük ziraat ve hayvancılık işletmelerinin teknik müşavir veya sorumlu yönetici olarak ziraat mühendisi çalıştırması tohumluk ve damızlık sağlayacak verimli örnek işletmeler yaratacaktır.

Avrupa Topluluğuna (AT) giriş hazırlığında ve tam ortaklıkta; dil, ekonomi, hukuk fonksiyonlu yüzlerce ziraat mühendisi çalıştırılması gerekiyor.

Ziraat ve Ziraat Mühendisliği mevzuatını geliştirme ile yeni iş imkânları artırılabilir.

Ziraatin gelişmesi ve zirai kalkınmayı sağlama için; bu konuda; Kalkınma Planı İlkelerine ve Yıllık Programlar Tedbirlerine alınan konularda (Arazi Toplulaştırma, Gıda, Mer'a, Tarım ürünleri Pazarlama Bordları, Tarım Ürünleri Sigortası) yasal düzenleme çalışmalarının tamamlanması bu hizmetleri genişletip, rasyonelleştirecektir.

Ziraat mühendisliği eğitimindeki gelişme sebebiyle, 7472 sayılı Ziraat Yüksek Mühendisliği Kanunu'nda, ziraat mühendislerinin görev, yetki ve münhasır yetkilerini genişletecek değişiklikler yapılması gerekmektedir(7).

Ziraatla ilgili yeni yasal düzenlemeler yapılırken, 1580 sayılı Belediye, 80 ve 3033 sayılı Hal'ler ve diğer kanunlar değiştirildiğinde ve bu kanunların tüzük ve yönetmeliklerinde; ziraat mühendislerinin görev ve münhasır yetkileri belirtilmelidir.

Türkiye'de geniş tarım arazisi ve birçok tarımsal kuruluş ziraat mühendisinin bilgi ve işine ihtiyaç duymaktadır.

Değişen ve gelişen teknolojik, bilimsel, sosyal ve ekonomik koşullara

uygun eleman yetiştirilmesi hususunda tarımsal öğretim kurumlarına büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. Bu sorumlulukların gereğince yerine getirilebilmesi ve mevcut kaynakların en iyi bir şekilde kullanılması ve değerlendirilmesi için verilecek formasyonun yönünün ve gereksinmelerinin ciddi ve bilimsel düzeyde saptanması ve planlanması sorunu gündeme gelmektedir.

Türkiye tarımı, son otuz yılda belirli ölçüler içinde de olsa yapısal, kurumsal ve üretim sistemi yönünden değişimi ve gelişmelere uğramıştır. Bu gelişimlerin gelecek yıllarda daha da geniş boyutlar içinde olacağı kuşkusuzdur. Bu arada bilimin ve ileri teknolojinin Türkiye tarımında gittikçe daha büyük ölçüde yer alacağı da bir gerçektir. Bu durumun çağın gereklerine uygun teknik eleman gereksinimini arttıracacağı düşünülebilir. İleri tarım teknikleri ile Türkiye tarımının 27.000 ziraat mühendisini istihdam edebileceği tahmin edilmektedir. Oysa halen sayıları binleri asan işsiz Ziraat Mühendisleri ordusuna her yıl yenileri katılmakta ve istihdam sorunu, çözümü gittikçe güçleşen boyutlara varmaktadır. Ziraat mühendislerinin tam istihdamı için tarım düzenlemesi gerekir. Buna gerekçe olarak eğitim açısından yapılacak işler vardır.

Eğitimin içinde bulunduğu sorunlar ve bunların çözümüne ilişkin öneriler aşağıya çıkarılmıştır:

1. Tarım öğretimiyle verilen formasyonun sadece bugün için duyulan gereksinmelere yanıt verecek şekilde değil, ayrıca gelecekteki olası gelişmeleri ve gereksinimleri dikkate alarak programlanması önemli taşımaktadır(6).

2. Programlar bilimsel, teknik ve ekonomik gelişmeye olduğu kadar, iç piyasanın talep ve isteklerine uygun olarak düşünülmesi gereken bir husustur(6).

3. Halihazırda mevcut ve potansiyel iş alanları verilecek formasyonun içeriğini belirlemeyi kısmen güçleştirmektedir. Özellikle kamu ve özel sektör gereksinimleri bakımından bir farklılık ortaya çıkabilir. Ancak yine de ortak amaçlar ortaya konulabilmelidir.

4. Ziraat mühendislerinin tabii bilimler, agronomi ve ekonomi bilim dallarında temel bilgileri olmalı ve bu bilgiler arasında yöntem ve ilkelere önem verilmelidir. Öğrencilere; araştıran, inceliyen, öğreten, yapan, münferit ve entegre zirai ve kırsal kalkınma planı, fizibilite raporu projesi yapan, girişimci, uygulayan, teşhis eden, işleten, üreten, değerlendiren, pazarlayan bir teknokrat formasyonu verilmelidir(7). Bunun sağlanmasında yeter pratik çalışmaları ile yabancı dili ve bilgisayarı tam olarak öğrenmesi sağlanmalıdır.

5 Ziraat mühendisleri araştırmaya başlamayı öğrenmiş olmak ve bu arada

- Yeni bir durumu değerlendirmek için bilgilerini kullanmada,
- Yeni ve daha ileri ekonomik bir yapı ortaya koymaya yönelik faaliyet ve iş programları hazırlamada,
- Planlamada ve planların yürütülmesinde gerekli deneyimi kazanmış bulunmalıdır(6).

6 Elde edecekleri formasyon onların mesleki yaşamlarında bilgilerini arttırmaya ve mükemmelleştirmeye olanak verecek ve kendilerine her türlü ilerleme kapılarını açık tutacak nitelikte olmalıdır.

7 Öğrencilerin karakteristik özellikleri öğretim programlarına yansiyabilmelidir. Bu yansımalar sadece programların kapsamı üzerinde değil, ayrıca öğretim metodları üzerinde de olabilir. Gerçekte bunlar bir yandan öğrencilerin öğretim düzeyi ve bunların oluşturduğu grupların homojenlik durumu, diğer yandan öğrencilerin tarıma ve tarımsal sorunlara karşı duyduğu ilgi, istek ve dilekleriyle ilgili bulunmaktadır.

8 Öğretim çoğu kere, öğretimin yapıldığı kuruluşun bulunduğu coğrafik yerin etkisi altında bulunmaktadır. Burada bir yandan bölgedeki mevcut istihdam olanakları, diğer yandan bölgede belirli araştırma konuları ile öğretimin uygulama olanakları etkili olmaktadır.

Bununla beraber, ziraat mühendislerinin yetistirilmesinde öğretimin her şeyden önce, onlara aldıkları bilgileri her yerde kullanma olanağı verecek metodolojik esaslara dayandırılmasının önemi ve gereği, günümüzde üzerinde duyarlılıkla durulan bir konudur.

9 Eğitimin devamlılığı, son derece önemli bir noktadır. Bu yönde elemanlar bilgilerini yenilemek ve bir ölçüde uzmanlaşmak olanağını kazanmaktadır. Bu bakımdan ziraat mühendislerinin mesleki yaşamlarında yararlanabilecekleri meslek içi eğitim programlarının fakültelerde belirli esaslara bağlanması, önemli ve yararlı bir hizmet olacaktır.

Öğretim, eğitim ve istihdam birbiriyle sıkı ilişkileri olan hususlardır.

Bu konulardaki sorunları, ülke koşullarından ve genel eğitim ve istihdam politikasından soyutlama güçtür. Bununla beraber bu karmaşık soruna her kademede sorumluluk taşıyanlarca ciddi bir biçimde eğilmemesi ve birtakım iyileştirici ve rahatlatıcı çözümler araştırılması kaçınılmaz bir zorunluluktur.

10. FAYDALANILAN KAYNAKLAR

Ekonomi Ansiklopedisi, 1983, İkinci Cilt, Paymaş Yayınları s. 654-655.

Köylü, Kâzım, 1963, Ziraî İşletmecilik 1963, A.Ü. Basımevi, s.1.

Pekin, Tevfik, 1986, Makro Ekonomi, İstiklal Matbaası, İzmir, s.92.

Güneş Turan, 1988, Tarımsal Yüksek Öğretimimizde Son On Yılda Meydana Gelen Değişmeler Karşısında Alınabilecek Önlemler, Tarım ve Mühendislik TMMOB, ZMO Yayın Organı, Sayı 29-30, s.8-10

Tosun, Fahrettin 1990, Ülkemizde Ziraat Mühendislerinin Eğitimi, İstihdam Sorunları ve Çözüm Yolları, Agro-Teknik, Hayvan, Temmuz 1990, Yıl 1-sayı, 3,s.17.

Talim, Metin, 1990, Ziraat Mühendislerinin Eğitim ve İstihdamına İlişkin Genel Görüşler, ZMO'na verilen Genel Görüş, s.2-4.

Karadağı, H.Sedat, 1989, Ziraat Mühendisliğini Gelistirmek İçin Öneriler, Tarım ve Mühendislik, Sayı 32, 1989, Ankara.

Gürbüz M. ve Ark, Türkiye'de Ziraat Mühendislerinin İstihdam Sorunları ve Çözümler, Ziraat Mühendisliği 3. Teknik Kongresi, Ankara, 1990.

TARTIŞMALAR

Prof. Dr. Kâmil MUTLUER

Sayın Başkan, değerli izleyiciler; hepinizi saygıyla selâmlıyorum.

Ben, önce Türkiye'deki eğitim,dolayısıyla YÖK konusuna genel hatlarıyla değineceğim ve tarım eğitimini bu çerçeveye oturtmakta yarar görüyorum. Bunu iki nedenle tercih ediyorum. Birincisi, şu geçmiş olduğumuz 4 gün içinde ve biraz önce tarımla ilgili konulara ayrıntısıyla değinildi. İki tebliğde de, iki araştırmada da gayet ayrıntılı biçimde tarım eğitimi ve istihdam meselelerinin verimliliği anlatılmaya çalışıldı. Ben, konuyu biraz daha bu bakımdan, genel açıdan alacağım.

İkincisi, bir tarımcı değilim, bu bakımdan, sizler kadar işin ayrıntısını bilmeyebilirim. Genel çerçeve içinde kalıp, özeli geneli içine oturtmakta yarar görüyorum.

Sayın Başkan, şu iki saat içinde izlediğim kadarıyla kendimi diğer mesleklerin toplantılarında ve diğer meslek mezunlarının toplantılarında zannettim. Tıp fakülteleriyle ilgili toplantılara katıldım, hemen hemen aynı sorunlar ortaya konuyor. Doktor sayısı fazla, tıp fakültelerine fazla öğrenci alınıyor ve öğrenci-öğretim elemanı dengesi bozuk sair gibi nedenler. Yani, iki şablonu yanyana koyun, hiçbir farkı yok. Hukukla ilgili toplantılarda aynı konular görüşülüyor. İktisadi İdari Bilimler fakülteleriyle ilgili seminerlerde aynı konular; sanki kelimesi kelimesine aynı, başlıklar aynı. Acaba bunun nedeni nedir?

Bunu ortaya koymak, esas hastalık nedir, bunu belirtmekte yarar var; ondan sonra tedaviye geçelim. Yoksa, ben, ziraaatçilerin durumunu iyileştireyim, ben tıpçıların durumunu daha düzlüğe çıkartayım, ben iktisadi idari bilimler fakültelerine şöyle bir yön vereyim demek konunun pek çözüm tarzı değil.

Acaba sebep nedir? bana göre bütün trenlerin kalktığı tek bir istasyon var, sorun trenlerinin kalktığı tek bir istasyon var o da nüfus artış hızının yüksekliği. Nüfus artış hızı % 2,3. 57 milyonluk bir Türkiye, 2000'li yıllarda 70 milyonluk bir Türkiye. Pek tabii ki kıvanç duyulacak bir tablo, ama eğer biz bu genç nüfusu ayakta tutabilirsek, gerekli eğitimi verebilirsek, Türkiye değil ayağa kalkmak, koşar. Biz bu genç nüfusa istenileni veremez-

sek, istenilen eğitimi sağlayamazsak, Türkiye dikenli bir yola girer. Bunu barada açık seçik söylemekte fayda var, hepimiz de bunu biliyoruz.

Biraz önce Sayın Hocam söylediler, bir milyona yakın kişi yükseköğretim kapılarında. Biz ne yapıyoruz,? biz, 200 bin kişiyi ancak alabiliyoruz ve bunun da büyük kısmı açık öğretim ve meslek yüksek okulları. 100 binin altında gerçek kontenjan. Bizim hesaplarımıza göre 2000 yıllarında 1 milyon 600 bin kişi üniversite kapısına gelecek nüfus artış hızını gözönüne aldığımızda. Tablo çok vahim. Hangi fakülteye alınan öğrenci sayısını azaltabiliriz, hangi yüksekokulu kapatabiliriz, ne yapılabilir? Mümkün mü, sel geliyor.

Geçen gün bir arkadaşım "Yüksek öğretim de deprem kuşağına girdi" dedi. Gerçekten, yükseköğretim de deprem kuşağı içinde. Bu bakımdan, nüfus, Türkiye'nin ilk önemli sorunu. Kalkınma planlarına bakıyoruz, fiziki sermaye yatırımları için büyük hedefler gösteriyor, gayri safi hasılasının yaklaşık yüzde 25'ini fiziki sermaye yatırımına öngörüyor. Bu demektir ki, 435 trilyon tahmin ediliyor 1991 gayri safi millî hasılası. Bunun içinde 100 trilyonu aşkın fiziki yatırım var. Acaba bu fiziki sermayeyi yönlendirebilecek, götürebilecek beşeri sermaye durumu, tablosu ne, bakalım. En yüksek pay 1991 yılında ayrılmıştır beşeri sermaye için. Millî Eğitim Bakanlığının bütçesi 14 trilyon 900 milyar. Yükseköğretim Kurumları bütçesi 4 trilyon 695 milyar, Etti 19; Sağlık Bakanlığı, beşeri sermayenin bir unsuru olduğu için bütçesi 4 trilyon 400 milyar, yaklaşık 24 trilyon. 435 trilyon içinde beşeri sermaye için ayrılan pay 24 trilyon, yani yüzde 5. Batı ülkelerinde bu, bunun çok üzerinde.

Öbür tarafta, konsolide bütçe geçen yıl 105 trilyondu, yaklaşık yüzde 22'si. Tayvanlılarla görüştüm, eğitime bütçelerinden ayrılan pay yüzde 32 imiş. Demekki biz bir model ortaya koymak mecburiyetindeyiz, neyle kalkınacağız, eğitimle mi kalkınacağız, yoksa eğitimi bu patika yoldan mı götüreceğiz, eğitimi bir asfalta mı çıkaracağız? Bunun kararını vermek mecburiyetindeyiz. Bu son derece önemlidir, bir kalkınma modeli ortaya koymamız lâzımdır. Gayri safi millî hasıladan, konsolide bütçeden ayrılacak miktarı daha da fazlaştırmak gerek.

Diyeceksiniz ki, nereden artıracamız, ne yapacağız? Madalyonun öbür tarafına bakıyorum, gerçekten TC Hükümetleri de büyük fedakârlıklarda bulunuyor. Geçen seneki bütçe 105 trilyon, yükseköğretim kurumlarına verilen miktar 4,7 trilyon, bu sene 1992 bütçesi 205 trilyon, yükseköğretim kurumları için 8,5 trilyon. Geçen sene 14 trilyon yatırımlara ayrılmış, bunun 1,1'ine yakın kısmını yükseköğretime vermiş. Öbür tarafı da sıkıntı içerisinde, öbür taraftan da veriliyor, ama demekki nüfus artış hızı, verilenlerin de ötesinde

kaynak yetersizliği var. Şunu yapmamız lâzım; diğer sektörlere, eğer eğitimle kalkınacaksa bir miktar kaynağın eğitim sektörüne aktarılmasında mutlak zaruret var.

Şu gerçeği de kabul etmek lâzım. Biz her şeyi devletten bekliyoruz. Devletin imkânı bu. O zaman, ödeme gücü yerinde olan kişileri niye harcamalara katmayalım ve ödeme gücü yerinde olmayanlara daha iyi eğitim vermeyelim? Bir kere eğitim hizmeti teorisinin altında yatan da budur. Çünkü, eğitim hizmeti yarı toplumsal bir hizmettir ve bunun faydası kamuyadır, bunun faydası o hizmetten yararlanan kişiyedir. O hizmetten yararlanan kişi, onun bedelini ödemek mecburiyetindedir.

Şimdi size vereceğim rakamla bana hak vereceğinizi zannediyorum. Yaklaşık bugün üniversite hazırlık kurslarına ödenen para bir öğrenci için 10-25 milyon arasında değişiyor. Bunu öğrenci velileri seve seve ödüyor. Çünkü, ortaöğretimin açığı kapanıyor böylece; ama, öğrenci tıp fakültesini kazanıyor, tıp fakültesine geliyor, tıp fakültesinde 300 bin lira gibi çok cüzi bir harç ödüyor. Bu para gazete abone parasının üstünde. Öğrenci itiraz ediyor, ben niye 300 bin lira ödeyeyim diyor yılda. 300 bin lirayı fazla buluyor, diyor ki:

"Niye mühendislik fakültesi 100 küsur bin lira da, ben 300 bin lira ödüyorum?" Devlet, sadece cari harcamalar için bir öğrenci için 50 milyon harcıyor. Burada ödeyebilen öğrenciden, tabii ki hepsini değil, ödeyebildiği kısmını alıp daha iyi eğitim verme çabaları içine girilemez mi?

Affedersiniz, burada ziraat öğretimi ve istihdam deniyor, sanki ziraat öğretimi sadece ziraat fakültelerinde varmış kabul ediliyor. Yani, burada programın başlığı ile programın içeriğinde sanki bana göre bir tezat var. Oysa ki, ziraat fakülteleri bir yerde çatıdır, esas temel vardır, oralara da değinmek gerekirdi zannediyorum.

İki tebliğe gayet açıklıkla ortaya kondu, ben de buraya notumu almıştım; ziraat fakültelerine olan talep düşüyor. Öğrenci talebi, sosyal talep diyoruz, son derece önemli. Bugün artık işgücü planlaması yapmak son derece güç, hatta imkânsız, çünkü işgücü piyasası oynak bir piyasa. Düşünemediğiniz meslekler çıkıyor ve o mesleklere olan talep değişebiliyor. 20 yıl önce, bilgisayar alanına bu kadar talebin olacağı bilinir miydi, mümkün değil. Bu bakımdan, sıhhatli bir işgücü planlaması yapmak, işgücü ihtiyacını tespit etmek mümkün değil. Bu bakımdan, yükseköğretim planlamasını, işgücü planlamasını sosyal talebe göre yapmak mecburiyetindeyiz. İşte burada sosyal talep ortaya çıkıyor.

Bir hocam dedi ki; "Yüzde 1'lerden öğrenci alıyorduk, şimdi ise yüzde 20-40'lardan öğrenci alıyoruz." Bu son derece önemlidir, eğer girdi düşük ise o fakültenin katma değeri mutlaka düşük olacaktır. Bir X fakültesini düşünün yüzde 1'den öğrenci alıyor, bir Y fakültesini düşünün yüzde 40'lardan öğrenci alıyor, öğrencilerini değiştirin, 4 yıl sonra o öğrencilerin talebi yüzde yüz değişecektir. Yani, bir fakültede verilen eğitimdeki katma değer kadar, o fakülteye giren kişi son derece önemlidir, input son derece önemlidir. Bunu biz gözlemlerimizle görüyoruz.

Bir de buna ortaöğretimin kalitesini ekleyelim, devamlı yüksek öğretim tartışılıyor gündemde, pek tabii tartışılacak, ama ilköğretime ve ortaöğretime o kadar değinilmiyor. Oysaki temel o. ÖSYM'nin istatistiklerine göre 75-80 kantitatif soru içerisinde ortalama doğru cevap sayısı 6 veya 7. Matematik 75 sualinden ortalama 6 tanesini cevaplayan bir öğrenciyle acaba biz yükseköğretimde nasıl bir başarı sağlayabiliriz. Bu, son derece düşündürücü bir nokta, bunu gözardı etmemek lâzım. Böyle olunca, kaynak sınırlı olunca, Hocam "Laboratuvar eksik, dersane eksik, kitap eksik" dedi. verilen 4,7 trilyonun 2,7 trilyonu personel harcaması, diğer cari harcamalar ve yatırımlar buna göre düşük oluyor. Esas nedenlerden biri de kaynak yetersizliği. Böyle olunca eğitimin seviyesi Türkiye genelinde ister istemez aşağı çekiliyor.

Ziraat fakülteleri de bu genel problemden ayrı değil. Bölüm sayısı son derece fazla, beni affedin, ben ziraatçı değilim, ama şunu söylemek istiyorum; çünkü, tabloyu dışarıdan seyrediyorum, tabloyu dışarıdan seyreden, oyun oynayandan bazen daha iyi görebilir oyunu. Bugün YÖK Yasası çerçevesinde bölüm eşittir fakülte demek hiç de yanlış değil, çünkü müstakil bir diploma veriyor. Bugün Türkiye'de 13 ziraat fakültesi yok efendim; bugün Türkiye'de 80 ziraat fakültesi var çünkü 80 tane bölüm var, Hocam biraz önce belirtti.

Şunun tartışmasını yapmak mecburiyetindeyiz, bir lisans öğrencisine girdiği andan itibaren bu şekilde bölümlere ayırarak bir ihtisas eğitimi mi yapalım; yoksa genel bir lisans eğitimi verip, ziraat mühendisi yapıp, ondan sonra bu işleri lisansüstü öğretimde mi organize edelim? Tabii bu kararı verirken istihdam alanını da gözardı etmemek lâzım. İstihdam alanı dar ve gittikçe de daha daralacak bana göre. Makineleşme dolayısıyla daralacak ve zirai işletmeler daha küçüleceği için, miras vesaire dolayısıyla, bu bakımdan da daralacak.

Bu bakımdan, çıkan kişi tarla bitkilerinden çıkıyorsa, tarla bitkileri alanında çalışmak mecburiyetinde; bahçe bitkileri alanından çıkıyorsa orada çalışmak için iş sahası arayacak. Bu da çıkan kişinin çalışma alanını

daha da daraltıyor. Bu bakımdan, ben 13 bölümün fazla olduğu düşüncesindeyim. Yeniden organizasyon yapılacaksa burada yapılması gerekir, ama lisansüstü öğretim burada önem kazanıyor.

Yabancı ülkelerde de bizim kadar korkunç bir tablo yok. Yabancı ülkelerde de istihdam problemi var, fakülteler diploma veriyor ama yüzde yüz meslek garantisi vermiyor, ki orada nüfus artış hızı sifıra yakın. Orada da at binenin kılıç kuşananın. İyi olan iş bulabiliyor, meslekler arası yatay geçişte lisansüstü öğretim çok önemli. Bizde lisans üstü öğretim son derece sınırlı. 700 bin lisans öğrencisi var, bunun 400 bini örgün öğretim, 30 bin dolayında lisansüstü öğrencisi var. Bunun da büyük bir kısmı tıpta uzmanlık öğrencisi. Sız nasıl kalkıp hoca yetiştireceksiniz, nasıl meslekler arasında yatay geçiş sağlayacaksınız? Bu meslekler arasında yatay geçişte lisansüstü öğretim çok önemli. Mühendis olur o alanda iş bulamaz, matematikçi olur gider iktisatta doktora yapar, master yapar ve o alanda kendini götürür. Bu bakımdan, lisansüstü eğitime önem vermek gerekir. Esas üzerinde durulacak konu meslek yüksekokullarıdır.

Ziraatte de ara insan gücü ihtiyacı var tıpta olduğu gibi, diğer mesleklerde olduğu gibi. Şimdi o yeterli mi? Bence yeterli değil, 1990-1991'de 141 meslek yüksekokulu var, bunun öğrenci sayısı 70 bin, tarımla ilgili program 32. Bunun sayısını çoğaltmak, sayıyı çoğaltırken de kaliteyi düşürmemeye özen göstermek lâzım ve onun için de büyük merkezlere yakın yerlerde bu programların açılmasında fayda vardır.

Her alanda olduğu gibi tarımda da istihdam problemi var ve tarımın gayri safi hasıladan aldığı pay yüzde 18-19, oysaki toplam çalışanlar yüzde 50'si nüfusun. Bu bakımdan, istihdamın zorluğunu şurada da görüyorum; iki araştırmada da ziraat mühendisleri, çalışma alanını devletten bekliyor, öyle bir tablo ortaya çıkıyor. Bizim önerilerimizde öyle gördüm, sadece şu devlet sektöründe çalışan sayısını sanki fazlaştıralım önerisi şeklinde. Oysa ki, biz ziraat mühendislerinden, biz ziraatçilerden müteşebbis kişiler yaratma gayreti içine girelim.

Ucuz kredi mi vereceğiz, faizsiz kredi mi vereceğiz ziraat mühendislerine, buna bazı teşvikler mi tanıyacağız; bunun üzerinde durmakta fayda var. Yani, ziraat mühendislerini ve ziraatçıları devlet sektöründen daha çok özel sektörde çalışır hale getirmek ve kendi işini kendisi kurabilecek duruma getirmekte fayda var.

İlhan DÜLGER

Ziraat Mühendisleri Odasını ve bu paneli düzenleyen ilgilileri tebrik ediyorum. Belli bir mesleğin konularını gündeme getirirken, bunları şikâyetler, dilekler veya yeni intibalar, gelen intibalar olarak getirmeyi tercih etmeyip, araştırmalara dayalı olarak getirmişler, hem eğitim, hem istihdam sorunlarını; bu, çeşitli mesleklerin konularının tartışılması sırasında pek rastlanmayan usul. Bu bakımdan hakikaten hepimiz için çok faydalı oldu. Araştırmaların ikisi de güzel planlanmış ve yapılmış araştırmalar. Konunun hem eğitim, hem de istihdam boyutuyla ilgili genel profili ayrıntılı olarak verdiler ve Türkiye'de eğitimde, istihdamda durum nedir; ayrıntılı bir bilgi sahibi oluyoruz.

Araştırmaların sonunda öneriler ve dilekler diyebileceğimiz bölümde ve araştırmalara dayalı çok gerçekçi öneriler var, ayrıca da dilekler kısmı var. Bunlar da yeni araştırmaların göstergeleri.

Tarımda istihdam konusuna girerken, ekonomik politika-tarım istihdamı ilişkisi açısından konuya bakacağım, özellikle sanayileşme politikası ve kalkınma politikalarının tarım istihdamına etkisi açısından.

Türkiye'de planlı dönemin tamamı itibariyle, gerçi Beşinci Plandan itibaren daha farklı bir ekonomik politikaya geçilmiştir, ancak, kapalı ekonomi dönemimiz devam ediyor. Bu dönemde, bütün planlı dönemde sanayi politikaları, sanayileşme stratejimiz sanayii destekleme amacıyla tarımdan kaynak aktarmaya dayalı politikalar olmuştur. Bu da tarım kesimine aktarılabilen kaynakları hem kısıtlamış, hem de tarım geliri olarak tarım kesimine aktarılan geliri azaltmış. Bu bakımdan, tarım kesiminin hem eğitimde yükselme, yani daha teknik eğitim imkânlarına kavuşma ve hem de bunları istihdam etme imkânları azalmıştır.

Hem sanayileşme politikalarımız arasında, hem kalkınma politikalarımız arasında sanayie işgücü kaydırma politikalarının bulunmamasıdır, yani sermaye-yoğun bir sanayileşme politikası izlemiştir. Tarımda az geliri ve bu gelirin yüksek sayıda kişiler tarafından paylaşıldığı bir nüfus yapısı olduğu gibi bırakılmıştır ve bunu Altıncı Plan dönemine geldiğimiz şu günlerde açık açık görüyoruz, yüzde 53 civarında tarımda çalışan nüfusumuz var, bu, dünya ortalamalarının en yükseklerinden birisidir. AT'de yüzde 8 civarındadır tarımda çalışan nüfusu, AT'ye giriş konusunda Türkiye'de yapılan itirazlardan biri de Türkiye'de tarımda çalışan nüfusun çok yüksek düzeyde olmasıdır. Bunlara sağlanacak desteklemeler de kaynak aktarımını çok yüksek meblağlarda tutacağı için bunun Avrupa Topluluğunda yarattığı endişeler vardır.

Sermaye-yoğun bir sanayileşme politikası tarımda tamamen geri bir tarımcılık anlayışını da bırakmıştır, gerçi teknolojileriyle, fakülteleriyle bütün yeni bilgiyi aktaran bir sistem de bir yandan çalışmaktadır, ama işletmelere bakıldığında oldukça geri metotlarla ve entansif tarıma geçilmemiş olarak geleneksel metotlarla çalışmakta olduklarını, aktarılan makine parklarının da çok verimli, kârlı çalışmadığını görüyoruz.

Ekonomi politikalarıyla ilgili üçüncü husus, arazi kullanımı politikalarımızın bulunmamasıdır, yani mekân boyutu olmadığı gibi arazinin verimli ve optimum kullanımı konusunda da politikalarımız yeterli değildir. Bir yandan da miras hukukunda söz konusu olan toprak veraseti intikali dolayısıyla da topraklar hızla parçalanmıştır. Bu da, bu topraklar üzerinde çalışan ve yaşayan kişilerin hem eğitimlerinin yükseltilmesi, teknik eğitime kavuşmaları, hem de teknik eğitim sahibi insanları istihdam edebilmelerini sınırlandırıcı bir unsurdur, giderek de küçülen parçalar üzerinde çalışılması söz konusu olduğu için, bu konuda da istihdamın daralmasını bekleyebiliriz. Ancak, geriye dönüş veya iyiye gidiş için bazı düzenlemeler yapmak mümkün. Özellikle bu su havzalarının geliştirilmesiyle ilgili kanunda getirilmiş bazı hususlar var, toplulaştırma kanununda getirilmiş bazı hususlar var. Bunların hızla arazi toplulaştırılmaları şeklinde düzeltilmesi mümkündür ve halk da anlamaktadır artık bu kadar küçük parçalar üzerinde verimli bir tarım çalışması yapılamayacağını.

Dördüncü bir ekonomi politikası konusu, ki tarımı yine olumsuz etkiliyor; tarıma dayalı sanayie sağlanan teşviklerin ve bu teşvik ortamının yeterince etüt edilmemiş ve desteklenmemiş olmasıdır. Türkiye gibi tarımı çok geniş, ticaret yolları üzerinde bulunan ve iklimi tarım ihracatı yapmaya çok müsait olan bir ülkede tarıma dayalı sanayinin bugüne kadar çok büyük patlamalar yapmış olması gerekirdi. Bir yandan girdiler, bir yandan teknik eleman kullanılmasındaki yetersiz sayılar, diğer yandan da bu alana getirilen teşviklerin yetersizliği bizi bugünkü duruma getirmiştir.

Küçük işletmelere teşvik sağlanmaması teşvik sistemimizde; bu, hem tarım işletmeleri, hem de tarıma dayalı küçük sanayi işletmeleri için söz konusu. Tarıma dayalı sanayilerin çoğunun küçük işletmeler olduğunu görüyoruz. Bu işletmelerin de teşvik kapsamına alınması düşünülmelidir.

Kapalı ekonominin etkisi tarım sektöründe çok ileri boyutlarda. İlk bahsettiğim konu olarak tarımdan kaynak aktarılması için kullanılmakta olan taban fiyatları uygulaması, fon uygulamalarının tarımda ticareti rekabeti ve iyileşmeyi engelleyici bir etkisi olması ve pazar sisteminin yeterince gelişmiş ve oturmamış olmasını, nitelik ve azami verimin alınması, verimliğin artışı ve niteliğin yükselmesi konusunda teşvik edici bir rol oynama-

ması dolayısıyla kapalı ekonominin; tarımda da daha iyi personel kullanmak, daha yüksek kalitede tarım teknisyenleri, mühendisleri kullanmak konusundaki isteği azaltmıştır veya orta yere çıkarmamıştır. Bir de genel kalkınma sıkıntısı Türkiye'nin bütün sektörleri için var. Gerekli kaynakların yeterince bulunmamasından sulama yatırımları olsun, tarım girdileri olsun yeterince artmamıştır. Dolayısıyla, entansif tarıma gidiş, sulama, bahçeciliğe geçiş gibi esas tarımda teknik personel kullanımını artıran ve ihracatı artıran boyutun hızla gelişmemiş olması gibi sebepler var. Yani, tarım istihdamını sınırlı bırakan bir de ekonomik çerçeve söz konusu. Bunun bir kısmı ekonominin genel yapısından kaynaklanır, bir kısmı konjonktürel olabilir; ancak, kalkınma stratejimizde de bir hatanın bulunduğu veya böyle bir tercihin yapılmış olması dolayısıyla tarıma olumsuz etkilerin bulunduğunu kabul etmemiz gerekiyor.

Tarımda kullanılacak insan gücü ihtiyacı nasıl ortaya çıkarılabilir? bunu iktisadi ve sosyal talep diye açıklayabiliriz. Sayın Hocam sosyal talep boyutundan bahsetti. İktisadi talep genellikle tarım sektörünün ihtiyaç duyacağı eleman sayısının ekonomik olarak hesaplanmasıdır. Yani, millî gelirde tarım sektörünün artış oranının istihdam edilen teknik personel artış oranına bölünmesiyle elde edilen esnekliklerin ileride hedef alınan tarım üretimi artışlarına uygulanması suretiyle bulunur. Ayrıca, bu rakamlar Türkiye'nin birtakım politikaları dolayısıyla da düzeltilir. Meselâ GAP gibi büyük projeler gündeme getirilecektir, tarımda yapısal bazı değişiklikler gündeme getirilecektir, sulu tarıma geçiş, entansif tarıma geçiş, ihracatın teşviki gibi. Buna göre de düzeltilir. Ancak, teknoloji çok hızlı değiştiği için çok uzun vadeli tahminler yapmak çok kolay değil. Bunları hızla en çok 5'er yıllık, hatta yıllık şekilde günü gününe takip etmek gerekir. Eğitim bir süre gerektiriyor, en azından mühendisler için 4-5 senelik bir süre gerektiriyor. Yıllık ve 5 yıllık tahminler çok fazla eğitim sisteminin programlarının değiştirilmesi, esnetilmesi için yeterli süreler değil, eğitim sistemi daha uzun sürelerle ihtiyaç duyuyor, en azından 8-10 senelik ileriye görebilme mesafesine ihtiyacı var. Bu bakımdan belki genel bir tarım mühendisliği veya tarım teknisyenliği eğitimi düşünülüp bunun üzerine çok ihtisaslaşmış ve yoğun teknik bilgi ve beceri yüklü lisansüstü programları düşünülmesi daha doğru olabilir Türkiye şartlarında. Zaten kullanılan bilgiler de uygulama hayatında genel bilgiler, bunu görüyoruz.

Eğitimle iktisadi konjonktür ilişkisine gelince; tabii iktisadi planlar ve sanayi planları yapılırken, tarım planları ve insan gücü planları yapılırken ileride vuku bulacak bir gelişme ortamı varsayımına göre bunlar yapılıyor, varsayımına dayalı olarak yapılıyor. Arada gelip geçen bazı konjonktürel değişiklikler söz konusu olabilir. Bunlar, eğitim belli bir sistem olduğu için

eğitimi etkilemiyor, fakat mezun olduktan sonra mezunların istihdamını, tabii ekonomiyi etkilediği için etkiliyor. Meselâ bir Kõrfez krizi bu şekilde olmuştur, yine Şu anda sanayi ağırlıklı değil de ticaretle değişim ağırlıklı bir kalkınma politikası izlenmiŐ olduğu için uygulamada, yapılmış olan planla uygulama arasında fark vardır. Bu farktan dolayı ortaya çıkan bir konjonktür farkı ve eğitimle emek piyasasının, yani istihdam talebi piyasasının uyuŐmaması durumu vardır.

Türkiye'de genel olarak Şu yıllarda ziraat mühendisliği eğitimi mezunu ile istihdamın birbirine denk gelmesi gerekirdi, bundan bir 8-5 sene evvel yapılan hesaplamalara göre; ancak, arada geçen dönem daha çok üretim ağırlıklı bir sanayileşme değil, ticaret ağırlıklı bir kalkınma üzerine oturduğu için Şu anda istihdam sahaları dardır. Bunun birkaç yıl içinde değişmesi de beklenmemektedir.

Kalkınmada meydana getirilmek istenen yapısal deđiŐme dolayısıyla Türkiye'nin ileride hem ziraat teknisyenlerine, hem ziraat mühendislerine daha çok ihtiyacı olacaktır. Bunun sebeplerinden biri, politika deđiŐmeleri. Türkiye artık kapalı bir ekonomiden açık bir ekonomiye geçecektir, rekabetçi bir ortamda nitelik yükselmesi ve verimlilik artışı esas olacaktır. Bunlar da teknik elemanlara ihtiyacı hızla artıracaklardır.

AT'ye girecek şekilde hazırlanma dolayısıyla tarımın piyasa kural-larına uyarlanması, tarıma uygulanmakta olan fonların kısıtlayıcı destekle-me fiyatlarının veya kısıtlayıcı fiyat uygulamalarının kaldırılması söz konu-su olacak. Dolayısıyla, tarıma akabilen kaynaklar yükselebilecek, tarım sektörünün gelir dağılımındaki payı bir miktar artabilecek, tarımda istih-dam edilen kitlenin. Dolayısıyla, bu kaynaklardan bir kısmının da eğitime ve nitelikli istihdama kayabileceğini hesabedebiliriz.

AT bizim için bir ivme olacaktır, AT'ye giriş amacı. Tarım sektöründeki istihdam yapısını hızla değiştirmek, entansif tarıma geçiş, op-timum işletmecilik, işletme büyüklüğü ve verimli işletmecilik anlayıŐları bizde ziraat mühendisi, ziraat teknisyeni kullanma oranlarını hızla yükseltmesi gerekiyor. Özellikle tarıma dayalı sanayinin teşviki ki, bu içinde yeni bulunan dönemde, yeni Hükümetin amaçlarından bir tanesidir. Bu, önemli ölçüde tarım insan gücünü gerektiren bir karardır. Bunların ileride ihtiyacı artıracadığını ve talebi artıracadığını hesabedebiliriz.

Kısa dönemli konjonktürden orta yere çıkmış bu şekilde bir daralma-dan çok fazla üzüntüye kapılmamalıyız. Ancak, elemanlarımızı da daha genel bilgilerle ileride girdikleri sahalara göre kendilerine açık ihtisaslaŐma kapıları bırakarak yetiştirmek gibi daha esnek programlara geçme imkânlarımız olabilir, olmalıdır diye düşünüyorum.

Buradaki ele aldığımız iki araştırmada da tarım sektörünün insan gücü profili, eğitim ve istihdam açısından orta yere çıkmıştır. Önerileri çok gerçekçi getirilmiş, dilekler diyebileceğim öneriler ise araştırmaların bulgularına dayalı, fakat mesleğini seven ve mesleğinin imkânlarını bilen kişiler tarafından yapılmış öneriler olarak çok gerçekçi dilekler şeklinde. Eğitimciler diyorlar ki; özel kesimde çalışacak ziraat mühendisi ve ziraat teknisyeni tipini de yetiştirmeliyiz. İstihdamcılar da diyorlar ki; Özel kesim işyerlerinde çalışacak yeni alanları da bilmeliyiz. Bu iki öneri tipi Ziraat Mühendisleri Odasının, Tarım Bakanlığının, YÖK'ün ve DPT'nin yeni bir bakış açısıyla yeni araştırmalara girişmelerini gerektiriyor. O da şöyle;

Mademki özel kesime yönelik bir ziraat mühendisi, ziraat teknisyeni tipi üzerinde çalışılacak, bunun araştırması yapılmalı, yani özel kesim işyerleri, gerek tarımda olsun, gerek tarıma dayalı sanayide olsun nasıl bir mühendis ve teknisyen tipi istiyorlar, bunlar neleri bilmelidir? Ayrıca bağımsız çalışma da artabileceğine göre, bağımsız çalışmak için veya küçük tarım işletmelerinde bir takım yan hizmetleri de yapabilmek için, pazarlama vesaire, işletmecilik ve pazarlamacılık bilgilerinin olması lâzım mıdır değil midir fakültelerde? Bunların da getirilmesi gerekli bir araştırmaya ihtiyaç var.

Diğer bir araştırma istihdamla ilgili. Özel kesim işyerlerinde mevcut imkânlar nelerdir istihdam artışına yönelik, bunlara bakabiliriz. Bağımsız çalışma alanları neler olabilir, nerelerde imkân vardır? Bu bir piyasa araştırması olarak yapılabilir. Bağımsız iş kurmak isteyenler için hangi imkânlar vardır, bu bir araştırma konusudur. Bağımsız iş kurma derken, hem tarım işletmesi olarak, hem de tarıma dayalı sanayi işletmeleri olarak ne tip imkânları vardır; bunların araştırmaları yapıp getirilebilir. Bu da yeni imkânlarla, yeni istihdam alanlarıyla ilgili bize bilgi verecektir.

Tarım işletmelerinde teknik eleman istihdamındaki talep artışını bize gösterebilecektir. Dolayısıyla, özel kesimdeki tarım elemanı tipi ve istihdam imkânlarıyla ilgili iki ayrı araştırmaya daha ihtiyaç olduğu, bu araştırmaların sonucunda ortaya çıkmıştır denilebilir.

Bu mesleğin geliştirilmesi için araştırmalarda getirilmiş bir kaç öneriye ilâve öneriler yapmak istiyorum. Birincisi, eğitim sırasında, yani meslek elemanlarının, gerek teknisyen, gerek mühendis olsun, eğitimleri sırasında kazandırılacak meslek kullanım alanları bilgisi, sevgisi ve memleket bilgisi ve sevgisini ihmal etmemeliyiz. Yükseköğretim programlarımızda maalesef memleket bilgisi ve meslek alanlarının nerelerde kullanılabileceğiyle ilgili bilgiler çok yeterli değil. Onun için yığılmalar var, istihdam talebi sırasında yığılmalar var. Meselâ, mezun olan herkes önce bir

bakanlığa müracaat ediyor, orada yer bulamazsa zorlayıcı sebepler dolayısıyla başka yerlere kayacak. Halbuki, mezun olurken kendilerine hangi alanlar nerelerde açık, ne gibi iş imkânları var ? Bunlar hakkında derslerde ve okul tarafından bilgilendirilmiş olabilirler. Aynı zamanda memleket sevgisi de diyorum, bazı mesleklerde eleman fazlası vardır denilirken, ben bu tespiti biraz ihtiyatla karşılıyorum. Çünkü, Türkiye'de büyük şehirlerde bu mesleklerin eleman fazlası var, Türkiye geneline baktığımızda kesinlikle açık vardır; hukukçular için de böyle, doktorlar için de böyle; ziraatçılar için de böyle. Ziraatçılar için biraz daha az böyle, çünkü kırsal alandan gelen ve işletme sahibi olan ailelerin çocukları belki döndüklerinde daha çok ziraate girebiliyorlar, fakat diğer mesleklerde kesin büyük şehirlerde yığılma ve taşraya çıkmama eğilimi var. Bu yükseköğretim tarafından geliştirilmekte olan bir eğilim. Bunun da aşılması lâzım.

Araştırma görevlileri sayısının artırılması mümkündür. Bu bir kadro alma verme meselesidir. Bunu rahatlıkla yapmak lâzım, çünkü yeterli olmadığı görülüyor.

Sayın Taluğ'un araştırmasında şu sorum olacak; Batı ülkelerinde 1/10 dur öğrenci öğretmen oranı dedik, bu öğretim üyesi oranı mı, yoksa toplam öğretmen, eğitici oranı mı eleman olarak? Çünkü, doktoralı eleman dışında oralarda laboratuvar ve atölyelerde çok sayıda teknisyen de kullanılıyor, bunlar tabii öğrencilerin yetişmesinde çok katkıda bulunuyorlar. Ona göre bizim oranımız nedir?

Üniversitelerin uygulama çiftliklerinin olmadığı ortaya çıkıyor. Uygulama çiftlikleri kurulduğu takdirde, ki bunlar en az 7-8 yeni çiftlik demektir. Buralarda hem mühendis, hem teknik eleman olarak yeni istihdam imkânları açılacaktır. Aynı zamanda Türkiye'deki yükseköğretim dalları arasında araştırmaya en fazla dayalı ve uygulamaya en fazla dayalı alan tarımdır, bulgular da bunu gösteriyor. Bu araştırma faaliyetlerinin gönüllü olarak yayılması bir proje haline getirilebilir Tarım Bakanlığı ile fakülteler arasında. Araştırma bulgularının ilgili bölgelere tanıtılması, gösterilmesi, bunların demonstrasyonlarının yapılması, filmlerinin çekilip dağıtılması ve bu uygulamalar sırasında hem yeni iş alanlarının açılması, hem de telkinde bulunulması, şöyle şöyle elemanları istihdam edin diye. Bu bir çeşit reklam ve tanıtımdır. Bu yapılabilir.

Belli miktarlar üzerinde tarım kredisi kullanan işletmelere ziraat mühendisi ve teknisyeni kullanma zorunluluğu getirilebilir. Bu teşvik sisteminin getirmesi gereken boyuttur bütün sanayi sektörleri için, ihmal edilmiştir maalesef ve bugünkü düşük kaliteli insan gücümüzün bu durumundan da sorumlu bir tedbirsizliktir. Ziraat teknisyeni ve ziraat mühendisi kredi

oranına göre bu kredi kullanımının başından sonuna kadar kullanılabilir; aynı şey teşvik için de geçerli, yine aranabilir ziraat mühendisi ve ziraat teknisyeni istihdamı; şirketin ve teşvikin büyüklüğüne göre de sayılar artırılabilir.

Arazi toplulaştırılmalarında ziraat mühendisleri ve teknisyenleri kullanılabilir, hem de bu toplulaştırmalar sonrasında işletmeler, bugünkü fakir aile işletmeleri düzeyinden bir miktar kurtulup optimum büyüklükte verimli işletmelere dönüşeceği için, buralarda artık ziraat mühendislerinin ve teknisyenlerinin istihdam edilen personel olarak talep edilmesi imkânı doğacaktır. Bu da yeni bir pazar açar.

Ayrıca, ziraat mühendislerinin bizzat müteşebbis olmaları imkânları, hem bağımsız çalışanlar olarak, hem de işverenler olarak kendi işletmelerinde neler yapacaklarına dair bir araştırmaya daha ihtiyaç olduğunu düşünüyorum. Tarıma dayalı sanayi işletmeleri sahipleri olarak veya tarım işletmeleri sahipleri olarak krediler ve teşvik imkânları getirilebilir. Bunlar kendileri iş kurabilirler, hep bağımlı çalışanlar olarak düşünmememiz lâzım ziraat mühendisi ve teknisyenlerini, kendileri de iş alanlarına girebilmelidirler. Bugün sadece ticaretle meşgul olanlarda ağırlık var, diğerlerinde daha kısıtlı.

Diğer bir imkân entansif tarım, sulama ve bahçeciliğin artmasıdır, bu tabii ihracatın artmasını getiriyor. Bulgularda da zaten Akdeniz Bölgesinden fazla öğrenci gelmesini şahsen buna bağlıyorum. Sulama ve bahçecilikte ihracatın bulunduğu yerlerde daha çok piyasa, pazar şartlarının oturmaya başladığını, rekabetin işin içine girdiğini ve verimlilik artışıyla kalite yükselmesinin piyasanın gündeminde bulunduğunu, dolayısıyla ziraat mühendisi ve teknisyeni talebinin artmakta olduğunu görüyoruz, yani piyasa ile ilişkili olan, o bölgelerin ziraat yapısında, sulamanın artmasında, ihracata açılmalarında ziraat mühendisi talebi artışıyla ilişkisi var.

Gübre ve tarım ilâçları uygulamalarının bir sisteme bağlanması. Bunun teknik olarak mutlaka araştırılması gerekir. Ben bu sahanın elemanı değilim, iktisatçıyım, fakat tarım ilâçları ve gübrelemenin yanlış oranlarda ve yanlış malzemeyle, ilâçlarla yapılmakta olduğu çok duyulan bir şey. Bazı ülkelerde bunların, tarım ilâçlarını üreten şirketlere veya bu şirketlerin muamele yaptıkları yan kuruluşlara ihale edildiğini duyuyoruz. Bu tarım malzemeleri üreten işletmeler daha çok kimya mühendisi kullanıyor, fakat bunların uygulayıcısı durumunda olan, bu işle uğraşanlar, bu sanayi kuruluşları için mümessil firmalar mutlaka ziraat mühendisi ve teknisyenleri kullanacaklardır. Meselâ, bazı Doğu Avrupa ülkelerinde belli bir bölgeyi ayırıyorlar, şu işletme şu bölgelerin ilâçlanmasıyla ilgilenmelidir, sorumludur diyorlar.

Pazar ekonomisinde bu güç olabilir, ama belli bir işletmeyle her tarım işletmesinin sözleşme yapması sağlanabilir ve o işletme o bölgelerde tarım ilâçlarının kullanılmasıyla, denetlenmesiyle, doğru oranlarda yapıp yapılmadığının izlenmesi ve araştırmasıyla sorumlu olabilir. Böyle bir düzen kurulabilirdiği takdirde, ziraat mühendisleri ve teknisyenleri için çok büyük bir iş alanı çıkacaktır. Hem tarımda verimlilik artacaktır doğru ilâçlar kullanılacağı için, zamanında bilgi götürülüp takip edileceği için, hem istihdam sahası çıkacak, hem de çevre kirlenmesi açısından iyi bir sistem getirilmiş olacaktır. Çünkü, bunu bilen kişiler doğru oranlarda doğru ilâç kullanacaklardır.

Bir tanıtım faaliyetine değinmek istiyorum. Memleketimizde gerek mekteplerde, gerek iş sahalarında olsun, yatırım sahalarında olsun tanıtma ve bu konuların halka açıklanması, filmlerle gösterilmesi, televizyonlarda bahsedilmesi çok etkili oluyor. Tarım mühendislerinin, ziraat mühendislerinin daha hangi yeni alanlarda , bilhassa tarım işletmelerinde meslek elemanı olarak, o işletmenin müdürü olarak veya o işletmenin teknik sorumlusu olarak istihdam edilmesini bir tip, bir meslek elemanı tipi olarak etüt edip ortaya çıkarıp, bunu kitle iletişim araçlarında işlemekte de fayda var. Bu bir imajdır, bu imaj yerleştiği andan itibaren bunun üzerinde düşünen, böyle olmak isteyen çok insanlar çıkacaktır ve bu tip insanları kullanmak isteyenler de çıkacaktır. Meselâ tarım ilâçları için, çiftçiler birbirleriyle rekabet ederlerken, kim daha çok ilâç attı diye rekabet edip komşu komşuya bakıp daha fazla para harcıyıp daha fazla ilâç atmak gibi sakıncalı uygulamalara da girebiliyorlar. Burada da meselâ kim işletmeci kullanıyor, ziraat mühendisi kullanıyor, kârları nasıl arttı, nasıl yüksek vergi ödeyebildi, ihracata nasıl katılabildi, tarım ürününü tarıma dayalı sanayiine nasıl aktarabildi gibi bazı teşvik edici bilgilerin kamuoyuna çıkarılması faydalı olur diye düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

İcen BÖRTÜCENE

Sayın Başkan, değerli öğretim üyeleri, çok değerli tarım mühendisleri; bana bu fırsatı verdiğiniz için, uzun yıllardır da çok konuşma imkânı bulamadığım için çok konuşacağım, diyemiyorum size, çünkü 4 tane tebliğ sunuldu, ikisi yazılıydı, ikisi de sözlüydü. Katiyen size bir tebliğ sunmayacağım, size bir öykü anlatacağım.

Bir ülke varmış, bu ülkenin padişahı tebaasıyla çok rahat yaşarmış. Padişah memnun, tebaa memnun, eğlenceler, refah, her şey yerli yerindeymiş. Böyle uzun süre yaşamışlar, fakat günün birinde bu tebaa ses çıkarmaya başlamış, artık geçinemiyormuş, iş isteriz, developman diye bağırmaya

başlamışlar. Padişahın ilk işi, bütün planlama uzmanlarını, harekât plancılarını huzura çağırıp demişki; bu nedir, biz ne güzel huzur içinde yaşıyorduk, bu developman, istihdam meselesi nereden çıktı? Demiş ki, plancılardan başı; bana 40 gün 40 çuval fıstık, 40 çuval da üzüm getireceksiniz, biz plancılar bunları yerken düşüneneceğiz ve size öneri getireceğiz. 40 gün 40 gece her gün birer çuval fıstık ve üzüm, güzel bir düşünme ortamı yaratılmış, ama Padişah da merak etmiş, şu kapı deliğinden bir bakayın, bunlar ne yapıyorlar? Bakmış ki, fıstık ve üzümler yeniyor, plancılar da birdirbir oynuyor, kovalamaca oynuyorlar, eğleniyorlar. Bunlar tamam 40 gün sonra kafaları gidecek. 40. gün Padişahın karşısına çıkmışlar, Padişah, çözüm önerisi diye sormuş. Çözüm önerisi gayet basit; "Tebaanızın gölgeleri kendilerine ağır geliyor." Padişah bir bakmış ki tebaalarının gölgeleri gerçekten ağır, uzun gölgeler oluşmuş. Peki ne olacak; 40 gün 40 gece 40 çuval fıstık, 40 çuval üzüm yendikten sonra Padişah yine kapı deliğinden seyredip, tamam bunların kafaları gidecek demesine rağmen, ikinci 40 günün sonunda çok anlamlı bir öneri; gayet basit, tebaanızın gölgeleri ağır olduğu için güneş doğduğu zaman sizin emrinizle sabah güneşin battığı istikamete doğru akşama kadar tebaanızı koşturun, bu iş biter demişler. Padişah da bunu denemiş, sabahleyin bir komut vermiş, insanlar batıya doğru koşmuşlar ve yorgunluktan bitap düşüp akşamları sessiz bir uykuya dalmışlar. Bilmiyorum o toplum şimdi ne halde? Galiba biz de aynı durumdayız.

1970'li yıllarda devrin Başbakanı Sayın Demirel, plancı arkadaşlarımıza zirai politikalarla ilgili tartışmalar Yüksek Planlamada sürerken, "Bu zirai kredilerin verimliliğini anlayamadım, yıllardır bu kredilerin verimliliğini artıramıyoruz, lütfen plancı arkadaşlar, bana ciddi bir araştırma yapıp zirai kredilerin verimliliğini artıracak çözüm önerilerini getirin" dedi. Bizim plancı, tarımcı arkadaşlarımız 40 gün 40 gece düşündüler taşındılar ve bir rapor sundular. Rapor genelde zirai kredilerin fevkalâde verimsiz olduğunu yanıtlıyordu, çözüm önerisi olarak da; proje kredilerinin geliştirilmesini öneriyordu. Esasen proje kredi uygulaması o tarihlerde Ziraat Bankası tarafından uygulanmaktaydı, ama proje kredisini hazırlayacak bilgi ve teknik düzeye, ölçek büyüklüğüne sahip olmayan tarımcılarımız bu kredilerden yararlanamıyorlardı.

Hiç unutmuyorum, bu rapor okunurken ve öneriler incelenirken, Sayın Demirel'in kendisine mahsus bir sigara yakıp pencereden dışarı baktığını ve plancıları dinlemediğini çok iyi hatırlıyorum. Rapor bittiğinde Sayın Demirel kendisine mahsus bir tavırla şu sözü söyledi: "Plancı arkadaşlar, bakınız, Türkiye'de 3,5 milyon tarımcı var. Bana siz 2,5-3 aydır yaptığınız bir çalışmada 3,5 milyon çiftçi ailesini 500 bin çiftçi ailesine indirme yöntemlerini getirmediyseniz bu olmaz, ben plancılardan bunu bekliyordum."

Geçenlerde Sayın Demirel'i izlerken gene aynı sözcükleri söylüyordu, "Tarımda 4,5 milyon çiftçi ailesini bizim indirmemiz lâzım. Batıda yüzde 8'dir tarımda çalışanlar," dedi.

Bir tarım ülkesi düşünün, tarımda çalışanlar yüzde 50, Amerika'da yüzde 3. Bunlar hem kendi ülkesindeki insanları besliyor, hem de dünyanın aç yörelerine ihraç ediyor. Bu demektir ki, tarımda çalışan insanın üretkenliğinin artırılmış olmasıdır. Şimdi 4,5 milyon insanın yetkinliğini tarımda artırmanız mümkün değildir. o halde, bu 4,5 milyon ailenin süratle sanayie intikali gerekir. Bunu yapmanın yolu, tarımda makineleşme, tarımda emeğin zahmetini azaltma, tarımda üretkenliği artıracak her türlü yeni teknik bilgi, beceri, yöntemleri kullanmak demektir.

Sanayileşmeye paralel tarıma kaynak ayırmak lâzımdır. Yoksa, hep makas tarımdan sanayie aktarmak. Biraz da sermayeyi tarıma sokalım. Meselenin bir boyutu bu. Neresinden bakayım bilemiyorum ki, çok gecikti, atı alan Üsküdâr'ı geçti. Bizim hâlâ, yarımız tarımda çalışıyor, böyle bir memleket olamaz. 1933'lerden bu yana iki tane sanayi planı var, 6 tane planımız var, 10 plan yapmışız 5'er yıllık, 50 yılda hâlâ her çalışan 100 kişiden 50'si tarımda. Bu olabilemez. Dünya üçüncü sanayi devrimine gidiyor, biz birinciyi yakalayamadık, ikinci bilgi toplumunu da kaçırdık, dünya şimdi 2000'li yıllar, üçüncü sanayi devrimi. Artık bunun teşvik tedbirleriymiş, ziraat mühendisleri kendi işini yapsın gibi tedbirlerle çözülecek tarafı kalmadı. Eğitimin metalaşmasıdır bütün bunlar, ben Sayın Mutluer'e katılmıyorum. Bugünkü ziraat mühendislerinin marjinalleşmesinin, bugünkü hukukçuların marjinalleşmesinin, bugünkü kimyacıların, mimarların, tabiplerin marjinalleşmesinin sebebini, eğitimin tümüyle metalaştırılmasında aramak lâzım. Tam tersi, devletin bu işe sağlığa, eğitime çok büyük ağırlık vermesi lâzım.

Arkadaşlar, bakınız bir araştırma bulguları var, çok önemli, deniyor ki; ziraat mühendisleri marjinal yörelerden geliyor. 10'binden küçük yerlerden geliyor. Bakıyoruz ana baba cahil, marjinal aileden geliyor, yalan mı? Yalansa bu bulguları atalım. Marjinal kültüre sahip ziraat mühendisleri, talep edenler. Peki, buna rağmen mesleğe giren ziraat eğitiminden memnun değil, yani o marjinal insan da o eğitimden memnun değil. O arkadaşlarımıza fevkalâde güzel bir eğitim verseydiniz kendisini yetkin hale getirir ve mesleğinin sahibi olurdu. Şimdi bu marjinal insanlara diyoruz ki, lütfen kendi işinizi kendiniz kurun. Adamın zaten marjinal sermayesi yok; şu var, köşeyi dönme politikasıyla iş yapın, bu deniyorsa bir şey diyemem, mümkün değil arkadaşlar. Ziraat mühendislerinin bu yapı içinde, bu politikalar içinde köşe dönmelerinden başka çareleri yok, marjinallikten kurtarmamız lâzım.

Ben gene Sayın Mutluer'e katılmıyorum, şöyle bir araştırma yap- saydık, yani ziraat mühendislerini yapmasaydık, hukukçuları, kimyacıları, mimarları, inşaat mühendislerini değil de, meselâ Boğaziçi ve Ortadoğu'dan mezun makina mühendisleri, endüstri mühendislerini, kompitür program- ları bilen insanları bir araştırırsaydık, kesinlikle marjinal olmayan kesimler- den, marjinal kültüre sahip olmayan, marjinal aileye sahip olmayan ve piya- sada rahatlıkla istihdam imkânını bulabilen, özel sektörde bu imkânları bulabilen insanlarla karşılaştık ve buradaki oranlar ziraat mühendisleriyle yaptığımız araştırmanın bulgularından farklı olurdu, bu neden oldu? bu 10 yılda oldu, çok uzun zamanı da kapsamıyor. 10 yılda ya- rattığımız her 100 liranın 70 lirasını mali kesim, ticaret kesimi sanayi de almamış aslında, sanayi çok ıstırap çekti şu 10 yıl içinde, gerçek sanayici tabii, ama bunun karşılığında tarım işçisi, toprak sahibi bu yaratılan 100 liranın 13 lirasını alabilmiş, kalan kısmını da marjinal kesim, işçiler almış. Bu ne demektir, tarımdaki bu bir üretkenlik ise, ki ben Altıncı Beş Yıllık Planda hedefleri de inceledim, hedeflerin biraz altına indiğiniz zaman Altıncı Beş Yıllık Plan, tarıma bir nispi emek üretkenliği tanıdıysa sanayie 8 tanımış, bu ne demektir? Kaynakları tarıma değil sanayie ayırmış, sanayi derken tarım dışı sektörleri kastediyorum, keşke sanayie ayırsaydı, o zaman büyük sanayileşme olurdu ve bu insanlarımız hem tarımda, tarımcı olan ar- kadaşlarımız tarımda, tarımcı olmayan arkadaşlarımız da tarım dışı faa- liyetlerde istihdam imkânını bulabilirdi ve bu mesleklere doğan sosyal talep de gerçek bir takım değişkenlere bağlı olarak üniversitelere doğru yönelebilirdi.

Yapılan bu çalışmanın, özellikle eğitim araştırmasının fevkalâde değerli ve nitelikli olduğunu söylemek istiyorum ve çalışmayı yapan arka- daşlarıma teşekkür ediyorum. Fakat bu çalışmanın bir eksiği var. Bu eksik şu; eğer bu sorulara bir de çocukların ne okuduklarını sorsaydınız, yani müfredatı sorsaydınız, müfredatı bilip bilmediklerini ortaya çıkarırdınız, mesleğe ne kadar yatkın; onları bir test etseydiniz.

İkincisi, acaba bu çocuklara sorduğunuz soruları, yani müfredat prog- ramıyla ilgili bir başka inceleme daha yapsaydınız, o da üniversitelerde oku- dukları müfredat içeriğini inceleyip ikisini karşılaştırsaydınız bakalım man- zarai umumiye ne olurdu.

Üçüncüsü, eğitim deyince biraz da bunu anlıyorum, bu profil gayet iyi, ama ben bir şeye daha değinmek istiyorum. Acaba, Türkiye tarım teknolojisi ve bilgisi bugünkü dünyadaki tarım teknolojisi ve bilgisiyle karşılaştırıl- dığında durum nedir? Eğitim içeriği açısından Türkiye'nin ziraat eğitiminin hali pürmelalini sergileseydiniz derdim. Bugün artık genetik girmiş tarımcılığın içine, biyoteknoloji, biyogenetik. Bunlar artık çağımızın disip-

linleri. Bu disiplinler nerede acaba? Meslekler değişiyor. Bugün inşaat mühendisliği eğitim içeriği değişiyor. Batıda, artık o statik hesapları oğretmiyorlar, başka şeyler oğretiyorlar, kompitr oğretiyorlar. Bilgi işlem sistemleri, networklar, programlamalar; artık bu köhne teknolojiden ve bilgilerden kurtulalım. Bunları ortaya koyalım ve bu eksiklikleri kapatacak yeni teknoloji ve bilgileri mesleklerimize kazandıralım. Teknolojiyi, yeni bilgiyi kazandırmamız lâzım.

Eğitim ve istihdam üzerindeki konuşmalarda bir şeye hiç değinilmedi; bizim bugün ziraat mühendisleri açısından karşı karşıya kaldığımız durum aslında tüm genel liselerden mezun olan ve niversite kapısında niversiteye kapağı atma durumunda olan insanların hangi fakülteye girerlerse girsinler karşılaştukları manzarayı umumiyeyi yansıtıyor. Bunun istihdam boyutu da onunla ilgili, bu tamamen orta oğretim sisteminde bir düzenlemeyi gerekli kılıyor. Ortaoğretim sistemi teknisyen yetiştirecek, meslek adamı yetiştirecek bir düzeye çevrilmeli, bu yapıya dönüştürülmeli, bu ağırlığı genel liselerden mesleki ve teknik eğitime verme durumundayız. Bütün bu düzenlemeler sanayileşme politikasına ve tarımda modernleşme politikalarına bağlı. Kaynakların bu istikamette yönlendirilmesine bağlı.

şunu ileri sürüyorum; 10 yıldır Türkiye sanayileşmedi. Sanayi sektöründe, imalat sanayii sektöründe ek kapasite olarak yatırımlar reel olarak geriledi. Bırakınız yeni kapasite yaratmayı, eskiyen yıpranan teknolojiyi bile düzelten, yenileyen bir yatırım yapamamışız. Bakınız, geçmiş 1970'li yıllarda gerçekleşmiş bu sanayi 1980'li yıllarda ihracatımızın gelişmesine de yardımcı oldu o cılız haliyle.

şimdi Türkiye gündeminde sadece istikrar porgramı yok, 2000'li yıllardaki üçüncü sanayi devrimini yakalayacak bir yeni anlayış, yeni yaklaşım ve planlamasız olmamızın neticesidir bu konular. Planlamasız adım atılmayacak, planlamasız kaynak tahsis edilmeyecek, planlamasız teşvik ve uygulama sistemleri uygulanmayacak. Böyle bir anlayışa sarılırsa belki 2000'li yıllarda Türkiye nc sanayi devrimine değilse bile belki bilgi toplumuna yakın bir yere ulaşır ve ziraat mühendisleri de gerçekten o etkin, üretken, verimli, yetkin mühendisler olarak tarımda çalışırlar ve çalışanların nispeti belki yüzde 18'lere düşer, ziraat mühendisleri tarımı işgal etmelidir.

BAşKAN- Teşekkür ediyoruz Sayın Brtcene. Çok ilginç görüşler sundular.

şimdi sorulara geçme sırası geldi, ama ben evvelâ birinci konuşmacı Sayın Taluğ'un birinci tablosundaki bir yanlış tarihi düzeltmek istiyorum.

Çukurova Ü.Ziraat Fakültesinin kuruluşunda adı Ankara Ü.Ziraat Fakültesine bağlı Adana Ziraat Fakültesiydi, bunun kuruluş tarihi haziran 1967'dir. O tarihte dekanı, yönetim kurulu, belli olup faaliyete geçmiştir. 1969 yılı kuruluş kadrolarının çıkış tarihidir. Kuruluş kadrolarını esas alan birçok makalede de bu yanlışlığı gördüm. Üniversite dahi bu yanlışlığı yapıyor. Meselâ, Köyişleri Bakanlığımız senelerce faaliyet gösteren bir bakanlıktır, kuruluş kanunu çıkmamıştır, kararnameyle kurulmuştur ve yürüyor. Dolayısıyla, kurulmadı diyemezsiniz. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesinin kuruluş tarihi 1967'dir.

Sorulardan biri "Bu kontenjanlar nasıl saptanıyor?" diyor.

2547 sayılı Yasa yürürlüğe girdikten sonra, yani YÖK kurulduktan sonra önce emrivaki olarak gelmiştir fakültelere. Meselâ A.Ü. Ziraat Fakültesi Bitki Koruma Bölümü kurulduğundan 1983 yılına kadar her yıl 20 öğrenci almıştır, onun dışında hep 15 öğrenci almıştır. O yıl YÖK'ten gelen yazı üzerine 65'e çıkmıştır. Sonra Ankara Üniversitesi Senatosunda yapılan çeşitli görüşmeler ve YÖK'e yapılan müracaatlar, rektörün girişimleri sonucu A.Ü.Ziraat Fakültesi 55'er öğrenci almaktadır. Bunun usulü ise evvelâ fakülte kurulunda bu sayılar saptanır, senatoya bildirilir, senato da YÖK'e bildirir. Fakat, yukarıdan önce bir kesin rakam geldiği için 65'i 55'e indirmek büyük bir başarı olarak kabul edildi ve öyle sürdü gidiyor. Diğerleri de aynı şekilde.

Bir öğrenciden edinilen bir bilgi var. Geçenlerde Hazine Dış Ticaret Müsteşarlığında sınav ile iki ziraat mühendisi alınacakmış, 800 kişi katılmış sınava, hiçbirini almamışlar. Kaybolan para ne kadardır? 800 kişinin sınava girmek için harcadıkları 200 milyon lira boşa gitmiştir. Hiçbirini işe almak da ne derece doğru olur bilmiyorum. Formasyon iyidir kötüdür ama, bu 800 kişiden herhalde 2 kişi de alınıp hiç olmazsa yüksek lisans vesaire yaptırılıp o devlet dairesinin istediği düzeye de getirilebilirdi.

"Ankara Ü. Ziraat Fakültesinde yabancı dil eğitimine önem verilsin" diye Sayın Songül Şatiroğlu'nun sorusu var. Bu konuda bir girişimimiz olmuştu 3 sene evvel, o başarılı olmamıştı. Şimdi yeniden bazı derslerin yabancı dille verilmesi konusunda girişimler var, kabul edileceğini tahmin ediyoruz.

Buyurun Sayın Taluğ.

Prof. Dr. Cemal TALUĞ- Bana bir soru var "Ziraat fakültelerinde zootekni bölümleri var, veteriner fakültelerinde de var. Niye bu var?" deniliyor. Ben bilmiyorum veteriner fakültelerinde olduğunu, ama olmaması lâzım. Veteriner hekim arkadaşlar zootekni dersleri almalıdır, bizim zooteknist arkadaşlarımız da hayvan sağlığıyla ilgili kimi dersleri almalıdır, ama uzman-

laşma ayrı bir şeydir. Veteriner Fakültelerinde zootekni bölümlerinin olması gerekir.

Aynı şekilde peyzaj bölümü Ziraat Fakültesinde var, Orman Fakültesinde de var deniyor. Bunu da yeterince incelemiş değilim, ama bitkisel materyal olarak farklı şeyleri ele aldığımız zaman olabilir gibime geldi. Aslında, önemli olan, Bilkent'in açtığı peyzaj ile ilgili bir bölüm var, 75 öğrenci alıyor, onu değerlendirmek lâzım. O nereden çıktı onu bilmiyorum doğrusu.

"Bu okutulan dersler farklı mıdır, nasıl çözümlenir?"

Ben üniversitede çeşitliliğe inanıyorum, üniversitenin kendi olanaklarının en iyi özgür geliştirilmesine inanıyorum, farklı üniversitelerde farklı uygulamaların olması gerektiğine inanıyorum. Bu bakımdan, temel kriterler dışında çeşitliliğin yararlı olduğuna inanıyorum.

Ben, gerçekten üç değerli tartışmacıya, meslek insanı olarak çok büyük yararlar elde ettiğimi, bunun için teşekkür ettiğimi söylüyorum. Büyük bir kısmında sevindiriciydi, özellikle İlhan Hanımın sözüne ben de katılıyorum. Türkiye'de, dünyanın birçok yerinde çiftçi sayısı azalırken, ziraat mühendisi sayısı da ona koşut olarak azalmamış. Eğer kırsal kesim örgütlenmiş olsa, dinamik bir yapıya kavuşsa ziraat mühendislerini istihdam eder. Esas istihdamları sektörün içindedir derken ben kamuda değerli demek istemiştim. Ama kamunun da temel görevleri vardır ve o alanda istihdam edilebilir. İkincisi, toprak ve su kaynaklarının korunması ve geliştirilmesidir. Bu kamu görevidir, ertelenemez. Bunun gibi kamunun belirli görevleri vardır ve bugün kamu bunları ihmal etmektedir. Kamunun bu alanda istihdam gereksinmesi olduğunu düşünüyorum.

Katkıda bulunan bütün arkadaşlara teşekkür ediyorum.

Kemal GÖKÇORA (Ziraat Yük. M.) - Sayın Başkan, değerli meslektaşlarım; hepinizi saygılarla selâmlarım.

Soruya geçmeden önce muhterem huzurunuzda bir görevi yerine getirmek istiyorum. Odamızın çalışma grafiği, başarı grafiği övünçle yadedilecek düzeyde. Ben, muhterem huzurunuzda değerli Oda Başkanımızı ve değerli Yönetim Kurulu Üyelerini candan kutlamak istiyorum, bunu bir görev sayıyorum.

Sayın Taluğ'a sorulan bu zootekni konusu bir çağrışım yaptı. Dün konuşan genç arkadaşlarımızdan bir tanesi, Tarım Bakanlığının organizasyon şeması üzerine konuşurken, yeniden huzurunuzda geliyor. Bu çok uzun süren, 1938'de çıkan Tarım Bakanlığı Teşkilat Kanunundan sonra Tarım Ba-

kanlığının hizmetlerinin yenilenmesi, yeni bir organik duruma kavuşması ve modernleşmesi hep konu oldu. Son olarak, bunu idare yeniden düzenledi, o zaman da söz konusu oldu ve görülüyor ki kronolojik olarak bir kronik durum var bu organizasyonda. En kısa tanımıyla tarım; hayvancılık ve tarla ziraatini bir arada içine alan bünye imiş, sonra gelişmiş ve Sayın Turan Güneş'in de tanımladıkları gibi, içerisine tarla ziraatı, bağ bahçe ziraatı, hayvan tarımı, hayvancılık diye eklenmiş ve bugün biyoteknolojiye doğru da bir uzantısı var. Bu, kuşkusuz tarımın gerçek tanımlaması.

Bu kronolojik olarak gelişmenin ayrıntısına giremiyorum ben. Yalnız bugün OECD ülkelerinde özellikle ziraat fakültelerinin müfredat programları ve diğer mesleklerin programları gözden geçirilmiş ve bir düzeyde konu raya oturmuştur. Şimdi ziraat mühendisi dediğiniz zaman formasyon bakımından müfredat programını arayacaksınız. Müfredat programı belirgin olduğu halde, veteriner hekimlerin de müfredat programları belirgin olduğu halde, veteriner hekimlerin zootečni alanında tarımda çalışmasını izah etmek mümkün değil. Burada eşyanın tabiatına ters düşen bir durum var. Burada özellikle YÖK ve DPT temsilcisi var, değerli hocamız var. Cemal Taluğ'a sorulan soru, acaba zootečni okutuluyor mu dediler, her ziraat mühendisi veteriner fakültesinde hayvancılığın okutulduğunu, zootečniğin okutulduğunu gayet iyi biliyor.

Şimdi sizin zootečniği tarımın tanımı içerisinden ayırıp soyutlamanız da mümkün değil. Kaldı ki, bugün bir fakültenin bünyesinde bulunan, öğreniminde bulunan müfredat programının bir kısmını alıp bir başka fakültede okutabilirsiniz. Veteriner hekimlik elbette ki kendi müfredat programına göre olacaktır, ziraat mühendisi de elbetteki kendi müfredat programına göre olacaktır. Fakat bu müfredat programına göre formasyon alan meslektaşlar, Tarım Bakanlığında gerçekte zootečni konusunda veteriner hekimleriyle beraber çalışma durumundalar. Hem bu fakir memleketin parasına yazık oluyor, hem de teknik olarak ortada düzeltilmesi gereken kronik bir hastalık var, hem de bu veteriner hekimlerin tarım alanında çalışmaları, tekrarlama, girişim, taşkın ve sonuna kadar beşeri huzursuzluk yaratabilir. Gerçekte ben 7 sene bu odada hizmet verdim, mesleğe atıldığımızdan beri 50 sene geçti, halen bu konu askıda ve kronik bir halde devam etmekte. Bence bunun gayet radikal olarak bu yeniden düzenleme dinamizmi içinde ele alınması, objektif olarak, acaba, veteriner hekimliğin formasyonu nedir, ziraat mühendisinin formasyonunda bulunan bazı hizmetleri neden alıyor? Bunu, isterseniz Cemal Taluğ'un bilmediklerini söyledikleri gibi ele alalım, isterseniz müfredat programlarında zootečniğin okutulduğunu bilerek ele alalım. Her halükârda da benim ekleme olarak arz etmek istediğim; bugün madem ki bünyelerdeki organik, hizmet birimlerini mo-

dernleştiriyoruz ve yeni halkalar üretiyoruz, lütfen hocalarımız bunun üzerine eğilsinler ve zootekninin bir tarımın vazgeçilmez, parçalanamaz bir dalı olduğunu kabul etsinler demeyeceğim, zaten aksini kabul etmek mümkün değil. Bu bakımdan, durumu açıklığa kavuşturmamız lâzım ve bundan sonra her meslektaşın kendi müfredat programı, kendi formasyonu, kendi iş atmosferi içinde çalışmasını hem ülke yararına, hem de kendi mesleklerinin beşeri yönüyle o organizmada çalışmalarının huzur içinde geçmesi için zaruri buluyorum.

Çok teşekkür ederim.

BAŞKAN - Veteriner Fakültesinde zootekni bölümü olması demek, onlar zootekni bölümü mezunu veriyorlar anlamına değil. Eskiden kürsü şimdi bölüm adını almıştır yapısal farklılık var ama, böyle bir kürsüleri var, bu dersi okutuyorlar ve veteriner hekim olarak mezun oluyor hepsi. Bizdeki gibi ayrı bölümlerden ayrı çeşit eğitim programı görerek mezun olmuyorlar.

Yüksek Ziraat Enstitüsünde eski arkadaşlarımız hatırlar, yalnız Ziraat Fakültesinde zootekni kürsüsü, enstitüsü vardı, sonra kürsü oldu adı, veteriner fakültesi öğrencileri de ziraat fakültesinde zootekni dersi okurlardı, yani ders okumaları eskiden beri olağandır. Sonra Ankara Üniversitesine bağlandıktan sonra veteriner fakültesi içinde de bir zooteknik kürsüsü açıldı, şimdi bölümü şeklini aldı. Dersi okuyorlar, fakat bizdeki gibi iki yılını tamamen zootekni derslerine ayıran bir bölümün özel eğitilmiş elemanı olarak mezun olmuyorlar.

Buyurun Sayın Güneş.

Prof. Dr. Turan GÜNEŞ (A. Ü. Ziraat Fak. Öğr. Üyesi) - Bir kısım katkı mahiyetinde; Sayın Ayhan Üngör bir katkıda bulunuyor, aynen okuyorum:

"Ülkemiz tarımı dünyada kendi kendine yeten, diğer ülkelere muhtaç olmayan nadir ülkelerden biridir. Bu oluşumu sağlayan ziraat mühendislerinin meslekte başarı politikasını duyuran yayımın propandanın yetersizliği, mesleğimizi istihdam alanlarında darboğaza sokmuştur. Başarılar duyurulmadığı gibi, mezun mühendislerimizin uzmanlık dallarını tanıtmak, özelliklerini göstermek hiç yapılmamaktadır. Buna gayret edilmelidir.

Ayrıca, ülkemizde ayçiçeği, yem, un, gübre, zeytin ve mantar konularında ağırlıklı bilgili mühendise ihtiyaç olduğu muhakkaktır. Bir uygulamacı olarak bunun içeriğine inanıyorum. Meslektaşlarımın konulara yönlendirilmelerinin, iş bulma ve istihdamlarına kolaylık getireceği kanaatindeyim.

Saygılarımla."

Burada, İlhan Hanımın değindiği gibi, mesleğin tanıtılması, duyurulması faaliyetleri yer alıyor, ayrıca fakülte eğitimlerinin pratik hayatın ihtiyaçlarına yönelik geliştirilmesi arzu ediliyor.

Sayın Nurten Deniz'in soruları;

"Lisan imtihanına girenlere göre lisan bilip bilmemeye karar verilebilir mi? Her lisan bilenler bu imtihana girmemişlerdir, üstelik kamu sektörü dışında çalışanların da gözardı edilmemesi gerekmez mi?"

Haklılar, belirli derecede lisan bildiği halde sınava girmeyen meslektaşlarımız var, fakat son yıllarda devlet lisan sınavının geliştirilmiş olması ve bu sınava girenlerin bir takım maddi imkânlarla kavuşmuş olmaları bu sınava girişi büyük ölçüde artırmıştır ve lisan bilip bilmeme konusunda bir ölçü olabilir; bunu komitede geniş ölçüde tartıştık ve herhangi bir kişi lisan bildiğini söyleyebilir, ama gerçekten lisan biliyor mu, bu konuda belli şüpheler olabilir. Biz bu çalışmada devlet lisan imtihanına girenleri lisan bilir kabul ettik. Bunun dışında muhakkak bu devlet lisan sınavına girmeden lisan bilen üyelerimiz de mevcuttur, ama ziraat mühendisliğinde genellikle lisanın zayıf olduğunu kabul etmek durumundayız.

İkinci soru: "Köy gruplarında çalışmaktan kastınız ne? TÜYAP içinde mi düşündünüz? Hiç çalışmadıkları sonucunu bulmuşsunuz."

Özellikle TÜYAP içinde konu uzmanları ve köy grupları tarımın gelişmesine büyük ölçüde etkili olmakta ve bize gelen cevaplarda ziraat mühendislerinin bu alanlarda fazla istihdam edilmediği şeklinde bir yanıt aldık.. Bu alanlarda deneyimlerimizle maalesef ziraat mühendislerinin konu uzmanlığı ve köy gruplarındaki çalışmalarının son derece düşük olduğunu biliyoruz. Oysa bu konunun bir ziraat mühendisi için doğrudan doğruya çiftçiyle ilişkileri sağlayan ve doğrudan doğruya üretime etkili bir konu olduğunu düşünüyoruz.

Bir diğer soru: "Yüzde 31.2'si İç Anadolu araştırma kuruluşlarında çalışan ziraat mühendislerinin dengeli çalışmadıklarını bulmuşsunuz. Bu sonuç kaç yılına aittir? Son 10 yılı kapsıyorsa bu büyük etkenin tarım kuruluşlarının reorganizasyonu ile ilgili olacağı düşünülemez mi?"

Biz, çalışmamızda bir kesit aldık ve şu andaki durumu tespit ettik. Araştırma kurumları inceleniyorsa Tarım Bakanlığında, araştırma kurumlarında bulunan ziraat mühendisleri, kadın, erkek, lisan durumu, mezun olduğu fakülte, bölüm yönlerinden. Bu bakımdan mevcut durumu ortaya koyuyor ve bu durum tarımsal kuruluşlarda çalışan ziraat mühendislerinin bölgelere göre dengeli bir dağılım göstermediğini açıklıyor.

Diğer bir soru: "Türkiye'de bu kadar işsiz ziraat mühendisi varken, bunlar eğitilip GAP yöresinde çalıştırılacağına, Ç.Ü. Ziraat Fakültesinin dışarıdan ziraat mühendisi getirip tarımsal araştırma yaptırmasına ne denir? Atatürk Barajını Türk mühendisler, Türk firmalar yapıyor. Burada dışarıdan niçin ziraat mühendisi getiriliyor?"

Çukurova Ü. biliyoruz ki DPT ile yaptığı anlaşma gereğince bölgede geniş ölçüde bir araştırma kurmuştur, uygulamaya dönük, arazide de uygulama yapmak suretiyle ve geniş bir ekip halinde çeşitli bölümlerinde ve sık sık da bölgeye gitmek suretiyle bu çalışmalar sürdürülmektedir.

Burada yabancı uzman çalışıp çalışmadığını bilmiyorum, ama çalıştırılıyorsa bu belki ihtiyaçtan doğmuş olabilir, burada öyle göze batacak kadar bir uzmanın olmadığını sanıyorum. Belki Dünya Bankasınca desteklendiği için, bu şekilde belirli sayıda olabilir, bu da belki bir ihtiyaçtan doğmuştur. Bu konuda fazla bir bilgim yok.

Yurdumuzda bu derecede yetişmiş ziraat mühendisi varken, bazı alanlarda konular niçin yabancılara veriliyor? Bu da özellikle Dünya Bankasından kredilerin sağlanması ve bu kredilerin verilmesinde mutlaka yabancı uzmanın çalıştırılması isteğinden olsa gerektir.

Sayın Abdi Özkök'ün soruları; "Tarım reformunda muhtelif bölgelerde çalışanların olduğu belirtildi. Acaba bunlar bölgeler itibariyle Tarım Bakanlığının görevleri dışında ne gibi işler görüyorlar?"

Tarım Reformu Genel Müdürlüğünde çalışan ziraat mühendislerinin bölgelere göre dağılımında bunun belirli bölgelerde yığıldığı, bazı bölgelerde çok az olduğu görülüyor. Güneydoğu Anadolu Bölgemizde de bunun nispeti toplam içinde büyük bir yekün tutmamaktadır. Aslında, çeşitli konuşmacılar da çok açık şekilde dile getirdiler, İlhan Hanım açık şekilde belirlediler; Türkiye'de yapılabilecek çok büyük hizmetler var ve özellikle tarımsal işletmelerimizin parçalanması verimliliği büyük ölçüde düşürüyor. Toplu-laştırma en önemli sorunumuz. Bugün bunda hafif bir hızlanmayı görüyoruz, ama yeterli değil. O halde, Toprak Reformu Genel Müdürlüğü bu konuda geniş ölçüde ziraat mühendisi istihdam ederek, hem ziraat mühendisine iş imkânı yaratılmış olur hem de sonuçta verimliliği arttıran büyük çabalara gidilebilir.

Diğer soru: "Tarım eğitimi düzeyi deyince sadece akla burada sempozyumda olduğu gibi yüksek eğitim mi geliyor? Orta ve daha aşağı tarım eğitimi ülkede ne durumdadır?"

Sempozyumda konu bu yönüyle ele alınmış olduğu için yüksek öğretim üzerinde duruldu. Şüphesiz ki, o seviyedeki eğitimin de çeşitli sorunları bulunmaktadır.

Diğer soru: "Kamu sektöründe ziraat mühendisinin çalışması gereken yerlerde başka meslekten kişilerin görev yaptığını biliyoruz. Bunun oranı veya sayısı ne kadardır? Bunun sebebi sizce nedir? Çoğu yerde, özellikle ilçelerde mühendis kadrolarına teknisyenler vekâlet etmektedir. Lise seviyesinde eğitim gören ziraat meslek liselerinden mezun olanlar hemen istihdam edilirken, ziraat mühendisleri neden işe yerleştirilmiyor? Buna sadece eğer mühendisler verilen fazla para etkili oluyorsa, teknisyenlerin aldığı maaşla çalışmak isteyen ziraat mühendisleri de dikkati çekmekte değil midir?"

Burada mesleğin önemli bir sorunu dile getirilmiş. Belirli bir işe girmeyen kişi daha düşük ücretle çalışmaya razı olabilmektedir.

Diğer soru: "Kuruluşlar, bakanlık ve buna bağlı birimlerde ziraat mühendisinin nasıl istihdam edildiği konusunda neler yapılabilir?"

Burada istihdam sorunu nasıl çözülebilir?"

İstihdam sorununun çözülmesinin birçok yönleri dile getirildi tartışmacılar tarafından. Bir kere bunlardan en önemlisi fakültelerimizin eğitimlerini bugün pratik hayatın ihtiyaçlarına yönelecek şekilde geliştirmeleri gerekiyor. Bugün artık iş hayatı daha yeni formasyonlarda eleman istiyor. O halde, eğitimimizi, programlarımızı bu yönde geliştirmek mecburiyetindeyiz. Yabancı ülkelerde bu konulara büyük önem verildiğini görüyoruz. Üniversite eğitimi için sık sık toplantılar yapılıyor, müfredatlar tartışılıyor ve yeni şekiller ortaya konuluyor. Bizde bu konuların noksan olduğunu biliyoruz. O halde, ziraat mühendisliğinin, gelişen koşullarda formasyonu ne olmalıdır konusunda üniversitelere büyük görev düşmektedir.

Kalkınma planlarımızda önceki yıllarda çeşitli mesleklerin hal ve talepleri analitik olarak ortaya konuluyordu. Bu çalışmalarını son yıllarda göremiyoruz ve bunun sonucu olarak bugün bazı alanlarda büyük ölçüde açık var. İngilizce öğretmenini ihtiyacı var, dün radyoda duydum, bakan "5 bin tane İngilizce öğretmenine ihtiyaç var" dedi. Turizm sektöründe turizm işletmecisine büyük ihtiyaç var. Bunların talepleri ve arzları analitik olarak ortaya konması gerekir planlarda ve ziraat mühendisi geçmiş planlarda arz ve talebiyle ortaya konulmuştur. Bunların yeniden yapılması ve bunlara göre eğitim, öğrencilerin buna göre yönlendirilmesinde büyük ölçüde yardımcı olacaktır.

Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığının, ziraat mühendisi çalışacak alanları, tarıma açılacak alanları çok iyi planlaması ve geliştirmesi gerekmektedir. Buna arazi toplulaştırması, direnaj, sulama, işletme gibi hizmetler, kredilerin kontrollü bir şekilde verilmesi konuları, bankalarda ziraat

mühendislerinin istihdam edilmesi gibi konular girmektedir.

Türkiye zaten yüksek bir tarım potansiyeline sahiptir. Bu işgücüne de sahip bulunuyor, ama bunu seferber edecek yeni politikaların oluşturulmasına gerek olduğuna inanıyorum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Mutluer.

Sayın Mutluer'e sorunuz var, buyurun, onu da alalım.

Aysel KIRÇAK - Şu anda bir konuyu gündeme getirmek istiyorum. Ben, ziraat fakültesini bitiren 23 yıllık bir mühendis arkadaşınızım, ancak benim kızım şu an fakültenizde öğrenci ve YÖK dersleri nedeniyle ben bu olayı, bu eğitimi gören biri olduğum için çok şaşkınlığa uğradım. Benim kızım fakülteyi çok isteyerek tercih etti, fakat gittiğinde bir programla geldi, sabahın 8'inde beden eğitimi, öbür sabah saat 8'de müzik eğitimi, bir başka gün Türk Dili Edebiyatı, bir başka gün İnkılap dersi, bunlar sabahları çocukları gayet işgal ediyor, sabahki dersten sonra 5 saat boş, akşam üstü tarımla ilgili bir dersi var. Ben bunu anlamadım. YÖK'ten ilgili Sayın Hocamızı bulunca da bir tarım mühendisi olarak değil, bir veli olarak bunu gündeme getirmek ihtiyacı duydum.

Türk Dili Edebiyatı dersi veriliyor, ama bunun düzeyi ortaokul düzeyinde. Bir İnkılap dersi hocası geliyor, Atatürk'ü öyle anlatıyor ki, hiçbir kitapta böyle bir Atatürk yok. Biz Atatürk kuşağı olarak bunları biliyoruz. Sonunda kızıma şunu söyledim; bunları not al da biz bunu bir yerlerde yayınlayalım, insanlar görsün, bu garabet bir olay, bunu hocalar nereden nasıl biliyor? İşin bir tarafı, eğitimin çok yetersiz oluşu ve düzeyinin düşüklüğü, özür dileyerek söylüyorum, bir veli olarak benim gözlemim budur. Bir başkası da, çocukların zamanlarının, üniversite eğitiminde yönlendirme-deki yanlışlığının çok önemli olduğudur. Sabahın 8'inde müzik dersi yoklamasına gidiyor, yok yazılıyor. Müzikle ilgilenen birine seçmeli ders olarak belki verilir, sosyal yönü vardır, ama bir piyanosu olmayan salonda müzik yoklamasına gidiyor, alâkasız bir zaman kaybı. Ondan sonra çocuklar yorgun, bezgin, sosyal yönlerden kenarlarda, yorgunluk içinde bir yere getirilmeye çalışılıyor. Ben böyle değerlendiriyorum.

Sayın Başkana teşekkür ederek bir şey daha söyleyeceğim. İlhan Hanım mesleğimizle ilgili konuları çok güzel gündeme getirdiler. Memleket sevgisi verilmelidir dediler, ben sanıyorum ki herkesin memleket sevgisi var,

ama taşraya gitmek için sosyal, ekonomik ve iş olanağı için yeterli tedbirler alınmalı, dağın başında bir yerde oturmak için, elbette gitmek istemiyorlar, yalnız bu bizim mesleğimizde değil, başka mesleklerde de söz konusu. Bunları bu açıdan almamız. Burada konu memleket sevgisi değil, bunun reçetesi yok. Bunun tedbirleri var, bu da herhalde böyle toplantılarda konuşulmalı diye düşünüyorum. Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN - Teşekkür ederiz.

Buyurun Sayın Mutluer.

Prof. Dr. Kâmil MUTLUER - Ben şunları söylediğimi hatırlıyorum. Türkiye'de beşeri sermayeye, gayri safi milli hasıladan ayrılan pay az. Bunun yükseltilmesi gerekir dediğimi hatırlıyorum. Burada şunu söylemek istedim;

Devlet, eğitime ve sağlığa önem vermelidir, bunu desteklemelidir. Herhalde ben burada Sayın Börtüçene'den ayrılmadım. Kendileri benden ayrıldı dediler, ben ayrılmadım. Yalnız, şunu arz etmeye çalıştım. Türkiye'de gayri safi milli hasılanın 435 trilyon olacağı tahmin ediliyor. Bunun tümünü 14 milyon öğrenciye dağıtsanız, nasıl olur, bu düşündürücü bir tablo değil midir demek istedim.

Bu konuda YÖK'ün bir çalışması var, bu yıl 1992 bütçe gerekçelerinde var, 18 trilyon para ayrılması gerekir şeklinde teklifimiz de var, fakat biz yine 11 trilyona indirdik; fakat, ekimdeki Yüksek Planlama toplantısında bize ayrılan pay 8. 5 trilyon olmuştur.

Teoriler uzun zaman düşüncenin ürünüdür, public finans kitaplarında mal ve hizmetler üçe ayrılır. Toplumsal mal ve hizmetler, yarı toplumsal mal ve hizmetler, toplumsal olmayan mal ve hizmetler. Bunun finansmanının da şu şekilde yapılacağı söylenir.

Toplumsal mal ve hizmetlerin faydası topluma olduğu için bunun finansmanının vergilerle yapılması gerekir denilir. Buna örnek olarak da milli savunma hizmeti gösterilir. Milli savunmada fayda bölünemediği için bunu vergiyle finanse etmekten başka çare yoktur. Yarı toplumsal mal ve hizmetlere örnek olarak da milli eğitim hizmeti ve adalet hizmeti gösterilir. Bunun bir kısmının topluma olan faydasının vergiyle finanse edilmesi, kişiye olan faydasının da ücretle finanse edilmesi gerekir denilir.

Şimdi ben burada eğitim, yükseköğretim paralı olacaktır vesair dedim ve herhangi bir kurulun görüşünü de aksettirmedim ve ben burada kişisel görüşümü aktarmaya çalıştım. Bu, bir teorinin ürünüdür, teorik görüşlerin ürünüdür. Yanlış olabilir, ben bu kişisel görüşümü söyledim. Yani, bu 435 trilyon ile eğitim ve sağlık hizmeti nasıl görülür, bu bakımdan ödeyebilenen alınır, tümü değil mümkün olduğu kadar alınır dedim, yine

devlet katkısının mümkün olduğu kadar fazla şekilde devam etmesi gerektiğini belirtmeye çalıştım.

Diğer soruları teker teker cevaplayamayacağım, vakit çok geç; genellikle plan ve programın izlenmediği ve burada ziraat fakültelerinin açılmasına göz yumulduğu gibi özetle bir ifade var. Burada şunu arz etmek istiyorum.

Geçen yıl illerin nüfus büyüklüğü, ilin ortaöğretimdeki öğrenci sayısı, ilin ortaöğretimden yükseköğretime geçişteki başarı oranı; ilin gayri safi yurt içi hasıladan aldığı pay; ilin, büyük şehirlere dışsallıktan yararlanabilmek için diğer üniversitelere yakınlığı vesair gözönüne alınarak; yükseköğretim talebi de değerlendirilerek 10 üniversite açılabileceği, ancak bunun 1991 fiyatlarıyla 9 trilyon olabileceği şeklinde biz bir teklif götürdük. Ancak, sonradan yasama organında 40 üniversiteye çıkarıldı, bunun da maliyetini çıkardık, bunun olmaması gerekir dedik. Bunun 38 trilyon maliyeti gerektiğini hesapladık ve bunun da olmaması gerektiğini söyledik, ısraf olacağını söyledik. 10 üniversite içerisinde de hiçbirinde ziraat fakültesi yoktur. Çünkü, ziraat fakültelerinin bugünkü sıkıntılı durumunu, bugünkü darboğazdaki durumunu bildiğimiz için götürmedik. Yani, bir plan programın var olduğunu biliyorum.

Saygılar sunarım .

Dr. Necdet Cemal ÇİZMECİ (DPT İktisadi Planlama Genel Müdürlüğü Hayvancılık Sektörü Uzmanı) - Burada genç arkadaşlarımız da var, bazı şeyleri açıklamak istiyorum.

Tarım grubunda bitkisel üretim, hayvancılık, ormancılık ve su ürünlerini beraber inceliyoruz, planlara böylece giriyor. Genel olarak söylemek gerekirse, biraz önce bir soru vaki oldu Sayın Güneş Hocamıza, sanıyorum, Birleşmiş Milletler katkısıyla olan projeler var. Dünya Bankasıyla projeler var. Dolayısıyla, yabancı uzmanlar gelip gidiyor. Türkiye'de ortak firmalar oluyor, ama yabancı uzmanlar da gelip gidiyor. O arkadaşımın sorusu için de, bu yabancılar olabilir, yani birbirimizden alıp vereceğimiz çok konular olabilir; ama gelen kişilerin faydası tartışılabilir, buna örnek söylenebilir, burada çok değerli hocalarımız var, çayır mera konusunda pek çok kişiler gelip çalışmalar da yapıyorlar.

Şu anda kırsal kalkınma projesi Yozgat, Muş ve Bingöl'de var, bir de Alman ve İtalyan kaynaklı, bize yardım şeklinde oluyor, bir proje var, Batı Anadolu'da çalışmalar var. Dolayısıyla Alman ve İtalyanlar da geliyorlar efendim.

Biz bu endüstri konusunu çok fazla konuşuyoruz, aslında zooteknik ziraat, şimdi Roma Anlaşması var, yani AT'nin esas kaynağı, dayandığı konu, bana inanmayanlar lütfen tetkik buyursunlar, 38. madde, biz AT'ye alınır alınmayız ayrı konu, arada 38. maddede ziraatin tanımı var. Onun içerisinde zamanıyla ettir, süttür ve hatta prosesing konusu dahi tarımın içinde. Bunları sık sık vurguluyorum. Bizim halen ekonomik sınıflandırma ve isim sınıflandırması var, onun içinde meselâ süt fabrikasından geçen süt ki, biraz ben süt fabrikası müdürlüğü de yaptım, bir kramatörden geçince sanayi ürünü diyoruz. Bunlar ters. Hayvan burada kesilmeyip başka tarafta kesilince sanayi ürünü diyoruz. Bunlar da yanlış anlaşılmasın, ama şunu söylemek istiyorum, siyasilerimizi yanıltıyoruz biz sanayileştik diye. İşte tarıma dayalı sanayi diyoruz. Eğer AT'ye uyum gerekirse bence bunların her tarafta düşürülmesinde fayda var. Roma Anlaşması 38. maddeye lütfen bakılırsa bu konu açıklığa çıkar.

Sayın Börtücene'yi zevkle takip ettim, fıstık üzüm dediler, yer fıstığı mıydı, yoksa Antep fıstığı mıydı onu bilmek lâzım, biz DPT'de çalışanlar şu anda pek fıstık yiyemiyorlar, durumları pek iyi değil; fakat, bu konular tartışılıyor, özel ihtisas komisyonları teşekkül ettiriliyor her beş yıllık kalkınma planı öncesinde. Burada değerli hocalarımızın da bir kısmının iştirakiyle ki, hayvancılığa iştirak eden çok değerli hocalarımızı da biliyorum. Bize yol gösterici mahiyette şu kalınlıkta hayvancılık özel ihtisas komisyonu raporu da yayınlandı. Temin edilmesi gerekirse DPT girişinde var, arz ediyorum.

PANEL
ARAŞTIRMA-TEKNOLOJİ POLİTİKALARI

Başkan : Prof. Dr. Ömer SAATÇIOĞLU
ODTÜ Rektörü

Katılımcılar : Atilla ALTUNAY
Pioneer Tohumculuk Müdürü

Prof. Dr. Erkan BENLİ
Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Aytekin BERKMAN
TÜBİTAK

Adnan KAHVECİ
Maliye ve Gümrük Eski Bakanı

Prof. Dr. Cemal Taluğ
TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası

Prof. Dr. Ergun TÜRKCAN
Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi

PANEL

ARAŞTIRMA-TEKNOLOJİ POLİTİKALARI

Prof. Dr.Ömer Saatcioğlu

2000'li Yıllara Doğru Türkiye Tarımı Sempozyumunun Araştırma-Teknoloji Politikaları Panelini açıyorum. Hoşgeldiniz.

Umarız çok önemli olan bu konuda tartışmalardan ve zaman kısıtından olumsuz yönde etkilenmemiş olalım.

Panelimizde 6 konuşmacı var; Sayın Atilla Altunay, Sayın Prof. Dr. Erkan Benli, Sayın Prof. Dr. Aytekin Berkman, Sayın Adnan Kahveci, Sayın Prof. Dr. Cemal Taluğ, Sayın Prof. Dr. Ergun Türkcan.

Araştırma ve Teknoloji Politikalarının ülkemizde ne denli yararlı olduğunu tekrar burada söyleyerek vakitlerinizi almak istemiyorum. Ancak, Altıncı Beş Yıllık Plana bakarsak, iki tane temel göstergede araştırma-geliştirme politikalarımızın hedefleri belirlenmiş. Bir tanesi, 1994 yılı itibarıyla gayri safi milli hasılda yüzde 1'e çıkmak ve bir de her 10 bin çalışan kişi içinde 15 araştırmacı düzeyine erişmek. Bir başka endikatör ise, hâlâ mevcut olan 30 bin araştırmacımızın iki katına çıkması. Tabii bu çok global olarak bütün sektörleri ilgilendiren göstergeler olarak ortaya konmuş, ama bu ayrılacak kaynağın sektörlere üleştirilmesi konusunda somut rakamlara sahip değiliz. Öte yandan, ülkemizin kalkınmasında üç temel sektörün öncü hareket ettiğini gözlemliyoruz. Bunların başında endüstrileşme, tarım sektöründeki gelişmeler ve hizmet sektöründeki gelişmeler.

Bu üç sektörün optimal alaşımını veya karışımının ne olduğunu da sanıyorum pek bilmiyoruz. Ancak, mutlaka bu konularda ilgili kuruluşlarda çalışmalar yapıyordur. Bu üç kesimde ARGE çalışmalarının yapılması nasıl olacaktır, bu kaynaklar araştırma geliştirmeye üç ayrı sektörde nasıl dağıtılacaktır? gerçekten, sorulması gerekli önemli konulardandır diye düşünüyorum.

Batılı ülkelere baktığımızda, günümüzde hizmet sektörüne doğru büyük bir gidişat var ve teknolojiye gelişme, bilgisayarlaşma, otomasyon hem endüstri sektöründe, hem de tarım sektöründeki insan gücüne bağımlılığı bir ölçüde azaltmıştır ve artan insan gücü de hizmet sektörüne kayma eğilimi göstermiştir. Ancak, iki türlü hizmet sektöründen bahsedebi-

liriz. Bir tanesi, endüstriye ve tarım sektörünün gelişmesine destek veren hizmet sektörü, bir de buna bağımlı olmadan, turizm gibi kendi içinde topluma veya dış dünyaya hizmet veren hizmet sektörü. Dileğimiz odur ki, endüstrileşmeye ve tarımın gelişmesine destek olacak hizmet sektörünün ağırlıklı bir şekilde gelişmesinin ön planda tutulmasıdır. Bu tabii benim şahsi değerlendirmem.

Tarım konusunda bir panel düzenlendiğine göre, bu konuyla da benim çok fazla ilgim olduğu söylenemez. Gördüğüm kadarıyla, tarım sektörünün beş temel alanda özetlemesi yapılıyor, yine bunu Beş Yıllık Plandan algııyoruz; Toprak ve su kaynaklarındaki hedefler, amaç politikalar; bitkisel ürünlerdeki hedef, amaç politikalar; hayvancılık ve su ürünleri ile ormancılıkta. Her biri, kendine özgü sorunları olan ve gerçekten büyük ölçekte sektörler diyebiliriz tarımın altında. Bunların araştırılması, bu konularda araştırma geliştirme yapmak, teknolojik araştırmalar yapmak ve araştırma geliştirmeyi yalnız teknolojik araştırmalara değil, bu konularda sorunların çözümü için de araştırmayı bir araç olarak kullanmak, sanıyorum ülkemizde takip edilmesi gerekli yöntemlerden birisidir diye düşünüyorum.

Batılı ülkelerin gelişme perspektifine baktığımızda, artık temel ve teknolojik araştırmaların da ayırımının pek anlamlı olmadığını da gözlemliyoruz. Giderek, temel araştırmaların sonuçları bir teknolojik bulguyla ortaya çıkar olmaya başladı. O bakımdan, insanlar, kendilerini teknolojik ve temel araştırmalar sınırlarıyla bağlamıyorlar ve her temel araştırmanın sonunda bir teknolojik bulgunun ortaya çıkması bir doğal sonuç olarak görülmeye başlanmış durumda.

Panelistlerimiz sanıyorum bu önemli konuda, tarım sektöründeki ARGE konusunda düşüncelerini, görüşlerini belirtecekler. Panelistlerle yaptığımız görüşmede anladığım kadarıyla Sayın Prof. Dr. Erkan Benli, tarımda araştırma ve teknoloji politikalarına ağır verecek; Sayın Atilla Altunay, tohum teknolojisi konusunda konuşacaklar, Sayın Prof. Aytekin Berkman,, tarımda ARGE politikaları üzerinde görüşlerini belirtecek; Sayın Prof. Dr. Cemal Taluğ, ARGE-Yayım ilişkisine değinecek; Sayın Prof. Dr. Ergun Türkcan, tarımda ARGE politikalarına genel olarak bakacak ve Sayın Bakan Adnan Kahveci de tarımdaki insan gücünün etkinliğinin artırılması yönünde görüşlerini belirtecek.

Sayın Başkan, Sayın izleyicilerim; hepinizi saygıyla selâmlarım.

Sayın Erbakan ayrılmasaydı kendisine iki konuda açıklama yapma ihtiyacı duyacaktım; ancak, yine salonda misafirlerimiz bulunur düşüncesiyle Sayın Erbakan'ın konuşmasıyla ilgili iki teknik konuda açıklama yapma ihtiyacını yine duyuyorum. Bir tanesi; Sayın Erbakan ve bazı politikacılarımız genelde meslek dışı çalışanlar sık sık pek çok yerde buğday üretimiyle ilgili farklı ve değişik rakamlar vermekte. Bütün bu konuşmalarında da Türkiye'de buğday üretiminin çok geri olduğunu ifade etmektedirler. bu bir yanılgıdır. Gerçekte, meseleyi ekolojiyle kıyaslamak gerekir. Bugün Türkiye'deki buğday üretimi, ABD'nin kurak bölgelerindeki, Avusturya'nın kurak bölgelerindeki buğday üretimiyle eşdeğerdir. Olayı Çukurova veya Trakya bazında alırsanız, Sayın Erbakan'ın verdiği rakamların üzerinde, yani Almanya ve ABD rakamlarının üzerinde verime ulaşıldığını görmek mümkündür. Böyle ekolojiye bakmadan sadece Türkiye ortalamasıyla yapılan bir kıyaslama insanları yanılgıya düşürür. Nitekim, ABD'deki ortalama da Türkiye ortalamasının pek fazla üzerinde değildir.

İkinci nokta, yine sayın konuşmacı, 1980'lerde 18,5 milyon ton olan buğday üretiminin, daha sonra 16,5 milyon tona düştüğünü ifade etti ve 1975-1980 arasında büyük sıçramalar olduğunu belirttiler. Aslında, Türkiye'deki buğday üretiminin gerçek değerini bilmemiz mümkün değildir. Bu konuda pek çok çalışma vardır. Gerçekte 1980'den sonra buğday üretimi birden düşmemiştir. Buğday üretimi, benim de içinde bulunduğum, şimdi itiraf etme fırsatı bulduğum bir komisyon tarafından oynanarak düşürülmüştür. Gerçekte, birdenbire buğday üretimi 2,5 milyon ton düşmemiştir, biz, istatistikleri doğruya çektik; çünkü, benim görevde bulunduğum sürede siyasi hükümet olmadığı için istatistikleri doğruya çekme cesareti gösterilmiştir ve 18,5 milyon ton civarında olan buğday rekolteleri 16,5 milyon tona düşürülmüş ve bu da sadece istatistiklerde düzenleme yapmaktan kaynaklanmıştır; yoksa, tarımda gelişme hızı ve bazı politikacıların Meclis kürsüsünden sık sık söylediği gibi tartışmalara zemin olabilecek bir düşüş olmamıştır.

Bu açıklamalardan sonra, konuşmamı üç başlık altında toplayacağım. Birincisi, bilim ve teknolojiye, dünyadaki yapı, arkasından Türkiye'deki yapı ve sonunda da tarım kesimine geleceğim ve somut bir kaç öneriyi sunmaya çalışacağım.

Batı toplumunda kırsal ağırlıklı toplumdaki sanayileşmeye geçiş toplumsal gelişmenin tek çözüm yolu olarak görülmekteydi. Ancak, sanayileşme sürecini tamamlayan az sayıdaki gelişmiş ülke, son 25 yıldır yepyeni

bir çağı yaratmaya ve yaşatmaya başladı. Enformasyon ve bilgi çağı olarak adlandırılan bu çağa adını, bir sistem teknolojisi olan enformation telecommunication teknolojisindeki ve biyoteknolojideki gelişmeler vermiştir. Artık bilgisayarlar ceplere girmiştir, kartvizit büyüklüğünde bilgisayarları ceplerde taşımaya gerçekleştirme aşamasında olan insanoğlu, öte yandan, biyolojik devrimin eşliğinde bulunmanın heyecanını yaşamaktadır. Bilim adamları, bu çağın henüz oluşum dönemini yaşadığını belirtmektedirler; ancak, oluşum döneminde de olsa insanlık tarihinde yeni bir çağ başlamıştır. Bu çağın geçmiştekilerden farklı, tüm dünya topluluklarını etkileyecek güçte ve nitelikte olmasıdır. Türkiye de öteki kalkınmakta olan ülkeler gibi bu çağa ve 2000 li yıllara hazırlanmaktadır. Ancak, bu çağı başlatan ülkeler çok mesafe almışlardır. Türkiye'nin dünya ülkeleri içerisinde bilim ve teknoloji alanında yerini belirlemek için ülkenin araştırma, geliştirme sistemine ve teknoloji sisteminin bugünkü durumuna bakmak faydalı olacaktır.

Araştırma ve geliştirmeye bir sistem olarak baktığımızda, sistemin girdileri, araştırmacı ve yardımcı personel sayısı, ödenek, fiziksel altyapı, laboratuvar ve bilgidir. Sistemin çıktıları ise yine malzeme, mamul, sistem, yazılım, hizmet, eğitim ve yayındır.

Burada Türkiye'nin, araştırma geliştirmeye yaptığı harcamaları uluslararası kıyaslama yaparak örnek vermek istiyorum. ABD'de araştırma geliştirme çalışmalarına 130 milyar dolarlık harcama yapılmasına karşılık Türkiye'de bu rakam 100-150 milyon dolar civarındadır. Araştırma geliştirme harcamalarının gayri safi milli hasıla içindeki oranı Güney Kore'de yüzde 2,5, Türkiye'de ise yüzde 0,2'dir. Yabancı bilimsel dergilerdeki yayınlara baktığımızda ABD birinci sırayı almakta, Türkiye bu sıralamada 44. sıradadır. Patent sayısında ise Yunanistan'da ülke dışı patent 1222 civarındadır, Türkiye'de 174. Ülke dışı verdiği patent ise 169, Türkiye'de 7.

Bütün bu göstergeler, gelişmiş ülkelerin hızlı ve büyük adımlarına karşılık, ülkemizin de içinde bulunduğu bir grup kalkınmakta olan ülkenin bu konuya yeterince önem vermediklerini göstermektedir. Bu durum, iki ülke grubu arasındaki farkın açılmasına neden olmaktadır. Belirli politikalar geliştirilmedikçe bu farkın kapanması mümkün olmayacaktır. Bu ülkeler, kaynaklarını belirli alanda yoğunlaştırarak sıçramalar yapmak durumundadır. İleri teknoloji, Türkiye gibi ikinci grupta yer alan ülkelere hem destek olanakları, hem de sıçrama alanı alternatifleri sunmaktadır. Tarım alanında seçeceğimiz sıçrama odaklarından birisi ve belki de en önemlisi ülkemizin bilim gündemini sıkça işgal eden biyoteknoloji olabilir. Kanımızca henüz geç kalınmamıştır. Sıçrama stratejimizi iyi belirler ve yeterli ivmeyi verecek ateşlemeyi yapabilirsek yeni dünya çağını bir köşesinden yakalamak olanaklı görülmektedir.

2000 li yıllarda ülkemizdeki tarım sektörüne bakarsak; gayri safi milli hasıla içindeki payı, ihracata katkısı ve özellikle istihdam açısından önemini koruyan bir sektör durumundadır halen. Ancak, FAO ve Dünya Bankası verilerine göre teknolojik gerilik nedeniyle Türkiye'de tarım kesiminde çalışan bir kişinin katma değer yaratma gücü Fransa'dakilerin 13, Hollanda'dakinin 20, ABD'dekinin ise 25 kat gerisindedir. DİE rakamlarına göre, ülkemizde tarımda çalışan bir kişinin katma değer yaratma gücü, sanayide çalışanın 1/7'si, hizmetler sektöründe çalışanın ise 1/6'sı kadardır. Bu durum bize, tarımın aynı zamanda yurt içi sektörler arası teknolojik yarışta da çok gerilerde kaldığını göstermektedir.

Ekonomik gelişmeyi sağlayan en önemli etmenlerden birisinin teknolojik gelişme olduğunu kabul eden gelişmiş ülkeler, tarım alanında da ürettikleri bilgileri az gelişmiş ülkeleri bağımlı duruma getirecek şekilde kullanmaktadırlar.

Türkiye'de tarımsal araştırmanın devlet politikası olarak ele alınması 1924 yılında başlatılmıştır. 1924-1933 arasında sırasıyla Ankara, Eskişehir, Adapazarı, Yeşilköy ve Adana'da ilk tarımsal araştırma müesseseleri kurulmuş. Ülkemiz tarımının gelişmesinde 1950'li yıllarda başlatılan mekanizasyon çalışmaları öncülük etmiş ve daha sonra sulama, tarımsal mücadele, gübreleme ve ıslah edici tohumluk ve damızlık yönünden çalışmalar bunu izlemiştir. Gerçekte tarımda büyük ilerlemeler kaydedilmiş ve Malthus'un meşhur teorisinin aksine, ülkemizde gıda üretiminde artış nüfus artış hızının üzerinde olmuştur. Biliyorsunuz Malthus, geometrik ve aritmetik bir dizi farklılığını ortaya koyar.

Kivi ve çikita muzdan mahrum olmamıza rağmen, Türk tarımı, artan nüfusunu hep besleye gelmiştir. Son yüzyılın yarısından itibaren tarımda teknik gelişme üretim kaynaklarının fiziki ve ekonomik verimliliği hızla artmıştır. Ancak, 2000'li yıllarda soframızda Yunanistan nüfusuna eşit yeni bir nüfus ilâvesinin olacağı düşünüldüğünde ve tarımı ekonomiye yük değil, güç olarak aldığımızda, tarımsal üretimde yeni ve önemli atılımların yapılması gereği ortaya çıkmaktadır.

Bugün tarıma açılacak alanlar marjinal sınırlarına ulaşmıştır. Tarımda üretim artışı artık birim alandan alınacak üretimin artışına bağlıdır. Bu da teknolojik gelişmeyle mümkün görülmektedir. Tarımda teknik gelişme, etki alanına göre biyolojik teknik gelişme, metalik teknik gelişme ve organizasyonla ilgili gelişme şeklinde gruplandırılabilir.

Yapılan bir araştırmaya göre, 1950-1970 arasında yapılmış, tarımsal üretimimizde yılda yüzde 4,18 lik bir gelişme hızı gösterilmiş, bunun yüzde

2,54'ü fiziksel girdilerdeki artıştan, 1,65'i ise teknolojik ilerleme sonucundan oluşmaktadır.

Ülkemiz, kut ekonomik kaynak ve iyi yetişmiş insan kaynağıyla artışı girdilerden değil de teknolojiden sağlamak durumundadır. Gerçekten de tarım sektöründe diğer sektörlerin aksine yeterli araştırmacı sayısının olduğunu söylemek mümkündür. Bazı görüşler bunun aksini ifade ediyorlar, ama ben, Türkiye'de yeterli araştırmacı sayısı olduğu görüşümdedir. Bu alanda bugün için dağınık dublikasyonlu ve birbirinden habersiz pek çok araştırma yürütülmektedir. Tarım sektöründe sorun, kısa ve uzun dönem araştırma politikalarının belirlenmemiş olması ve kaynakların hedefe yeterince yönlendirilmemesinden kaynaklanmaktadır. Tarıma, ülkemizin genel bilim ve araştırma politikası içerisinde özenli ve ağırlıklı bir yer ayrılmalıdır. Cumhuriyet hükümetleri ve siyasi partiler, geniş tabanlı çalışma gruplarınınca hazırlanacak bu politikaları somut bir şekilde programlarında belirtmelidirler. Hedefler zaman tablosu içerisinde açıkça ortaya konmalı, kaynak tahsisleri buna göre yapılmalıdır.

Şimdi de önerilerimi sıralayacağım; ileri teknolojilerin izlenmesi, incelenmesi ve ülkeye ithali için TÜBİTAK bünyesinde bir tarımsal teknoloji enformasyon merkezi kurulmalıdır. Şimdiki sistemin yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu merkez, ülkedeki tüm tarımsal araştırma kuruluşlarını ve üniversiteleri, yapacağı süreli yayınlarla uyarma ve bilgilendirme görevini üstlenmelidir. Belki de TÜBİTAK içerisindeki araştırma grubu veya Gebze merkezi bu amaçla yeniden düzenlenebilir. Böylece ilâve yasa ve yatırıma gerek hasıl olmamış olur.

Transfer edilen ve ülkede tarımsal araştırmalarla artırmalar sonunda üretilen bilgilerin toplanacağı bir bilgi bankası kurulmalıdır. Ülkedeki tüm tarımsal araştırma kuruluşlarının, bilgisayar ağlarının bu merkezle ve birbirleriyle veri, fikir, tecrübe alış verişinde bulunması sağlanmalıdır. Böylece, en son teknolojik gelişmeler gibi bu konularda bilgi yayılımı sağlanacaktır. Bu banka aynı zamanda gelişmiş bir kütüphaneye sahip olmalı ve yurt dışından ithal edilmesi düşünülen bilgi ve teknolojilerin seçimini yapacak ve tekerrürleri önleyecek uzman bir kadroya sahip olmalıdır.

Değişik kamu kuruluşlarına bağlı olarak çalışan bölgesel tarımsal araştırma kuruluşlarıyla, bölgesel tarım fakülteleri organik bir bağ oluşturmalı ve bu ünitelerin bölge çiftçileriyle iletişimini sağlayıcı sistemler geliştirilmelidir.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü ile diğer uluslararası kuruluşlarla yürütülecek araştırmaların belirlenmesi ve seçiminde üniversiteler

direkt muhatap olabilmeli, özerk hareket etmeli, DPT veya bakanlıkların müdahalesi önlenmelidir.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesinde maalesef yeni kurulan Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğünde uzman elemanlar işe alınmalı ve özendirici bir ücret sistemi geliştirmeye çalışılmalıdır. Bu Genel Müdürlük bünyesinde, tarım ve veteriner fakültelerinden bilim adamları geçici olarak görevlendirilerek bilgi alış verişi sağlanmalıdır.

Tarımsal araştırmaların yoğun biçimde yapıldığı ve tarımda ileri teknoloji kullanımının yoğun olduğu ABD, Fransa Almanya, Japonya ve İsrail gibi ülkelere gönderilecek tarım ataşelerinin araştırmacı kökenli olmasına özen gösterilmelidir. Bu ataşelikler bu alanda bilgi aktarır konuma getirilmelidir. Bu görevler, bazı üst düzey bürokratların, hükümetler değiştiği zaman kullanacakları sığınak olmaktan çıkarmalıdır.

OECD Bakanlar Konferansına iki bakanla katılan Türkiye, OECD'ye üye olmuş ve başlangıç aşamasında ilgilendiği projeleri bildirmiştir. Ancak, bir gelişme sağlanamamıştır. Bu üyelik, tarımsal alanda ülkemiz çıkarları açısından yeniden değerlendirilmelidir.

Uluslararası tarım kuruluşlarıyla yakın teması olan ve dünya tarımının nabzının attığı Birleşmiş Milletlere bağlı FAO ve benzeri kuruluşlardaki özel temsilciliklerimize yeni ve etkin bir statü verilmelidir. Ayrıca, bu teşkilât içerisinde daha fazla Türk teknisyenininin çalışmasını sağlayıcı Hükümet girişiminde biran önce bulunulmalıdır. Yüzbinlerce aidat ödediğimiz bu kulüpler içerisinde varolan haklarımızı kullanmamamız, ulusal çıkar ve mantığımızla pek bağdaşmamaktadır.

Saygılarımı sunarım.

Adnan KAHVECİ

Sayın Rektör, değerli arkadaşlarım, değerli uzmanlar, araştırmacılar, tarımcılar, mühendisler; ben panelin sonuna kadar kalmak istiyordum, şimdiye kadar adetim, bir konuşmacının dediği gibi, mikrofondan mikrofonu gitmek değildi. "Ülkenin yöneticileri bir mikrofondan öteki mikrofonu gidiyor" dedi. Şimdiye kadar adetim, katıldığım bütün panellerde sonuna kadar dinlemek, hatta konuşmacı değil, izleyici olarak gittiğimde de sonuna kadar dinlemektir; fakat, 16.30'da biteceğini bilerek bir randevu verdim, o saatte ayrılmak durumundayım.

Sayın Benli'nin belirttiği gibi, keşke Sayın Erbakan'ın sadece verdiği rakamlar buğday verimliliği ve buğday konusunda yanlış olsaydı; maalesef

çok rakamı burada biraz faizlendirerek verdi diyeyim faize inanmıyor ama; biraz da verdiği mesajı eski Sovyetler Birliği'nde uygulanan ideolojinin yeşile boyanmış şekli olarak gördüm. Yani, devletçiliği devam ettirmenin başka yöntemlerini savunmaya çalışıyor. Zaten Türk tarımında da belki en önemli nedenlerden biri, devletçiliğin verimliliği engellemesi. Türkiye'de korkunç kaynak var, hem insan kaynağımız, hem de çok yetenekli insan sayımız var; ama, bunların verimliliğini, üretimini yeterince sağlayamıyoruz.

Bu girişten sonra diyeceksiniz ki, sizin eski bir Maliye Bakanı olarak, bir milletvekili olarak, tarım mühendisliğiyle hiçbir ilgisi olmayan bir insan olarak bu panelde ne işiniz var? Efendim, ben milletvekili olmadan, müşavirken, milletvekili olduktan sonra da çok gezen bir insanım. Zamanımızın çoğu kırsal bölgelerde geçiyor ve orada insanlarla sohbet ettikçe, konuştukça sornlarıyla aşına oluyorsunuz, ilgi duyuyorsunuz, okumak ve araştırmak zorunda kalıyorsunuz, bazen de emekliliği yaklaşmış hocalarla da dağ taş gezip onları da yoruyoruz, canlı ansiklopedilerle yanımızda, bir tanesi karşımda oturuyor. Bu vesileyle ister istemez tarımı çok severim, hobi olarak sevdiğim bir konuda, bazı konularda ihtisas sahibi oldum ve Anadolu'da gözlemlediğim her temel konudaki, tarımın temel sorunlarını dahi çözemediğimizi gözlemledim ve çözümünün de elimizdeki kaynaklarla insan ve parasal kaynaklarla yapılabileceğine inanmaya başladım, ama yeterli bir öncelikle çiftçide bilinç oluşturulması kaydıyla mevcut üniversitelerdeki, tarım araştırma enstitülerindeki, kamudaki üretim potansiyelini de harekete geçirmek kaydıyla.

Öncelikle insanlarımız kamuda çalışanlar inisiyatif kullanmıyorlar veyahut da kullandırılmıyor. Türkiye'de, Tarım Bakanlığında herhangi bir konuya bakarsanız yeterli insan gücü var, fakat o insanların zamanının çoğu bürokrasiyle harcanıyor ve çiftçile üretici kesimle olan ilişkilerinde büyük bir verimsizlik var.

Tabii ki Türkiye'nin temel sorunlarını çözmeden çok sofistike ve ülkenin şu anda gereksinim duymadığı konulara girmesini pek arzulamıyorum. Özgün araştırmaların üretilmesine taraftarım, fakat temel sorunlarımızı halen çözmediğimiz kanaatindeyim. Çayır ve mera sorunumuz çözülmemiştir, orman sorunumuz, erozyon sorunumuz, nadas sorunumuz, hayvancılık sorunumuz çözülmemiştir. Bunların temelinde de bazı idari tedbirlerin yanında çok az da parasal bazı tedbirlere ihtiyaç olduğu kanaatindeyim. Örneğin, çok ilgilendiğim ve halen de ilgilenmeye devam ettiğim mera konusu. Türkiye'de mera yönetimini doğru yapabildiğimiz takdirde ot veriminin 5-10 misli artacağına dair bilimsel bulgular var. Bunun yapılması için gerekli girişimleri başlattık, uzmanlarla konuştuk, biraz devletçi zihniyeti olan bir mera kanunu hazırlandı, tam mutabık değilim, o da çıkarsa ona da

razıyım, ama meraların da belki tasarruf hakkının köylüye verileceği ve kollektif mülkiyetten ferdi mülkiyete geçen bir modelin dahi gündeme getirilmesine doğru bazı çalışmalar yaptık. Ot verimi yükseltildiği takdirde hayvancılığın ayakta kalmasının daha rahat olacağına ve yıllardır çözülemeyen et meselesinin çözülebileceğine inancım kuvvetlendi. Bu benim kişisel inancım değil, rahmetli Tarım Bakanımız Bahri Dağdaş'ın deyimi vardı, "Türkiye'nin et meselesi değil, ot meselesi vardır" demiştir, Nedim Ökmen'in de sözüdür bu. Nedim Ökmen bakan olduğu zaman ben ilkokula gitmiyordum.

Baktığım her konuda çok basit, fakat temel eksiklikler gördüm ve her el uzattığım konuda yapılabilecek çok işler olduğunu gördüm. Burada bir örnek daha vermek istiyorum; 7-8 ay önce Marmara Bölgesini geziyordum, kişilerle konuşurken, bir tane ayçiçeği çiftçisi arıcılıkla uğraşıyordu. Ben, ayçiçeğinin arı ve bal üretimi konusunda bazı bilgilerim vardı, fakat detaylı bilgim yoktu. Sonunda araştırdım. Kalkınma Vakfına sordum, bunun potansiyeli nedir? ortaya çok ilginç çalışma raporu çıktı, ben de şaşırdım. Yani, Türkiye'nin biraz sahipsiz olduğuna inanmaya başladım. Arıcılık, ayçiçeği bölgelerinde yaygınlaştırıldığı takdirde, ayçiçeği üretiminde en az yüzde 25'e yakın bir artış döllenmeyi artırdığından dolayı; bal üretiminde ise 150-200 milyar arasında bir üretim potansiyelini öğrendim ve şaşırdım, Bunu da sağlamak çok kolay, çünkü ayçiçeği çiftçisi nispeten hali vakti yerinde olan insan, çok rahatlıkla döllenmeyi artırmak ve gelirini artırmak için kovan alabilecek güce sahip. Bu tip konular her yerde var.

Kültür balıçılığına bakıyorsunuz, yine çok basit imkânlarla pek çok insanın geliri ikiye üçe katlanabiliyor. Çözüm nedir diye bakarken, her yerde karşımıza tarım teşkilâtının çiftçiye yeterince gidememesi, gitmesinin teşvik edilmemesi geliyor. O zaman, çiftçiyi nasıl eğiteceğiz konusuna iş dayanıyor. O konuda da Tarım Bakanlığıyla Yay-Çap adına denemesi yeni başlayan bir program başlattık. O programda amaç, çiftçiyi sertifika sahibi yapmak. Sertifika sahibi olan çiftçiyi de daha düşük faizli krediyle teşvik etmek. Bu Yay-Çap programının temeli iki tür; biri genel tarım eğitimi. Toprak nedir, gübre nedir, güneş nedir? sulamanın önemi, ilâcın önemini anlatmak. Bir de ihtisaslaşmış tarım eğitimi, sebzeçilik, meyvacılık, bodur meyvecilik, hububat çiftçiliği, bakliyat, arıcılık, tavukçuluk, süt, et gibi konularda çiftçiyi eğitmek. Bunun ilk pilot uygulama çalışmalarını televizyonda belki görmüşsünüzdür yayınlanan programları. İtiraf edeyim, programlar benim istediğim kadar didaktik değil henüz, tekrardan elden geçmesi lâzım, ama bir başlangıç olarak zannediyorum güzel bir başlangıç oldu. Kalitesi daha sade hale getirilebilirse, çiftçinin anlayacağı dilde getirilirse daha hareketli bir eğitim malzemesi hazırlanırsa zannediyorum köylümüzü Avrupa çiftçisi düzeyine getirme

şansımız daha artar. Çünkü, maalesef tarım teşkilâtı, teknisyenleri, mühendisleri arzu ettiğimiz ölçüde köye götürüyoruz. Onun için bir teşvik mekanizması düşünmüştük, fakat o her nedense benim gücüm yetmedi ona, yani öyle bir sistem değişikliğini sağlamaya gücüm yetmedi. Onun da mutlaka yapılmasında yarar var. Çok ihmal edilmiş konularımız var. Bugünkü araştırma enstitülerimizin potansiyeliyle rahatlıkla elmada verimi iki üç misli artırabiliriz. Burada engelinde ne olduğunu anlayabilmiş değilim. Bir parasal engel olmadığını gördüm, sadece tarım teşkilâtının, özellikle ziraat mühendislerinin bu konuda bence kamuoyunda meyva üreticisine dönük bir kampanya başlatmaları çok önemli mesafeler aldırabilir bize.

Erozyon konusunda, ağaçlandırma konusunda Türkiye'nin temel konularında çalışmalarımız çok yavaş gidiyor. Kaynak var, Orman Bakanlığının kaynağı, bugün ağaçlandırmayı ve erozyonu kontrol edecek düzeydedir, fakat kaynaklar verimli kullanılmıyor. Orada belki bir model değişikliğine gitmek gerekir. Bugün orman işçisi çalıştırmak yerine, o işçiyi çiftçiye dönüştürmek, arkadaş bu sene 10 milyon veriyorum, şu 500 dönümü de veriyorum, ağaçlandır, tasarrufunu da senin insiyatifine veriyorum, kontrolü, kesimi bana sorarak yapacaksın. Bu şekilde o işçi değil sadece, belki bütün ailesi çalışma sürecinin içine girecek ve ağaçlandırma temposu daha yüksek düzeylere gelecek ve ağaçlandırılan sahalara korunacak. Bugün işçi ağaçlandırıyor, öbür tarafta köylü, merası kaybettiği için kesiyor. Türkiye'nin temel sorunlarını çözecek kadrolarımız ve paralarımız var. Fakat, bu kadrolar ve paraları harekete geçirecek, TMMOB'nin bir toplantısına geldiğimde söylemiştim, bence en önemli mercilerden biri Ziraat Mühendisleri Odasıdır. Kamuoyu oluşturmamız gerekir, sizleri yöneten genel müdürlere, bakanlara, milletvekillerine sorunların önemini anlatabildiğimiz sürece, vahametini anlatabildiğimiz sürece daha çabuk çözüm üretilir ve insanlar da bu sorunu anlamaya hazırlar, kolay anlayabilirler. Sorunların kısa zamanda, 5-10 yıl içinde Türkiye'nin temel bazı sorunlarda mesafe almasını ben çok rahat görüyorum ve sadece Türkiye için değil, öncelikle ziraat mühendislerinin önümüzdeki yıllarda Orta Asya Cumhuriyetlerine belki teknoloji transferi için büyük sorumlulukları olacak. Hiç de zannettiğimiz kadar, Sovyetler Birliğinde, özellikle Orta Asya cumhuriyetlerinde tarım ileri değil, ileri olduğu iddia ediliyor ama, ben Sovyetler Birliği'nden sorumlu bakanım, yaptığımız bazı incelemelerde bazı konularda ilerleme var, ama genelde çok gerideler. Hele gıda teknolojisinde çok çok gerideler. Hasat sonrası fizyolojide çok zayıflar, Türkiye'de de zayıfız, ama bizim bunu kapatacak teknik ve insan kaynaklarımız var, onların hiçbir şeyi yok. Dolayısıyla, ziraat mühendisleri, önümüzdeki yıllarda belki Türk Devletinin parasal desteğiyle dışarıya da teknik yardım götürecekler. Bu konuda TMMOB destek isterse, ben her zaman bu desteğin her türlüşünü vermeye hazırım. Zaten en

sevdiğim konu bu, çünkü tarım sorununu çözmeden sanayileşmiş ülke olduğuna inanmıyorum, dünyada yok. Japonya bile tarım sorununu çözmüş bir ülkedir, tarım sorununu çok iyi çözmüş bir ülkedir. Sübvansiyonlar yoluyla bazı konularda büyük üretim artışları alınabilir. Türkiye'de sübvansiyonların teknolojiyi getiren sübvansiyonlar şeklinde tasarlanması lâzım. Bu konuda biz kısmen başarılı olduk, kısmen olmadık. Tohumun sübvansiyonu iyi bir şeydir, makinelerin öyle; ama, üretimi sübvansiyonla ettiginizde, o her zaman teknolojiyi sübvansiyona dönüşmeyebilir, yani kullanılan sübvansiyon çeşitlerinin de tasarlanması konusunda ziraat camiasına büyük görev düşüyor. Çünkü bu kaynaklar Türkiye'de var, ama bu kaynakları en verimli nasıl kullanırız; zannediyorum Türkiye'nin en yüksek prioritesi bu şu anda. Son 8 yılda bu konuda aldığımız mesafeyi ben de yeterli görmüyorum. Çünkü, bu konuda da sizin camianızdan da bize çok fazla girdi gelmedi, yani, sübvansiyonları şu şekilde tasarlayın, aynı parayla şu kadar daha fazla iş yaparsınız diye bir kamuoyu oluşturulmadı, böyle bir yönlendirme zannediyorum Türkiye için büyük faydalar sağlar.

Benim girmek istediğim 6-7 konu daha vardı, bunlar bence önce hobi olarak başladı, ama sonra baktım ki gündemde çok önemli yer tutuyorlar, Tarım Bakanlığıyla beraber pek çok çalışmalar başlattık, benim bir önerim olacak; böyle kısa bir panelde, kısa bir sürede konuşmak yerine, özellikle Oda mensuplarıyla oturup bir forum yapalım ve siz bizleri bilgilendirin çeşitli konularda, örneğin sübvansiyon modelinin daha etkin hale getirilmesi veyahut da yayın hizmetlerinin etkinliğinin artırılması konusunda; biz, elimizden gelen gayretle onları uygulamaya çalışalım.

Hepinize saygılarımı arz ediyorum.

Prof. Dr. Aytekin BERKMAN

Sayın Başkan, sayın meslektaşlarım ve dinleyenlerim; genelde gök kubbenin altında söylenmedik herhangi bir şey kalmadı aslında ve bu sabahtan beri de tarımsal araştırma ve teknoloji politikaları konusunda gerek tebliğ olarak, gerekse katkılar şeklinde sunulan konuşmalardan sonra, konunun hemen hemen bütün yönleri gerekli açıklıkla verilmiş durumda. Fakat buna rağmen, bir panelist olarak bir şeyler söylemek zorunda kaldığım için değinilmediğine inandığım bazı yeni veya değişik şeyleri sizlerin görüşlerinize getirmek istiyorum; bu, sadece benim şahsi fikrim olduğundan da değil, fakat bir şekilde konunun ortaya koyulması gerektiği için getireceğim konular olacaktır.

Temelde bazı çok tekrar edilen şeylerin tanımlarına daha yakından baktığımızda çok zaman aynı şekilde tanımlamadığımızı ya da aynı şeyleri anlamadığımızı görebiliyoruz. Araştırma ve teknoloji geliştirme politikaları dediğimizde, buradaki önemli kelime politika. Politika nedir; bildiğiniz anlamıyla, siyaset karşılığı bir kelime olarak tabii ki düşünmüyoruz, fakat ona rağmen yine de bir tanımını yapmak lâzım. Herhangi bir işi istediğiniz kadar büyütebilirsiniz, bir şirket veya bir hükümet düzeyinde yürütülmesi için üzerinde karara varılmış olan uygulama planı, önlemler demeti, izlenecek yol, uygulanacak kurallar, dikkate alınacak her türlü hususların bir bütünü politika oluyor. Yani, zorda kalmak nedeniyle söylüyorum, eğer politiks karşılığı düşünüyorsanız politikayı işte bu politika odur. Yoksa politiks karşılığı politika değildir.

Eğer politika bu ise, yani izlenecek yol, öyleyse bir amaca ulaşmak için izlenecek olan yolun tüm hususlarının, tüm parametrelerini kapsayan bir şey ise politika, o zaman amaç lazım, amaç için politika gerekli. Amaç da Türkiye tarımının temel amaçları. Öyleyse araştırma ve geliştirme politikaları derken, bunun mutlak surette Türkiye tarımının genel amaçları ve hedefleriyle ilgilendirilmesi lâzım. O zaman bakacağımız şey, Türkiye tarımının genel amaçları nedir; uzun yıllardan beri değişmiyor ve sürekli olarak devlet planlarına yazılıyor, tekrar ediyoruz. Birincisi, verimliliği, üretimi artırmak ve üreticinin gelirini yükseltmek için tarımsal üretim tekniklerinin modernleştirilmesi. 1950'lerden beri tarımın hedef alınmış temel amaçlarından birisi bu, üretim tekniklerinin modernleştirilmesi. Bununla da verimliliği ve dolayısıyla üreticinin gelirini artıracacağız.

İkinci temel amaç ve hedef; ülkenin artan nüfusunun besin gereksinmesini karşılamak. Üçüncüsü de tarımsal ürün ihracına yönelik olarak her sene artan miktarlarda üretim artışını sağlamak ve böylece Türk ihracatına, tarım sektörünün katkıda bulunmasını sağlamak.

Bu amaçlara ulaşmak için elbette birçok önlemler, politikalar olabilir, birçok stratejiler de olabilir. Tarımsal araştırma ve geliştirme hizmetleri bunlardan bir tanesidir. Birinci nedeni de, eğer verimliliği artırmak istiyorsanız, yani birim alandan daha çok ürün almak istiyorsanız bunun araştırmasını yapmanız lâzım. Hangi ürün bazında olursa olsun, ister hayvansal, ister bitkisel. İşte bu nedenledir ki, isterseniz bu genel kavramların dışına çıkıp daha somuta indirgeyelim. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, madde 2'de birçok görevler var, bu görevi tanımladıktan sonra meselâ Toprak-Su, doğal kaynakları korumak ve arkasından "Bunları yapabilmek için araştırma, inceleme, plan, program, projeler yapmak ve yaptırmak, uygulayanlara yardımcı olmak, hayvancılığı geliştirmek" vesaire görev olarak veriliyor ve

aynı paragrafta "Bununla ilgili o araştırmaları yapmak ve yaptırmak" yani, araştırma, Bakanlığın da temel, asli görevlerinden biri.

Buna rağmen, Türk tarımının temel yapısı, mevcut yapısında önemli bazı değişiklikler olmadığı müddetçe, araştırmada ve teknoloji geliştirmede ne kadar başarılı olursak olalım, acaba Türk tarımının mevcut sorunlarını aşabilecek miyiz, o söylendiği gibi dünya düzeylerinde, gelişmiş ülkeler düzeyindeki tarımsal yapıya ulaşabilecek miyiz? Buna bir antiparantez olarak değişik Şey söylemek arzusu içinde belirtmek istiyorum. Sayın Kahveci söyledi, onunla da bağıntılı. Tarım sorununu czmeden sanayileşmiş ülke yoktur" dedi, bunun karşıtı da sanayileşmesini tamamlamadan tarım sorununu czmiş ülke de yoktur denilebilir ve belki de doğrusu da odur. Çünkü, işte bakıyorsunuz gelişmiş ülkelerde tarımdaki nüfus yüzde 3-5 lerede, en fazla 8. Bize geldiğimizde, yüzde 50'lerde tarımda, istihdam devam ediyor. Bu yüzdelerle verdiğimiz zaman da pek fazla bir anlam ifade etmiyor. 1950'lerde Türkiye nüfusu olan 20 milyonun yüzde 80'i tarımda idi, ama Şimdi 60 milyon olduk yüzde 50, 30 milyon, yleyse tarıma bağlı mutlak sayı artmıştır. Apaçık ortada, Türkiye'de işlenebilir alanlar 26-27 milyon hektar,yeni veriler var 4 milyon 66 bin aile tarımda, kabaca bir hesapla, en iyi tarım veya toprak reformunu yaptığımızı varsayın, aile başına düşecek olan ortalama arazi 6 hektardır. En iyi üretim tekniklerine ulaştığımızı, tarıma en iyi yenilikleri, araştırma geliştirme sonuçlarını sunduğunuzu, teknolojileri getirdiğinizi varsayalım; o zaman dünya ortalaması en yüksek verimlerle çarpın 60 dekarı, 500 kilo buğday deyin, girdilerin tümünü de devlet sbvasyon olarak fiilen karşılasın, 30 ton. Tonu 100 dolar ise, bir ailenin, işletmenin yıllık geliri 3 bin dolardır.

Bir iki gün önce burada rakamlar verildi, gelişmiş ülkelerdeki endeks- lere baktığımızda, ABD'deki bir tarım işletmesinin yıllık geliri 350 bin dolar, oralara yaklaşmış, Türkiye'deki ortalama köy geliri, 40 bin köye bölerseniz tarımsal geliri, köy başına 325 bin dolar yıllık gelir düşüyor. Öyleyse, Amerika'daki bir üretici ailesinin geliri bizim bir köyümüzün gelirine denk.

Bu tarımsal yapı içinde araştırmaları biraz daha değişik düşünmek lâzım. Tarım nüfusunu endüstriye, sanayie çekip, sanayideki istihdamı artırıp toprak üstündeki bu baskıyı çekmek en ideali, ama bunu çekmeye başladığımızda da kentleşme sorunları, gecekondusuyla vesaire ve yeteri kadar saayide istihdam yaratamamanın verdiği sorunlar üstümüze geliyor. O zaman belki de verimlilik düzeyini artıran araştırmacıların yanında, birim alandan ürün değil de, birim alandan geliri artırıcı araştırmalara öncelik vermek lâzım. Belki rn çeşitlenmesini değiştirmek, ürün paternimizi

değiştirmek, yeni ürünlere birim alandan daha fazla gelir, daha fazla ürün demiyorum, kg olarak değil, para olarak daha fazla gelir getirici araştırmalara geçmemiz lâzım ki, şu gördüğümüz yapı içinde refahı belki biraz daha artırabilelim.

Araştırmaları belki kırsal kesimin kendi içerisinde tarım dışı istihdamlar nasıl yaratılabilir, oraya kaydırmak lâzım. Bu yüzde 50 nüfusu yine kırdaki tutalım, fakat tarım arazileri üzerindeki baskıyı azaltmak için tarım dışı istihdamlar geliştirmek olmalı belki de Tarım Bakanlığının araştırma politikaları.

Tarımsal araştırma ve geliştirme politikalarımızı belki bir şekilde daha değişik düşünmek zorundayız. 1983-2003 tarihleri arasını kapsayan Türk bilim politikası diye gerçekten çok büyük emeklerle yapılmış, en az 300 uzman kişinin uzun süreler birlikte çalıştığı ve sonuçta ortaya koyduğu bir eser var. Bugün söylediklerimiz ve yarın söyleyeceklerimiz ve daha sonra söyleyeceklerimiz çoğu burada yazılı. Türkiye bilim politikası dediğimizde, bunun içinde araştırması, geliştirmesi, teknoloji üretimi var ve genel bilim politikasının ötesinde sektörler bazında da verilmiş bazı öneriler var. Bu öneriler hâlâ geçerliliğini koruyor ve çok zaman daha önce yapılmış araştırmaları, çalışmalarını yok varsayıp yeniden bazı şeyleri keşfetmek hevesine çok sık kapıldığımız için şimdi belki yeni hükümet değişikliğinden sonra yine Tarım Bakanlığının araştırma politikası ne olmalı, bu araştırma politikasına bağımlı olarak kurumlaşmalar ne olmalı, neler yapmalıyız? yeniden çalışmalara gireceğiz, ama yapacağımız bu çalışmalarını lütfen daha önce yapılmış çalışmalara dayandıralım. Yoksa, yine size tanıtmak istiyorum bir eser daha; FAO yayınları içinden bir FAO veya Dünya Bankası heyetinin Türkiye'ye gelip bir de hizmete özel damgası var, şöyle bir eser var, sabahleyin de konu oldu. Burada vurgulamak istediğim; 1980'den beri Türkiye'de Tarım Bakanlığına bağlı bir Araştırma Genel Müdürlüğü olsun olmasın tartışması var, niye kaldırıldı tartışması var. 10 senedir biz söyledik olmadı; ama bu gelen heyet belli bir sürede şu raporu yazıp bittikten sonra, öneriler kısmında bir bağımsız araştırma birimi olmalıdır dediği için hemen arkasından araştırma genel müdürlüğü kurulduğu içindir ki, bunu da vurgulamak istiyorum.

Buradan şu yere varmak istiyorum, kendi araştırmacılarımıza sahip çıkmak zorundayız. Araştırmacı yeteri kadar kolay ve kısa zamanda yetişmiyor, elimizdekilerin kadrini bilmek zorundayız ve gelişmelerini sağlamak zorundayız. Bu, üniversiteleri de içine almak üzere, Tarım Bakanlığını da içine almak üzere, TÜBİTAK kanalıyla yetişmiş olanları da içine

almak üzere bir bütün olarak düşünmek zorundayız. Araştırmanın en büyük unsuru araştırmacı, bu da çok fazla maalesef elimizde yok. Öyleyse, israf etmeden kullanacağımız en önemli unsur araştırmacının kendisi. Nasıl bunlar tutulur ve nasıl memnun bir şekilde çalışmaya devam ederler, onlarla ilgili gerekli bilgiler sabahleyin verildi.

Sayın Durutan'ın belirttiği bir konu var, artık dünyada tarımsal üretim ve tarımsal üretime yönelik araştırmalarda da sürdürülebilirlik kavramı sistemi gelmekte. Bunun içinde doğal kaynakların korunması var, çevrenin korunması var ve bu doğal kaynakların ve çevrenin korunması içerisinde birim alandan maksimum verim değil, birim alandan optimum verimlerin alınmasına yönelik araştırma var. Bunu da mutlak surette araştırma politikalarımızın içerisinde tutmak zorundayız.

Veri tabanı meselesi; araştırmanın bir diğer ön koşulu yeterli ön bilgilere sahip olmak, araştırmayla ilgili daha önce yapılmış olan literatür çalışmalarını bulmuş olmak. Bununla ilgili olarak da en kısa zamanda veri tabanı oluşturmaya gitmek zorundayız.

Teşekkür ederim efendim.

Atilla ALTUNAY

Sayın Başkan, sayın konuklar; tohum teknolojisi bir anlamda bitkisel üretimdeki araştırma teknolojisiyle paralel ve birbirinden ayrılmaz parçalar durumundadır. Bir yerde tohumun tarımdaki bir numaralı girdi olarak durumunu tartışabilirlikten çıkardığımızı göre de bitkisel üretime yönelik araştırmaların neden daha ana ağırlıklı olarak çeşit geliştirme, tohum geliştirmeye verildiği de ortaya çıkar. Bu konudaki, ülkemizdeki gelişmelere baktığımızda, 1926'larda başlayan, 1930'larda sayıları hızla artan araştırma kuruluşlarının o günkü isimlerinin tohum ıslah ve deneime tarlası, tohum ıslah ve üretme istasyonu olduklarını görmekteyiz. O günden bugüne Türk tarımına belirli hizmetler verilerek ve giderek artan büyüme içinde artarak gelmiştir. Ancak, bugün dinlediğimiz sayın tebliğcilerin genel anlamdaki ifadelerinde gördüğümüz şekliyle, araştırmalarımızın genel akışındaki belli problemler sonuçta da üretimi zor olan tohum veya bitkisel ürünlerde dış dünya ile aramızda belli açıklıkların ortaya çıktığını göstermektedir.

Tohum, günümüzde tohum endüstrisiyle eş anlamlı, bir yerde basit bir tarımsal üretim olmanın dışında endüstrinin ta kendisi durumuna girmiştir. Bu tanımlama içinde tohum teknolojisinden bahsedebilmek için mutlaka ileri düzeyde bir araştırmanın teknoloji oluşturucu aktivitesinden bahsetmek zorundayız. Mesele bununla da kalmıyor, araştırmaların sonunda or-

taya çıkan, teknolojinin ürünü olan yeni bitkisel üretim materyalinin en iyi şekilde nasıl üretilmesi; bu da tohum endüstrisinin kendi içerisindeki bir takım prosesleri ve ilâve teknikleri gerektiren, araştırmalara dayalı teknikleri getiren bir bütünlük oluşturmakta.

1930'lardan günümüze geldiğimizde, 1980'li yıllarda gördüğümüz şu oluyor ülkemizde. Kendine döllenmiş ve belli ağırlıkları olan ürünlerde ülkemizdeki araştırma teknolojisinin belli seviyelerde ülke tarımına hizmet verdiğini, ancak yabancı döllenmiş hibritlik dediğimiz yetiştirme koşullarına reaksiyonu yüksek, daha ileri düzeylerde verim gücüne sahip tohumla dayalı kesimlerde ise belli yeniliklerin içinde olduğumuzu veya dış dünya ile eşit düzeyde olmadığımızı görüyoruz.

1980'li yıllarda kendine döllenmiş ürünlerde kamunun önemli görevler üstlendiğini ve yerine getirdiğini, bunun anlamının ülkemizdeki araştırma kuruluşlarının ve araştırma sonucu ortaya çıkan ileri düzeydeki üretim materyalini üreten o günkü ismiyle Devlet Üretim Çiftliklerinin önemli katkılarıyla bu hizmetin sürdürdüğünü müşahade etmekteyiz.

Konu hibritlere kaydığı süreç içerisinde, ki tüm dış dünyanın gittiği yerde Türkiye tarımı da o yöne gitmeliydi, tam yeterli olmadığımız ortaya çıktı. Peki bu nasıl mıydı, bu 1980'li yıllarda oluştu. Oluştugu zamanda ve genel ekonomideki değişimlere paralel olarak ciddi ölçülerde ithalatlar başladı. 1980'li yılların ortalarında bu ithalatların durduğunu, tohum ithal eden ülkemizde tohum ihraç eden ülke konumuna da geçmeye başladığını 1990'da görmekteyiz. Bu gelişmede şunu rahatlıkla ifade etmekte yarar var; tohum endüstrisinde özel sektör ve yabancı sermayenin halen yadırganır veya kuşkuyla bakılması söz konusudur. Bu, tarımla ilgili değişik toplantılarda değişik görüş sahiplerince dile getirilen bir konudur. Günümüzdeki tohum teknolojisini, geneldeki araştırma teknolojimiz oluşturamamışsa ve oluşturup da hem yurt içinde kullanamamış, hem yurt dışına pazarlayamamışsak o zaman karşımıza şu olgu çıkmakta; bu teknolojiyi transfer etmemiz lazım. Nitekim 1980'lerin ortalarında başlayan da budur. Bugün tohum endüstrisi birliği adı altında 30'un üzerinde özel sektör firması, özellikle hibritler ağırlıklı olmak üzere, bitkisel üretimde aktif bir şekilde yerini almıştır ülkemizde ve genelde teknoloji transferine dayalı bir çalışma içerisinde. Yine şunu söylemek mümkün, burada ülke tarımına bu teknoloji transferi neler getirmiş, neler götürmüş; bu teknoloji için ülkemizde yapılan yatırımların toplamı 50-60 milyon dolardır. Bu büyük bir para değildir, ama vereceğim örneklemede bu teknolojinin transferiyle daha büyük hizmetlerden yararlanmakta olduğumuz görülecektir. Bunlardan bir tek firmayı söylüyorum, yabancı sermayeli ve ülkemizde çalışan firmanın

yıllık araştırma, teknoloji oluşturacak araştırma giderleri, 5 üründe 65 milyon dolardır. Bu firmanın yalnız mısır konusunda istihdam ettiği, full-time çalıştırdığı araştırmacı sayısı 300'ün üzerinde, değişik disiplinlerde takım çalışması kapan ve çoklu lokasyonda çalışan araştırma faaliyetleri. Bu araştırma faaliyetlerinin bir ölçüde tohum teknolojisiyle transferi de yapılmakta. Bu nedendir ki, sabahki oturumda Sayın Abkac'ın tanımlamasına, özel sektörün araştırmadaki deneme ve demonstrasyonlardan öte fazla bir gayret yok tanımlamasına katılmak mümkün değil. Zira, ülkemizde şu an alandaki özel sektör tohumculuk firmalarının her birinin dünyanın değişik ülkelerindeki merkezlerinde çalışan araştırmacı sayısı zannedirim 4-5 binin üstünde bir rakama ulaştı ve bu bilgiler her an her şekilde, hiçbir tahdite, hiçbir sınırlamaya meydan verilmeden ülkemizdeki yerleşik yerli ortaklı veya yalnız yabancı sermayeli kuruluşların istifadesindedir.

Türkiye'deki tohumculuk endüstrisi ve tohum teknolojisinin gelişmesinde 1980 yıllarında Tarım Bakanlığının ciddi katkıları ve teşvikleri olmuştur. Bu, manevi teşvikler şeklindedir, sübvansiyonlar ve maddi katkılar şeklindedir. Aslında tohuma getirilen sübvansiyonlar bir yerde teknoloji transferinin sübvansiyonlarıdır. Tohum teknolojisinde günümüzde gördüğümüz olguyu daha başka yerlere götürebilir miyiz yani değiştirebilir miyiz; tabiidir ki değiştirebiliriz. Ülkemizin çok değişik ekolojik yapıları hemen her tür tohumluğun üretilmesine olanak tanımaktadır. Bu şunu gösterir; ülkemiz, kendi tohum teknolojisi, artı bugüne kadar yapılan tohum teknolojisi konusundaki çalışmalarını ilerleterek ciddi bir tohum teknolojisi pazarlayıcısı konumuna geçebilir. 1980-1990 arası tohum ithal eden, 1990'lara doğru bu yabancı sermayenin ve yabancı teknolojinin transferiyle hibrit tohum ihraç eden konuma geçen ülkemizin kendi araştırma ve geliştirmesiyle de bu imkânı kullanma şansı vardır. Bu, öncelikle araştırmalarını en ileri düzeye çıkaracak organizasyonlara bağlıdır. Bugün içinde bulunduğumuz araştırmalar konusunda, sabahtanberi dinleyeceğimiz yanlışlıkları düzeltmesine bağlıdır. Bütün bunlar yapıldıktan sonra, belli öncelikli ürünler seçilerek ve Türkiye ekolojisinin diğer ülkelere tanımadığı imkânlara dayalı ürünlerde, tercihler ortaya konularak oluşturulacak teknoloji rahatlıkla dış dünyaya pazarlanabilir. Türkiye'nin büyük bir potansiyeli vardır. Bu potansiyel öyle ufak tefek sıradan bir potansiyel değildir. Macaristan çok küçük bir ülkedir, bugün transfer ettiği teknolojiyi kendi dışındaki ülkelere pazarlamada ulaştığı rakamlar 400 milyon dolar civarında. Çünkü, bu endüstridir, bunun birtakım katkıları vardır ve bugün Türkiye'de tohum üretimine giren kamu ve özel sektörünün Türkiye tarımına büyük hizmetleri vardır. Çünkü, bu tohumlar ülkemizde üretilmektedir, bunları üretenler buradan pay almaktadır. Normal ürettiği sade ürüne göre iki veya üç katı, daha büyük değerlere ulaşarak yansımaktadır ülke ekonomisine.

Ülkemizdeki bitkisel üretime dayalı araştırmaların tohum endüstrisi ve tohum teknolojiyle eşanlamlı olduğunu, birbirinin ayrılmaz iki parçası olduğunu vurguladıktan sonra 2000'li yıllarda araştırmalarımızda yapacağımız hamlelerle, düzenlemelerle ülkemizin tohum teknolojisi pazarlayan dünyanın sayılı ülkelerinden biri konumuna gelmesi mümkündür. Burdaki geliş, yabancı sermaye artı Türk ortaklıkları veya yalnız kendi organizasyonlarımızla yürütülebilir. Bu işlerin ortaya konulabilmesi, öncelikle araştırmalardaki teknoloji oluşturma çalışmalarıımız içindeki gel-gitli darboğazlardan hızla sıyrılmamıza bağlıdır.

Prof. Dr. Ergun TÜRKCAN

Sayın Başkanım, değerli dinleyiciler. Bir gözlemimi nakletmeme müsaade buyurun. Bundan birkaç hafta önce burada Makina Mühendisleri toplantısı vardı, üçüncü gününde böyle bir kalabalık, yerlerde, camlarda dinleyiciler vardı; bu, acaba tarıma, tarım sorunlarına olan ilginizden mi geliyor, yoksa, bu meslek grubunun özel bir kendi sorunlarına sahip çıkması konusundaki özel bir dayanışması, bir meslek şövenizmi mi onu pek bilemiyorum, yalnız ilgi çekici bir gözlemim. Ben, bu salonda birçok kere bu tür toplantılara katıldım.

Tarımcılar diğer mühendislerden farklı bir meslek grubu, yani makine mühendisleri, elektrikçiler, inşaatçıların da odaları var, onların da meslek sorunları vardır; ama, tarımcılar daha başka bir profil ortaya koyuyorlar. Tarımcılar, kendi içlerinde hem çok kapalı, hem de birbiriyle oldukça çekişmeli bir topluluktur.

Ben bir tarımcı olmayarak, tarıma, tarımcılara, hele bugünkü intibalarımınla böyle bir gözlemimi onlara nakletmek istiyorum ve bu arada da araştırma sorununa nasıl yaklaşabileceklerini veyahut nerelerde ne problem çıkabileceğini arz edeceğim.

Tarımcılar, Türkiye'deki en eski meslek gruplarından biridir, Osmanlı zamanında, baytar mektebi, tarım okulları kurulmuştur ve cumhuriyetin ilk kurduğu okullar ve araştırma müesseseleri tarımdır. Tarım, Türkiye'de ekonominin büyük ölçekte tarıma dayandığı bir aşamada son derece kritik bir önem arz ediyordu. O yüzden, ben, bu tarım sorununu ve tarım araştırmalarını iki aşamada görmek istiyorum.

Birinci aşama, Türkiye'nin kuruluş ve günümüze kadar yahut da 1980'lere kadar bu büyük aşama, Türkiye'nin tarımdaki temel sorunlarını çözüme ve bir kapitalist tarım yaratma yolundaki çabaları. şimdi orada bütün sorun, Türkiye topraklarını daha çok işlemek ve Türkiye için yeni çeşitler ge-

tirmek. Türkiye'de tarımda öğretmenlik yapmaktır. Zannediyorum bu, Türk tarımın en büyük başarılarından biridir. Yani Türkiye'de hiç olmayan bir çay tarımını, Zihni Derin getirmiştir, ihracat yapabileceğimiz ölçekte bir çay tarımı getirilmiştir. Bilinmeyen pek çok çeşitler ve bilinen çeşitlerin bütün varyasyonları Türkiyenin çeşitli iklimlerine göre uyarlanmıştır.

Türkiye'nin en önemli araştırma altyapısı önce tarımda kurulmuştur. Ben, TUBİTAK'ta iken, ilk defa RND envanterlerini yaparken, o zaman 1802-200 araştırma enstitüsüyle Türkiye'deki bütün araştırma sistemini tarımın temsil ettiğini görmüştüm. Tarımda Türklere ait olan innovasyonlar, Sayın Kahveci'nin icatları bir kenara bırakılırsa, herhalde Türkiye'nin en büyük icatlar, yenilikler grubunu teşkil eder. Onun için, biz tarımımızla son derece övünebiliriz, tarımcılarımızla son derece övünebiliriz. Yalnız bir noktaya kadar.

Türkiye'de iki ekstrem şey çıkıyor; Türkiye, bütün tarım sorunlarını çözmüştür, Türkiye tarımı fevkalade iyi durumdadır; üretim, kalite, kalite kontrolü, tarımdaki arz esnekliği bakımından her şeye cevap verecek kapitalist bir yapıya sahiptir.

Muhterem Hocamızın söylediği gibi çok büyük sorunları vardır, yakında açlıktan ölebiliriz. Bu iki alternatif arasında şey yapabiliriz.

Önce şöyle bir yol görüyorum; hem çok sorunlar var, hem de yok. Çünkü, Türkiye temelde birçok sorunları çözdü, fakat temelde çözdüğü bu sorunların üstünde ondan çok daha büyük sorunlar üredi. Çözdüklerimize bakarak çok önemli şeyler yaptığımızı ve tarımda sorun olmadığını düşünebiliriz. İleriye baktığımız zaman da bir komplekse kapılabiliriz.

O halde, bu ikinci aşama dediğimiz iki aşamada iki ayrı paradikma var. Birinci paradikmamız, Osmanlıdan gelen, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki o açlık korkusu, kendine yeterlik korkusu. Bu yalnız tarımda değil, Türkiye'deki bütün sanayileşme politikalarının da ana paradikmasıdır, kendine yeterli olabilmek, başkasına muhtaç olmamak, her şeyi kendisinin ürettiği bir toplum haline gelebilmek. Düşünün ki, o zaman nüfus az ve emek-yoğun tarım teknolojileriyle çalışıyoruz. O zaman, herkesin aklına gelebilen, her tarım tekniğini, en yeni tekniği buraya getirmesi, denemesi, her karış toprağı ekmeye çalışması, bir şeyler üretmesi; bunlar için sonsuz imkân var ve bunlar da mantıklı o yapı içinde. Fakat, 1970-1980'lere geldiğinde, şimdi Türk tarımı kendisine yetiyor. Her ne kadar ithalat-ihracat yapıyorsa da bu modern bir ekonomide doğaldır, ben burada bir tarımcı olarak konuşmuyorum, dışarıdan bakan, o münasebetsiz iktisatçılardan biri olarak görüyorum. Onun için, biraz belki sizin meselelerinizi çok anladığım söylenemez. Onlar bir problem görmüyor. Fakat, sabahleyin geldiğim de çok

değerli bir hocamız, çileğin kilosunun 20 dolar olduğundan, kayısı yetiştirdiğinde ve umumiyetle bizde çölde tarım vahası deyince İsrail akla gelir, o örnekler verildi. Tarımla ilgili yazıları okuduğumda hep tarım araştırmaları ve tarım problemine yaklaşım şeyi tarımcının, yanılabilirim, ama benim dışarıdaki intibaım bu. Herkes bir iki konuda, o konuyu tarımın en önemli sorunu saymaktadır. Yani, X ürününü üretmek için şu tohum gelirse, şu bölgede şu şartlar hasıl olursa bu üretim şu kadar olur, onu o günkü fiyatlarla çarpıp bölüyorsunuz korkunç bir rakam. Böle 8-10 kalem yenilik yaptığınızda, bir toplasanız neredeyse Türkiye'nin millî geliri çok kısa dönemde ikiye katlanıyor. Bu mümkün mü? Böyle bir şey düşünmek biraz kolay değil. Çünkü, zaten şimdi 20 dolar olan bir şeyi bilmem ne kadar ton üretip de Avrupaya ihraç ettiğiniz anda fiyatlar düşer. İkincisi, siz bunu ihraç ettiğiniz zaman arkasından bunun rakipleri, İsrail veyahut diğer adamlar da arkanızdan hemen gelirler. Bunlar statik olarak son derece mantikidir. Alırsınız bir ürünü böyle... Şimdi, o zaman tarımın bu son derece, yani ikinci aşamamızda paradikma değişiyor.

Artık biz kapitalist bir tarım yaratmak, kendimize yetmek değil, dünya piyasalarına göre üretim yapmak durumundayız. O zaman dünya piyasalarındaki kurallar, oradaki esneklikler, oradaki mekanizmalar cari olacak. O zaman, üretimimizi ona göre ayarlamamız lâzım, artık üretim demek araştırma ve geliştirme faaliyetini ona göre ayarlamak gerekiyor. Yoksa, herkes kendi bildiği araştırma faaliyetini yaptığı andan itibaren Türkiye'yi bir kere keşmekeşe sokabiliriz. Çünkü bizim sonsuz sayıda bir araştırma konumuz, böyle bir kaynağımız yok. Şimdiye kadar yetmiştir, devletin kaynakları, devletin üretme çiftlikleri vardır, tarımı çiftçiye yayma meselesi vardır.

Buradaki temel sorunumuz şudur: Tarım bizde devletin içinde bulunduğu sanayi sektöründen çok daha fazla, yüzde yüze yakın özel sektör yapısındadır. Devlet üretme çiftlikleri de oldukça büyük bir şeydir, ama bunları bir kenara koyabiliriz, esas yapı Türkiye'de tarımın özel sektör elinde olması. Fakat, araştırma yapısına baktığımızda, o tamamen devletin elinde.

Sanayideki araştırma faaliyetini şöyle özetleyebiliriz; sanayide belki araştırma faaliyetini devlet yapıyor, bir kısmını özel sektör yapıyor, ama genellikle sanai, teknoloji transferine dayanıyor. Tarımın bir özelliği var, Nedret Hanım belirtti, tarımda özel bir araştırma yapısı var, yani filan yerdeki tohumu alıp buraya koymanız mümkün değil, o zaman, tarımın böylece mülkiyetiyle onun araştırma yapısı arasında çok enteresan bir aykırılık var. Bunu nasıl çözmek gerekir, bu bir nokta.

İkincisi, tarımda bir üretim patentinin bulunması, bir tarım planlanması yapılması. Bu mümkün mü, nasıl mümkün olabilir. Kendi aramızda

mümkün mü? Benim bildiğim, en büyük mesleki kavgalardan bir tanesi; tarımcılarla hayvancılardan kavgasıdır, tabii ormancıları da ilâve edebiliriz. Yani, tarım ürünlerini hayvanlara yedirerek katmadegör sağlayıp onu mu satacağız, yoksa doğrudan doğruya ürünü başka şekillerde mi tüketeceğiz, işleyeceğiz? tarım arazisi mi, mera mı, ormanlık mı; bunları eğer bu meslek gruplarına bırakırsak çözmemiz mümkün olabilir. Bence temel sorunlardan biri bu. Bu temel sorun araştırmayı da etkilemektedir. O yüzden, ne üretimde master plan yapmak mümkündür, ne de araştırmada master plan yapmak mümkündür. Mümkün değilse ne yapmak gerekiyor?

Tarım öyle bir şey ki, dünyanın her yerinde hâlâ devletin sübvansiyonu,devletin kontrolundadır. Amerika'da bile, Avrupadaki ortak politika, sübvansiyonlar; yani, devletin elini çekmediği. Fakat, dikkat edin burada üretimden ziyade olay sosyal bir politika açısından ele alınmaktadır. Halbuki biz burada teknik bir soruyla sosyal bir soruyu birbirine karıştırmaktayız.

Tarımda üç grup araştırma var; bir temel araştırmalar var. Bu yalnız tarımla ilgili değil, topla, eczacılıkla, hatta mühendislik ve madencilikle ilgili çeşitli yerlere yayılabilir sonuçları. Bu çok pahalı bir araştırmadır. Zannetmiyorum ki bizdeki üniversiteler ancak bunun belli ilkel şeylerine girebilirler, çünkü müthiş pahalı, diğer ilimlerle, matematikle olan, biyolojinin temel...

İkincisi, eski usul, bizim bildiğimiz Mendelvari, tohumlar, havyan tohumlarını melezleme yoluyla, onları ıslah yoluyla yeni türler yaratmak, o türlerin toprakla ilişkilerini bulmak vesaire. Fakat, bence tarımcıların ihmal ettikleri en önemli soru ve kendi sahalarında saymadıkları yahut da kendi sahalarında sayıp da çok fazla da biz yaparız dedikleri ve öteki meslek mensuplarına bırakmadıkları politik araştırmalar; neyin ne zaman, hangi ürünün üretileceği yahut da o ürünleri üretmekten ziyade bu ürünlere her zaman kendini adapte edecek ekonomik yapılar, üretim yapıları ve eğitimin nasıl oluşturulacağı konusundaki esas büyük araştırma grubu, ziraatı bilmeyen iktisatçılara, iktisat da çok fazla, sadece işi mikro ölçeğinde bilen ziraatçı arkadaşlarımıza bırakılmaktadır ve Türkiye'nin esas problemi tarım değil, tarımcıdan gelebilir. Bunu özür dileyerek, affınıza sığınarak söylüyorum. Çünkü, dışarıdan baktığımızda, tarımcıların kendi aralarındaki sorunları bu temel makro açıdan çözemediklerini, fakat her birinin kendi getirdiği şeylerle son derece değerli öneriler, muhteva taşıdığını biliyoruz, fakat hepsi bir araya gelince ana sorunu çözmiyor, ana sorunu tamamen karmaşık hale getiriyor Dışarıdan benim gördüğüm böyle.

Değerli meslektaşlarım, ben yayımcı olark araştırmacılardan sonra konuşurum hep, bugün de bu yazgı değişmedi, yine en son beni dinleyeceksiniz. Bundan sonra Sayın Oda Başkanına önerim var, bu tür panellerde lütfen boy sırasına göre konuşmacılara söz verirsek, ben de önce konuşma olanağımı bulacağım.

Biz, araştırmacıları çok seviyoruz, araştırmacı arkadaşları saat 10'dan beri zevkle izledik, onlara şükran borçluyuz. Özellikle biz yayımcılar, araştırmacının sepetimize koyduğu pamuk olmadan hiçbir şey yapamazdık, varlığımızı onların varlığına ve başarılarına borçluyuz. O bakımdan, gerçekten bu sabah, Mengü'nün kendi söylediğini yalanlarcasına, bir kimlik olarak, bir tek yürek gibi bu salonda sesini duyduk, hissettik; ama bir şey biraz buruk oldu. Bu tek yürek olarak bu salonda konuşan araştırmacılar aynı havayı hisseden araştırmacılara, yarına daha özgüvenden çok, coşkudan çok; biraz nostaljiyi, biraz geçmişi yansıttılar. Tabii bu biraz saygı unsuruydu, ama belki de bugün araştırmacının içinde bulunduğu koşullar nedeniyle böyle yarına çok fazla umutla bakan değil, bizi böyle biraz üzümüş, yormuş koşullardan geldiğiniz son derece açık olarak belli oluyor.

Bugünü konuşulmuş bir şey kalmadı, ancak yine Mengü arkadaşımızı "bir konsensus doğdu, tek çatı altında araştırmalar bulunsun" dedi, doğru. Böyle bir konsensus doğdu, ama tek çatıya her zaman güvenmeyin. Biz çünkü üniversitede tek çatının altına girdik, buna YÖK dendi, bu çatı bize pek iyi şeyler getirmedi, özellikle araştırma alanında getirmedi.

Benim üyesi olmakta onur duyduğum Ziraat Fakültesi, cumhuriyetin 10. yıl bayramının hemen bir gün sonrasında kurulurken İsmet İnönü'nün nefis bir söylevi var. Orada "letkik ve ıslah" sözlerini son derece seçerek kullanıyor. O dönemde bizim fakültemiz araştırma enstitüleri şeklinde kuruldu, araştırma enstitüleri olarak örgütlendi, araştırma temel fonksiyonu olarak ele alındı, ama Türkiye'de 1980 sonrasında kurulan ziraat fakültelerinde laboratuvarlar çok yetersiz, 7 fakültemizin araştırma uygulama çifliği yok. Öğretim kalitesine değil, öğrenci sayısına önem verildiği için araştırmaların geri gittiğini görüyoruz. O nedenle, sadece tek çatı demek pek doğru olmuyor. Nasıl bir çatı; ben şunu söylemenizi isterdim; araştırmacı en değerli varlık, en nadide çiçek. Araştırmacının çalışma koşulları onu çalışmaya yönelten, onu destekleyen, motive eden bir şekilde olmalıdır. O halde niye biraz da yarı özerk, niye araştırmacının görüşünün yönetime yansıdığı bir yapıdan söz etmiyoruz. Yani, tek bir örgüt kurulsun, ama mutlaka değerli araştırmacı arkadaşlarımızın daha çağdaş, daha demokratik, daha katılıma olanak veren bir yapıdan söz etmesi gerektiğine ben inanıyorum. Böyle bir yapıyı talep etmek

hakları olduğuna kesinlikle inanıyorum.

Türkiye'de yayım-araştırma ilişkisini yeterince kuramadık, birçok ülke de bunda başarılı olamadı. Bunun çok çeşitli nedenleri var. Herkes bunun gerekliliğine inandı, hiç kimseden duymadım ki, işte araştırma-yayım ilişkisi nedir, herkes kendi görevini yapsın, iş yürüsün; hayır. Biz, birbirlerine karşılıklı bağımlı olan, kendi fonksiyonlarımızı yapabilmek için birbirinin varlığına ve desteğine ihtiyacı olan iki hizmeti simgeliyoruz. Bu bakımdan, işlevsel, etkin, kurumsal bir işbirliğinin kurulması, gerçekleştirilmesi kaçınılmazdır. Bunun önünde engeller oldu, örgütlenme önemli bir engeldi. Ben burada bir örgüt şeması, yayımı araştırmayı birlikte kavrayan bir örgüt şeması önerme durumunda değilim ama örgütlenmede sorunlar oldu. Statü farkları bazen çok aykırı oldu, aratırmacılar hep bizim ağabeyimizdir, biz de küçük kardeşleriz, ama ağabey-kardeş dayanışması yanında ufak çekişme ve çelişkileri de yaşadık. Onun yanında, yayım-araştırma ilişkisinin kurulmamasındaki faktörlerden bir tanesi olarak da araştırmacı arkadaşlarımız bizlere yeterince bitmemiş ürünler verdiler. Yani, birçok araştırma sonucu bizim için alıp kırsal alana götürmek için hazır olan araştırma sonuçları değil. Çünkü, tek tek ürünler üzerindeydi, çünkü yarı denetimli ortamlardaydı, çünkü çiftçinin risk faktörünü, ekonomik sonuçları çoğu kez kapsamıyor. Tabii bu, araştırmanın doğasında olan şeydi, ama çoğu kez bize verilen ürünler bizim için bitmemiş ürünler. Onun ötesinde bu ürünler için araştırmacı arkadaşlarımız bize dediler ki, onlara gittiğimiz zaman "İşte orada duruyor, al götür" diyor, yani ben oturup bununla uğraşacak değilim. Ben araştırmamı yaptım, sen al götür. Benim anladığım kadarıyla, Türkiye'deki araştırma ve teknoloji politikaları üretilen bilginin hayata geçirilmesi için biraz daha duyarlı, biraz daha sorumluluk taşıyan araştırma sistemi yaratmaya yönelik olmalıdır. Bu sorumluluk, sistemin her açısından göztükmelidir, örneğin ödüllendirmede Türkiye'nin her yerinde, özellikle üniversitede bize soruyorlar "Yabancı yayının kaç tane, endekse ne kadar girdin" Bana daha kimse sormadı ki, Cemal, yaptığın şu araştırmadan kaç çiftçi, kaç kişi ne kadar yararlandı?. Bunun ekonomik değeri, Türk toplumuna katkısı nedir? Şimdi, ödüllendirmede, yükseltilmede kuşkusuz araştırma sayısı önemlidir, yayın sayısı, yüksek prestijli dergilerde yayın önemlidir, ama araştırmaların yaşanan sorunlara dönüklüğü ve onlara yanıt verme derecesinin de bir önemli, belki de en önemli kriter olarak ele alınması kaçınılmaz bir zorunluluktur.

1989'un son günlerinde Roma'da dünya yayımcıları toplandılar, tarımsal yayımın başarısında en büyük önem taşıyan olgular nelerdir diye düşündüler ve şunlar çıktı; 1. Araştırma. Araştırmaya dayanmayan, araştırmadan beslenmeyen bir yayım örgütünün, yayım etkinliğinin, prog-

ramının başarı şansı yok. Gayet doğal.

2. Bir yayım politikasının olması ve bu politikanın, yayımın amaçlarını, yayıma ayrılan fonları, bu fonların sürekliliğini, mutlaka belirlemesi ve bu hedeflere götürecektir örgütlenmeyi ortaya koyması.

3. Eğer karşılarında örgütlenmiş çiftçiler varsa ve bu çiftçiler yayımla ilgili karar verme süreçlerine aktif olarak, söz sahibi olarak katılıyorsa, orada yayımın başarı şansı çok fazla.

Biz eğer araştırmayı tek başına, yayımı tek başına almayıp, bunu bir bilgi sisteminin, karşılıklı birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen parçaları olarak düşünürsek, bizim ürettiğimiz bilgiden yararlanacak insanların, bizim karar verme süreçlerimizde bulunmasının son derece büyük yararı var. Bu insanların mutlaka, eğer biz onlar içinsek, ortak amacımız onlar için bilgi üretmek ise o insanların da hangi konuda ve nasıl bilgi istediklerini bize söylemek hakları vardır. Biz bunu çoğu kez ihmal etdik. Bir araştırmacının en büyük partneri, en fazla konuştuğu kişi aynı disiplinden olan araştırmacıdır. Bu bir yerde doğaldır, bu, biraz da insanın çıkarlarına eğiliminden gelir. Yani siz sadece insanlardan daha fazla araştırma isterseniz hep o araştırma evreni içinde sıkışıp kalmak durumundasınız ama talebiniz, ona verdiğiniz ödüllendirme başka yönde olursa tabii ki dışarıdaki sorunlara, yaşanan sorunlara dayalı daha fazla ayakları yere basan araştırma konularını seçme olasılığı yükselir.

1933'te kuruldu ilk Ziraat Fakültemiz, 10. yıl Cumhuriyet bayramıydı. İlk araştırma istasyonumuz 1924'de kuruldu, o da cumhuriyetin birinci yılıydı, biz bir birikimle geliyoruz, bu birikim bizi mutlaka inaniyorum, çok daha güzel noktalara, bir bilgi toplumu olma yolundaki hedefe doğru götürecektir. Yeterki uygun politikalar, bu politikalara uygun da örgütlenme ve diğer önlemler hayata geçirilsin.

BAŞKAN- Teşekkür ederiz Sayın Taluğ

Başkan olarak ne kadar isabetli bir karar vermişim; en son konuşmacı olarak Sayın Taluğ, iki nedenle; heyecanlı konuşmasıyla, sanıyorum gecenin bu vaktinde dalgınlığımızı bir şekilde yırttılar attılar. İkincisi ise yönelim araştırması ve endüstri mühendisliğinde uzman olduğum için, bilginin dağıtılmasında, karar vermede ne kadar önemli olduğunun bilincinde olan biri olarak o konuya da değinmiş olmasından ötürü ve böylece toparlayıcı olmasından dolayı da isabetli bir karar verdiğimi tekrar yinelemek istiyorum ve tekrar kendisine teşekkür ediyorum.

Konuşmacılarımız bu konuda katkıda bulunmaya çalıştılar.

Elimde iki talep yazısı var. Bir tanesi, Sayın Prof.Dr. Şehabettin ELÇİ'den geliyor. "5 dakika bir katkıda bulunmama izin verir misiniz" diyor. Benim, bunu çevirmem mümkün değil.

İkinci talep yazısı da Sayın Prof. AYTEKİN BERKMAN'dan, Sayın TÜRKCAN'a cevap vermek istiyorlar. Her ikisine de daha kısa sürelerde katkıda bulunmalarını isteyerek söz veriyorum, buyurun Sayın Elçi.

Prof. Dr. Şehabettin ELÇİ- Sayın başkan, çok değerli misafirler, geceni bu vaktinde artık söz mü istenir dersiniz; ama, düşündüm, kâğıda bakmıştım, herkes çağırılmış, bana bir tebliğ verdirilmemiş. Oturdum oraya baktım, panelde konuşanın 3 tanesi benim öğrencim, dördüncüsü de nispeten öğrencim sayılır, biraz da Sayın Kahveci ile görüşmelerimizde bilgi alış veriş yaptık, onları da sayarsanız 5 tane panelistin iyi kötü benim tezgâhımda bir şeyler öğrendiğini düşününce, dedim ki; otur yerine, konuşma, işte senin yerine senden çok daha enerjik gençler konuşacak. Niye zaman istiyorsun; ama, hastalık duramadım.

Sayın Başkan, duramayışımın sebepleri var, sade duramamak değil. Bir kere Sayın Oda Başkanına ve bu toplantıları böyle tertipleyen ve bu işlere desteği olanlara çok teşekkür ediyorum.

Tarımın işlevi yalnız tarım camiasında kalırsa yürümez, yürüyemez, o halde odamız bu işi başardı. Hiç olmazsa burada birçok parti başkanı, birçok politikacı konuşma fırsatı buldu. Öyleyse, bu, teşekkür şayan bir nokta; ama, ben başka şey söylemek istiyorum.

Bu yetmez, eğer Türk tarımındaki kapasiteler, imkânlar ve Türk ekonomisine olan etkileri bir başka toplumun, bir başka kuruluşun, bir meslekin elinde olaydı, bu meslek yıldızlara çıkardı. Biz bunu yapmalıyız. Onun için de bu gibi toplantıları daha pek çok yapmalıyız, az geldiğini anlıyorum. Neden az geldiğini anlıyorum? Türkiye'yi bir çiftlik kabul ediniz, uçakla tepeden bakınız; bir yanda gözümüzün nuru bir baraj yapıyoruz, bir sulama tesisi yapıyoruz, çırpınıyoruz, çalışıyoruz, altınlar paralar, niçin? Barajı genişletelim, suyu akıtalım, çok üretelim, çok güzel; ama, bir yandan da tarlaların içinden tırnaklarımızla taşları toplayıp kenarlara yığıp tarla yapıyoruz. Ekim alanını genişletmek için.

Gelin sahillerimize, bir yığın taş yığını, kerpiç yığını, çimento yığını. Nerede biliyor musunuz? En güzel, çikita muzundan daha kaliteli muz

yetiştirilen topraklarda, dünyanın en güzel turunçgillerini yetiştiren yerlerde biz topraklarımızı kullanamıyoruz.

Dünyanın en güzel bitki örtüsünün bulunduğu meralarımızı kazıttık. Burada bir konuşmacı "Bir yeni proje yapılıyor, o projede bizimkiler nerede" dedi. Her gün söylüyoruz, ama maalesef dinlenmiyor. Türk konuşmacı söyledi mi dinlenmiyor; dinlenseydi, buna benzer konuşmalar çok yapıldı dinlenirdi.

Ülke toprakları rasyonel kullanılmadıkça ülke tarımı, ülke ekonomisi bir adım ileri gitmez. Herkesin doları markı yükselir, bizim paramız aşağı gider. Bu topraklarımızı ekonomik olarak kullanmalıyız. Toprak bir maden gibidir, nasıl ki madeni en ekonomik şekilde kullandığın zaman en yüksek verimi alıyorsun; toprakta da bütün teknolojiyi kullanarak en yüksek verimi almalısın. Birçok yerde duyuyoruz, endüstriyi geliştirelim; geliştirmeyin diyen kim, ama hiçbir modern ve mükemmel ekonomiye, endüstriye ulaşmış devlet var mı, millet var mı ki, ineklerinin sütünü sağarken bilgisayar kullanmasın. Biz daha bir noktada çok geri kaldık, onu da söyleyeyim.

Arkadaşım diyor ki, "Yayımı neden en sona bırakıyorsunuz?" Ben yayımı en sona bırakmam, bir araştırmacı olmama rağmen şunu söylüyorum; biz, yayımı eğer doğru dürüst yapmazsak ve buna lüzum gelen önemi vermezsek, bizim hiçbir adım ileri gitmemize imkân yoktur. Araştırma yapalım, ama yapılmış araştırmaları kullandık mı?

Arkadaşlar, sütün sanitasyonu temiz olarak üretilmesi için büyük araştırmalara ihtiyaç var mı? Gidin bakın, sütü nerede sağlıyoruz kovaya nerede koyuyoruz? En basit işi yapmıyoruz. O halde, biz teknolojimizi geliştirmek için elimizde bulunan bilgileri mutlaka üreticilere ulaştırmalıyız, üreticileri yetiştirmeliyiz, belimiz o zaman doğrulacaktır.

Araştırmaları teşvik edelim, işte arkadaşım tohum müesseselerinden birinde çalışıyor. Dışarıdan getirdiğimiz tohumlara daha sınırdan girmeden ıslahçı hakkı ödütüyoruz, ne demek; araştırmacıyı teşvik hakkı ödütüyoruz. Nasıl ıslahçıyı, nasıl araştırmacıyı teşvik edersin? Bu kafalarla olduktan sonra asırlar da geçse ülke fazla ileri gidemez.

Kafaları değiştirmeli.

Diyoruz ki, dışarıdan teknoloji transfer etmeyelim; bir şey yapalım. Nasıl ki Paris'te bugün çıkan çorabı yarın sabah hanımlarımız ayaklarına giyiyorlar, Paris'te çıkan bu gibi biyoteknolojiden faydalanma, ziraatte yayımı yapma işlevinin modasını niye getirmiyoruz?

Ben Fransa'ya bir korunga gönderdim, adam üç gün sonra geldi bana

sordu "Bu korungayı tanıyor musunuz?" Kızdım, ne demek istiyorsun, korunga üzerine ben doktoramı yaptım, demek istedim. "Onu demedim, siz göndermiştiniz de bize, onu söylemek istiyorum." peki ne oldu dedim, "Ne olacak, Fransız köylüsü bu korungadan almak için sıra bekliyor" dedi. Sıra bekliyor ki alsın üretsın. Ben yıllardır elimde bulunan doğal tetraploit çayı yetiştirmişim masamda duruyor, ne gelen var, ne alan var.

Dünya atom reaktörüyle o elimdeki çayın üstünlüğünü elde edemez, benim elimde bulunan yoncayı reaktörü veremez. İsterse en büyük biyoteknolojiyi kursunlar, elimde bu materyal. Kim kullanıyor, yayımcı alıp kullanacak, kullanıracak. Onun için yayımcı, baştacımız olmalıdır, yayım çok iyi ilerletilmelidir. Bence ziraat mühendislerinin bir çoğuna bu imkânı vermeli, eldeki bilgileri halkımıza yaysak, eldeki bilgiler deyince öyle de küçümsemeyin, 1933'ten bugüne kadar çatısı altında 40 sene de benim çalıştığım üniversite, çok güzel bilgiler ortaya koymuştur. O bilgiler yayılsa, Türk tarımı, Türk ekonomisi buradan buraya yükselecektir. Hiç kimsenin şüphesi olmasın.

Sayın Başkanın toleransına, sizin beni dinlemenizden dolayı gösterdiğiniz toleransa saygıyla, şükranla teşekkür ediyor, hürmetlerimi sunuyorum.

BAŞKAN- Teşekkür ederiz Sayın Elçi.

Buyurun Sayın Berkman.

Prof. Dr. Aytekin BERKMAN- Benim açıklık getirmek istediğim konuyu sayın Hocamız ortaya koydular, "Tarımda mülkiyet, özel, devlet üretme çiftliklerini saymazsak; fakat, araştırmanın yapısında tümüyle devleti görüyoruz; bu bir çelişki değil mi? Halbuki sanayide sanayici teknoloji transfer ediyor. Bir şekilde araştırma faaliyetlerine onun katkısı var, ama tarımın özel kesim olarak herhangi bir katkısı yok." Anlamında mı efendim?

Prof. Dr. Ergun TÜRKCAN- Yok, değil; ama Türkiye'de ve dünyada tarımın özelliği dolayısıyla sanayici gibi teknoloji transfer etmek ve kullanmak mümkün değil. Onun için, illa teknolojinin burada denenmesi ve burada geliştirilmesi lazım, alınması anlamında. O yüzden de sanayideki gibi direkt teknoloji kanallarını kullanmak mümkün değil, Türkiye'nin en gelişmiş araştırma yapısı tarımda, fakat Türkiye'nin en gelişmiş özel sektör yapısı da şeyde, muhakkak ki paylar vardır, ama genelinde bu şeyi değiştirmez.

Prof. Dr. Aytekin BERKMAN- Benim bu aşamada vurgulamak istediğim, bunun kamu eliyle yürütülmesinin bir zorunluluk olduğu. İsterseniz hak açısından bakın, yani bunun sonucundan yararlanacak olan kişiler açısından bakın. Çünkü üretici kadar, belki üreticiden daha fazla tüketici yararlanmaktadır araştırma geliştirme sonucunda ortaya çıkan yararlılardan. Yine bu toplantıda ifade edildi, 1900 yılından 1990'a kadar dünya düzeyinde

ele aldığınızda tarımsal ürün değerlerinin reel olarak değişmediği şeklinde bazı görüşler var.

Biz sürekli olarak tarımcılar kendimizi büyük bir gururla sanayinin gelişmesine şu kadar katkıda bulduk, bu kadar geliştirdik şeklinde söylüyoruz, ama, bir yandan da tarım sektörünün sürekli olarak sanayi lehine kan kaybettiğini ve içinde bulunduğu bazı büyük sorunların da bu nedenle ortaya çıktığını kabul etmek istemiyoruz. Mesela, gayri safi milli hasılanın içerisinde tarım sektörünün payı yüzde 16, yani milli gelirin yüzde 16'sı tarıma gidiyor, nüfusun yüzde 50'si orada, halbuki 1965'de yüzde 35, Erbakan Hoca da söyledi, gayri safi milli hasıla içindeki payı yüzde 35 idi, o zaman nüfusumuz da bu kadar çok değildi, daha iyi bir gelir düzeyindeydik. Bir de bunun üzerine mevcut arazi yapısını ve doğal kaynak olarak arazilerin yetmezliğini ortaya koyduğumuz zaman, sanayi karşısında ne kadar ihmal edilmiş ve ne kadar kan kaybına uğramış olduğu da görülüyor.

Bunun sonucunda, Sayın Hocamın da yaptığı analizlerin belki temelinde onu dikkate alması gerekir. Tarım, sektör olarak ekonomik bir sektör değil, sosyal bir sektör, hâlâ öyle. Dolayısıyla, bu sosyal sektörün ayakta durabilmesi için yapılan neler varsa devlet politikası olarak, bir zorunluluğun gereği, ekonomik bir gereklilik değil. Yoksa, büyük patlamalar olacak. Gerçekten kırsal kesimde gördüğünüz bu verilere bakarsanız, gayri safi milli hasılanın yüzde 16'sı, nüfusun yüzde 50'si vesaire, bir şekilde oraları stabilize etmek için devletçe yapılan sübvansiyonlar, yardımlar vesaireler ancak oraları şimdi ayakta tutabiliyor.

Yine bu bağlamda kentleşme ve arazi üzerindeki baskı nedeniyle köylerden kentlere göçün sonucunda yeni bir olgu daha ortaya çıkmakta. Şimdilik kimse pek üzerinde durmuyor. Köylerdeki en dinamik nüfus kentlere gitmektedir, aynen Avrupa'nın en dinamik nüfusunun Amerika'ya gidip Amerika'yı yaratmış olması gibi. Köylerde kalan bu dinamik olmayan kente gitmeyi bile göze alamayan kişilerle biz modern tarım araştırmalarına dayalı teknolojileri yürütebilecek durumda değiliz.

Sayın Cemal Taluğ'un en modern yayım teknikleriyle oradaki bu geriye kalan nüfusu dinamik bir şekilde modern tarım teknolojisi içerisine sokabilecek durumda değiliz. Onun için de alarm vermek zorundayız.

BAŞKAN- Teşekkür ederiz efendim.

Sayın Ersin Özbey'in bir sorusu var, Sayın Taluğ'a yöneltilmiş. "Bir yayım uzmanı olarak Tarım Bakanlığının yayım yöntemlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?"

Yoğun bir tarım teknolojisinin uygulanacağı GAP bölgesi çiftçilerinin, onların eğitimleri için yeni bir yayım sistemi gerekli olabilir mi?"

Buyurun Sayın Taluğ.

Prof. Dr. Cemal TALUĞ - Sorular için teşekkür ederim. Vakit çok geç, konu da çok uzun, soruya yanıt vermek pek olanaklı değil. Sadece şunu söyleyeyim; tabii Tarım Bakanlığının yaptığı yayım çalışmalarını takdirle karşılıyoruz, geliştirilmesini istiyoruz. Benim anladığım kadarıyla Tarım Bakanlığının yaptığı yayım çalışmalarının bir büyük ama çok büyük bir eksikliği vardır, o da katılıma yer vermemesidir. Yani, çiftçilerin görüşlerini yeterince almayan, onların katılımına yer vermeyen bir yayım çalışmasıdır. Bu bakımdan, en büyük eksik gördüğüm nokta budur. Ama son TÜYAP 2'de bu konularda ileri adımların da atılacağına inanıyorum. GAP için ayrı bir yayım modeli olur mu? Kuşkusuz olur, zaten Adıyaman ile Manisa'da aynı yayım modelini, aynı şablonu uygulamamız hatadır bizim. Aytekin Ağabey oradan laf attı "Cemal'in en uygun yayım teknolojileriyle" diye. Yayım teknolojisinin en modernini bence yok, yayım teknolojisinin en uygunu vardır. Yayım da araştırma gibi spesifiktir, böyle olduğu için, tabii yerel-özel derken yalnız agro-ekoloji değil, yayımın müşterisi bitki ya da hayvan değil, insandır. İnsan olunca da yalnız agro ekoloji değil, o insanı çevreleyen sosyal, ekonomik ve kültürel özellikler en başta gözönüne alınmalıdır. GAP'da da ayrı ve özel yayım yöntemleri geliştirilmelidir. Tekrar söyleyeyim, katılımcı.

BASKAN- Teşekkür ederim.

Efendim, tespitlerime göre, ben tarımcı değilim, ama şöyle sağduyumu da kullanarak en önemli araştırma geliştirme politikaları neler olabilir diye değerlendirme yaptığımda; sanki, en azından sizin sektörünüzün dışında olan bir kimse olarak insan gücünün etkin kullanılmamasının Türkiye'de, Tarım sektöründe araştırılmasında büyük yarar olduğu kanısına vardım. Bu birinci tespitim.

İkincisi, Türkiye'ye özgü ürünlerin üzerinde araştırmaların yoğunlaştırılması ve dünya pazarında pay kapmak için veyahut payımız olabilecek ürünler üzerinde araştırmaların yoğunlaştırılmasında bir politik karar olarak bir şey söylenebileceğini düşünüyorum.

Araştırmacıların dünya piyasasındaki araştırmaları değerlendirerek araştırmacılarımızın, en azından onların düzeyini bilerek kopya değil, fakat kendi ürünlerimize o düzeyde araştırma mekanizmalarını getirmeyi de bir politika olarak güdebiliriz diye düşünüyorum.

Panelistlere ve katılanların katkılarından dolayı herkese teşekkür ediyorum.

Ayrıca, bu Kongreyi organize eden ve bu panelde bize görev veren Ziraat Mühendisleri Odası Sayın Başkanına ve Yöneticilerine de şahsım ve panelistler adına teşekkürlerimi sunuyorum.

KAPANIŞ KONUŞMASI

Mahir GÜRBÜZ
TMMOB Ziraat Mühendisleri
Odası Başkanı

Sayın Başkan, değerli konuklar; akşamın bu geç vaktinde fazla zamanınızı almak istemiyorum, ancak gündemle ilgili bir açıklama ve dileğimi sunmak zorundayım.

Biz, kuşkusuz tarımsal öğretimin yalnız üniversiter düzeyde olmadığını biliyoruz; ancak, biz Ziraat Mühendisleri Odası olarak mesleğimizin hak ve yararlarını savunmak temel görevimizden ötürü üniversiter tarım öğretimini öncelikle ele aldık. Gönül ister ki daha geniş platformlarda bu olay daha bütünlüklü bir çerçevede ele alsın.

Bir dileğim Sayın Dülger'den, çok yerinde istihdam ufukları çizdi, bunlar çok daha geliştirilebilir. Örneğin, kredilerin belli bir limitin üzerinde olması durumunda ziraat mühendisi istihdamının gerekli olması, teşviklerde ziraat mühendisi istihdamının aranması gibi çok ilginç şeyler söylediler. Biz, DPT'de kendilerinden bu konularda yardımını istiyoruz.

Birçok önemli konunun araştırma konusu yapılmasını söylediler, çok haklıydılar. Biz, bütün bu çalışmalarını inanınız amatör koşullarımızla yerine getiriyoruz. Yapılması gereken böylesi araştırmalarda da DPT'nin her alanda katkısını bekliyoruz, kendilerinin yardımlarını bekliyoruz.

Değerli konuklar, bu sempozyumla ilgili ön çalışmalar sırasında Sayın Başbakanı bir kalabalık toplantıda davet ettiğimde bana dedi ki:

"İnşallah Türkiye 2000'li yıllarda sanayileşir, sen de bu deritten kurtulursun."

Aslında bu espriydi, ama belli bir gerçeği yansıtıyordu. Biz, Türkiye tarımının sanayileşmesi gerektiğini söylemek istiyoruz ve sektörlerin birbirlerinden ayrılmadığı bütüncül bir entegrasyon içinde her iki sektörün yekdiğerini destekleyerek birlikte kalkınması gerektiğine inanıyoruz.

Bu sempozyuma, bildirileriyle boyut katan değerli bilim insanlarına,

kamu yetkililerine, kamu görevlilerine, uzmanlarına, özel kesim çalışanlarına, yorumlarıyla ve tartışmalarıyla sempozyumu zenginleştiren tüm katılımcılara Odamız adına şükranlarımızı sunuyoruz.

Sempozyumda nazik ikramlarıyla Odamıza destek sağlayan TMO, Fiskobirlik, Tohum Üreticileri Derneği ve Toros Gübre Firmalarına da ayrıca teşekkür ediyoruz.

4 günlük dönemi şu sıralarda noktaladığımız bir çalışma kesitinin bu aşamasında öyle inanıyoruz ki, meslektaşlarımızın katılımları, katkıları arttığı oranda Ziraat Mühendisleri Odası da daha boyutlu, daha kapsamlı ve daha özlü, ama daha sorumlu çalışmaları gerçekleştirecektir.

Hepinizi, Odamız adına saygıyla, sevgiyle selâmlıyorum.

Sağlıklı çevre, bol ürün.

Temik

Pamuğun sigortası

Larvin

Pamuk, soya ve mısırdaki tırtıllara karşı akıllı çözüm

Sherpa

Vurucu güç

Zolone

Meyve iç kurtları ve yaprak bitlerini kontrol, kırmızı örümceklere fren, arılara saygı.

Rhodocide

Kabuklu bit - Koşnil ilacı

Sevin

Etkin ve ekonomik fındık kurdu mücadelesi, ayrıca çeşitli alanlarda yaygın ve güvenli kullanım

Mocap

Nematod ve toprakaltı zararlılarına karşı kombine çözüm.

Apadrin

Çok yönlü sistemik insektisit.

Aliette

İki yönlü sistemik fungusit; hıyar-kavunda yalancı mildiyö ve narenciyede zamk hastalığına karşı emsalsiz çözüm.

Rovral

Sebze, bağ ve meyvelerde çürüklük hastalıklarının ilacı.

Roprex

Antep fıstığında septoria, kayısıda çiçek monilyası, meyve ağaçlarında kara leke.

Buctril Super

Hububatta kokarot ve yapışkan otu dahil geniş spektrumlu erken yabancı ot kontrolü yüksek verim.

Ronstar PL 2

Çıkış ve çıkacak otları kontrol eden çift etkili çeltik herbisiti.

Ronstar 25 EC

Karanfilde ot sorununa kesin çözüm.

Ethrel

Bitki gelişme düzenleyicisi; domateste erken ve homojen hasat olanağı.

 RHONE-POULENC

RHONE-POULENC TARIM İLAÇLARI LTD. ŞTİ.

Büyükdere Caddesi 15/A Hür Han Kat: 7 Şişli-İstanbul Tel: (1) 140 31 03/6 Hat Fax: (1) 141 11 33 Telex: 22828 rpbl tr.

Konuşmacılarımız bu konuda katkıda bulunmaya çalıştılar,

Elimde iki talep yazısı var. Bir tanesi, Sayın Prof.Dr. Şehabettin ELÇİ'den geliyor, "5 dakika bir katkıda bulunmama izin verir misiniz" diyor. Benim, bunu çevirmem mümkün değil.

İkinci talep yazısı da Sayın Prof. Aytekin BERKMAN'dan, Sayın Türkcan'a cevap vermek istiyorlar. Her ikisine de daha kısa sürelerde katkıda bulunmalarını istiyerek söz veriyorum, buyurun Sayın Elçi.

Prof. Dr. Şehabettin ELÇİ- Sayın başkan, çok değerli misafirler, geceni bu vaktinde artık söz mü istenir dersiniz; ama, düşündüm, kâğıda bakmıştım, herkes çağırılmış, bana bir tebliğ verdirilmemiş. Oturdum oraya baktım, panelde konuşanın 3 tanesi benim öğrencim, dördüncüsü de nispeten öğrencim sayılır, biraz da Sayın Kahveci ile görüşmelerimizde bilgi alış verişini yaptık, onları da sayarsanız 5 tane panelistin iyi kötü benim tezgâhımda bir şeyler öğrendiğini düşününce, dedim ki; otur yerine, konuşma, işte senin yerine senden çok daha enerjik gençler konuşacak. Niye zaman istiyorsun; ama, hastalık duramadım.

Sayın Başkan, duramayışımın sebepleri var, sade duramamak değil. Bir kere Sayın Oda Başkanına ve bu toplantıları böyle tertipleyen ve bu işlere desteği olanlara çok teşekkür ediyorum.

Tarımın işlevi yalnız tarım camiasında kalırsa yürümez, yürüyemez, o halde odamız bu işi başardı. Hiç olmazsa burada birçok parti başkanı, birçok politikacı konuşma fırsatı buldu. Öyleyse, bu, teşekkürle şayan bir nokta; ama, ben başka şey söylemek istiyorum.

Bu yetmez, eğer Türk tarımındaki kapasiteler, imkânlar ve Türk ekonomisine olan etkileri bir başka toplumun, bir başka kuruluşun, bir meslekin elinde olaydı, bu meslek yıldızlara çıkardı. Biz bunu yapmalıyız. Onun için de bu gibi toplantıları daha pek çok yapmalıyız, az geldiğini anlıyorum. Neden az geldiğini anlıyorum? Türkiye'yi bir çiftlik kabul ediniz, uçakla tepeden bakınız; bir yanda gözümüzün nuru bir baraj yapıyoruz, bir sulama tesisi yapıyoruz, çırpınıyoruz, çalışıyoruz, altınlar paralar, niçin? Barajı genişletelim, suyu akıtalım, çok üretelim, çok güzel; ama, bir yandan da tarlaların içinden tırnaklarımızla taşları toplayıp kenarlara yığıp tarla yapıyoruz. Ekim alanını genişletmek için.

Gelin sahillerimize, bir yığın taş yığını, kerpiç yığını, çimento yığını. Nerede biliyor musunuz? En güzel, çikita muzundan daha kaliteli muz

yetiştirilen topraklarda, dünyanın en güzel turuncgillerini yetiştiren yerlerde biz topraklarımızı kullanamıyoruz.

Dünyanın en güzel bitki örtüsünün bulunduğu meralarımızı kazıttık. Burada bir konuşmacı "Bir yeni proje yapılıyor, o projede bizimkiler nerede" dedi. Her gün söylüyoruz, ama maalesef dinlenmiyor. Türk konuşmacı söyledi mi dinlenmiyor; dinlenseydi, buna benzer konuşmalar çok yapıldı dinlenirdi.

Ülke toprakları rasyonel kullanılmadıkça ülke tarımı, ülke ekonomisi bir adım ileri gitmez. Herkesin doları markı yükselir, bizim paramız aşağı gider. Bu topraklarımızı ekonomik olarak kullanmalıyız. Toprak bir maden gibidir, nasıl ki madeni en ekonomik şekilde kullandığın zaman en yüksek verimi alıyorsun; toprakta da bütün teknolojiyi kullanarak en yüksek verimi almalısın. Birçok yerlerde duyuyoruz, endüstriyi geliştirelim; geliştirmeyin diyen kim, ama hiçbir modern ve mükemmel ekonomiye, endüstriye ulaşmış devlet var mı, millet var mı ki, ineklerinin sütünü sağarken bilgisayar kullanmasın. Biz daha bir noktada çok geri kaldık, onu da söyleyeyim.

Arkadaşım diyor ki, "Yayımı neden en sona bırakıyorsunuz?" Ben yayımı en sona bırakmam, bir araştırmacı olmama rağmen şunu söylüyorum; biz, yayımı eğer doğru dürüst yapmazsak ve buna lüzum gelen önemi vermezsek, bizim hiçbir adım ileri gitmemize imkân yoktur. Araştırma yapalım, ama yapılmış araştırmaları kullandık mı?

Arkadaşlar, sütün sanitasyonu temiz olarak üretilmesi için büyük araştırmalara ihtiyaç var mı? Gidin bakın, sütü nerede sağıyoruz kovaya nerede koyuyoruz? En basit işi yapmıyoruz. O halde, biz teknolojimizi geliştirmek için elimizde bulunan bilgileri mutlaka üreticilere ulaştırmalıyız, üreticileri yetiştirmeliyiz, belimiz o zaman doğrulacaktır.

Araştırmaları teşvik edelim, işte arkadaşım tohum müesseselerinden birinde çalışıyor. Dışarıdan getirdiğimiz tohumlara daha sınırdan girmeden ıslahçı hakkı ödüyoruz, ne demek; araştırmacıyı teşvik hakkı ödüyoruz. Nasıl ıslahçıyı, nasıl araştırmacıyı teşvik edersin? Bu kafalarla olduktan sonra asırlar da geçse ülke fazla ileri gidemez.

Kafaları değiştirmeli.

Diyoruz ki, dışarıdan teknoloji transfer etmeyelim; bir şey yapalım. Nasıl ki Paris'te bugün çıkan çorabı yarın sabah hanımlarımız ayaklarına giyiyorlar, Paris'te çıkan bu gibi biyoteknolojiden faydalanma, ziraatte yayımı yapma işlevinin modasını niye getirmiyoruz?

Ben Fransa'ya bir korunga gönderdim, adam üç gün sonra geldi bana

sordu "Bu korungayı tanıyor musunuz?" Kızdım, ne demek istiyorsun, korunga üzerine ben doktoramı yaptım, demek istedim. "Onu demedim, siz göndermişsiniz de bize, onu söylemek istiyorum." peki ne oldu dedim, "Ne olacak, Fransız köylüsü bu korungadan almak için sıra bekliyor" dedi. Sıra bekliyor ki alsın üretsın. Ben yıllardır elimde bulunan doğal tetraploit çayı yetiştirmişim masamda duruyor, ne gelen var, ne alan var.

Dünya atom reaktörüyle o elimdeki çayın üstünlüğünü elde edemez, benim elimde bulunan yoncayı reaktörü veremez. İsterse en büyük biyoteknolojiyi kursunlar, elimde bu materyal. Kim kullanıyor, yayımcı alıp kullanacak, kullanıracak. Onun için yayımcı, baştacımız olmalıdır, yayım çok iyi ilerletilmelidir. Bence ziraat mühendislerinin bir çoğuna bu imkânı vermeli, eldeki bilgileri halkımıza yaysak, eldeki bilgiler deyince öyle de küçümsemeyin, 1933'ten bugüne kadar çatısı altında 40 sene de benim çalıştığım üniversite, çok güzel bilgiler ortaya koymuştur. O bilgiler yayılsa, Türk tarımı, Türk ekonomisi buradan buraya yükselecektir. Hiç kimsenin şüphesi olmasın.

Sayın Başkanın toleransına, sizin beni dinlemenizden dolayı gösterdiğiniz toleransa saygıyla, şükranla teşekkür ediyor, hürmetlerimi sunuyorum.

BAŞKAN- Teşekkür ederiz Sayın Elçi.

Buyurun Sayın Berkman.

Prof. Dr. Aytekin BERKMAN- Benim açıklık getirmek istediğim konuyu sayın Hocamız ortaya koydular, "Tarımda mülkiyet, özel, devlet üretme çiftliklerini saymazsak; fakat, araştırmanın yapısında tümüyle devleti görüyoruz; bu bir çelişki değil mi? Halbuki sanayide sanayici teknoloji transfer ediyor. Bir şekilde araştırma faaliyetlerine onun katkısı var, ama tarımın özel kesim olarak herhangi bir katkısı yok." Anlamında mı efendim?

Prof. Dr. Ergun TÜRKCAN- Yok, değil; ama Türkiye'de ve dünyada tarımın özelliği dolayısıyla sanayici gibi teknoloji transfer etmek ve kullanmak mümkün değil. Onun için, illa teknolojinin burada denenmesi ve burada geliştirilmesi lazım, alınması anlamında. O yüzden de sanayideki gibi direkt teknoloji kanallarını kullanmak mümkün değil, Türkiye'nin en gelişmiş araştırma yapısı tarımda, fakat Türkiye'nin en gelişmiş özel sektör yapısı da şeyde, muhakkak ki paylar vardır, ama genelinde bu şeyi değiştirmez.

Prof. Dr. Aytekin BERKMAN- Benim bu aşamada vurgulamak istediğim, bunun kamu eliyle yürütülmesinin bir zorunluluk olduğu. İsterseniz hak açısından bakın, yani bunun sonucundan yararlanacak olan kişiler açısından bakın. Çünkü üretici kadar, belki üreticiden daha fazla tüketici yararlanmaktadır araştırma geliştirme sonucunda ortaya çıkan yararlılardan. Yine bu toplantıda ifade edildi, 1900 yılından 1990'a kadar dünya düzeyinde

ele aldığınızda tarımsal ürün değerlerinin reel olarak değişmediği şeklinde bazı görüşler var.

Biz sürekli olarak tarımcılar kendimizi büyük bir gururla sanayinin gelişmesine şu kadar katkıda bulunduk, bu kadar geliştirdik şeklinde söylüyoruz, ama, bir yandan da tarım sektörünün sürekli olarak sanayi lehine kan kaybettiğini ve içinde bulunduğu bazı büyük sorunların da bu nedenle ortaya çıktığını kabul etmek istemiyoruz. Mesela, gayri safi milli hasılanın içerisinde tarım sektörünün payı yüzde 16, yani milli gelirin yüzde 16'sı tarıma gidiyor, nüfusun yüzde 50'si orada, halbuki 1965'de yüzde 35, Erbakan Hoca da söyledi, gayri safi milli hasıla içindeki payı yüzde 35 idi, o zaman nüfusumuz da bu kadar çok değildi, daha iyi bir gelir düzeyindeydik. Bir de bunun üzerine mevcut arazi yapısını ve doğal kaynak olarak arazilerin yetmezliğini ortaya koyduğumuz zaman, sanayi karşısında ne kadar ihmal edilmiş ve ne kadar kan kaybına uğramış olduğu da görülmüyor.

Bunun sonucunda, Sayın Hocamın da yaptığı analizlerin belki temelinde onu dikkate alması gerekir. Tarım, sektör olarak ekonomik bir sektör değil, sosyal bir sektör, hâlâ öyle. Dolayısıyla, bu sosyal sektörün ayakta durabilmesi için yapılan neler varsa devlet politikası olarak, bir zorunluluğun gereği, ekonomik bir gereklilik değil. Yoksa, büyük patlamalar olacak. Gerçekten kırsal kesimde gördüğünüz bu verilere bakarsanız, gayri safi milli hasılanın yüzde 16'sı, nüfusun yüzde 50'si vesaire, bir şekilde oraları stabilize etmek için devletçe yapılan sübvansiyonlar, yardımlar vesaireler ancak oraları şimdi ayakta tutabiliyor.

Yine bu bağlamda kentleşme ve arazi üzerindeki baskı nedeniyle köylerden kentlere göçün sonucunda yeni bir olgu daha ortaya çıkmakta. Şimdilik kimse pek üzerinde durmuyor. Köylerdeki en dinamik nüfus kentlere gitmektedir, aynen Avrupa'nın en dinamik nüfusunun Amerika'ya gidip Amerika'yı yaratmış olması gibi. Köylerde kalan bu dinamik olmayan kente gitmeyi bile göze alamayan kişilerle biz modern tarım araştırmalarına dayalı teknolojileri yürütebilecek durumda değiliz.

Sayın Cemal Taluğ'un en modern yayım teknikleriyle oradaki bu geriye kalan nüfusu dinamik bir şekilde modern tarım teknolojisi içerisine sokabilecek durumda değiliz. Onun için de alarm vermek zorundayız.

BAŞKAN- Teşekkür ederiz efendim.

Sayın Ersin Özbey'in bir sorusu var, Sayın Taluğ'a yöneltilmiş. "Bir yayım uzmanı olarak Tarım Bakanlığının yayım yöntemlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?"

Yoğun bir tarım teknolojisinin uygulanacağı GAP bölgesi çiftçilerinin, onların eğitimleri için yeni bir yayım sistemi gerekli olabilir mi?"

Buyurun Sayın Taluğ.

Prof. Dr. Cemal TALUĞ - Sorular için teşekkür ederim. Vakit çok geç, konu da çok uzun, soruya yanıt vermek pek olanaklı değil. Sadece şunu söyleyeyim; tabii Tarım Bakanlığının yaptığı yayım çalışmalarını takdirle karşılıyoruz, geliştirilmesini istiyoruz. Benim anladığımı kadarıyla Tarım Bakanlığının yaptığı yayım çalışmalarının bir büyük ama çok büyük bir eksikliği vardır, o da katılıma yer vermemesidir. Yani, çiftçilerin görüşlerini yeterince almayan, onların katılımına yer vermeyen bir yayım çalışmasıdır. Bu bakımdan, en büyük eksik gördüğüm nokta budur. Ama son TÜYAP 2'de bu konularda ileri adımların da atılacağına inanıyorum. GAP için ayrı bir yayım modeli olur mu? Kuşkusuz olur, zaten Adıyaman ile Manisa'da aynı yayım modelini, aynı şablonu uygulamamız hatadır bizim. Aytekin Ağabey oradan laf attı "Cemal'in en uygun yayım teknolojileriyle" diye. Yayım teknolojisinin en modernini bence yok, yayım teknolojisinin en uygunu vardır. Yayım da araştırma gibi spesifiktir, böyle olduğu için, tabii yerel-özel derken yalnız agro-ekoloji değil, yayımın müşterisi bitki ya da hayvan değil, insandır. İnsan olunca da yalnız agro ekoloji değil, o insanı çevreleyen sosyal, ekonomik ve kültürel özellikler en başta gözönüne alınmalıdır. GAP'da da ayrı ve özel yayım yöntemleri geliştirilmelidir. Tekrar söyleyeyim, katılımcı.

BASKAN- Teşekkür ederim.

Efendim, tespitlerime göre, ben tarımcı değilim, ama şöyle sağduyumu da kullanarak en önemli araştırma geliştirme politikaları neler olabilir diye değerlendirme yaptığımda; sanki, en azından sizin sektörünüzün dışında olan bir kimse olarak insan gücünün etkin kullanılmamasının Türkiye'de, Tarım sektöründe araştırılmasında büyük yarar olduğu kanısına vardım. Bu birinci tespitim.

İkincisi, Türkiye'ye özgü ürünlerin üzerinde araştırmaların yoğunlaştırılması ve dünya pazarında pay kapmak için veyahut payımız olabilecek ürünler üzerinde araştırmaların yoğunlaştırılmasında bir politik karar olarak bir şey söylenebileceğini düşünüyorum.

Araştırmacıların dünya piyasasındaki araştırmaları değerlendirerek araştırmacılarımızın, en azından onların düzeyini bilerek kopya değil, fakat kendi ürünlerimize o düzeyde araştırma mekanizmalarını getirmeyi de bir politika olarak güdebiliriz diye düşünüyorum.

Panelistlere ve katılanların katkılarından dolayı herkese teşekkür ediyorum.

Ayrıca, bu Kongreyi organize eden ve bu panelde bize görev veren Ziraat Mühendisleri Odası Sayın Başkanına ve Yöneticilerine de şahsım ve panelistler adına teşekkürlerimi sunuyorum.

KAPANIŞ KONUŞMASI

Mahir GÜRBÜZ
TMMOB Ziraat Mühendisleri
Odası Başkanı

Sayın Başkan, değerli konuklar; akşamın bu geç vaktinde fazla zamanınızı almak istemiyorum, ancak gündemle ilgili bir açıklama ve dileğimi sunmak zorundayım.

Biz, kuşkusuz tarımsal öğretimin yalnız üniversiter düzeyde olmadığını biliyoruz; ancak, biz Ziraat Mühendisleri Odası olarak mesleğimizin hak ve yararlarını savunmak temel görevimizden ötürü üniversiter tarım öğretimini öncelikle ele aldık. Gönül ister ki daha geniş platformlarda bu olay daha bütünlüklü bir çerçevede ele alsın.

Bir dileğim Sayın Dülger'den, çok yerinde istihdam ufukları çizdi, bunlar çok daha geliştirilebilir. Örneğin, kredilerin belli bir limitin üzerinde olması durumunda ziraat mühendisi istihdamının gerekli olması, teşviklerde ziraat mühendisi istihdamının aranması gibi çok ilginç şeyler söylediler. Biz, DPT'de kendilerinden bu konularda yardımını istiyoruz.

Birçok önemli konunun araştırma konusu yapılmasını söylediler, çok haklıydılar. Biz, bütün bu çalışmalarını inanınız amatör koşullarımızla yerine getiriyoruz. Yapılması gereken böylesi araştırmalarda da DPT'nin her alanda katkısını bekliyoruz, kendilerinin yardımlarını bekliyoruz.

Değerli konuklar, bu sempozyumla ilgili ön çalışmalar sırasında Sayın Başbakanı bir kalabalık toplantıda davet ettiğimde bana dedi ki:

"İnşallah Türkiye 2000'li yıllarda sanayileşir, sen de bu dertten kurtulursun."

Aslında bu espriydi, ama belli bir gerçeği yansıtıyordu. Biz, Türkiye tarımının sanayileşmesi gerektiğini söylemek istiyoruz ve sektörlerin birbirlerinden ayrılmadığı bütüncül bir entegrasyon içinde her iki sektörün yekdiğerini destekleyerek birlikte kalkınması gerektiğine inanıyoruz.

Bu sempozyuma, bildirileriyle boyut katan değerli bilim insanlarına,

kamu yetkililerine, kamu görevlilerine, uzmanlarına, özel kesim çalışanlarına, yorumlarıyla ve tartışmalarıyla sempozyumu zenginleştiren tüm katılımcılara Odamız adına şükranlarımızı sunuyoruz.

Sempozyumda nazik ikramlarıyla Odamıza destek sağlayan TMO, Fiskobirlik, Tohum Üreticileri Derneği ve Toros Gübre Firmalarına da ayrıca teşekkür ediyoruz.

4 günlük dönemi şu sıralarda noktadığımız bir çalışma kesitinin bu aşamasında öyle inanıyoruz ki, meslektaşlarımızın katılımları, katkıları arttığı oranda Ziraat Mühendisleri Odası da daha boyutlu, daha kapsamlı ve daha özlü, ama daha sorumlu çalışmaları gerçekleştirecektir.

Hepinizi, Odamız adına saygıyla, sevgiyle selâmlıyorum.